

INCERCĂRI LITERARE

Inu. A. 62.585.

DE

Dr. I. KIRIAC

Adaose la completarea studiului literar și mitologic
din volumul ce am publicat.

MENȚIONAREA UNOR SUBIECTE

1. Calul TROEI. — Istoric. — Opinia lui Napoleon I . . .	Pag.	1-3
2. Intrevederea lui ENEEA cu DIDONA în infern.	„	4
3. Moartea lui CESAR la ziua prezisă de augur	„	16-17
4. Introducere la studiul Mitologiei	„	21-25
5. Causa pentru care JUNONA a persecutat pe ENEEA	„	28-30
6. Moartea lui HERCULE	„	33-37
7. Surprinderea lui MARTE cu VENUS	„	45-46
8. Cei 7 înțelepți ai Greciei	„	48-51
9. Obiceiurile ROMANILOR în ziua de anul nou,	„	54
10. Cultul focului SACRU și cultul MORȚILOR	„	57-67
11. Legea agrară a lui TIBERIU GRAH.	„	67
12. Descrierea ELYSEULUI	„	75
13. Căsătoria lui ENEEA cu LAVINIA și lupta cu JUNONA	„	83-85
14. Moartea tragică a lui POLYDORE descrisă de ENEEA	„	101-103
15. Persecuția DESTINULUI prin Zeița NEMESIS	„	107-109
16. Concepțiunea filosofică a lui Pythagora asupra sufletului	„	112-
17. Mitologia INDIENILOR și altor popoare	„	116-137
18. Note biografice ale unor mari literați	„	137-145
19. Cele 7 coline ale Romei	„	145-151
20. Furcile Caudine	„	151-152

BUCUREȘTI

TIPOGRAFIA PROFESIONALĂ, DIMITRIE C. IONESCU

9. — STRADA CÂMPINEANU — 9.

1919

Censurată.

Prețul Lei 20.

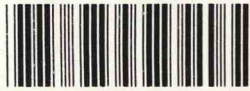
Biblioteca Centrală Universitară
BUCUREȘTI
Cota 76701
Inventar C71716

1956

RC 117/01

* CONTROL 1953

B.C.U. Bucuresti

C71716

INCERCARI LITERARE DE DR. I. KIRIAC

Adaose la complectarea studiului literal și mitologic din volumul ce am publicat.

PARTEA I (Pag. 1—74)

PROVERBE, MAXIME ȘI EXPRESIUNI CELEBRE LATINEȘTI

Lit. A.

Ab uno disce omnes. După unul studiază pe toți.

Această frază este extrasă din *Eneida* lui *Virgiliu*, care descrie faptul astfel :

Sinon, fiind fiul lui *Sisyphé* și nepotul unui renumit bandit *Autolyucus*, era înzestrat cu cele mai rele calități de viclenie și înșelătorie. De aceea el fu de mare ajutor Grecilor în războiul Troiei, mai ales că dupe unii ar fi fost inițiat chiar de *Ulise*, al cărui slugă credincioasă era. Eată faptul : Grecii în al X-lea an de război construiră un enorm cal de lemn având această inscripție : «noi, fiind obosiți de lupte și muncă zadarnică și fiind hotărâți să ne reîntoarcem în țara noastră, am construit acest cal, pe care îl lăsăm ca ofrandă religioasă Zeiței *Minerva* și ca semn de admirațiune pentru virtutea și curagiul Troenilor». După aceasta *Sinon*, cu multă dibăcie, se preface că fuge din tabăra Grecilor și se lasă a fi prins și luat ca prizonier. *Virgiliu* îl arată legat în lanțuri și adus cu mare șgomot și halai înaintea regelui *Priam* de către păstorii ce puseseră mâna pe el. Aceasta a fost un mare eveniment pentru Troeni. Dar *Sinon* alcătuiuse totul mai dinainte și cu multă dibăcie. Și relativ la faptul acesta *Virgiliu* a zis : «Ascultă acum viclesugul grecilor și din crima unuia cunoaște pe toți. (*accipe nunc insidias Danaum et crimine ab uno, disce omnes*). Aceste cuvinte au fost spuse de *Enea* către *Didona* când a venit în *Cartagina* plcând din Troia și când contractase amor cu ea.

Deci *Sinon* se află în mijocul Troenilor turburat, tremurând și aruncându-și ochii cu spaimă înprejurul său. El isbucnește în vaete lungi și suspinoase, iar fiind silit să vorbească și să spue totul cu asigurarea că nu i se va întâmplă nici o nenorocire zise : *am fugit din*

tabăra grecilor, pentru că spre satisfacerea unui oracol dânzii voiau să mă sacrifice Zeilor ca să 'și asigure victoria prin mine. Deja Calchas, acel mare oracol, pregătise totul pentru acest lucru și grozav chin. Dar aceasta, adaogă Sinon, era numai o invenție a lui Calchas ca să se răsbune pentru că-l batjocorisem odată, când și fugisem ascunzându-mă într'un loc sigur. Dar un trădător m'a vîndut. Din nou însă acum am reușit să fug, și de astă dată numai crez să cad în mâinile lui. Deci vă destăinuesc totul: „Grecii au făcut calul de lemn în semn de ofrandă pentru Minerva. Dacă însă Troenii ar introduce acest cal în cetatea lor, atunci ei ar sustrage grecilor protecția acestei Zeițe devenind astfel favorabilă lor, ca unii ce posedă calul». Priam, crezându-l de bună credință și în speranța unei protecțiuni Divine, dă imediat ordine să se spargă zidurile cetăței; și astfel calul acesta de o mărime extraordinară fu introdus în cetate cu multă bucurie și entuziasm. Dar peste noapte vicleanul Sinon, avînd secretul, deschide pântecile calului, din care eșind cei mai valoroși luptători dădură foc întregului oraș distrugînd totul și omorînd chiar și pe regele Priam.

Dar faptul care a contribuit în ultimul moment realizarea acestui groaznic dezastru, a fost și viclenia fără seamă a Helenei, în chipul următor: Dupe ce Paris a fost ucis de Pyru fiul lui Achil, dânsa ia în căsătorie pe Deiphobe fiul lui Priam. Fiind înțeleasă cu Sinon, ea în acea noapte ca semn de bucurie și mare entuziasm fugea cu o mare torță aprinsă prin toate străzile, prin care însă Menelas fostul ei soț înțelegînd semnul se repede în cetate împreună cu Ulise, și punînd mîna pe Deiphobe îl omoară prin cele mai groaznice mutilațiuni aruncându-i apoi corpul pe marginea mării.

De altfel eată cum însuși Deiphobe descrie lui Eneea lucrul, când acesta îl vede în infern, unde el se pogorase pentru căutarea tatălui său, Anchise. „Crudul meu destin și prefăcătoria acestei Lacedemoniene m'a adus în această tristă stare. Îți aduci aminte de acea bucurie înșelătoare în care ne desfătam cu toți în ultima noapte a Troei, când acel blestemat cal a fost introdus prin mărețele noastre fortificațiuni, dar care avea în pântecile său pe vrăjmașii noștrii armați. Perfida Helena prefăcându-se că serbează jocuri se puse în capul Bachantelor, și în mijlocul unor petreceri desfrânate și cu ajutorul unei torțe enorme și în flacări ea chemă pe greci din vărful cetăței. Eu sdrobit de oboseală și de somn mă pusesem în nenorocitul meu pat și mă desfătam într'un repaus liniștit, vai! repaus foarte asemenea cu moartea! Cu toate acestea drăguța mea nevastă luase din cameră toate armele și mai ales spada ce aveam sub căpătâi. Atunci dânsa cheamă pe Menelas și îi deschide ușa, crezînd fără îndoială că prin această trădare el o va ertă de crima ce a făcut fugind cu Paris, fapt ce a provocat acest nenorocit rebel. Dar împreună cu el au mai intrat încă alți mulți între cari și Ulise, sufletul tuturor meșteșugirilor viclene, și astfel fui omorit în cele mai teribile chinuri. O Zei! dacă am dreptul să implor răsbunarea voastră, atunci reînoiți pentru

Greci niște grozăvii, asemenea cu cele ce dâșii au făcutit asupra mea». (Din Eneida, Cartea VI p. 57—58).

Dar orcum ar fi, cuvântul Sinon a rămas în literatură și în limbagi ca simbol de viclenie și înșelăciune, de care totuși uneori ne este permis să uzăm, mai ales fiind vorba a scăpa de o primedie, și cu atât mai mult când voim să ne servim patria. De altfel Voltaire a zis: «*Il y a des Troyens qui forcent quelquefois les Grecs jouer le role de Sinon*».

Cât privește *calul Troei* numit încă și *calul Minervei*, este probabilă opinia acelora, care văd în acest cal personificarea vreunei mașini de războiu ca o nouă invențiune a timpului și aparținând exclusiv genului grecesc. De altfel, eată cum se exprimă *Napoleon I* asupra acestui lucru:

«A doua carte din Eneida e considerată ca un cap de operă al acestui poem epic, și el merită această reputație din punctul de vedere al stilului; dar e foarte departe să-l merite ca fond al faptului. Calul de lemn putea să fie o tradiție populară, dar această tradiție este ridicolă și cu totul nedemnă de o poezie epică. Nimic nu se vede în Iliada despre așa ceva, unde cu toate acestea totul e descris fiind conform cu adevărul și cu practica războiului. Cum putem să ne inchipuim că Troenii să fi fost așa de proști, încât să nu fi trimis o luntre de pescar în insula Tenedos ca să se asigure, dacă miile de corăbii ale Grecilor erau pe loc sau că în adevăr plecaseră? Dar și chiar din vârful turnului Troei se vedea portul Tenedos! Cum putem crede apoi, că *Ulise* și căpeteniile grecilor au fost așa de mărginiți la minte încât să se închidă într'un cal de lemn, adică să se predea legați de mâini și de picioare în mâinile neimblânzite ale vrăjmașilor lor!? Presupund că acest cal ar fi conținut numai 100 de soldați, dânsul trebuia să fie de o greutate enormă; și nu se poate închipui că el ar fi putut să fie târit dela marginea mării sub zidurile Ilionului într'o singură zi, având mai ales de trecut prin două râuri». (Din Larousse și la *Grande encyclopédie*).

Dar orcum ar fi, evenimentul acesta a rămas în uz și se aplică în cazuri, când voim să arătăm cursa ce ni se întinde, când și zicem: «*asta e calul Troiei*». Pe de altă parte, tot de aci a provenit și proverbul, pe care în ironie îl spunem celui care ne lingusește prea mult cu vorbe de prosternare, vorbe ce unui om inteligent produc mai mult desgust decât bucurie «*mă tem de Grecii cari aduc daruri*». (*Timeo Danaos dona ferentes*).

Ars longa vita brevis.

Artă lungă, viață scurtă.

(Hippocrate).

Audaces fortuna juvat.

Pe cei îndrăsneți norocul ajută.

(Virgiliu).

Avarus semper eget.

Sgârcitul totdeauna e sărac.

Audiatur et altera pars.

Să se asculte și cealaltă parte.

Se aplică aceleia, când în plângerea ce ne face contra cuiva, îl bănuim de pătimăș. În cazul acesta îi zicem: Voiu ascultă și pe cealaltă parte. (*Audiam et alteram partem*).

Agnosco vestigia veteris flamæ. Recunosc (simț) urmele vechei flacări.

Expresiune zisă de *Didona* către sora sa, mărturisindu-i că în iubirea ei către *Eneea* simte pasiunea ce a avut pentru *Siceu*, primul ei soț, și din care cauză văzându-se părăsită de *Eneea* se omoară prin lovituri de pumnal. Mai este și altă legendă în această privință (vezi p. 245). Dar orcum ar fi, această frasă se repetă când vrem să arătăm că o pasiune veche nu e cu totul stinsă în noi, în special când e vorba de amor:

De mes feux mal eteints, j'ai reconnu la trace.

(Racine).

Amorul de când e amor,
Focul lui cel arzător
Nu se stinge cu nimic,
Decât cu lacrămile care pic
Din ochii cui a fost aprins.
Femeea... totdeauna ea l-a stins.

(Vezi pag. 61—62, Amorul lui Titu Vespasian cu Berenice).

Eată acum în ce mod *Eneea* vorbește *Didonei* când o zărește sub formă de umbră într'o pădure din infern. «*Nenorocită Didonă! (Infelix Dido!)*. Așadar e adevărat că tu nu mai trăești, și că fiind prada unei disperări ți-ai curmat singură viața tăindu-ți firul zilelor. *Vai!* eu am fost cauza morții tale. Dar jur pe stele și pe Zeii de sus (*Sed juro per sidera et per Superos*) și pe tot ce este sfânt în acest infern, că dacă am părăsit țara ta, a fost fără voia mea. Aceiași Zei cari mă silesc azi să mă pogor în noaptea adâncă, în această locuință a întunerecului și al groazei, tot ei sunt din a căror poruncă am fost nevoit să te părăsesc. N'am crezut că plecarea mea să-ți producă atâta durere. Oprește-ți mersul (*Siste gradum*); nu te sustrage privirii mele; (*ne substrahe te meo aspectu*). Ce? tu fugi de mine? (*Quid? tu me fugis?*). E pentru ultima oară că destinul îmi dă voce să-ți vorbesc...

Cu toate că prin asemenea cuvinte, însoțite de compătimire, *Eneea* se sileă să îmblânzească umbra supărată și revoltată, *Didona* însă fără chiar să se înjosească să-și ridice ochii plini de lacrimi asupra lui, stă nemișcată privind fix pământul; și tot așa de rece și insensibilă către declamările eroului ca și o stană de marmură, dânsa se retrage dispărând în pădurea tristă, dar unde *Siceu* primul său soț împarte cu ea amorul și răspunde la dragălășenia ei. Cât pentru *Eneea*, dânsul adânc mișcat de această tristă soartă, n'a putut face decât să o privească pierzând-o din ochi iar în același timp plângându-i nenorocirea». (*Eneida*, cartea VI, p. 51—52).

Aut ament aut amentur viri spo- Sau să iubească sau să fie iu-
liati sunt. biți, bărbații sunt jumuliți.

Din fabula : Bătrâna, Tânăra și Bărbatul (*Anus, Puella et Vir*).

Un bărbat cărunt avea două amante : una mai bătrână și alta prea tânără. Cea în etate, ca să arate că are amant de seama ei, îi smulgea din rădăcină firele de păr ce erau negre ; cea tânără din contră, ca să arate că n'are amant bătrân, îi smulgea pe cele albe. (*Anus fundebat nigros ; Puella canos*). Cu modul acesta bărbatul rămase chel, precum altora se întâmplă să rămăe fără ban în pungă. Deci bătrânul să se păzească. *Senex caveat*. (Vezi pag. 4).

În la *Fontaine*, subiectul acestei fabule privește pe un bogat bătrân, care voind să se însoare, îi plăcea două văduve :

*Un homme de moyen âge,
Et tirant sur le grison,
Jugea qu'il était saison
De songer au mariage...*

*Deux veuves sur son coeur eurent le plus de part :
L'une encore verte, et l'autre un peu bien mûre,
Mais qui réparait par son art
Ce qu'avait détruit la nature...*

Iar după ce dânsul își dă seama de situație și văzând păcăleala, neluând pe nici una din ele, zise :

*«Je vous rends mille grâces, les belles,
Qui m'avez si bien tondu ;
J'ai plus gagné que perdu.*

*Quant à l'hymen point de nouvelles.
Mais pour avoir agi à votre façon
Je vous suis obligé, belles, de la leçon».*

(Fables de la Fontaine p. 50. L'homme entre deux âges et ses deux maitresses).

Noi din această fabulă extragem următoarele :

*Lucru ce se vede des
La omul bătrân mai ales,
E când se face tinerel
Și răd femeile de el.*

Amicus generis humani. Amicul neamului omenesc.

Se zice în ironie aceluia, care având aerul că iubește pe toți, nu face bine la nimeni : *om fals*. (Vezi pag. 10).

În franțuzește este proverbul: *l'ami de tout le monde n'est l'ami de personne*, fapt ce a făcut pe Molière să zică:

*Je veux qu'on me distingue, et pour le trancher net,
L'ami du genre humain n'est pas du tout mon fait.*

Cevă analog găsim și la poetul nostru *Gr. Alexandrescu* într'una din satirele sale, unde arată sfatul ce-i dadea o cucoană de felul cum trebuiă să se presinte într'o societate, dacă vrea să fie iubit și plăcut de toată lumea.

Așa-mi zicea deunăzi, cu totul supărată,
O damă ce la jocuri e foarte învățată.

Trebue să faci pasuri și complimente bune;
La vorbe serioase când alții se vor pune
Să n'ascuți; să spui glume, să scoți la jucării,
Și pân' a râde alții, să râzi tu mai întâiu.

(*Gr. Alexandrescu* în *Satira Duhului meu* pag. 213, *Poezii*.
Biblioteca pentru toți).

Dar sus menționata expresiune se află în piesa lui Molière intitulată *Misanthropul*, unde în actul I *Alceste* face o aspră observațiune amicului său *Philinte*, pentru faptul că primise cu prea multă distincțiune pe un om care îi eră cu totul necunoscut. Iar când *Philinte* îi răspunse că a făcut aceasta după obiceiul orcărei bune societăți care cere a te arăta surăzător, prietenos și binevoitor pentru toți fără deosebire, *Alceste* îi zise, că orcare ar fi considerațiunea unei stime, este a nu stimă nimic când stimezi pe toată lumea:

*Sur quelque préférence une estime se fonde,
C'est n'estimer rien qu'estimer tout le monde.*

Dară nu e destul a nu vedeă în orcine un amic, ci se cere că unul chiar de n'ar fi, și încă trebue să-l studiem cu deamă-runtul, mai ales în ce privește inteligența, căci proverbul zice:

*Decât să ai un prieten prost,
C'un vrăjmaș deștept este mai cu rost.*

*Rien n'est plus dangereux qu'un ignorant ami;
Mieux vaudrait un sage ennemi.*

Aceasta e zisă de la *Fontaine* în fabula *Ursul și Grădinarul*, când acesta fiind coprins de un somn profund, ursul vede o muscă ce se pune pe nasul lui. Atunci el în calitate de bun prieten imediat ia în labe un bolovan și-l aruncă drept pe muscă omorând-o. În acelaș timp însă rămâne mort și stăpânul său amic având capul sfărâmat în bucăți.

*Il casse la tête à l'homme en écrasant la mouche,
Raide mort étendu sur la place il le couche.*

(Fables de la Fontaine pag. 224: *L'ours et l'amateur des jardins*).

Arma cedant togæ.

Armele să cedeze togei (diplomației, hainei civile).

Aluzie că o țară, sprijinită numai pe militarism fără intervenția diplomatică, merge la pieire.

Amicus Plato sed magis amica veritas.

Imi este amic Plato, dar mai amică îmi este veritatea.

Expresiune datorită lui *Aristotel*, cel mai distins elev al lui Platon, și prin care se arată că un cuvânt sau opinie, chiar dacă ar veni dela cel mai renumit filosof, profesor sau persoană de cea mai înaltă autoritate, aceasta nu însemnează că trebuie primită orbește și fără nici o discuțiune, ci să se vadă dacă e conformă cu adevărul. Corespondentul acestui adagiu este o veche maximă, ce se pretindea iarăși să fie primită fără discuție, pe simplul motiv că a spus-o un dascăl, un maestru: «*magister dixit*».

Lit. B.

Boni bona exquirunt; mali mala.

Cei buni pe cele bune găesc; cei răi pe cele rele.

Se aplică celor invidioși și negri la suflet, cari în criticele lor nu arată și nici pomenesc de cele bune și frumoase, orcât de mari și multe ar fi; arată însă și insistă asupra celor rele chiar mici fiind și fără importanță. Astfel este fabula în care, o coțofană și o porumbiță făcând vizită păunului, cioara n'a văzut decât picioarele găsindu-le urâte și murdare precum de asemenea și vocea dis plăcută (*quam tetri pedes, quam insuavis vox*). Porumbița însă a admirat întreaga frumusețe a corpului, splendoarea penelor, strălucirea coadei etc., fără să se preocupe de picioare și nici să pomenească de voce. Causa? Porumbița e sânge nobil iar cioara soi rău. (Vezi pag. 12). Eată originalul acestei fabule:

Pica et columba visitaverunt pavonem ut salutarerent. In re-ditu, pica dixit: Quam mihi displicet pavo, quam insuavis est ejus vox, quam tetri pedes. Cur non silet? Cur pedes suos non tegit? At mitis Columba respondit: «Vitia ejus minus observavi quam formositatem corporis et varietatem pennarum et nitorem caudæ. Boni bona exquirunt in aliis, mali mala; illi ut vituperent. hi ut laudent».

Traducere.

Coșofana și porumbița vizitaseră pe păun ca să-l salute. La întoarcere coșofana zise: cât îmi displace păunul, cât de rece este vocea lui, ce picioare urâte! Pentru ce nu tace? Pentru ce nu-și ascunde picioarele? Dar blânda porumbița răspunse: Defectele lui mai puțin am observat decât frumusețea corpului și varietatea penelor și strălucirea coadei. Cei buni pe cele bune descopere în alții; cei răi pe cele rele: aceștia ca să hulească, aceia ca să laude.

Eu, schimbând pe coșofana în cioară iar pe porumbița în porumbiel, am făcut următoarea fabulă:

Cioara și Porumbelul (Cornix et Columbus).

O cioară vede-un Porumbel
Cu penele ca ea la fel;
Și crezând că-i vr'o surată,
Către dânsul plecă 'n dată.

Dar deși vede că s'a 'nșelat,
Totuși bună ziua tot i-a dat.

La rândul lui și Porumbielu
— Care-i bun precum e mielu —
Dând și el din cap agale
Zise: *mulțumim dumitale.*

Atunci Cioara — cum poftea
Cu el de vorbă să mai stea —
Zise: *hai să facem o plimbare,*
Că tot e frumos și răcoare!

Porumbielul stă mirat,
Și-o privește cam ciudat!
Neștiind ce urmărește?
C'asă grăbită îl pofteste,
Musai cu ea să se plimbe?
Ba și mâna îi întinde!
Când el nici n'o cunoștea,
Căci acu 'ntâi o vede!

Dară când dânsa îi spune,
Că la Păun vrea anume
Să meargă să-l vază și ea,
Zise: bine, dacă-i așa.

Deci plecând p'ăl mai scurt drum
Indată dau peste Păun,
Care și din întâmplare

Cântă, de toc — nevoie mare!
Cioara pe loc se oprește,
Pe Porumb în ochi privește
Și zise numaidecât:
Of! cum cântă de urât!
Așa voce aspră pițigăiată
Eu n'am auzit niciodată.
Mă mir cum nu-i e rușine
Și să cânte îi mai vine!

Dar uite, mă rog, ce picioare!
Haoleo! mă ia floare
D'asă lucru gros, botocănos,
Negricios și nodoros!

Zău, de știam nu mai veneam;
Dar iarăși nici că mă gândeam
Să văz un păun așa de slut!
Eu mă și duc; deci *vă salut.*

Porumbul o lasă să plece
Privind-o c'un aer rece;
Căci el dela început
Pe Păun cum 'l-a văzut,
Intr'una 'l-a admirat
Ca p'un lucru minunat.

Iar la tot ce dâns'a zis,
Drept răspuns el inadins
De *gât, coadă* și pene 'i vorbește
Zicându-i: *ah!* ce frumos lucește

El la picioare nu s'a uitat;
Dar i-a plăcut cum a cântat.

Morală.

Fabula ne-a fost lăsată,
Ca 'n a noastră judecată
— Când e verb'a cercetă
Un lucru de e bun sau bă —
Dreaptă cumpănă s'avem
La ce-auzim sau ce vedem.

Deci în critică să nu fim cioară ;
Dar iarăși zicem bunioară,
Că nici ca Porumbul să fim
Și toate bune să găsim,

Căci dacă ura ne orbăște,
Lingușirea ne prostește.

De altfel nu știi cine-a zis :
— Sau poate chiar o fi și scris —
Că cine laudă mereu,
Or e prost, or ne vrea rău.
Precum cine nimic bun n'a găsit
Din ce a văzut sau a citit,
Arată cu mult prisos,
Că-i peste cap invidios.

(20 Iulie, 1917)

Lit. C.

Claudite portas.

Inchideți porțile.

Glumă răutăcioasă din partea lui Diogene către locuitorii din *Mind*, al căror oraș pe cât eră de mic, pe atât aveă niște porți enorm de mari. El deci răsând zise : închideți porțile să nu vă fugă orașul ! (*Claudite portas ne vestra urbs evadat*). (Vezi pag. 14).

Iarăși lui Diogene se atribue acest răspuns foarte spiritual, ce a dat unuia care 'l-a întrebă : care ar fi ora când cineva trebuie să prânzească ? (*quanam hora prandendum esset ?*), El zise : dacă cineva e bogat, acela mănâncă când vrea (*Si quis dives est, ille edit quando vult*) ; dacă însă e sărac, să mănânce când are. (*Si autem pauper est, edat quando habet*).

Cujus regio, ejus religio. A cui e puterea a lui e și religia.

Aplicare la trădători când se dau în brațele puternicului curceritor renegându-și și credința și patria îmbrățișând pe a vrăjmașului. Analogul acesteia este și proverbul : unde e bine acolo e patria. (*Ubi bene ibi patria*).

*Censura dat veniam corvis
et vexat columbas.*

Censura scutește pe corbi și chinuște porumbițele.

Lit. D.

Doctus est modestus.

Învățatul e modest.

Debemus maximam reverentiam senibus.

Datorăm cel mai mare respect bătrânilor.

Donec eris felix multos numerabis amicos. Tempora si fuerint nubila, solus eris.

Cât timp vei fi fericit, mulți amici vei număra. Dacă însă timpurile se întunecă, singur vei fi. (Vezi pag. 19).

(Ovidiu în exil).

Această frază atât de filosofică și edificatoare a fost tradusă de poetul *Ponsard* astfel :

*Heureux, vous compterez des amitiés sans nombre.
Mais adieu les amis, si le temps devient sombre.*

*Fericit când te găsești,
Îți vin amici cât nu gândești;
Dar când în rău se schimbă soarta,
Nimeni nu-ți deschide poarta. (Originală).*

Lit. E.

Eternum vale.

Rămâi sănătos pentru vecie.

Cuvânt zis în disperare de *Orpheu* când a pierdut pentru a doua oară în infern pe scumpa sa *Euridice*. Această expresiune o repetăm când ni se ridică orice speranță pentru realizarea unui lucru dorit și când în desolare zicem : adio pentru totdeauna (vezi pag. 210 și 314).

Ex nihilo nihil fit.

Din nimic nimic se face.

Ego edo ut vivam, tu vis ut edas.

Eu mănânc ca să trăesc, tu trăești ca să mănânci.

Aluzie către cei cari nu fac decât să petreacă fără să producă nimic.

Lit. F.

*Fortuna in omnibus rebus
plurimum valet.*

Norocul în toate lucrurile prețuște cel mai mult.

Lit. I.

*Intelligenti pauca verba.
Ignoscito alteri, nunquam tibi.*

Celui inteligent puține vorbe.
Să ierți altuia, niciodată ție.

In vitia, alter alterum trucidimus.

La rele unul pe altul ne împingem.

Inops qui vult imitari potentem, perit.

Slăbănogul care vrea să imiteze pe cel mare, piere.

Extrasă din cunoscuta fabulă broasca și boul în care se arată, cum broasca geloasă pe bou că era mare, dansa și-a propus nu numai să-l ajungă dar chiar să-l și întreacă. De aceea s'a umflat până a crăpat. (Vezi pag. 43).

Eată în original această fabulă :

*Inops, potentem dum vult imitari, perit.
In prato quondam Rana conspexit Bovem,*

Et tacta invidia tantæ magnitudinis,
 Rugosam inflavit pellem; tum natos suos
 Interrogavit an Bove esset latior.
 Illi negarunt. Rursus intendit cutem
 Majore nisu, et simili quæsivit modo
 Quis major esset? Illi dixerunt Bovem.
 Novissime indignata, dum vult validius
 Inflare sese, rupto jacuit corpore.

(Phaedri fabularum pag. 36—38).

Traducere.

Nevoiaşul, pe cel mare când vrea să imiteze, piere.
 In livadă, odată, Broasca vede pe un Bou,
 Şi atinsă de gelozie de o aşă mare statură
 Şi-a umflat pielea sbârcită; atunci pe copiii săi
 A întrebat, dacă eră mai lată (mare) ca Boul.
 Ei au negat. Din nou şi-a întins pielea
 Cu mai multă silinţă, şi în acelaş mod a întrebat
 Care eră mai mare? Ei ziseră că Boul.
 Din nou foarte supărată, pe când voeşte mai mult
 Să se umfle, rămase întinsă, corpul fiind plesnit.

După modelul acesta am făcut următoarea fabulă:

Broasca şi Boul (Rana et Bos).

O Broască mică cât un ou,
 Tot privind mereu un Bou
 Il găseşte-aşa măreţ,
 Incât dânsa c'or ce preţ
 — Orbită fiind de trufie —
 Vrea şi ea ca el să fle.

Deci ca vremea să nu piarză,
 Pe sor'sa pune ca să vază:
 Când cât Boul ea la fel
 Va fi mare ca şi el,
 De îndată s'o oprească,
 Ca mai mare să nu crească (!)

Apoi pe loc adânc răsuflă
 Şi cât poate ea se umflă.
 La sor'sa capul îşi întoarce
 Şi din ochi semne îi face,
 Dacă pe Bou a ajuns.

Ea însă zâmbind i-a spus :
De geaba te opintești
Și ochii îți bolovănești,
Căci nu e nici o schimbare.

Atunci dânsa cu turbare
Se mai umflă înc'odată ;
Și la sor'sa încruntată
Iar se uită, să vază nu cumvâ
Mai are ș'acum de zis cevâ ?

Sor'sa însă semn îi face
Că nădejde nu-i... și pace.

Din nou, îndârjită foc,
Toată puterea 'și pune 'n joc,
C'atât de mult ea s'a urflat.
Incât pe loc a și crăpat !

Morală.

Ce zicem d'astă poveste ?
Nimic alt, decât că este
Un mijloc, ca să ne-arate
Fiecărui pe departe,
Că cine la or și ce râvnește,
La sigur se prăpădește :
Unii ca Broasca plesnind
Iar alții din mințe eșind,
Căci cine umblă cu trufia,
Ține 'n brațe nebunia.

(1917 Sept. 29/12 Oct.).

La Fontaine din aceeași fabulă intitulată *La grenouille* qui veut se faire aussi grosse que le boeuf conchide astfel :

*Le monde est plein de gens qui ne sont pas plus sages ;
Tout bourgeois veut bâtir comme les grands seigneurs ;
Tout petit prince a des ambassadeurs ;
Tout marquis veut avoir des pages.*

(Fables de la Fontaine pag. 35).

Lit. M.

*Mors non est misera, sed
aditus ad mortem est miser.*

Moartea nu e rea, dar dru-
mul pînă la moarte este rău.

(Din Quintilian, p. 351).

*Memoria minuitur nisi exer-
ceas.*

Memoria se micșorează dacă
nu o exercitezi.

Lit. N.

Neque Apollo tendit semper arcum.

Nici chiar Apolone nu trage mereu săgeata. (nu' întinde arcul).

Aluzie la repaosul nostru intelectual, de oarece și însuși Zeii se mai odihnesc și ei din când în când.

Nihil est mihi amicus quam solitudo.

Nimic nu-mi este mai plăcut (iubit) decât singurătatea.

Non omnis error discenda est stultitia.

Nu orice eroare trebuie numită prostie.

Ne praebeamus aures adulatoribus.

Să nu aplecăm urechile lingușitorilor.

Nulla potentia debet esse supra legem.

Nici o putere nu trebuie să fie peste lege.

Non amare suos parentes impietas est.

A nu iubi pe părinții săi este nelegiuire.

Nulla de tuis plurimis virtutibus est nec admirabilior et nec gratior quam misericordia.

Nici una din numeroasele tale virtuți nu e nici mai de admirat și nici mai grațioasă ca mila.

Expresiune de împlânzire către un puternic în scopul de a obține compătimirea, și care a fost spusă de *Cicerone* lui *Cesar* pentru ca să erte pe *Ligariu*, ce fusese dat în judecată spre a fi condamnat la moarte, fiind inculpat că uneltise pe lângă *Juba* regele *Mauritaniei* să-i declare războiu în *Africa*.

Discursul acesta — calificat printre modelele de căpetenie ce a lăsat elocința antică fiind înzestrat cu tot ceea ce se cere ca *viociune*, *rapiditate*, *atracțiune* și *mișcare sufletească*, și considerat ca unul din cele mai frumoase podoabe de abilitate și insinuațiune de care eră înzestrat acest mare învățat și fără pereche orator — a avut un deplin succes prin obținerea de complectă grație, la care însă nu puțin a contribuit și aceste ultime frase spuse la finele discursului. În adevăr, eată cum închee *Cicerone* pledoaria sa privind pe *Cesar* în față:

Oamenii nu se apropie mai mult de Zei decât dând vieață oamenilor. (Homines non accedunt propius ad Deos quam dando salutem hominibus) și apoi: *Situația ta nimic nu are mai mare decât aceea ca să poți, iar caracterul tău nimic mai bun decât să voești să scapi pe cei mai mulți.* (Tua fortuna nihil habet majus quam ut possis et Tua natura nihil melius quam ut vellis servare plurimos).

(*Cicero*, Oratio pro L. Ligario pag. 53).

Nunc mihi bibendum est.

Acum eu trebuie să beau.

Zicem aceasta și la plural, când obținând realizarea succesului dorit, plini de bucurie vrem să ne desfătăm: Acum noi trebuie să chefuim. (*Nunc nobis bibendum est*).

Lit. O.

Otium et solitudo acuunt mentem.

Repaosul și singurătatea înviorează mintea.

Oderint dum me metuant.

Să mă urască dar să le fie frică de mine.

Expresiune zisă de *Calligula*, împăratul Romanilor, (12 p. Ch.) și care se aplică celor puternici și cruzi în conducerea popoarelor. Se zice despre acest împărat că eră coprins de nițică sminteală, din cauză că soția sa *Melonia Cænosa*, în scop de a fi mai mult iubită de el, i-a dat să bea creastă (coamă) de mînz abia fătat (*Hippomanes*). În adevăr, se credea prin superstiție că această creastă arsă, apoi pisată, amestecată și însoțită de anumite fermece, aveă puterea să facă simpatice persoanele și să fie mult iubite de aceia cărora li se dă să beă acest produs sub formă de lichid bine filtrat.

Occasio est semper legendi; audiendi non semper.

Ocaziunea este totdeauna de a citi; de a auzi nu e totdeauna.

Omnes scimus nos mortuos esse.

Toți știm că noi vom muri.

Lit. P.

Pulchrum est vincere et facere reges. (Vezi pag. 61).

Frumos e a învinge și a face regi.

O scenă identică s'a petrecut și din partea lui *Paulus Emilius* în 170 a. Ch., în răsboiul ce a dus contra lui *Perseu* regele Macedoniei, care moștenind dela tatăl său *Philip* ura contra Romanilor le declarase rebel. El însă fu aspru bătut de Emil trimis din Rôma. În această luptă el a fost favorizat și de o mare eclipsă de lună, de care armata lui fusese prevenită, pe când cea iniuică speriată la culme fu coprinsă de mare groază, considerând minunea aceasta ca trist augur și pedeapsă divină, așa încât însuși regele fuge cu un mic număr de soldați, iar el se închise într'un templu. A fost însă prins împreună cu fiul său și predat lui Emil astfel: *Perseu* fu adus în tabără îmbrăcat de sus până jos cu o largă haină neagră în semn de doliu. Niciodată vreun alt spectacol n'a atras o așa mare mulțime, astfel că regele captiv neputând să înainteze, s'a recurs la intervențiunea lictorilor ca să deă lumea la o parte. Atunci Paul Emil înaintează puțin și-i întinde mâna. Regele pe loc cade în genuchi; dar Emil îl ridică și ducându-l în cortul său îl pune să șeadă lângă el. După aceia îl întreabă: ce anume are de imputat Romanilor pentru ca el să le facă un rebel așa de crâncen? Regele fără să răspundă un singur cuvânt, privind fix în pământ începe să plângă mult. (*Rex nullo responso dato intuens terram flevit diu*). Ai curaj zise consulul. (*Habe bonum animum, inquit consul*); blândețea poporului Roman îți dă nu numai speranța dar chiar și încrederea sigură pentru scscăparea ta. Iar după această consolațiune se adresează

către ai săi zicând: Vedeți exemplul remarcabil al schimbării lucrurilor omenești! (*Videtis exemplum insigne mutationis rerum humanarum*). Și zic aceasta vouă mai cu seamă celor tineri. (*Et dico hæc præcipue vobis, juvenes*). Pentru aceasta deci nu e permis nimănui să se poarte cu trufie către orcine ar fi, și nici să se încreadă or să se bucure prea mult de situația ce ocupă, chiar cât de înaltă și strălucitoare ar fi dânsa.

În aceeași zi Perseu a fost invitat de Emil la un mare prânz dându-i toate onorurile rangului său. Se zice că acest strălucit prânz și mărețele jocuri ce l-au însoțit, au fost conduse de el însuși, care avea obiceiul să zică, că acela care știe să învingă în războiu, tot cu aceeași putere să fie pentru a porunci un prânz bun și a prepara jocuri frumoase. După aceasta Paul Emil intră triumfător în Roma împreună cu Perseu și întreaga lui familie făcându-i-se primirea cea mai entusiastă posibilă, dându-i-se și numele de *Macedonicus*.

Pauca sed bona.

Puține dar bune.

Aluzie la aceia care nu mai isprăvesc impuindu-ne urechile cu verzi și uscate.

*Pulsate et aperietur vobis;
petite et accipietis, quærite et invenietis.*

Bateți și vi se va deschide, cereți și veți avea, căutați și veți afla.

Cuvintele sfântului evanghelist *Luca*, și care se citează când vrem să încurajăm pe cineva că prin stăruință, muncă și cinste poate să obție orce ar voi și să ajungă or unde dorește (?!).

Lit. Q.

*Qui miscuit utile cum dulci
omne punctum tulit.* (Horățiu).

Cine a unit ce e folositor cu ce e plăcut, a atins tot scopul.

*Qui ponit mortem in malis,
non potest eam non timere.*

*Quocumque me verto, video
argumenta meæ senectutis.*

Cine pune moartea între cele rele nu poate să n'aibă frică de ea. Or încotro mă întorc văd probele bătrâneții mele.

(Quintilian).

Lit. R.

Regaliter.

Regeste, ca pe un rege.

Cuvânt exprimat de *Porus*, un rege indian, care fiind făcut prizonier a fost adus în fața lui *Alexandru cel Mare*. Acesta întrebându-l „cum ar voi să fie tratat“ (*quomodo vellet se esse tractari?*) el răspunse țănoș, mândru și scurt de tot: *ca pe un rege*.

Lit. S.

*Sæpe laudamus virtutem
sed raro eam colimus.*

*Si omnia laudas, stultus es ;
si nihil, pessimus invidus.*

Soli virtuti laus debetur.

Adesea lăudăm virtutea dar rar o cultivăm.

Dacă toate lauzi ești prost; dacă nimic, ești cel mai rău pismaș.

Numai singurei virtuți se cuvine laudă.

Lit. T.

*Timeo hominem unius li-
bri.*

Mă tem de omul unei singure cărți.

Această cugetare este atribuită sfântului Thomas din *Aquiri* (Italia). Dânsa însemnează, că acela care n'a citit decât o singură carte dar bine și cu pătrundere, este un adversar mult mai periculos decât cel care a citit multe dar fără destulă atențiune, adică superficial. În special această frasă joacă mare rol când e vorba de mai mulți concurenți ce se luptă pentru obținerea unei catedre.

Acolo însă unde concursul pentru învățământul superior nu mai există, un asemenea proverb — ce este eșit dintr'o adâncă cugetare — nu mai are absolut nici o valoare, de oarece în asemenea condițiuni ajungi profesor la facultate fără cărți și fără carte.

*Tu nihil soles oblivisci nisi
injurias.*

Tu nimic nu obișnuiești să uiți decât insulta (clefetirea).

Expresiune adresată lui *Cesar* de către *Cicerone* pentru a obține grațierea lui *Ligariu*. Tot în scopul de a îmblânzi pe un puternic se întrebuițează și azi această expresiune, ce este model de finețe și maximum de laudă ce se poate spune unei persoane sus pusă dar cultă.

Tu quoque?

Chiar și tu?

Relativ la asasinarea lui *Cesar* (48 a. Ch.) se spune următoarele : (Vezi pag. 70).

Sfârșitul acesta tragic s'a întâmplat în ziua de 13 Martie numită la Romani *Idus* (Ides).

Printr'o coincidență fatală *Cesar* a fost asasinat chiar la idele lui Martie, întocmai precum i se prezisese de un augur cu mult timp înainte, zicându-i să se ferească de această zi. Și iarăși fapt curios este, că în momentul când *Cesar* se ducea la Senat, întâlnind pe augur îi zise râzând : „*iată-ne ajunși și la idele lui Martie*“ voind prin aceasta să-l ridiculizeze. Augurul însă liniștit îi răspunse, pricepându-i gluma dacă nu chiar răutatea : „*da ; însă idele încă nu au trecut*“. Și în adevăr că această zi fatală nu a trecut mai înainte ca el să nu fi fost omorât.

Tot așa a fost și cu soția sa *Calpurnia*, care îl oprea de a se duce în această zi la Senat, spunându-i că ea a visat întreaga scenă cum el eră să fie omorât. Dar el care nu credea în d'astea n'a ascultat-o : *Așa i-a fost soarta.*

Azi cuvântul acesta a rămas încă în uz, când voim să facem aluzie la o epocă periculoasă ce ne așteaptă și pentru care avem o rea presimțire. Deci, pentru a ne putea dà la oparte din fața unui pericol, să nu uităm a ne aduce aminte de *idele lui Marte.*

La Romani fiecare lună avea trei zile principale : *Calendæ* (zi'nțai), *nonæ* (a V-a zi) și *Idus* (a 13-a zi afară de Maiu, Iulie și Octombrie ce cădean la 15 ale luni).

Este de notat, că la greci nu există cuvântul *calendæ*, prin care se începea numărătoarea zilelor fiecărei luni. De aci expresiunea : *la calendele grecești*, când voim să arătăm că un lucru nu se va face, sau că o datorie în bani nu se va plăti niciodată : *«solvere ad calendas græcas»* spusă de un debitor, încremenește pe un bancher creditor.

Lit. V.

Vera amicitia est sempiterna, quia natura non potest mutari.

Vir bonus est is, qui prodest cui potest et nemini nocet.

Vera amicitia est rara sed nomen amici vulgare.

Adevărata amiciție este eternă, fiindcă natura nu poate să se schimbe.

Omul bun este acela, care ajută pe cine poate și nu face rău la nimeni.

Adevărata amiciție e rară, dar numele de amic comun.

Raritatea amicilor adevărați se vede și în aceste versuri :

*Les amis de l'heure présente
Ont le naturel d'un melon :
Il faut en essayer cinquante
Avant d'en rencontrer un bon.*

(Claude Merinet).

PARTEA II, (Pag. 75—92).

FABULE ORIGINALE IN VERSURI CU RĂSPUNSUL POETULUI
ORESTE LA INTREBAREA AUTORULUI

La Pag. 88.

Sæpe fit, ut nos parvenia-	Adesea se întâmplă, ca noi să
mus ad summas honores sub pal-	ajungem la cele mai inalte dis-
lio sordido quam splendido.	tincțiuni sub o haină proastă
(Originală).	decât frumoasă.

Am imaginat această frază sub influența următoarei fabule a poetului *Florian*, pe care nu o puteam face cunoscută în această lucrare fără un proverb latinesc. Eat-o.

LE RENARD DÉGUISE

Un renard plein d'esprit, d'adresse, de prudence,
A la cour d'un lion servait depuis longtemps.

Les succès les plus éciatants
Avaient prouvé son zèle et son intelligence.
Pour peu qu'on l'employât toute affaire allait bien ;
On le louait beaucoup, mais sans lui donner rien ;
Et l'habile renard était dans l'indigence.

Lassé de servir des ingrats,
De réussir toujours sans en être plus gras,
Il s'enfuit de la cour ; dans un bois solitaire

Il s'en va trouver son grand père,
Vieux renard retiré qui jadis fut Vizir.
Là, contant ses exploits et puis les injustices,
Les dégoûts qu'il eût à souffrir,

Il demande pourquoi de si nombreux services
N'ont jamais pu rien obtenir?

Le bonhomme renard avec sa voie cassée
Lui dit : mon cher enfant, la semaine passée
Un blaireau, mon cousin, est mort dans ce terrier.

C'est moi qui suis son héritier.
J'ai eonservé sa peau ; mets la dessus la tienne
Et retourne à la cour. Le renard avec peine
Se soumit au conseil : affublé de la peau

De feu son cousin le blaireau,
Il va se regarder dans l'eau d'uné fontaine,

Se trouve l'air d'un sot tel qu'était le cousin.
 Tout honteux, delà cour il reprend le chemin,
 Mais quelques mois après dans un riche équipage
 Entouré de valets, d'esclaves, de flatteurs,

Comblé de dons et de faveurs,

Il vient de sa fortune au vieillard faire hommage.

Il était grand Vizir je te l'avait bien dit,

S'écrie alors le vieux grand père :

Mon ami, chez les grands, quiconque voudra plaire

Doit d'abord cacher son esprit».

Fables de Florian, pag. 126).

În loc de traducere dau următoarea fabulă, ce am făcut prin imitație :

VULPEA MASCATĂ. (Vulpes personata).

O Vulpe cu talente mari
 Slujă pe Leu de câțiva ani.
 Ea muncea cu mult'ardoare
 Chiar și 'n zi de sărbătoare.

Tot ce i se porunceă,
 Ca fulgerul le isprăveă.
 Laude mereu curgeau,
 Dar nimic nu-i foloseau,
 Căci din grasă ce eră,
 Se jigărise. . vai de ea.

D'acest ingrat fiind scârbită,
 Sărăcită și slăbită
 În pădure fuge-odată
 La un unchi, ce-aveă ca tată.
 Acolo lui amar se plânge,
 Că lacrimi nu-i mai ajunge,
 Spunându-i ce a suferit
 Dela Leul cel cumplit.

Dar Vulpoiul, plin de minte,
 — Căci Vizir fuse 'nainte —
 Cum lumea bine cunoștea,
 Nepoatei sale ce plângeă
 Ii zise numai atât :
 Ascultă al meu cuvânt
 «Știi pe vărul meu primar, Dihor,
 De care ș'acum mult 'mi-e dor.
 A murit ca din senin,
 Nebolit și fără chin.

Abia trecu o săptămână
 Și par'că fu acum o lună.
 Dar eu nu 'l-am îngropat
 Pân'ce pielea n'am luat
 Și-o păstrez ca amintire
 Fiindu-mi chiar și moștenire.
 Dânsa 'n groapă este pusă,
 Ca să fie bine-ascunsă.
 Pielea-i bună, sănătoasă,
 Ia-o deci, nu fi fricoasă.
 Imbracă-te bine cu ea
 Și necaz n'oi mai aveă.
 La curtea Leului te'ntoarce
 Și toate-or merge cum îți place“.

Vulpea cam cu greutate
 S'e'nvoi la astea toate.
 Dar ca vremea să nu treacă,
 Ea cu pielea se îmbracă.
 Iar când dânsa se privește
 În fântâna ce lucește
 Si vede ce mult seamănă
 Cu vărul său, ce prost eră,
 Se rușinează! dar se întoarce
 La Leul, d'unde plecase.
 Slujba iar începe-a face,
 Dar în proastă se preface.

Vede însă cu mirare
 O schimbare foarte mare,
 Căci Leul o îmbulzeă

Cu mai mult decât ea vrea.
Așa că în scurtă vreme
Ajunse tare, la putere.

Acu 'n caleașcă se plimbă
Căci pe jos nu mai umblă.
Slugi, lachei, lingușitori
Avea destui ; ba uneori
Chiar o și plictiseau
Prin felul cum se ploconeau.
Atuncea — cu o pompă mare —
Intr'o zi de sărbătoare
La unchi se duse să-i arate,
Cum necazurile toate
In bucurie s'au schimbat,
De când pe el 'l-a ascultat.

Bătrânul așa bine văzând-o
Li zise cu drag sărutând-o :
Acuma scumpa mea nepoată
Să știi, c'asa-i în lumea toată.
Ține minte dela mine
Dacă vrei să-ți fie bine.

«Cu cel mare de voești
Să ajungi unde dorești,
Nu te-arată că ești deștept
Or c'ai vederi de înțelept,
Căci astea lui de loc nu-i plac :
Ba chiar urât ele te fac.
*Arată-te mai prosticel,
C'atuncea te iubește el.*»

Morală.

Cum vedeți și Dumneavoastră,
Fabula nu e d'a noastră.
Căci la noi nu s'a 'ntâmplat
Un caz așa de ciudat,
Că un om fiind deștept
Ca s'ajungă unde-i drept,
Să fie silit a-și schimba
Până chiar natura sa.
Arătându-se cum nu-i
Luând haina prostului.

In Franța s'or fi petrecând
Lucruri d'astea or și când ;
Dar la noi nu le 'ntâlnim.
Deci de geaba nu vorbim,
Căci ar fi cum — de o pildă —
Orbul s'ar uită 'n oglindă,
Or surduului am bate toba
Așa cum în popor e vorba :
*«Bate toba surduului,
Dă oglinda orbului.»*

(29 Martie 1917).

PARTEA III, (Pag. 93—171).

NOTIUNI COMPLETE DE MITOLOGIE EXTRASE DIN RĂZBUNĂ-
RILE ȘI COMPĂTMIRILE ZEILOR ȘI ZEIȚELOR.

INTRODUCERE

Lucru este sigur și pe deplin dovedit, că omul imediat ce a putut să-și dea seama de ființa sa, a fost imposibil ca el să nu admire frumusețea și farmecul ce natura oferă ochilor săi. Iar obiectele care l-au impresionat mai mult și în prima linie au fost I) *Soarele*, care prin căldura lui dă roade pământului și luminează prin strălucirea ce răspândește; II) În mod natural, după Soare el a trebuit să admire *Luna*, care este flacăra luminoasă a nopții servind pentru măsurarea timpului, și în fine al III) a fost *Aerul*, ce învâlește întregul pământ și e dătător de viață la tot ce există. De aci a rezultat așa numita *triada astronomică*: *Samas* (Soarele), *Sin* (Luna) și *Aou* (Atmosfera), toate cuvinte indiene, căci primul popor coprins de adorațiunea acestor elemente ale naturii au fost Indienii.

Dar și celelalte lumini strălucitoare după bolta cerească nu rămăseră fără efect impresionând spiritul omenesc, așa încât se aleseseră încă o mulțime de asemenea astre, între cari se găseă *Adar*, ce corespunde cu Saturn al Romanilor, *Merodach* cu Jupiter, *Nergal* cu Marte, *Istar* cu Venus și în fine *Nebo* cu Mercur etc. etc., toate fiind considerate ca un fel de asistenți ai Zeilor principali. După un anume timp, când adică raționamentul rece al omului a început să înlocuiască entuziasmul înflăcărat de admirațiune prin studierea mai de aproape și amănunțită a lucrului, se recurse la o singură ființă supremă numită *Ilou* de Babilonieni și *Assour* de Asirieni, din care procede *Anou* (materia fără formă), *Bel* (puterea care organizează și conduce totul) și *Aou* (inteligența). În fine mai târziu, când omul începe a-și da seama de ce e rău și ce e bine, el imaginează existența unui Zeu unic eșit din haosul primitiv și care devine organizatorul lumii, rămăind însă în natură încă două elemente: unul cu tendința de a păstră această creațiune iar altul a o distruge asvârlind-o din nou în prăpastia fără sfârșit. Zeul creator este *Brahma*; principiul conservator se numește *Vichnou* iar cel distractor *Șiva*. (*Siva*) Dar faptul cel mai important ce reese din această concepțiune este că, inspirațiunea deși a isvorât dela omul cu totul primitiv, nu este

lipsită însă de cel mai înalt și curat idealism, de oarece ființele adoptate și investite cu puteri supranaturale, nu aveau nimic omenesc în ele și deci nici una din însușirile celor ce locuiesc pământul; cu alte cuvinte e vorba de niște ființe nu concrete ci subtile în adevăratul înțeles al cuvântului, adică *Ființe Divine*. Ideile acestea născute în India și mai ales în partea sa centrală numită *Iran*, au început să se propage de rasa numită *Arienă* la diferite alte popoare și centre mari, ca *Babilonia*, *Siria*, *Media*, *Persia*, *Phenicia* și *Egiptul*, unde bine înțeles au luat diferite transformări după moravurile, obiceiurile și caracterul fiecărui popor în parte. Cu timpul însă noțiunea pură a divinității este încet cu încetul supusă unor transformări apropiind-o de materia concretă, stând în legătură cu dezvoltarea spiritului omenesc și pornirea lui către feluritele și din ce în ce în mai multe preocupări materiale. Și mai cu deosebire Phenicienii, prin comerțul și călătoriile lor pe uscat și pe mare, au început să și creeze anumite Zei, dând fiecăruia anumite atribute pentru protejarea unor speciale întreprinderi. Ba ceva mai mult: acești Zei fură creați în așa fel cu însușirile omului, încât imaginea lor sub formă de mică statueta eră luată în diferitele călătorii drept protecțiune și încurajare. Și numai grație Phenicienilor și spiritului lor comercial, Grecii în prima linie au făcut cunoștință cu *Melkart* și *Asartartea* identificați la ei cu *Hercule* și *Aphrodita*, primul fiind introdus de coloniile din *Tyr* iar cealaltă din *Sidon*.

Dar lucrurile nu s'au mărginit aci. În adevăr, omul împins de necesitățile vieții din ce în ce mai pretențioase, el a fost nevoit să exploreze și să exploateze toate elementele naturei căutând a scoate din fiecare un nou izvor fie de preponderență, de satisfacțiune sau îmbogățire. Atunci apele cu mările, fluviurile, râurile, izvoarele până și însuși lacurile fură puse la încercare, iar apoi pădurile, văile, munții, plantele și tot ce se întâlnește în natură trebuiră să-și ofere și ele produsul lor nesățioasei avidități ale omului. Dar cum pe de altă parte acest om și-a dat seama de inferioritatea lui în raport cu imensitatea în care se află, a recunoscut neapărata trebuință să recurgă la o putere superioară care să-l ajute în explorările sale. Însă Grecii — cari nu puteau concepe ideea că o singură ființă orcât de mare ar fi va putea să vegheze și să conducă tot ce există — recunoscură existența mai multor alți Zei ca auxiliari celui mai mare. Astfel lumea veche din monoteistă devine politeistă, căci pe lângă singurul Zeu de până acum numit *Zeus*, au mai adăogat pe *Neptun*, *Mercur*, *Apollo*, *Marte*, *Vulcan*, *Ceres*, *Minerva*, *Diana* și *Venus* având fiecare anumite atribuțiuni și roluri de îndeplinit. Toți aceștia erau considerați ca adevărați Zei, bucurându-se de o viață eternă fiind adică nemuritori, căci se adoptase și alte puteri supraomenești precum erau acelea ale izvoarelor, pădurilor, vegetațiunei, florilor etc, dar cari nu aveau darul eternității adică al nemuririi, de oarece după un timp îndelungat, chiar de secole, în cele din urmă ei trebuiau să moară.

Tot în această categorie intrau și aceia cari, prin puterea și serviciile aduse omenirii, bine meritase recunoștința tuturor. Spre deosebire deci de adevărații Zei, s'a dat acestora numele de *Semi-Zei* sau *Eroi*, cari pe lângă faptul că nu erau eterni, apoi n'aveau nici aceiași locuință cu cei de sus, precum nu luau parte nici la marele consiliu și nici la *masa Zeilor*.

Singura excepție ce s'a făcut, a fost numai cu *Hercule*, care după moarte nu numai că a fost primit în *Olimp*, dar *Joe* i-a dat în căsătorie pe frumoasa *Hebe* care dădea *ambrosia* și *nectarul* la masa Zeilor. Aceasta, atât drept compătimitate și răsplată pentru marele servicii aduse omenirii pe pământ, cât și că el era chiar fiul lui *Joe* cu *Alcmena*, pentru care a și fost mult persecutat de *Junona* (vezi p. 105 VIII și 191 *Alcmena*).

Transformarea însă cea mai fundamentală care a schimbat din temelie concepțiunea primitivă relativ la Zei, a fost aceia când Grecii iar după ei Romanii au identificat în totul aceste ființe supreme cu natura omenească, dându-le absolut toate atributele materiale. Deci Zeii, fiind asemenea cu oamenii, aveau ca și aceștia aceleași inclinațiuni către bine or către rău, aceleași trebuințe, același instinct de răsbunare, de milă, de pedeapsă, de răsplată, aceiași pornire către viiuri și virtute mergând până chiar la degradarea rezultată din beție și amor desfrânat, întocmai precum le vedem desfășurându-se și azi sub ochii noștri, procurându-ne oroare, desgust și dispreț pentru cei cari le făptuiesc. Aceasta la prima vedere ni s'ar părea o decădere a spiritului omenesc, când tocmai din contră dânsa reprezintă imaginațiunea cea mai fecundă a celor mai culte popoare înzestrate de profundă filosofie, ce este admirată de toți cari s'au succedat până în momentul actual.

În adevăr, prin nimic omul nu putea să tragă un mai bogat folos ca moralitate și înălțime de spirit decât prin o astfel de concepțiune plină de *simbol* și *alegorie*. Și se înțelege prin simbol, acele persoane cari prin ele însăși represintă un oarecare număr de fapte sau ființe reale. Aceste persoane simbolice au o istorie, o familie și tot ceea ce aparține ființelor cu viață. *Vulcan* de exemplu este simbolul focului și a tuturor lucrurilor în legătură cu el; *Hercule* este simbolul oamenilor puternici cari au învins natura și au distrus monștrii pustiitori ai umanității etc. Alegoriile din contră reprezintă numai idei abstracte, adică un obiect ce nu există în mod material: inocența de exemplu este un nume alegoric, fiindcă nu există nici o ființă vie care să se cheme inocență, și astfel fiind nu are nici familie și nici istorie. Aceste divinități însă au anumite însușiri sau atribute *emblematic*e, prin care se înțelege un lucru ce reprezintă pe un altul; de exemplu: *șarpele* este emblema prudenței, *crinul* emblema purității iar *porumbița* emblema dragălașiei și a blândeței etc. etc. În fine prin *effigie* se înțelege reproducerea exactă a figurei unei persoane pusă pe lemn, piatră sau monedă în scopul de a i se perpetua numele.

Descrierea credințelor religioase ale vechilor popoare -- afară

de Ebrei ce este concentrată în Biblie — se numește *Mythologie* (dela $\mu\upsilon\theta\omicron\varsigma$, poveste și $\lambda\omicron\gamma\omicron\varsigma$ cuvânt, descriere). În genere obiceiul este, că sub titlul de mai sus intră numai studiul mitologic al Grecilor și Romanilor fiind mai bogat în materie, mai atractiv și mai în legătură cu popoarele Europene. Despre celelalte se face numai unele mențiuni găsite ca mai principale; acestea mai ales din cauza difcultății de pronunțare a numelor proprii și totalei lipse de cunoștință a limbei de origină. De aceea nu vom face nici un capitol special de mitologie Indiană, Persană, Asiriană etc. etc., ci numai la anumite locuri vom da unele descrieri fie separat, fie având legătură cu mitologia greacă sau romană.

Studiul mitologic în totalitatea sa nu este decât o formă alegorică, eșită din imaginațiunea fecundă și fericită a celor vechi.

Astfel în prima linie, toate acele numeroase aventuri pline de un amor înfocat întreprinse de însuși Zeul suprem, sunt considerate de poeți ca reprezentând alegoriile cele mai variate și plăcute, pe cari cei vechi au știut să le îmbrace prin asemenea fapte concrete. În adevăr, *Jupiter* care concentră în el toată puterea supremă, nu putea să fie folositor lumii rămânând numai cu această singură însușire ce ar fi făcut din el o ființă brutală. De aceea El, prin amorul cu *Metis* și-a însușit *reflexiunea* din care se naște *înțelepciunea*, cu alte cuvinte că puterea s'a unit cu raționamentul. De asemenea prin *Themis* și-a alipit *pacea și dreptatea*; prin *Eurynoma*, *blândețea și grația*; prin *Mnemosina*, *memoria și recunoștința* și în sfârșit unirea lui cu *Europa* nu este decât *legislațiunea și civilizația* răspândită printre oameni (vezi pag. 99 *Amorurile lui Joe*). Și tot astfel este întreaga Mitologie plină de răsbunări și compătimiri dar cari toate, fără nici o excepție, nu fac decât să ne arate unde pot să ne ducă pasiunile și inclinațiunile către rău, patimi ce nu se înfrâng decât prin cultură și educațiune și când ne vom atrage compătimirea ființelor supreme, înlocuind astfel neajunsurile și necazurile unele mai grele decât altele de cari ne lovim în cursul vieții noastre.

Dacă deci n'ar fi decât acest singur scop de morală ce putem extrage, *Mitologia* încă merită a fi cunoscută și studiată cât se poate mai adânc, în afară de plăcerea ce simțim la citirea acestor lucruri înconjurată de farmecul cel mai înălțător, cu care cei vechi au știut să învâlească tot ce se petrece în ființa omului. Pe lângă aceasta, studiul mitologiei a fost punctul de plecare al cultivării și dezvoltării geniului omenesc. În adevăr, de n'ar fi existat Mitologia, n'am fi avut cea multime a operilor de artă și literatură reprezentate prin *sculptură, pictură, musică, poezie, dramă și tragedie*, care rând pe rând ne înalță spiritul și ne umple de admirațiune pentru cei ce le-au produs. Nimeni nu a putut și nu se va putea ridica la apogeul aspirațiunilor sale intelectuale decât producând subiecte luate din mitologie. Și o națiune cu atât este mai civilisată și mai mândră de ființa ei, cu cât *muzeele* sale vor

conține mai multe *tablouri*, *marmore* și *bronzuri* mitologice, iar literatura ei va fi mai bogată în *cântece*, în *descrieri* fie în proză or în versuri, și al căror subiect unul mai mult ca altul va fi cu atât mai frumos, mai atrăgător, mai plăcut și mai înălțător, dacă va fi luat din *Mitologie*.

Dar importanța netăgăduită ce ne oferă *limba*, *istoria* și *literatura* Grecilor și Romanilor, ar fi o imposibilitate absolută de a fi studiată cu folos, dacă nu cunoaștem legendele Zeilor și cultul lor, grație cărora aceste vechi popoare au atins punctul cel mai culminant de cugetare și profundă filosofie, ce și astăzi formează obiectul nostru de admirațiune. Intregul clasicism cu care pe drept cuvânt oricine se laudă chiar dacă nu posedă decât o mică parte din el, devine imposibil de obținut fără cunoașterea prealabilă a Mitologiei, care este haina cea mai prețioasă ce un om cult poate să aibă și să se mândrească cu dânsa.

Pag. 97.

NEPTUN

Relativ la gonirea lui Apolo din cer este și această legendă :

Apolo indignat că Jupiter prin trăsnetele sale turbură cerul în zilele cele mai plăcute și frumoase procurate de el, a voit să-și răsbune asupra Cyclopilei cari fabricau aceste fulgere Zeului atot putinte. Deci el străpunge cu săgețile sale pe toți ciclopulii. Indată muntele Etna încetează să mai verse vârtejuri de flacări; nu se mai aude loviturile groasnicelor ciocane cari isbind în nicovale făceau să geamă prăpăstioasele peșteri ale pământului și adâncimile fără fund ale mării; fierul și arama nu mai erau lustruite de ciclopi și prin urmare începuseră să ruginescă.

Atunci *Vulcan* stăpânit de furie iese din cuptorul său; și cu toate că eră schiop, el se ridică însă cu multă precauțiune în Olimp, unde ajunge nădușit și plin de praf ca un tăciune. Aci în mijlocul adunării Zeilor se plânge cu multă amărăciune de cele întâmplare cerând o dreaptă și aspră răsbunare. *Jupiter*, înfuriat foc și plin de milă pentru *Vulcan*, imediat apucă pe *Apolon* și gonindu-l din cer îl asvârle pe pământ.

Apolon lipsit astfel de razele sale — ce rămaseră însă fixate de carul său, care deși gol, totuși continuă să meargă procurând oamenilor zilele și nopțile împreună cu schimbarea regulată a anotimpurilor — fu nevoit să se facă păstor și să păzească turmele regelui *Admete* din Thesalia. Incepe deci să cânte din flaut. Încetul cu încetul toți ceilalți păstori veneau la umbra ulmilor pe marginea unei limpede fântâni ca să asculte plăcutele sale cântece. Până aci dânsii duceau o viață sălbatică și brutală; ei nu știau decât să-și conducă turmele, să tundă oile, să le mulgă laptele și să facă brânză: încolo totul eră un deșert înspăimântător. Indată *Apolone* a arătat acestor păstori mijloacele cari pot să

le facă viața plăcută. El începe deci să cânte florile de care primăvara se încoronează, mirosul plăcut ce răspândește și verdeața ce naște în mersul ei. După aceasta el cântă desfătătoarele nopți de vară când dulcele zefir răcoarește pe oameni și când roua dimineții înfrăgezește pământul. El întrunește de asemenea în cântecele sale poamele aurite prin cari toamna răsplătește munca pământului, iarna care dă odihna și când sburdalnica tinerime se joacă și se desfătează împrejurul focului din vatra casei. În sfârșit el cântă pădurile dese și întunecoase care acoperă munții precum de asemenea și văile adânci, unde râurile prin miile lor încolăcături par că se joacă în mijlocul pajiștelor răzătoare. El arată păstorilor care este farmecul vieții câmpenești, atunci când cineva știe să guste ceeace natura simplă are mai frumos și minunat, etc etc.

În urma acestora, păstorii prin flautul lor se văzură mai fericiți decât regii, iar colibele lor atrăgeau cu grămada plăcerile inocente cari fug din palatele aurite. Jocurile, râsetele și toate desfătăririle urmau pretutindeni pe acei păstori, ce aveau inima lor plină de sinceritate și inocență. Toate zilele erau pentru ei zile de sărbătoare; nu se mai auzea decât ciripitul pasărilor sau dulcea suflare a Zefirului cletinând ușor rămurile copacilor, sau murmurul limpede al unei ape căzută din vârful oarecărui stânci, sau în fine cântecul ce Muzele inspirau păstorilor cari urmau pe Apollo. În afară de aceasta, Zeul a învățat pe păstori să obție premiul în alergări, să vâneze cu săgeți caprioare, cerbi și țapi sălbatici etc. etc.

Însuși Zeii văzând toate aceste lucruri deveniră geloși: o asemenea viață li s'a părut mai dulce și plăcută ca întreaga lor glorie. Pentru aceasta un mare consiliu al Zeilor au rugat și au înduplecat pe Jee să cheme pe Apolo în Olimp, ceeace a și făcut. (Din Telemaque. Vezi și pag. 197).

Cât privește pe *Phedra*, imediat ce *Theseu* roagă pe *Neptun* să-l răsbune și astfel obține moartea fiului său *Hipolythe*, dânsa muștrată de conștiință că nimic nu era adevărat din cele afirmate ci numai o înscenare și calomnie, pe loc se spânzură. Dar înainte de a muri, văzând că totul provenise din ascultarea oarbă și încrederea absolută ce dăduse unei confidente numită *Enone*, și că astfel ea nu fusese la rândul ei decât o victimă a lingușirilor și prefăcătoriilor unei false prietene, a zis:

*Détestables flatteurs! présent le plus funeste
Que puisse faire aux rois la colère céleste.*

Racine.

(Vezi și pag. 228 *Arícia*).

DOMNIA LUI JUPITER

1) Joe. Stăpânul cerului, al pământului și președintele tuturor Zeilor din Olymp. Cuvântul latin *Jupiter* — ce face la genetik *Jovis* — ar proveni din *Jov* și *pater*, din a căror contragere a eșit *Joviter* iar apoi *Jupiter*. La Greci el se chiamă *Zeus* cu genetik *dios*, dela cuvântul sanscrit *Dyaus*, ce însemnează *Cer, ziuă, lumină*.

El poruncește și conduce toate fenomenele atmosferice: strânge norii, răscolește furtuna, dă ploaie pământului, răcorește arșița soarelui, face să crească arborii și plantele, coace grâul și toate fructele; în fine el e care dă toate bunătățile omului, precum tot el este care trimite fulgerile, trăsnetele, seceta, boalele și toate vrasmășiile, atunci când nu e mulțumit de modul cum se respectă poruncile sale. El e stăpânul recunoscut de toți și necontestat de nimeni; El e numit *tatăl Zeilor* fără să le fi fost *tată* și nici primul născut ci numai pentru marea lui autoritate de șef, pe care știe să o ție cu demnitate la înălțimea ce se cuvine. El e suveranul înțelepciunii și a tot știutor a tuturor ce există și se mișcă. El se ocupă de întreaga omenire; El e care investește pe regi pentru un timp mărginit cu o parte din autoritatea sa asupra oamenilor; iar când acești regi nu-și îndeplinesc misiunea, El îi pedepsește ca și pe poporul de va fi fost vinovat. Precum după furtună el dă liniște, tot astfel a dat buna ordine în lume, a instituit jurământul de credință (*orkos*) și ospitalitatea, în virtutea căreia streinii, pribegii, cei bolnavi și lipsiți de mijloace au dreptul să ne ceară adăpost și hrană iar noi suntem datori să le-o dăm, căci ei cer aceasta în numele Lui fiind trimiși de El.

Tot ceea ce asigură buna rânduială în lume și civilizațiunea popoarelor este sub protecțiunea acestui Zeu suprem. El e care veghiază la împlinirea datoriilor noastre către patrie, dreptate și milă. El e directorul conștiinței omenești, căci atunci când omul a făcut un rău, El e care-i trimite mustrarea de conștiință făcându-l să-și piarză liniștea, pe care nu o poate recăpăta și nici să fie ertat decât prin rugăciuni și îndelungată căință, ce sunt lăsate tot de El, în scopul ca omul să nu rămâie fără mijloace de îndreptare când ar voi să meargă din nou pe calea adevărului și a faptelor bune.

Dar acest mare și puternic Zeu — fiind născut din *tată* și *mamă* — a trecut și el prin toate greutatețile orăruic copil având trebuință de anume și speciale îngrijiri, precum de asemenea făcându-se mare și devenit bărbat a avut multe din slăbiciunile omenești, în special pasiunea pentru femei, din care a rezultat acele multe și variate scene amoroase, fiecare însă cu alegoria lor.

În Italia, Joe deși considerat ca Zeu al cerului și al atmosferei, este însă adorat dintr'un punct de vedere mai prosaic iar nu ca un suveran al lumii morale. Astfel *Sabinii, Latinii și Romanii* ve-

deau în Joe pe stăpânul tuturor fenomenelor ce se produc în Cer precum și al tuturor schimbărilor ce suferă temperatura: *Ploaia, furtunile, furtunile* așa de frecvente în Italia pe timp de primăvară și toamnă, *vânturile, seninătatea cerului* etc., etc., toate vin dela Jupiter. El ca Zeul ploaii prezidează agricultura; El ca Zeu al furtunelor și al celorlalte elemente deslănțuite în atmosferă prezidează luptele în războaie; El ca Zeu și stăpân liniștind fenomenele din natură dă victoria celui iubit de el, precum iarăși când cerul prin voința lui devine luminos, arată dreptatea și recompensa celor credincioși. Cu timpul toate vechile Divinități ce existau la diferitele popoare din Italia au dispărut absorbite fiind în persoana lui Jupiter. Astfel, *Summanus* (dela *sub* și *manē*: sub dimineață) o veche Divinitate Sabină reprezentând cerul întunecos, nocturn, adică al nopței, devine un simplu atribut al lui Joe ca și toți ceilalți Zei ale vechilor popoare latine.

Pag 101. (III).

RĂSBUNĂRILE JUNONEI

Iată ce a făgăduit lui Paris fiecare din cele 3 Zeițe pentru obținerea premiului de frumusețe: *Junona* i-a oferit *bogație, putere și stăpânire* peste toată Asia; *Minerva* i-a făgăduit *glorie și înțelepciune* iar *Venus* pe *cea mai frumoasă femeie din lume*. Dar *Paris* a refuzat totul primind numai darul *Veneriei*, prin care a și luat pe *Helena*, model de frumusețe, și grație Divină. (Vezi și pag. 203, 272, Notă și 374).

Pag. 103.

Cauza pentru care *Junona* a persecutat pe *Eneea*, nu eră numai ura ce dânsa avea contra Troenilor din pricină că *Paris* fiul lui *Priam* dăduse premiul de frumusețe lui *Venus* iar aceasta din amorul avut cu *Anchise* îl născuse pe el, *Eneea*, dar și din aceea că dânsa ținea foarte mult la cetatea *Cartagina*, fiindcă acolo ea eră foarte mult adorată și avea templele sale. De aceea *Junona* își propusese să stabilească aci imperiul întregului univers. Dar tot dânsa aflase, că *Destinul* scrisese în cartea sa, că *dintr'un sânge de troian are să iasă un popor ilustru*, care va răsturna într'o zi întăriturile *Cartaginei*. Și de oarece dânsa vedeă în *Eneea* vlăstarul acesta, și-a pus în joc întreaga sa putere, astfel că el plecat din *Troia* să fie supus la toate persecuțiile, și sub nici un chip să nu reușească a se stabili în *Italia*. Când însă vede că *Eneea* ajunsese în *Sicilia* și eră gata să pornească spre *Italia*, dânsa infuriată zise: «*Ce? eu care sunt pe o treaptă egală cu stăpânul Zeilor, eu care sunt sora și soția lui Jupiter, am oare să lupt multă vreme contra unui singur om? Dar atunci cine va mai crede în*

puterea Junonei? și ce muritor va mai veni cu evlavie să-mi aducă pe altarele mele rugăciunea și ofrandele sale?». Zicând acestea repede se duce la *Eole*, Zeul vânturilor și al furtunelor, căruia astfel îi vorbește: «*Eole!* tu, căruia tatăl Zeilor și al oamenilor ți-a dat domnia vânturilor și care prin ele ridici după placul tău valurile și faci să-și verse turbarea lor, eată un popor vrășmaș puterei mele care spintecă marea Tyreniană (Mediterrana) și care duce în Italia Ilionul și Penații săi învinși. Deci deslănțuește vânturile, inecă și înghite corăbiile lor și aruncă în depărtare pe întinsul mărilor cadavrele ce sunt sămânța acestei rase urăcioase și demne de orce dispreț. Am 14 nimfe de o rară frumusețe care împodobesc curtea mea. Dintre acestea *Deiopeea* este cea mai plăcută, mai frumoasă și mai grațioasă. Răsbună-mă *Eole!* și drept recompensă pentru acest serviciu eu voiu uni pe această nimfă cu soarta ta printr'o legătură eternă. Tovarășe a țătului tău, ea îți va da copii tot așa de frumoși ca și dânsa».

La acestea *Eole* răspunse: «*Regina Zeilor!* Ție îți este dat să poruncești și mie să ascult. Dacă eu indeplinesc aci o putere, ție o datoresc. Scepțrul meu dela tine îmi vine; tu ești care faci pe Jupiter să-mi fie prielnic; prin tine Olimpul îmi este deschis și mă așez la masa Zeilor, prin tine în sfârșit eu sunt regele vânturilor și al furtunelor».

Zicând acestea, printr'o lovitură cu lancea *Eole* isbește și deschide peștera unde cele 4 vânturi cu furtunile steteau închise, și deodată întreaga mare până în adâncimile ei se sgudue și se rostogolește în valuri mari și spumegânde provocând o groasă spaimă troenilor. cari nu pot decât să țipe privind cerul întunecos transformat într'o noapte adâncă cu trăsnete și lumina scânteietoare a fulgerilor, și unde singură moartea se arată ochilor palizi ai mateloților. La acest îngrozitor spectacol *Enea*, înghețat de frică, scoase un adânc gemăt și ridicând mâinile către cer zise: «*O! de trei și de patru ori fericiți aceia cărora le-a fost dat să moară sub ochii părinților lor și la picioarele întăririlor mândrei Troe!*». Cum nu căzui și eu ca *Hector* străpuns de săgeata lui *Achil*, sau ca marele *Sarpedon* (fiul lui *Joe* cu *Laodamia* vezi pag. 298 *Xanthe*). Dar în mijlocul unei disperări generale eată că *Neptun*, infuriat de o astfel de deslănțuire a apelor fără voia lui, imediat chiamă pe *Aquilon*, vântul de Nord, și făcându-i aspră dojană îl trimite în grabă la *Eole* cu ordin sever, ca îndată să liniștească marea; ceace s'a și făcut. Dar, fie din întâmplare fie dintr'o intervenție supremă, *Enea* împreună cu toate corăbiile este împins pe coastele *Libyei* (Africa) și intră chiar în portul Cartaginei, acolo adică unde *Junona* tocmai nu voiă să ajungă. Dar aceasta nu a fost destul, căci *Enea* făcând cunoștință cu regina *Didona* contractează cu ea acel amor înfocat. Și încă lucrul nu s'a mărginit aci, căci pe când Jupiter din înălțimea cerului îmbrățișând cu privirea sa marea cu țârmurile sale, nemărginita întindere a pământului și popoarele ce acoperă suprafața sa, și când El se oprește în vârful

Olimpului și își fixează ochii asupra regatelor din Libya și e preocupat în gândirea sa de soarta națiunilor, eată că *Venus* tristă și cu ochii scăldați în lacrimi se apropie de el suspinând și călduros rugându-l îi zice: «O! Tu, a căruia eternă înțelepciune conduce destinele oomenilor și ale Zeilor! Tu al cărui fulger înspăimântă lumea! ce crimă a făcut fiul meu Eneea? și ce anume negluiri Troenii au făptuit în fața ta? După atâtea rele suferințe, trebuie oarș ca încă din cauza Italiei să li se închidă tot universul? Cu toate acestea este din ei, da, este din ei, este din nobilul sânge al lui *Teucer*, că trebuie într'o zi, în lungul șir al secolelor, să iasă acest popor de eroi, aceșii Romani biruitori, destinați să conducă sub legile lor suverane atât pământul cât și marea. Tu ai făgăduit aceasta; care e deci acum cuvântul O! tatăl meu, ca tu să-ți schimbi hotărîrea? In speranța aceasta eu având o mângâere în nenorocirile Troei, prin tristele sale ruine eu întrevedeam în viitor o soartă mai bună, care trebuie să repare nedreptatea destinelor până acum mereu protivnice. Cum! sunt atâți alți eroi cari și-au văzut îndeplinite speranțele lor; și noi, noi copiii tăi, chemați la onorurile Olimpului, noi să pierdem, o ce durere! să pierdem corăbiile noastre? Noi suntem sacrificați la răsbuurea unei singure Zeițe, din a cărei cauză ne vedem asvărliți departe de țărmurile *Latiumului*. Acesta este prețul credinței și devotamentului nostru? Și în modul acesta tu ne restabilești în locuința noastră mult dorită?».

Atunci Tatăl Zeilor și al oamenilor (*Tum Sator Deorum atque hominum*) — cu acea frunte majestoasă care liniștește furtunile și dă cerurilor seninătatea lor — surâzând frumoasei Venere, sărută dulce buzele scumpei sale fiice (după o legendă Venera eră fiica lui Joe cu nimfa Dioneea, vezi pag. 246) și îi zise: «Să n'ai teamă (*Parce metu*) Destinul poporului tău îți rămâne neschimbat. (*Fata tuorum manent immota tibi*).

Aceasta este în rezumat subiectul din Eneida ce a fost descris de Virgiliu în 12 cărți, exceptând bine înțeles o multime de alte amănunte, dar cari se găsesc reproduse la locul indicat în coprinsul acestei lucrări. Fapt este, că promisiunea lui Joe s'a îndeplinit, făcând în cele din urmă și pe Junona să fie favorabilă, astfel că Eneea sosind în Italia a dat naștere gloriosului popor Roman, care în cele din urmă distruse Cartagina sub *Scipionem Emilian*, care văzând jalea și dezastrul acestui popor, fu coprins de o așa profundă milă, încât a vărsat șiroaie de lacrimi plângând ca și un copil. (Vezi pag. 407—410).

Pag. 103 (IV).

Legenda lui *Narcisse* fiul nimfei *Lirope* cu fluviul *Cephise* este așa: Acest copil fiind de o frumusețe rară, mama lui a întreat pe profetul *Thiresias*, dacă copilul ei o să ajungă la adânci bătrânețe, la care dânsul răspunse: «da; însă dacă nu se va cu-

noaște. Se zice însă că o nimfă, asistând la chinul lui *Echo* din cauza disprețului arătat de *Narcisse* iubirei sale precum și la transformarea ei în stâncă, l-a blestemat zicându-i: «să iubești și tu la rândul tău, dar fără să ai parte de ființa iubită». Vocea ei fu ascultată, căci el fiind obosit de vânatoare se duce de se culcă pe marginea unei fântâni cu apă limpede. Aci însă uitându-se în fântână își vede chipul, și văzându-l peste măsură de frumos se amurezează în așa grad de el însuși, încât aruncându-se în apă pentru a prinde acea figură pe loc se îneacă. Se zice că și chiar în infern, *Narcisse* își admiră chipul privindu-se cu nesățiu în apele fluviului *Styx*. Floarea ce poartă numele său este emblema *geloziei*, din cauza culoarei galbene ce are.

În ceea ce privește pe *Echo*, acest nume se aplică la figurat unei persoane care duce vorba din gură în gură; de aci probabil a provenit și la noi expresiunea *gură de mahala*. Dar tot acest nume se aplică și unui mare centru de cultură și mișcare cum este Parisul, ce este considerat ca ecoul întregii lumi.

În poezie s'a numit *vers în ecou*, un fel de versificare unde ultima silabă a versului se repetă în formă de ecou, așa precum se vede în acestea, ce au fost făcute sub formă de cântec la adresa financiarilor din secolul al XVIII.

Et l'on voit des commis
 Mis
 Comme des princes
 Qui sont venus
 Nus
 De leur provinces.

(Vezi și pag. 309).

La pag. 104 (V).

Numele *Argus* a rămas în limbajiu și a devenit sinonim cu omul prevăzător și ca un supraveghetor foarte incomod în special în chestiunile de amor. «De îndată ce amorul devine gelos, el are 100 de ochi ca *Argus*; dar din acești 100 de ochi nu sunt 2 care văd exact». (W. Müller).

Le sieur Argus avait cent yeux ;
 Leur secours lui fût inutile :
 L'amour voit plus avec deux
 Que la jalousie avec mille.

Demoutier

Argus avea capul acoperit cu 100 de ochi, dintre cari câte 2 pe rând se odihneau, pe când ceilalți stăteau de pază urmărind pe *Io* în orice mișcare și uitându-se după dânsa chiar când el era întors cu spatele. Chinul la care era supusă *Io* era îngrozitor, căci

ziua deși avea voie să pască, nu se hrănea însă decât din frunze uscate căzute din pomi și din iarbă amară, iar când avea sete se adăpă din apa râurilor mocirloase. Indată după apusul soarelui dânsa eră luată și închisă într'un coșar, unde stetea legată cu puternice lanțuri împrejurul gâtului. Astfel pribegită, chinuită și neputând spune la nimeni suferințele ce o torturau căci vorbirea se înlocuise prin mugete, ajunsese în fine odată la țârmurile fluviului *Inachus*, ce eră tatăl său. Aci privindu-se în apa cea limpede și văzându-și coarnele crescute pe cap se înspăimântă de ea însăși. Atunci dânsa, neputând să vorbească, trase cu piciorul pe nisip literile *Io*.

«Nenorocitul de mine! zise tatăl. Tu ești oare pe care te caut peste tot pământul? Negăsită fiind erai o jale mai mică pentru mine, decât că acum te-am găsit și te văd». Dar Argus, în loc de compătimire la asemenea plâsete și jale, dă la oparte pe intristatul părinte, pe *Jo* o târaște la pășuni îndepărtate iar el se urcă în vârful unei stânci de unde se uită și o urmărește pas cu pas.

Dar *Joe*, neputând să mai rabde acest supliciu al iubitei sale, chiamă repede pe *Mercur* și-i dă ordin să omoare pe Argus. Porunca fu îndeplinită astfel: Mercur transformându-se în păstor începe să cânte din fluerul său în așa chip duios, că toate turmele de oi și capre vin împrejurul său. Argus, la rândul lui pe deplin transportat, îl roagă să vie la el sus pe stâncă unde va găsi iarbă multă și fragedă pentru turmă. El primind se urcă, și prin farmecul și dulceața cântecelor sale încetul cu încetul Argus începe să moțae închizându-și pe rând ochii unul câte unul. Iar când Mercur îl atinge cu bagheta magică, somnul devine cu totul profund. Atunci Mercur, cu o sabie de aur în formă de coasă, îi taie dintr'o singură lovitură capul și gâtul, după care apoi din vârful stâncei îl aruncă în prăpastia de jos.

Cât privește pe *Io* se zice, că dânsa ajunsă în Egipt s'a întâlnit cu *Joe* și a dat naștere unui copil numit *Epaphos*, care a fondat orașul *Memphis* și care s'a identificat cu *Apis* (boul Apis). După altă legendă, *Io* ar fi luat în căsătorie chiar pe Zeul egiptean *Osiris*. De aci probabil au rezultat atâtea nenorociri pentru acest rege-Zeu, ce nu erau decât continuarea persecuțiilor *Junonei* resfrante asupra lui din cauza lui *Io*, care și dânsa tot ca pedeapsă îl căută pretutindeni sub forma și numele de *Isis*, când el fusese pus într'o ladă și aruncat în mare iar apoi tăiat în 14 bucăți și asvârlite în diferite direcțiuni (vezi credința Egiptenilor, pag. 290). Poeții însă văd în *Io* luna care străluce pe bolta cerească înconjurată de stelele scânteietoare, ce nu sunt decât ochii lui Argus. În fine se crede că *Io* este începutul de comunitate între credința religioasă a Grecilor cu a Egiptenilor.

Pag. 104 (VI).

Locuitorii din Arcadia văd în această nimfă Calisto, care însemnează cea mai frumoasă (κόλλιστα), pe însuși Diana, care și dânsa eră venerată sub acelaș nume. Cât privește pe *Lycaon*, el nu e decât Zeul Lycian, iar Arcas este unul din cei mai puternici eroi și cu cel mai înflăcărat entusiasm. de unde și numele său provenit din ἄρκτος (conducător, strălucit).

Scopul acestei legende este, că Arcadienii voesc să arate, cum că origina lor are proveniență Divină, precum de altfel susțin și Romanii că se pogoară din *Venus* prin *Eneea*, lucru ce ne bucură și pe noi, ca unii care cu drept cuvânt ne mândrim că am eșit din acelaș sânge nobil roman.

Pag. 104 (VII).

Latona, numită și *Leta*, e dată ca exemplu de resignare și iubire nemărginită pentru copiii săi, pe care veșnic îi ține în brațe și în care formă e reprezentată în drumul ce-l face prin Licia, Creta, Delos și alte multe locuri fugind de neîncetatele persecuțiuni ale Junonei. Poeții văd însă în aceasta simbolul propagării acțiunii bine făcătoare a Higienei și distrugerea germenilor morbizi prin ajutorul razelor Soarelui (Apolo), precum și întinderea civilizațiunii prin puterea strălucitoare a razelor ferfecătoare ale Lunei (Diana). Apolo se mai numește și *Cynthus* iar Diana *Cynthia*, dela muntele *Cynthus* ce se află în insula *Delos* și unde au fost născuți.

La pag. 105 (VIII).

Din faptul că *Hercules* sau *Heraclis* a obținut aceste strălucite victorii luptând în mod separat cu fiecare în parte adică individual, s'a format în limba greacă proverbul că: „nici *Hercule* contra doi”

ὄνδὲ Ἡρακλεῖς πρὸς δύο sau pe latinește: *Neque Hercules contra duos*.

Prin aceasta se arată, că nimeni nu poate să lupte deodată contra mai multora și cu atât mai puțin contra întregii lumi.

Alusia este vădită pentru *Regi* și *Impărați*, că declarând războiu să nu-și expue poporul la nimicire puindu-l să se bată cu toată lumea, căci atunci rămân bătuți și de oameni și de Dumnezeu.

În ceea ce privește moartea lui *Hercule* iată cum descrie însuși *Philoctete* această groasă tragedie lui *Telemac* la curtea lui *Idomeneu* în Salento, unde se întâlniseră, oraș care se află în vechia Italie numită Grecia mare.

„Marele *Hercule* ar fi fost foarte fericit cu *Dejanira*, dacă ar fi

rămas credincios acestei femei cu care avea și un copil numit *Hyllas*. Dar tânăra *Iole*, pe figura căreia grațiile erau zugrăvite, i-a răpit inima. Atunci *Dejanira* aprinsă de gelozie își aduse aminte de acea fatală cămașe, pe care centaurul *Nessus* i-o lăsase murind ca un mijloc sigur de a redeșteptă amorul lui *Hercule*, ordecâteori el va fi avut pornire să iubească pe o alta. Această cămașe plină de sângele centaurului conținea otrava săgeților, cu care monstrul acesta fusese rănit, căci săgețile lui *Hercule* fuseseră muiate în sângele hidrei dela *Lerna*, astfel că orce rană ce el făcea, era incurabilă și la sigur mortală. *Hercule* pe dată ce s'a îmbrăcat cu această cămașe (unii o numesc tunică) pe loc a simțit un foc sfâșietor ce s'a răspândit până în măduva oaselor. El scoase țipete groasnice, așa că muntele *Eta* (*Oeta* din *Thesalia* lângă *Thermopile*) făcea să răsunе toate văile profunde: însăși marea părea înfricoșată. *Taurii* cei mai fioroși cari ar fi mugit în luptele lor, n'ar fi scos un șgomot mai asurzitor. *Nenorocitul Lichas*, care îi adusesese acel veșmânt din partea *Dejanirei*, având îndrăzneala să se apropie de el, pe dată *Hercule* în furia durerilor sale îl apucă de un picior și învârtindu-l întocmai ca pe o praștie, îl aruncă din vârful muntelui drept în mijlocul valurilor mării, unde și fu pe dată schimbat într'o stâncă având și azi figura unui om, care mereu fiind isbit de furia apelor înspăimăută din depărtare chiar pe cei mai curagioși cărmaci.

Văzând acest oribil spectacol, am crezut că nu mai pot să am încredere în *Hercule*; de aceea am căutat să mă ascund în scorburile cele mai adânci. Îl vedeam smulgând cu o mână brazii cei mai înalți și stejării cei mai bătrâni scoțându-i din rădăcină: ei cari de secole desprețuiseră toate vânturile și furtunile stând neclintiți în picioare; cu cealaltă mână dânsul se căsnea să-și smulgă după spate acea blestemată haină: dar totul era în zadar, de oarece dânsa era lipită de piele făcând un singur corp cu membrele sale. Pe măsură ce el o sfâșia, pe aceiași măsură își smulgea bucăți din piele și carne, iar sângele curgea și udă pământul. În fine curagiul său fiind mai mare ca durerea îmi strigă: «te văd scumpe *Philoctete*! Chinurile ce *Zei* mă fac să sufer sunt drepte. Eu sunt care i-am supărat, căci eu am pângărit amorul conjugal. Eu care am răpus atâția vrășmași, tocmai eu m'am lăsat să fiu doborât de o frumusețe streină. Eu pier; dar sunt mulțumit că pier ca să împlănzesc pe *Zei*. Dar vai! scumpul meu amic; unde oare fugi tu? *Escesul* durerii m'a împins să fac contra nenorocitului *Lichas* o cruzime pe care o recunosc și de care mult îmi pare rău, de oarece dânsul nu știă ce otravă îmi aduce. El n'a meritat ceeace trebuie să sufere. Dar crezi tu că eu pot să uit amicia ce-ți darorez și să vreau să-ți smulg viața? Nu, nu; eu nu voi încetă cătuși de puțin să iubesc pe *Philoctet*. *Philoctete* va primi în sânul său sufletul meu ce e gata să sboare și el va culege cenușa corpului meu. Unde ești deci scumpul meu *Philoctet*? tu care ești singura și ultima speranță ce-mi rămâne pe pământ!».

La aceste cuvinte eu mă grăbesc să alerg spre el. Dânsul îmi întinde brațele și vrea să mă îmbrățișeze; dar se oprește de teamă ca pieptul meu să nu fie coprins de focul în care el însuși ardea. Vai! zise el, chiar nici această mângâiere nu-mi este permisă!

Zicând acestea el adună toți arborii ce prăvălise, face din ei un rug pe vârful muntelui, se urcă în mod liniștit pe acest rug întinzând pielea leului din *Nemea*, care învălise atâta timp umerii săi când mergea dela un cap la celalt al pământului ca să sdrobească monștrii și să scape pe cei nenorociți; se sprijină apoi pe măciuca sa și-mi poruncește să dau foc rugului.

Măinele mele tremurânde și coprinse de sraimă nu putură să nu-i îndeplinească acest crud serviciu, căci viața nu mai era pentru el un dar al Zeilor ci un chin înspăimântător. Mă temeam chiar, că eșecul durerilor să nu-l îndemne a face ceva nedemn de virtutea lui ce speriașe întregul univers. Iar când văzui că flacăra începe să coprindă rugul, zise: acum scumpul meu *Philoctete* constat în tine adevărata amicie către mine, căci tu iubești mai mult onoarea mea decât viața mea. Zeii să-ți dea răsplata cuvenită. Eu îți las tot ce am mai prețios pe acest pământ: acestea sunt săgețile muiate în sângele hydrei dela *Lerna*. Tu știi că ranele ce ele fac sunt incurabile; prin ele tu vei fi neinvins precum am fost eu, și nici un muritor nu va putea să lupte cu tine. Adu-ți aminte că eu mor credincios prieteniei noastre, și nu uită niciodată cât mi-ai fost de scump. Dar, dacă e adevărat că tu ai milă de suferințele mele, poți să-mi dai o ultimă consolare: promite-mi că n-ai să spui nici unui muritor nici de moartea mea, și nici de locul unde ai să îngropi cenușa mea“.

O rază de bucurie se vedeă în ochii săi; dar deodată un vârtej de flăcări îl învălue, îi stinge vocea și-l răpește dela privirea mea. Eu însă îl mai zării prin transparența flăcărilor având figura tot așa de senină, ca și cum ar fi fost încununat de flori și înconjurat de parfumuri în veselia unui prânz delicios în mijlocul tuturor amicilor săi.

Un foc a consumat tot ceace era pământesc și muritor în el. Indată nu-i mai rămase nimic din tot ceace promise la nașterea sa dela *Alcmena*, mamă-sa. Din ordinul lui *Joe* însă, el a păstrat acea natură fină și nemuritoare, acea flăcără cerească care este adevăratul principiu al vieții și pe care îl promise dela tatăl Zeilor, în acelaș timp și tatăl său. Pentru aceasta el se duse cu aceste însușiri sub bolțile aurite ale strălucitului *Olimp* să bea nectarul, și unde Zeii îi dădură ca soție pe plăcuta *Hebe*, care este Zeița tinereței și care toarnă nectarul în paharul marelui *Jupiter*, când El stă în capul mesei înconjurat de toți Zeii și Zeițele.

Dar *Hercule* a mai avut și alte amoruri, dintre cari următorul arată, până la ce grad de slăbiciune îl adusesse fiind cu totul căzut sub stăpânirea prea frumoasei *Omphale*.

Omphale. Regină legendară în *Lydia* (*Asia*) devenită cele-

bră prin amorul său cu *Hercule*, pe care a cunoscut-o într'una din numeroasele sale expedițiuni, deși după o tradiție se zice că *Mercur* a vândut ca sclav pe Hercule acestei regine. Dar orcum ar fi, fapt este că Hercule fu așa copleșit de frumusețea acestei regine, încât a căzut victimă unui amor înfocat în așa grad, că dansa făcea din el tot ce voia. Astfel se zice că *Omphale* se amuză îmbrăcându-se în pielea leului din *Nemea*, și având mâciuca în mână puneă pe Hercule să stea la picioarele sale îmbrăcat în costum de femei și *torcând lână*. Cei doi amanți astfel travestiți făcură o lungă călătorie. Dar într'o seară fiind foarte oboșiți se retraseră într'o peșteră, unde stătură pentru a se odihni. Iată însă că *Zeul Pan* îi vede, și încântat de frumusețea *Omphalei* se repede în peșteră voind să o răpească, profitând și de faptul că regina dormea dusă. Înșelat însă de pielea leului și crezând că este Hercule, se repede către tovarășa reginei, care în loc de a răspunde la ademenirile făcute, respinge cu putere pe *Zeul Pan* și-l dă afară din peșteră. *Omphale* deșteptându-se de sgomotul produs aleargă după *Zeul schilodit de lovături*, și făcū mult haz cu hohote de răs de păcăleala și unuia și altuia. Hercule a avut cu *Omphale* un copil numit *Agesilas*, din care *Heraclidii* din *Lydia* se pretindeau că sunt descendenți.

Dar iată cum *Philoctete* în calitatea sa de bun amic și care însoțea pe Hercule în toate întreprinderile descrie acest amor.

«Hercule care scăpase pământul de atâția monștrii, și înaintea căruia toți ceilalți eroi nu prețuiău decât ceea ce este o trestie pe lângă un mare stejar, sau cele mai mici păsărele în fața unui vultur, totuși el eră stăpănit de o patimă ce pricinuește rana cea mai grozavă: aceasta a fost *amorul*. Hercule care învinsese atâtea lighioane, totuși n'a putut să învingă această pasiune rușinoasă, astfel că crudul copil *Cupidon* se jucă cu el cum îi plăcea. El nu putea să-și aducă aminte fără ca să nu roșească de rușine, că odată își uitase tot trecutul său glorios până a toarce cu fusul lângă *Omphala*, regina *Lydiei*, stând umilit la picioarele ei ca cel mai fricos și afemeiat dintre toți oamenii: atâta fusese încătușat de o iubire oarbă. De o sută de ori mi-a mărturisit că partea aceasta a vieții sale îi vestejise tot curagiul și aproape îi ștersese întreaga reputație a tuturor faptelor sale glorioase.

Cu toate acestea, *O Zei!* așa este slăbiciunea și nestatornicia oamenilor! Ei promet totul, jură pe or și ce și pe ei însuși; dar nu sunt în stare să-și ție cuvântul și nici să se opue la nimic. Căci *vai!* marele Hercule cade din nou în aceleași curse ale amorului ce foarte des le desprețuia și contra cărora jurase că le va distruge. În adevăr, curând după aceasta el e pătruns de un amor nemărginit și înfocat pentru *Dejanira*, pentru ca în urmă s'o părăsească, deși avea un copil numit *Hylos*, fiind din nou împins de amor către tânăra și frumoasa *Iole*, din cauza căreia a făptuit cea mai respingătoare crimă omorându-i și pe tată și pe frate numai pentru plăcerea de a fi a lui: căci numai astfel a reușit s'o răpească. Dar

însuși nesațiul acesta în loc de bucurie și plăcere i-a procurat chinurile cele mai grele și moartea cea mai înfricoșată prin aceea cămașe înveninată trimisă de Dejanira, făcându-l să moară ars de flăcările focului". (Vezi și pag. 213 *Philoctete*).

Faptul acesta adeverește încă odată proverbul, că amorul e ca și beția, de care orice jurământ nu ne mai desface odată ce ne-a otrăvit organismul, căci ambele aceste patimi sunt ereditare.

Și precum nu oricine poate fi bețiv, tot astfel și amorul nu se lipește de orșicine care îl caută și umblă după el, ci numai de cel ce are această scântee odată cu venirea lui pe lume. Pentru aceasta se cere multă cultură, educație și mai ales voință și curajiu, aceluia care voește să lupte contra unor asemenea inclinațiuni pentru a le învinge, ceea ce de sigur va fi cea mai mare glorie de care un om cu drept cuvânt poate să se laude, cu toate că natura cu greu poate să se schimbe (*Natura difficile potest mutari*).

Pag. 107 (K).

Adraste regele Argosului, fiind gonit din statele sale de *Amphiaraus*, a fugit în *Creta* la moșul său *Polybe*. După ce se împacă însă cu *Amphiaraus* dându-i în căsătorie pe sora *Eryphila* se întoarce în *Argos*. Dar el avea două fete: pe *Argeea* și *Deiphila*, care după porunca oracolului trebuia să le mărite: pe una după un porc mistreț iar pe cealaltă după un leu. *Polinice* însă fiul lui *Edip* împreună cu *Tydeu*, au înșelat pe oracol — ce nu era altul decât *Amphiaraus* — căci îmbrăcându-se în pielea acestor animale obținură mâna celor două fete: *Polinice* ia pe *Argeea* iar *Tydeu* pe *Deiphila*, după care se declară contra *Tebei* războiul numit al celor 7 șefi. Cât privește pe *Tydeu* — ce era fiul regelui *Eneas* din *Calydon* — prezența sa în *Argos* se datorește faptului, că el omorând pe toți copiii lui *Melas*, prinși într-o conspirație contra tatălui său, a fost silit să fugă la curtea lui *Adraste* în *Argos*.

Din căsătoria lui cu *Deiphila* s'a născut marele luptător *Dionede* (vezi pag. 246 *Dionee*). *Tydeu* a stăruit mult să împace pe *Eteoclu* cu *Polinice*, dar nereușind a intrat chiar în *Theba*, unde fu rănit de tebanul *Menalipos*, dar căruia spintecându-i capul i-a mâncat creierul. Dar în cele din urmă *Creon* câștigă victoria prin sacrificarea fiului său *Meceni*, care a arătat o mare iubire de patrie, aruncându-se după sfatul profetului *Tyresias* din vârful zidurilor cetății în peștera unde trăise balaurul consacrat *Zeului Marte*, și care fusese ucis de *Cadmus*.

Totuși *Tydeu* scapă grație calului său, ce se zice că era făcut din amorul lui *Ceres* cu *Neptun* și era înzestrat cu o mare iuțea și cu darul vorbirii. *Amphiaraus* însă cade în luptă fiind trădat de soția sa *Eriphila* prin corupția lui *Polinice*. (Vezi pag. 301).

Pag. 108 (XII).

Când *Medeea* contractând amor cu *Iason* fuge cu el împreună cu lâna de aur, tatăl ei, regele *Etes*, trimite pe fiul său *Absyrte* să-i urmărească. *Medeea* însă prin farmecile sale omoară pe bunul ei frate risipindu-i oasele în drum, pe care apoi bietul părinte le adună și le îngroapă într'un loc pe marginea Mărei Negre, numit de atunci *Tomis* (dela τῶν, tăitură, secțiune) și care nu e decât scumpa și frumoasa noastră *Constanța*, ce atât de mult a suferit din partea Bulgarilor ingrati, cari au confirmat proverbul, că *pe cine nu lași să moară nu te lasă să trăești*.

Pentru această oribilă crimă, *Argonautii* din răsbunarea Zeilor fură aruncați de furtună în strâmtoarea formată din *Scylla* și *Charybda* unde erau amenințați să piară. Fură însă scăpați de *Thetis* ce era amanta lui *Peleu*, unul din principalii capi ai *Argonautilor*. După altă legendă însă, toate nimfele din mare ieșiră la suprafață cu *Thetis* în fruntea lor ca să vadă această frumoasă expediție. Dânsa fiind de o frumusețe răpitoare, *Peleu* imediat fu coprins de un amor înflăcărat, grație căruia înduplecând-o scapă de pericol. De altfel tot pentru acelaș cuvânt, *Thetis* era iubită cu multă pasiune nu numai de *Neptun* Zeul mărilor dar chiar de *Joe* stăpânul Zeilor, care voia cu orice preț să o ia de soție. Dar *Junona* intervine la marele consiliu, care prin *Prometeu* îl sperie, că făcând aceasta se va naște un copil care îl va detrona luându-i locul. Se hotărăște deci ca *Thetis* să fie dată lui *Peleu* regele insulei *Phthia*.

Adevărul este că *Peleu* o iubea așa de mult, încât a urmărit-o la desnădăjduire fiind ajutat de centaurul *Chiron*. Dar *Thetis* care nu-l iubea, fugea mereu de el. Dânsul însă, transformat succesiv în leu, în șarpe, în foc și în apă, a reușit să pue mâna pe ea, când a fost nevoită să cedeze făcând nunta chiar în peștera lui *Chiron* pe muntele *Pelion*, unde au fost invitați toți Zeii și Zeițele afară de *Discordia*. Aceasta însă, din ură vine pe ascuns, și aruncând pe masă mărul de aur cu inscripția: „*celeii mai frumoase*“, a provocat memorabila ceartă între *Venus*, *Minerva* și *Junona*, din care a rezultat războiul Troei, fiindcă *Paris* a dat premiul de frumusețe *Venerei*. Dar *Thetis* care iubea mult pe *Joe* dându-i și marele ajutor contra Titanilor, nu a putut să trăiască cu *Peleu*, așa că după ce a născut pe *Achil*, dânsa îl părăsește retrăgându-se în fundul mării și stând iangă bătrânul său tată *Nereu*.

Cât privește pe cei 2 copii ai *Medeei* anume *Mermerus* și *Pheres* ei au fost omoriți, după o legendă de către Corintieni, fiindcă aduseseră din partea *Medeei* cadouri otrăvite lui *Glauce*. Drept pedeapsă pentru acest asasinat, Corintienii fură pedepsiți prin pierderea copiilor lor chiar în leagăn; și nu au fost ertați până ce nu au instituit sacrificiuri și rugăciuni în memoria acestor copii.

Pag. 110.

RĂSBUNĂRILE LUI JOE.

Una din crudele răsbunări ale lui *Joe* este și aceea contra lui *Salmoneu*. Acest erou Thesalian era fiul lui *Eole* regele vânturilor și frate cu *Sisyphé*. El a domnit mai întâiu în *Thesalia* iar apoi în *Pelopones*, unde a ridicat un oraș ce poartă numele său. Dânsul în orgoliul de care era stăpânit, a căutat să imiteze fulgerile lui *Joe*. Pentru aceasta a construit un mare pod de aramă precum și un voluminos car iarăși de aramă și provăzut cu anume mecanism mergând singur. El, așezat fiind în acest car, se plimbă cu mare iuțeală pe pod făcând un sgomot asurzitor, în care timp aruncă în toate direcțiile asupra locuitorilor niște torțe aprinse ce simulau fulgerile. Atunci *Joe*, drept pedeapsă pentru această trufie, l-a pedepsit trăsându-l cu fulgerile sale iar apoi fu aruncat în infern, unde focul iadului îl arde dar fără să-l consume fiind astfel supus unui chin etern. În aceste grozave torturi nenorocitul *Salmoneu* a fost văzut și de *Eneea* când s'a pogorit în infern, și despre care *Virgiliu* vorbește în *Eneida* sa la pag. 64 din cartea VI.

II) *Sisyphé*. Rege legendar al Corintului, fiul lui *Eole* regele vânturilor și tatăl lui *Glauco* făcut cu *Merope*, iar după unii și al lui *Ulise* înșelând pe *Anticlea* logodnica lui *Laerte*.

Sisyphé era cel mai înțelept dar în același timp și cel mai șiret dintre oameni. El a instituit jocurile istmice, a clădit *Corintul* făcându-i și un mare zid de apărare. El stetea retras în cetate și pândea pe toți călătorii, și nu le dădea drumul apoi decât luându-le preț enorm de răscumpărare. Într-o zi însă atacând pe *Theseu* se zice, că acesta intrând în luptă cu el l-ar fi omorât. După altă legendă, *Asopus*, marele fluviu din *Beoția*, căutând pe *Egina* răpită de *Joe*, dânsul primind o bună sumă de bani spuse unde era ascunsă. Atunci *Joe* drept răsbunare trimise pe *Thanatos* Zeul morții, dar pe care *Sisyphé* îl birue și-l pune în lanțuri, din care abia a putut fi scăpat de *Marte* fiul lui *Joe*, când *Sisyphé* fiind el acum legat, fu silit să meargă în infern târit de *Thanatos*.

La plecare el roagă pe soția sa a nu-i face onorurile funebre. Aflând însă că porunca lui n'a fost ascultată, vine pe pământ înșelând pe *Plutone*, dar pentru care a fost așa greu pedepsit, că munca lui a rămas drept simbol: căci stânca lui *Sisyphé* zicem când voim să arătăm o muncă sdrobitoare, fără nici un folos, și la care din nou trebuie să începem a lucra, tocmai când credem că am terminat-o. Mai sunt și alte legende. (Vezi pag. 55, 56).

Pag. 113.

RĂSBUNARILE CELORLALȚI ZEI ȘI ZEIȚE.

Mercur numit uneori și *Cyllenius*, după muntele Cyllen din *Arcadia* unde se născuse, avea în cap o bonetă rotundă frigiană numită *petasă*, care în grecește însemnează coif, iar la picioare, la umeri, la călcâe și uneori chiar și la bonetă purtă aripi ca simbol de iuțeală, prin care execută ordinele Zeilor și în special ale lui Joe, mai ales în întreprinderile amoroase pe care le aducea la îndeplinire cu cel mai mare zel și devotament. Pe lângă aceasta mai avea în mână o vergea numită *caduceu*, având proprietatea să fascineze și chiar să adoarmă pe cei cari erau atinși cu ea. Se reprezintă Zeul acesta ca tipul ideal al unui flăcău tânăr având corp robust și svelt în urma exercițiilor de gimnastică. El avea părul capului scurt și încârlionțat (frisat) ca toți oamenii tineri din vechia Grece, fiindu-i și cei mai credincioși devotați și adoratori.

Pag. 114.

Relativ la *Batus* păstorul trupelor regelui *Neleu* din Peloponez — și care din cauza lăcomiei a fost transformat de Mercur în piatră de încercare ce servă a se cunoaște prin mijlocul său natura și puritatea metalelor. — *Sabatier* care a făcut un lung articol asupra acestui subiect, termină astfel :

O ! que dans le siècle où nous sommes,
Plein de vices et de vertus,
Il se trouve parmi les hommes
De Mercures et de Battus !

Pag. 115.

Relativ la amorul *Salmacisei*, se zice că *Hermaphrodit* deși nu avea decât etatea de 15 ani, totuși a părăsit muntele *Ida* unde fusese crescut de nimfele *Naiade* și se duse în *Caria* din Arhipelag. Aci la poalele muntelui *Halicarnas*, fiind obosit, se oprește a lua o bae într'o fântână plină cu apă limpede și pfăcută. Atunci fiind văzut de nimfa *Salmacis*, care posedă această fântână, dânsa se amurezează în așa chip de frumusețea lui, că îmbrățișându-l roagă pe Zei să le unească trupurile; ceea ce s'a și făcut. Se zice că apoi, orșicine luă o bae în acea fântână, pe loc deveneă hermafrodit.

În ceea ce privește pe *Aglaura* dăm următoarele amănunte: *Aglaura* (*Agraula*), fiica lui *Cecrops* regele Athenei, avea ca surori pe *Herse* și *Pandrosa*. Dintre toate, *Aglaura* eră preo-

teasa favorită a sanctuarului Minervei și eră considerată ca personificând fertilitatea pământului, lumina strălucitoare a cerului și chiar a soarelui însuși ce dă splendoarea Athenei. Dânsa aveă un sanctuar special, unde tinerimea ateniană înainte de a plecă la rășboiu veneă să jure pentru apărarea patriei. O mahala (dème) din Athena purtă numele său ca reamintire pentru devotamentul ce a arătat aruncându-se din vârful unor stânci din *Acropole* pentru salvarea patriei, în ziua când oracolul a cerut aceasta ca sacrificiu. De aceea *Aglaura* eră venerată la *Athena*, *Salamina* și în insula *Cypru* cu victime umane, ce se aduceau ca sacrificiu în memoria acestui devotament.

Dar iată și altă legendă :

Mercur fiind foarte mult amurezat de sora sa *Herse*, a rugat pe *Aglaura* să-i deă ajutorul convenit pentru a-l introduce la iubita lui promițându-i în schimb o mare recompensă. *Aglaura* fiind înduplecată primește bucuros. Cum însă dânsa supărasede pe *Minerva* din cauza unei indiscrețiuni, Zeița îi inspiră ca rășbunare un înfocat amor pentru *Mercur*, ceea ce o face că pe lângă iubire e coprinsă și de o gelozie așa de mare contra surorii sale, încât cu toate stăruințele ea nu numai că refusă să mai introducă pe *Mercur* la *Herse*, dar divulgă acest amor tatălui lor *Cecrope*, care imediat pedepșeste pe *Herse* cu moartea. Atunci *Mercur* grozav înfuriat o transformă pe loc în stâncă de piatră, care se zice că a eșit peste tot plină cu pete negre, simbolisând astfel invidia *Aglauriei*. Lui *Herse*, drept compătimitire, *Atenienii* i-au ridicat un templu.

Pag. 116.

Pe lângă alte amănunte relative la *Pythia* sunt și acestea : *Pythia*. Marea profeteasă dela *Delphi*. Ea nu dădea decât o dată pe an oracole și anume la începutul primăverei, căci în restul timpului se prepară pentru profetie cu anume mijloace. *Pythia* profetisă prin mijlocul trepiedului și al dafinului lui *Apolo*. «*Pythia profatur tripodae et laura Apolonis (Phoebi)*». Atât fruntea profetesei cât și trepiedul erau înconjurați cu dafin. Cei cari voiau să consulte oracolul, trebuiau să se apropie și să stea la gura peșterei, unde se exalau vapori cari le dedeau inspirațiunile, ce și le comunicau unii altora precum și profetesei. Mulți însă din ei erau coprinși de un mare delir, așa că se aruncau d'a dreptul în abis, de unde nu mai eșiau. Pentru aceasta trepiedul a fost pus la intrarea peșterei spre a împiedică asemenea accidente. Când *Pythia* trebuia să intre în funcțiune, începeă să mestice în gură foi de dafin și să beă apă rece din fântâna *Castalia*. După aceea, *Apolon* își anunță sosirea printr'o sguđuitură a templului din cap până la temelie, în urma cărui semn preoții așezau pe *Pythia* d'asupra trepiedului. Indată ce fumul începeă s'o agite, părul capului ei se sburleă ridicându-se în sus; privirea deveneă sălba-

tică, gura eră plină de spume iar o tremurătură grozavă sguduiă întregul său corp. Atunci începeă să scoată țipete și urlete, ce produceau asupra asistenților o frică sfântă. *Pithya* nemai putând să reziste Zeului care o agită, dânsa se lăsă liberă în voia lui, și căzută într'un fel de letargie începeă să bîlbâie din când în când cuvinte rău articulate, pe cari apoi preoții le culegeau punându-le de obicei în versuri.

Pytia, zice *Plutarc*, nu cunoștea absolut nici un fel de parfum sau orce altă esență de vreun gust rafinat produs din imaginațiunea femeilor: Dafinul și făina de orez erau toate podoabele sale. Dar pe lângă aceasta se căută ca dânsa să fie din familie săracă și crescută într'o absolută ignoranță a tuturor lucrurilor, căci numai într'un astfel de suflet credința se poate stabili, deși unii zic, că preoții numai dintr'o așa ființă puteau să aibă un instrument blând, ascultător și pe deplin convins de spusele lor. Cu siguranță aci eră vorba pur și simplu de specula unor cunoscători de magnetismul animal și fenomenele isterice la femei, pentru apariția cărora se cere o ființă naivă, tânără și lipsită de orce cultură, așa precum se alegeă de preoți, servind apoi drept instrument orb în mâna speculanților. La început eră o singură *Pythie*; cu timpul însă numele oracolului crescând s'a mărit și numărul profeteselor precum și al consultațiunilor ce deveniseră considerabile, dar și când degenerarea n'a întârziat să apară în așa grad, că și însuși profetele începură să se convingă de realitate dând oracole fără sens, contradictorii și chiar ridicole. Afară de aceasta chinul la care se expuneau fiind periculos de oarece unele mureau chiar, se abțineau să se urce pe trepied or nu voiau să vorbească. Pentru aceasta *Hercule* supărat odată de profunda tăcere în care căzuse *Pythia*, i-a răpit trepiedul, de unde a urmat apoi o mare ceartă între el și *Apolone*, care l-a silit să restituie acest sfânt scaun. (Vezi și pag. 282 *Delphes*).

Pag. 117 (III).

Marsyas. Personajiu devenit celebru prin arta de a cânta cu flautul, el fiind inventatorul acestui instrument. După altă legendă însă, el ar fi găsit flautul într'o fântână unde il aruncase *Minerva*, fiind supărată că a schimonosit-o cântând cu el. Lucrul acesta l-a constatat uitându-se în oglindă și când *Junona* cu *Venus* a început să facă mare haz rîzând de ea. *Marsyas* eră nedespărțit de *Cybela*, căci o însoțea în toate călătoriile scoțând sunetele cele mai plăcute cu flautul. La curtea regelui *Nysa* din *Phrygia* întâlnind pe *Apolo* il provoacă la concurs și a cântat așa de frumos, că *Apolo* cu multă greutate a obținut premiul dela Muzele ce erau arbitre numai cu un singur vot în plus. *Apolo furios* il spânzură de un brad și-i jupoe, deși unii zic că această cruzime s'a făcut de un sclav *Scit* pus de *Apolo* iar nu că el l-a jupuit. Dar orcum ar fi, după comiterea crimei, *Apolo* regretând

faptul a rupt coardele dela liră și le-a depus împreună cu flautul într'o peșteră a lui Bachus consacându-i aceste instrumente. Unii zic că Apolo, drept compătimire, a schimbat pe Marsyas într'un fluviu luând numele lui, iar după Ovidiu că flautul acesta a isvorit chiar din sângele lui Marsyas. Mai 'nainte de a începe cântecul, Marsyas a invocat pe Minerva.

La pag. 119 (V).

După o legendă, *Clytia* eră cea mai frumoasă nimfă născută din *Oceanos* și *Thetis*. Disperată de infidelitatea lui Apolo, care după ce a înșelat-o a părăsit-o schimbând-o cu *Leucothea*, a fost coprinsă de așa întristare, încât desgustată de viață s'a lăsat a muri de foame. La rândul său Apolo drept compătimire; iar după alții drept răsbunare că i-a divulgat amorul tatălui *Leucethei* care a omorât-o, a transformat-o în *Heliotrope* sau floarea soarelui, fiind condamnată astfel la acel supliciu de a se învărti fără nici un folos și fără nici o milă din partea lui în jurul razelor soarelui.

Se face dese aluziuni la această gingașă și grațioasă imaginație mitologică :

Clytie ! ouvrez vos feuilles d'or ;
L'amant dont vous pleurez l'absence
Vient ranimer, par sa presence,
Les feux dont vous brulez encor.

De Bernis

Voyez ici la jalouse Clytie
Durant la nuit se pencher tristement,
Puis relever sa tête appesantie
Pour regarder son infidele amant.

Parny

Pag. 121.

Moartea lui *Phaeton* se datorește iarăși intrigelor *Junonei*, căci acest tânăr, ce intrase în grațiile *Venerei*, se lăudă mereu și în toată lumea că el e fiul lui Apolo și că pentru aceasta e iubit de *Venus*. Dar cum *Junona* aveă ură pe această Zeiță fiindcă obținuse premiul de frumusețe dela *Paris*, pune pe *Epaphus* fiul lui *Joe* cu *Io* să-l tachineze într'una, susținând cum că nu e adevărat că el este fiul *Soarelui*. Atunci el se plânge mamei sale *Clymena*. Aceasta ca să forțeze pe Apolo să declare în toată lumea amorul lui cu dânsa, sfătuește pe *Phaeton* să se plângă direct lui, cerându-i să conducă el însuși *carul* *Soarelui*. Atunci Apolo fără să bănuiască ce are să-i ceară fiul său, îi promite jurând pe râul *Styx* că îi va satisface orice dorință. Când însă *Phaeton* își arată

ce vrea, *Apolo* îl roagă dându-i sfatul să nu primească fiindcă se expune la pericol de moarte ; el însă persistă în cererea lui, iar *Apolo* a trebuit să-l satisfacă, de oarece jurase pe *Styx*. Cu modul acesta *Junona* triumfă provocând moartea lui *Phaeton*. (Vezi și pag. 294).

Pag. 122 (II).

După o legendă, ultima fiică a *Niobei* a scăpat de acest dezastru nefiind măcelărită. Dânsa se numea *Melibee* ; dar spaima produsă asupra ei la vederea morții fraților și surorilor sale a avut așa influență, încât de frică deodată culoarea figurei și a întregului corp a devenit galbenă-verzue, din care cauză a și fost numită *Chloris* : dela *χλωρός*, verde. Numele acesta a devenit apoi identic cu *Zeița Flora*, ce la greci se numea *Chloris*, tot din cauza culorii verde ce au florile. Se zice că această tânără fată a fost scăpată chiar de *Latona* fiind cōprinsă de mila ei și rugăciunile *Niobei*. La rândul ei *Melibee* sau *Chloris* a ridicat un frumos templu în *Argos* în semn de recunoștință pentru *Latona*. Mai târziu *Chloris* măritându-se cu *Neleu* a născut pe înțeleptul *Nestor*. După unii, împreună cu *Melibee* a scăpat dela moarte și ultimul frate al ei numit *Amiclas*, devenit apoi rege în *Sparta*. (Vezi și p. 314).

Pag. 123.

Templul din *Ephes* a fost construit de celebrul arhitect *Ctesiphon* pe socoteala tuturor regilor din *Asia*, lucrându-se la el 200 de ani. Acest măreț edificiu avea lungimea de 420 picioare iar lărgimea de 220. În interior se află 120 coloane de marmoră înalte de 30 metri fiecare fiind ridicate de tot atâția regi. În privința lui *Erostrat*, care a pus foc templului, se decretase legi cu cele mai grele pedepse și amenzi pentru cei cari ar fi pronunțat acest nume. Și totuși el e mai cunoscut decât cel care l-a construit.

Pag. 125.

Minerva. Această *Zeiță* își trage numele dela cuvântul sanscrit *manas*, ce însemnează spirit, și dela care probabil s'a format cuvântul latin *mens-mentis* : minte, înțelepciune, inteligență, perspicacitate etc. Și în adevăr, în toate școlile vechilor Romani eră expus portretul acestei *Zeițe* pentru a fi în permanență văzut de elevi având această inscripție : *Minerva a fost Zeița literilor, a științelor și a tuturor artelor. (Minerva fuit Dea litterarum, scientiarum et omnium artium)*. Pe lângă alte nume, *Minerva* se mai chemă și *Tritonia*, fie că se născuse lângă o fântână numită *Tritonis* fie din cauza ochilor săi albaștri ca marea, al căreia unul din *Zei* eră *Triton*. Tot pentru frumoșii săi ochi albaștri *Minerva*

se mai chemă și *Glaucea*, având aceeași semnificare, cuvântul provenind dela grecescul γλαυκός. În medicină s'a dat numele de *Glaucom* unei boale de ochi caracterisată prin slăbirea vederei, și când individul are senzațiunea că vede albastru-verde.

Minerva, în concursul artistic avut cu *Arachneea*, a țesut lupta ei cu *Neptun* relativ la numele ce trebuia să se dea orașului *Athens*. Poetii însă văd în concursul acesta rivalitatea de industrie între *Asia* și *Grecia*, de oarece *Arachneea* era după unii fiica lui *Idmon* regele *Lydiei*.

Pag. 128.

Cybele. După altă legendă, *Athys* a fost pedepsit fiind că *Zeita* îi încredințase îngrijirea cultului său dar cu condiție să rămăe feciorelnic, lucru ce n'a putut să păstreze. (Vezi și pag. 280, *Athis*).

Pag 130.

Muzcle. Uneori *Muzele* se mai chemau și *Corycide* fiindcă locuiau într'o peșteră numită *Coryciena* dela poalele muntelui *Parnas*, unde de altfel locuiau și nimfele localnice numite tot *Corycide*. Una din aceste nimfe numită *Corycia* a fost mult iubită de *Apolone*, având și un copil *Lycoreus* devenit mare luptător, dând ajutor *Argonauților* contractând și o strânsă amicie cu *Hercule*.

La *Greci* se instituiuse în sălile de gimnastică (*palestra*) un joc de exercitare numit *Corycomachie*, ce constă în suspendarea pe tavanul sălei a unui sac plin cu nisip, cu făină sau cu semințe de smochine și legat de o lungă funie. Acest sac apucat cu mâinile se asvârleă cu putere cât mai departe, iar la întoarcere jucătorul trebuia să opue rezistență sacului cu pieptul, având mâinile încrucișate la spate. Aceste exerciții aveau de scop să fortifice muschii iar în acelaș timp să se producă tineri dibaci, fiindcă altfel se expuneau la diferite lovituri în special pe figură și cap, având consecințe serioase dacă nu chiar și comice.

Pag. 127.

PRIMA RĂSBUNARE A LUI VULCAN.

Vulcan a surprins pe soția sa *Venus* în tandrețe amoroasă cu *Marte* grație următorului fapt: *Marte* avea asemeni întâlniri cu *Venus* numai în timpul nopții. Și pentru ca să nu fie surprins de *Apolo* care îl urmărea, puse pe credinciosul său servitor *Alectryon* să vegheze și să-l anunțe de răsăritul soarelui. El însă dându-se somnului a adormit, când *Apolo* apărând pe cer îl vede, și din gelozie chiamă pe *Vulcan* arătându-i pe amândoi în plină dragoste. Atunci el imediat îi prinde în acea pânză de aramă. La rândul

său Marte infuriat, pe loc transformă drept pedeapsă pe Alectryon în *cocoș*. De atunci această biată pasăre e silită să cânte mereu în timpul nopții din când în când până se luminează de ziuă, anunțând astfel aparițiunea soarelui ca să ne deștepte, nu însă pentru a ne sustrage ferindu-ne a nu fi surprinși în fapte incorecte ci pentru a fi cu mintea limpede, ca să lucrăm în timpul zilei cu cinste și folos atât pentru noi cât și pentru toți.

Din această legendă, Grecii au divinizat cocoșul instituind jocul numit *Alectryomachie*, ce constă în aceea, că un cocoș e pus în mijlocul unui cerc având 24 despărțituri, unde sunt scrise cele 24 litere din alfabet, și unde se puneă în dreptul fiecărei litere câte un bob de porumb. După aceea combinând literile din care cocoșul a luat boabe, dâșii formau un cuvânt prin care apoi preziceau diferite oracole.

Pag. 131.

Neptun (dela nare: a înotă). Fiul lui Saturn și Rhea. El a scăpat să nu fie înghițit de tatăl său printr'un artificiu al mamei, dând soțului să înghiță o *găină* zicând că asta a născut. (Vezi pag. 93). Deși frate cu Jupiter, totuși gelos că n'avea puterea lui, a voit să-l detroneze. (Vezi pag. 169, XV). De altfel Neptun, în mândria lui, a dus multe lupte și certuri. Astfel a pretins *Corintul* în contra lui *Apolo*, insula *Naxos* contra lui *Bachus* precum și *Egina* contra lui *Joe*, cerând ca toate aceste orașe să fie dedicate lui. Acelaș lucru s'a petrecut și cu *Minerva* pentru numele ce trebuia dat *Atenei*. În consiliul *Zeilor*, *Joe* hotărăște că premiul se va da aceluia care va oferi lucrul cel mai folositor oamenilor. Atunci Neptun, isbind pământul cu tridentul, face să iasă un cal cu ochii scânteietori, coama sburlită, gura spumegândă și nechezând și bătând cu picioarele pământul cu tot atâta mândrie și putere. *Minerva* însă îl birue, făcând să iasă din pământ un măslin cu rodul său plăcut fiind și simbol de pace. Poetul zice:

*Plus modeste dans ses bienfaits,
Minerve, préférant le bonheur à la gloire,
Fit naître l'olivier, symbole de la paix,
Et Minerve obtint la victoire.*

Se zice că Neptun furios de această înfrângere a înecat toată *Atica*.

Neptun a luat de soție pe *Amphitrita* fiica Oceanului cu *Doris*. Pentru aceasta a recurs la elocința unui delfin, care a știut să risipească proasta impresie ce a produs *Amfitritei*, căci Neptun n'avea nimic în el ca atractiv pentru o virgină idealistă cum era *Amphitrita*.

Emblema lui Neptun era calul, care prin nechezatul, coama sburlită și loviturile cu picioarele reprezintă simbolul fluctuațiunii valurilor și furia mării. Neptun avea un caracter fără milă și răs-

bunător. El a întărâtat un monstru care a pustiit Troada ; el a trimis monstrul ca să sfâșie pe *Andromeda* ; el a speriat caii lui *Hipolit* omorându-l. Dânsul în războiul dela Troia a fost de partea Grecilor ajutându-i să obție victoria, când Junona a adormit pe Joe pe muntele Ida. (Vezi pag. 101, III). El a persecutat pe Ulise fiindcă scosese ochiul lui Polifen ce eră iubitul său fiu. (Vezi pag. 268, *Ulise*). În fine Neptun a avut o mulțime de copii din amor cu diferite nimfe luate ca amante și toți au devenit răi, tâlhari, având un corp enorm și putere escesivă. Și cu toate acestea Neptun a fost Zeul cel mai onorat în toată Grecia și Italia, mai ales în orașele maritime. Romanii i-a consacrat luna Februarie pentru a-l face favorabil viitoarelor navigațiuni. Libațiunile se făceau cu apă de mare, de fluviuri și de fântâni iar ca sacrificiuri se aducea un taur alb, din care preoții îi ofereau fierea simbolizând amărăciunea mării. Serbările acestea erau grandioase la Roma, dar mai ales în Grecia la istmul de Corint unde Neptun avea un mare templu și o colosală statuie de aramă. Locuința lui eră în fundul mării Egee într'un palat de cristal și unde își ținea în păstrare caii marini, ce erau albi ca zăpada, iuți ca fulgerul, având coarne de aramă și coama de aur. Uneori eșia la plimbare într'un car în formă de scoică și tras de 4 delfini. Fruntea lui eră încinsă cu o diademă, iar ca mare suveran al mărilor cu o mână porunceă liniștea valurilor furioase, iar în cealaltă mână ținea tridentul ca emblemă a întregii sale putere asupra mărilor, fluviurilor și fântânelor. Când Neptun vrea să-și părăsească locuința lui umedă, atunci îmbrăcat cu o haină de aur se urcă în car, și cu biciul său miraculos îi făcea să-l conducă plutind pe pajiștea lichidă. Toți monștrii eșiau din adâncimea mărilor și, recunoscând pe al lor rege, săltau de bucurie împrejurul lui.

Oceanul își desfăcea ici coala undele sale iar Neptun zboară cu ușurință, fără ca osia de aur a carului să se ude de valurile spumegânde.

*Neptun, d'un coup d'oeil tranquilise les ondes,
Court, vole, et sur son char roulant sous un ciel pur
De la plaine liquide il effleure l'azur.*

Delille.

Neptun eră numit de Greci *Posseidon* dela ποσειδών, ce conține ideea unui element lichid ; deci Zeul apelor.

COMPĂTIMIRILE ZEILOR ȘI ZEIȚELOR

Cei 7 înțelepți ai Greciei :

1. *Periandru* (vezi textul).

2. *Solon*. Născut la *Salamina* la 590 a. Ch., a fost un mare luptător, distins magistrat, om integru, administrator priceput, filosof practic, orator și poet cu înalte inspirațiuni. Pe lângă aceste calități, *Solon* avea în acelaș timp înima cea mai nobilă și compătimitoare, fapt pentru care istoria l-a pus în rândul celor mai mari binefăcători ai omenirii. El a stabilit ca maximă, că cea mai perfectă guvernare a unui popor este atunci și acolo, unde insulta unui cetățean ar avea răsunet asupra tuturor, și când prin urmare toți fiind revoltați apără pe cel insultat. Prin aceasta el a voit să înțeleagă, că într'o țară toți trebuie să fie buni și virtuși, căci numai atunci insulta unuia revoltă pe toți. Cu toate că *Solon* în poesiile sale spune că-i place abundența și plăcerile, totuși el se mulțumea cu puțin, nu râvnea la situația altuia și nici nu se mâhnea când îi lipsea cele dorite. El a călătorit foarte mult prin țări străine făcând comerț pentru restabilirea averii părintelui său, care deși aparține unei ilustre familii, rămăsese însă cu totul sărac. Cu această ocazie el a studiat la streini tot ce a văzut că e mai drept și mai frumos.

Episodul cel mai însemnat făcut de *Solon* a fost acesta: *Atenienii* duceau un crâncen războiu cu *Megarienii* pentru stăpânirea *Salaminei*. Dar fiind istoviți de luptă zadarnică dădură un decret, prin care se condamnă la moarte acela care ar fi îndrăsnit să vorbească de continuarea războiului, *Solon*, neputând să sufere această rușine, a făcut o piesă în versuri criticând cu asprime și ridiculizând frica *Atenienilor*. Atunci făcând pe nebunul, se duce în piața publică, unde în mijlocul unei mulțimi extraordinare își declamă cu mult foc piesa, întărâtând poporul la rebel. Prin acest mijloc, de înaltă șiretenie de om inteligent, poporul se entusiasmează, declară războiu și prin o strălucită victorie bate pe *Megarieni* încorporând astfel *Salamina* la *Athens*, iar el scapă dela moarte pe motivul că a fost nebun.

Pe lângă alte multe merite, *Solon* fiind mai mult filosof decât ambițios, a știut prin legile sale să aducă liniștea în cercurile dintre bogați și săraci, între asupriți și asupritori precum și între lacomi și sgârșiți. Un oarecare întrebându-l dacă a făcut legile cele mai bune, el zise: «Nu; am făcut însă pe cele care convin mai bine împrejurărilor». După o lungă activitate — și pentru ca să scape de solicitarea celor ce mereu veneau la el să le tot facă la legi — pleacă din nou părăsind țara timp de 10 ani. El se duse mai întâiu în *Egipt*, unde face cunoștință cu preoții cei mai înțelepți, iar de aci pleacă în *Lydia* chemat de regele *Cresus*. Acesta arătându-i toate bogățiile, îl întreabă dacă a cunoscut pe

vreun alt om mai fericit ca el. După multe cugetări filosofice și diferite exemple de nestatornicia lucrurilor, *Cresus* neplăcându-i cele ce tot îi spuneă, începuse să-l desprețuiască. Atunci *Isop* ce se află la curtea regelui spune lui *Solon*, că *cine vrea să fie iubit de regi, trebuie să le spună lucruri ce sunt pe placul lor, sau să nu fie în contact cu ei. «Zi mai bine, răspunse Solon, că dacă te pui în contact cu regii, să nu le spui decât lucruri folositoare»*. Adevărul este, că atunci când *Cresus* își pierde imperiul și e pus pe rug de către *Cirus* regele Perșilor ca să fie ars, el aducându-și aminte de preceptele înțeleptului *Solon* — care între altele îi spuneă că *nimeni nu e fericit înainte de moarte (Nemo felix ante mortem)* — înainte de a se pune foc rugului dânsul a început să strige de 3 ori: *Solon, O! Solon!* Dar singură această exclamațiune i-a scăpat viața, căci *Cirus* foarte impresionat îl întreabă: *pentru ce strigi acest nume?* Atunci el spuindu-i cele petrecute și în special *«că numai sfârșitul vieții unui om poate să ne arate soarta lui»*, pe loc învingătorul iartă pe cel învins! Și astfel *Solon* a avut gloria să scape dela moarte pe un rege, dând în acelaș timp celuiilalt rege o înțeleaptă lecție pentru viitor.

Solon reîntors în țară, deși foarte bătrân, totuși a luptat contra usurpatorului *Pisistrate*. El a lăsat la moartea sa maxima că *omul, ajuns chiar la adânci bătrânețe, el mereu învață ceva mai mult»*.

III. *Pittacus*. Născut la *Mytilenē* în insula *Lesbos* (650 a. Ch.). Pe lângă calitățile sale literare a fost și un mare luptător. Numit comandant în războiul contra Atenienilor, obține o strălucită victorie luptând corp la corp cu *Phrynon*, generalul grec, pe care îl omoară cu o spadă ascunsă în pavăza ce avea (bouclier). Drept recompensă fu numit suveran de concetațenii săi. El primește, dar se retrage după ce a restabilit ordinea, pacea, și a înzestrat patria cu legile de care avea trebuință. Atunci poporul drept recunoștință i-a oferit o întinsă moșie de mii de pogoane. El însă, pe deoparte ca să nu desprețuiască darul iar pe de alta să nu deștepte invidia printr'o bogăție așa de mare, scoase săgeata din tolbă și asvârlind-o cu arcul spuse că atâta pământ îi trebuie, până unde a căzut săgeata.

El a murit în etate de 70 de ani respectat și iubit de toți. Dela dânsul avem mai multe proverbe și maxime ca: *«Respectă totdeauna adversarul. Nu te face niciodată judecător între doi amici ai tăi. Ascultă cu bună voință sfaturile de folos. Să nu zici niciodată un lucru de rău chiar pentru vrășmașul tău»*. În fine el a stabilit, că *acel popor merge bine, când cel onest conduce și niciodată omul cel rău*.

IV. *Thales*. După o tradiție el s'a născut în *Milet* din *Ionia* în Marea Egee (Asia) la 640 a. Ch., dintr'o familie ilustră thebană, ce aparțineă din rasa lui *Cadmus*, iar după alții în *Phenicia*. El e considerat ca cel mai reputat din cei 7 înțelepți și ca fondator al școlii *Ionice*. După unii, cunoștințele profunde ce avea,

le căpătase în Egipt făcând discuțiuni de tot felul cu preoții din *sanctuare*, și unde în deosebi astronomia îl captivase. Și adevărul este, că fiind în țară a prezis cu atâta exactitate o eclipsă centrală a soarelui, încât în admirațiunea tuturor fu declarat cel mai învățat și cel mai însemnat om al timpului. El a scos și un *tratat de cosmologie* în care susține, că nimic nu e în lume decât *apa*, din care porcede totul din univers: *pământul e apă condensată iar aerul apă rarefiată etc.*

Din scrierile sale literare a rămas prea puțin. A murit în etate de 100 de ani exprimând adâncă cugetare, că acolo conducerea unui popor e bună *unde domnește egalitatea abundenței.*

V. Chilon. Eră de origină Spartiat. Se zice că a murit de bucurie la vestea că fiul său a câștigat marele premiu de luptă cu pumnul (pugilat) la jocurile *Olimpice*. Intre altele lui se datorește maxima: *cunoaște-te pe tine însuși* (γνῶθι σε αὐτόν). Tot el este, care a zis, că acel popor e fericit, în guvernarea căruia *legea vorbește în locul oratorului*. Tot lui se datorește și maxima: *μὴ δὲν ἀγαν*: nimic peste măsură.

VI. Cleobul. După o legendă eră descendent din Hercule. *Eva-goras* tatăl său a fost rege în *Rodos*, după care a domnit și el murind la etatea de 70 de ani. Citind maximele care l-au condus în timpul vieții, este a se aduce cea mai mare și înălțătoare laudă caracterului său; între altele el zice: «*Să fii totdeauna grăbit mai mult să ascuți decât să vorbești*». Și iarăși: «*Fă bine amicilor pentru ca să-i atragi și mai mult, precum de asemenea caută să faci bine inamicilor ca din ei să-ți faci amici*».

VII. Bias. Eră născut la *Priene în Ionia*. El împreună cu *Thales*, *Pitacus* și *Solone* este considerat și numit părintele filosofiei. Preocuparea lui a fost mai ales către morala socială și felul celei mai bune guvernări stabilind maxima că: «*acolo unde legea ocupă locul tiranului, acolo e și cea mai bună guvernare a poporului*». El refuză subiectele metafisice, declarând că e suncient, ca relativ la *Divinitate* cunoștințele noastre să se mărginească a ști că *Dânsa există*, fără să mai căutăm a descoperi care este esența sa, căci deși poate ar fi plăcut acest lucru, însă pe deoparte fiind imposibil de obținut iar pe de alta că și chiar de aș reuși, aceasta n'ar contribui întru nimic să amelioreze soarta noastră.

Bias pe lângă profund filosof eră și distins și talentat avocat în așa grad, că fiind vorba de o chestiune înaltă, dreaptă și delicată, se zicea: «*aceasta e o cauză pentru oratorul din Priene*». În afară de aceasta, *Bias* avea o avere considerabilă, pe care însă o întrebuițea în facere de bine iar nicidecum în satisfacerea ordinară a luxului. Dela el a rămas în deosebi aceste profunde cugetări: «*trebuie să trăești cu amicii ca și cum într'o zi îi vei avea inamici*». Și iarăși: «*uraște pe vrășmaș cu moderațiune, căci se poate întâmpla ca odată să-ți fie prieten*».

Din cauza bunului său caracter și spiritul de dreptate ce avea, foarte des eră luat ca arbitru în multe cazuri și grele im-

prejurări. Dar experiența l-a dus la această reflexiune: «*e mult mai bine să te iai ca arbitru un inamic decât un amic, de oarece în primul cas este posibil să-ți faci un amic, pe când în celalt cas ești aproape sigur că pierzi unul*». Pe lângă acestea Bias avea și vorbe de spirit. Astfel într-o călătorie pe mare, declarându-se o grozavă furtună, lumea speriată începe să roage pe Zei prin strigăte puternice. Dar cum printre ei erau mulți cu cea mai proastă reputație, Bias le zice: «*tăceți din gură ca nu cumva Zeii să observe că voi sunteți aici*». În fine tot lui se datorește și următoarea expresiune, ce a zis atunci când toți locuitorii veniseră la el să-l întrebe, ce să facă pentru a scăpa de invaziunea lui *Cirus* regele Persilor? El le zise: «*luați cu voi tot ce aveți mai scump și fugiți în Sardinia*». Iar când în mirarea lor, văzând că el singur dintre toți iese din oraș cu mâinile goale, i se atrase atențiunea că n'a luat nimic, el răspunse: «*eu am totul cu mine*», expresiune ce a rămas ca simbol, că adevărata bogăție a omului este înțelepciunea și virtutea prin care nimeni nu pierde, căci nimeni nu le poate distruge rămânând astfel singura avere neperitoare. Bias a murit (560 a. Ch.) foarte bătrân, în urma unui strălucit succes oratoric. Concetățenii săi l-au însoțit până la mormânt cu cea mai impunătoare manifestație de iubire, admirațiune și respect. Mai târziu i s'a ridicat un templu, iar pe una din coloanele în marmoră stă gravat numele acestui mare filosof, având jos următoarele cuvinte: «*cei mai mulți oameni sunt răi*», οἱ πλείστοι ἀνθρώποι κακοὶ εἰσιν).

Pag. 134.

Arion. Poet și musicant legendar născut în insula Lesbos. eră favoritul lui *Periandru*. Salvarea lui de un *delfin* arată protecțiunea ce Zei acordă marilor artiști, pe care îi scapă dela orice pericol. Drept rescunoștință se zice că Arion a dedicat un imn lui *Meptun* sau *Poseidon*, cum îi zic Grecii, pe care însă unii îl consideră ca apocrif.

Pag. 135 (V).

Herie, una din cele mai frumoase nimfe și soția lui *Hyrieus*, fu coprinsă de o așa întristare de moartea singurului său copil, încât a vărsat atâtea lacrimi de durere, că din ele au isvorât o fântână ce poartă numele său.

Pag. 141 (I).

COMPĂTIMIRILE LUI APOLO.

Relativ la compătimirea lui *Apolo* pentru *Hyacinthus* se spune următoarele:

În *Amycleea*, oraș vecin cu Sparta, se ridicase un sanctuar în onoarea lui *Apolo*, ce pentru aceasta primise și numele de *Apolo-amycleanul*. Tot aci se ridicase și mormântul lui *Hyacinthus*, împrejurul căruia se celebrau serbările numite *hyacintheene*. Ca episod dela *Amicleeni* avem, că lor fiindu-le neincetat frică de o năvălire din partea *Spartienilor* ce erau geloși de prosperitatea lor, ajunseseră a fi jucăria tuturor, cari la cea mai mică discuție îi speriau cu sosirea *Spartanilor*, deși lucru nu se îndeplinea. Pentru a fi scăpați de o asemenea amenințare falsă ce le turbură fără încetare liniștea, au decretat o lege cu cele mai mari pedepse contra aceloră, cari vor mai răspândi astfel de sgomote. Se întâmplă însă că într'o zi ei fură atacați de o groasnică invaziune, care deși eră prevăzută, însă din cauza numitei legi nimeni n'a avut curagiul să o denunțe, așa că au suferit absolută pierdere. De aceea a rămas proverbul: *tăcerea a pierdut pe Amycleeni*.

Cât privește pe *Hyacinthe*, care după unii a fost fiul lui *Pieros* cu muza *Clio*, poeții văd în această dramă o simplă alegorie, numele *Hyacinthe* provenind din *ἕσβη* ca și al *Hyadelor*; prin urmare conține ideea de ploae sau umiditate fecundă. *Hyacinthul* deci reprezintă vegetațiunea tânără și fragedă de primăvară, pe care razele arzătoare ale Soarelui o usucă, o vestejește și deci o omoară. De aceea serbările ce se dedeau lui *Apolo* la *Amycleea*, erau însoțite de scene alternativ cu expansiune de bucurie și întristare, simbolizând reînnoirea primăvăritică a plantelor, sau distrugerea ei prin căldura cea arzătoare a Soarelui de vară pe timpul lunei de cuptor

Pag. 141 (II).

Leucotheea. Fiica lui *Orchamus* regele *Babilonului*, soră cu *Clytia* și cea mai frumoasă din tot imperiul; să nu se confunde cu *Leucotheea* divinitate marină, identică cu *Ino* și mama lui *Palemon*. (Vezi pag. 106, IX).

Pag. 143 (II).

Aristeu. După etimologie înseamnă excelent (*ἀριστος*). El eră considerat în Grecia veche ca un Zeu ajutător, intim amestecat în viața agricolă și preocupările cămpenești. Legenda cu privire la origina și adevărata sa natură variază după țările unde eră onorat. Astfel după unii el eră fiul Cerului (*Uranos*) și al pământului.

tului (Ghea) ; după alții însă al centaurului Chiron sau al lui Caryste erou din Eubeeea. Tradiția însă în general admisă este, că el e fiul lui Apolo cu nimfa Cyrene, după cum susțin în special locuitorii orașului Cyrene. Tot astfel este și cu persoana lui însuși fiind cunoscut sub diferite numiri. Astfel în Arcadia el se confundă cu Apolo protectorul pășunelor, pe când uneori însuși Apolo eră numit Aristeu ; în fine în unele locuri eră identificat cu Zevs și venerat sub acelaș titlu, aceasta din cauza multor atribuțiuni ce i se dedeă : fie ca protector al turmelor și pășunelor sau al maslinelui și al viței, când se și luă drept fiul lui Bachus. Și probă e, că în Siracusa, statua lui Aristeu e pusă în templul lui Bacus. Dar în deosebi el se consideră inventatorul coagulării laptelui și propagatorul culturii albinelor (apicultura). Se zice că în Sardinia s'a găsit o statue de aramă reprezentând un om tânăr având tot pieptul acoperit cu albine, lucru ce se susține a fi Aristeu. Agricultorii de asemenea îl invocă pe timp de secetă, căci după o legendă în insula Ceos își aveau locuință nimfele protectoare pământului și cari au crescut pe tânărul Aristeu. Un leu însă, simbolul căldurilor mari, a gonit nimfele, după care apoi a urmat o grozavă secetă care a pustiit toată localitatea. Atunci Aristeu rugându-se a obținut dela Joe ca vânturile etesiene (numite astfel cele două vânturi de nord, din cauză că în fiecare an : ἐτέσιον anual, suflă timp de 6 săptămâni din spre Marea Mediterană), să răcorească țara și să aducă ploi binefăcătoare și fecundante.

Aristeu luând în căsătorie pe *Autonoë*, fiica lui Cadmus și a Harmoniei și sora Semelei, a dat naștere lui Acteon marele vânător și iubit în cel mai înalt grad de Zeița *Diana*. (Vezi pag. 303).

Pag. 148.

La compătimirile Zeilor sunt și acestea :

I) *Philyre*. Fiica Oceanului și amanta lui *Saturn*. Dânsa fiind urmărită de *Rheea*, nevasta lui Saturn, acesta s'a transformat în cal fugind cu iubita lui în munții Pelasgilor, unde apoi ea a dat naștere centaurului *Chiron*. Atunci dânsa fiind coprinsă de o profundă întristare și desgust că a născut un așa monstru, jumătate om jumătate cal, a rugat pe Zei să fie transformată în orce, afară de chip femeesc. Zeii având milă de ea au transformat-o în arborele numit *tei*, de unde i-a provenit și numele de *Philyre* (dela *φιλύρα, tei*).

II) *Melanippe*. Soră iar după alții fiica lui *Eole* regele vânturilor. Dânsa având amor cu *Neptun* făcând cu el și 2 copii, *Eole* a închis-o într'un loc ascuns, după ce prealabil i-a scos ochii. Dar *Neptun* a liberat-o redându-i și vederea. După altă legendă însă, ea a fost fiica centaurului *Chiron* și a fost sedusă chiar de *Eole*. Dânsa ca să scape de furia tatălui său, a fugit într'o peșteră unde a stat mult timp ascunsă implorând ajutorul Zeilor. Atunci *Diana* compătîmind-o a transformat-o în mânăzată.

Pag. 149.

SERBĂRILE ȘI JOCURILE CE SE CELEBRAU LA ROMA

I. Saturnalele.

Romanii în ziua de 1 Ianuarie se fereau și chiar eră oprit a se pronunța vreo vorbă rea, având credința că asemenea expresiuni sunt de prost augur. De aceea dânsii toată ziua o duceau făcând vizite și oferindu-și fiecare obiecte ca : *smochine, faguri de miere albă și monede de aur și argint*. Până chiar și cei mai săraci își ofereau asemenea daruri (cadouri), numele *strena* (de unde și cuvântul franțuzesc *étrennes*). În această zi cetățenii se duceau cu grămada la muntele *Palatin* ca să ofere daruri Capului Statului, mai ales pe timpul imperiului, care și el la rândul său împărțea multe și numeroase cadouri în mod abundent : *largă manu*. Tot în această zi de anul nou, înalții magistrați intrau în funcție mergând mai întâiu în Capitoliu pentru aducerea sacrificiilor, iar de acolo se pogorau în *forum* unde depuneau legiuitul jurământ. În restul zilei, adică după amiază, toată lumea trebuia să se ocupe cu ceva lucrând și veselindu-se, căci trândăvia ca și cearta se considerau a fi de cel mai prost augur pentru tot anul. (Vezi și pag. 225, *Saturnalele*).

Pag. 150.

Numele lui *Ianus* provine din contragerea cuvântului sanscrit *Dianus*, iar din acesta s'a făcut *dies*: ziua, lumină. După legendă, *Ianus* aveă ca Zeiță corespondentă pe *Jana* sau *Diana*. Dânsul în calitate de fiu al Soarelui, făcut cu nimfa *Creusa*, deschide poarta Cerului ; de aci și numele lui : dela *Janna* = poartă, pentru ca dimineața să anunțe sosirea zilei, iar apoi închide poarta când apare *seara* anunțând noaptea. De aceea *Ianus*, cu una din fețele sale privește răsăritul iar cu cealaltă apusul Soarelui. După o legendă, *Ianus* ar fi avut ca soție pe *Venilia*, ce inseamnă Zeița celor ce trebuie să vie, să sosească, fiind în special vorba de sosirile maritime, pe când el aveă însemnarea întreprinderilor răsboinice.

Pag. 151.

În timpul secolului de fier, atât *Pudicitia* (*Decentia*), Zeița modestiei și a bunei cuviințe cât și *Astrea* Zeița dreptății, nemi putând să privească decăderea popoarelor, părăsiră pământul ridicându-se la *Cer*. După unii, *Astrea* eră fiica lui *Astreu* regele Arcadieii cu *Aurora*, iar după alții chiar a lui *Joe* cu *Themis*. Dânsa a rămas pentru totdeauna fecioară și a fost pusă pe bolta cerească în constelație sub numele de *Virginia*.

Dar în acelaș timp și *Adevărul* (*Veritas*), la rândul său ne mai fiind ascultat și chiar oprit de a vorbi, s'a ascuns și el în fundul unui puț, unde stă ghemuit și gol de tot. Și încă nici azi chiar din fundul puțului nu-și poate spune cuvântul său adevărat, decât luând forma și îmbrăcămintea *Fabulei*, sub care din când în când mai apare și el pe acest pământ. (Vezi și pag. 75). Cu modul acesta n'a mai rămas între oameni decât *Sylvanus* Zeul primitiv al pădurilor.

Pag. 154 (V).

B a c a n a l e l e .

Cuvântul *Menade* provine din radicalul sanscrit *man*, ce însemnează a fi *escitat, furios*; aceasta din cauza excesului de transport în care se aflau în timpul serbărilor.

(Pag. 159 VI).

Jocurile Saliene.

Cu privire la *Bellona* dela *bellum*, război, sunt următoarele amănunte:

Bellone. Această Zeiță era cunoscută și sub numele de *Nerio*. De aci probabil a rezultat confuziunea între soră și soție, de oarece *Marte* avea ca soție pe *Neria*. Dar orcum ar fi, *Belona* după unii era soră sau după unii soția lui *Marte*, era Zeița războiului. Dânsa avea ca atribut să înflăcăreze curagiul și disprețul de moarte în mijlocul luptelor. De aceea *Belona* — sau *Enyo*, la Greci — e reprezentată având într'o mână o lance ascuțită și tăioasă pentruca să înțepe, (de aci și numele ce i se dă uneori zicându-i-se *Belona pulvinensis*, adică înțepătoare), iar în cealaltă mână avea un bici muiat în sânge pentru ca să lovească pe cei șovăitori. Dânsa era mult adorată la Romani având un templu în câmpul lui *Marte* din timpul lui *Apus Claudius Cæcus*, (a. Ch. 296). Aci Senatul primea pe generalii cari cereau să li se facă onorurile triumfului; aci în fața unei coloane de război, numită *columna bellica*, se declară război prin înfigerea unei lance în pământ de către *fecial*, și în fine tot aci Senatul primea pe ambasadorii streini or diferite alte misiuni. Serviciul religios era condus de preoți ce aveau numele de *Bellonari* sau fanatici altarului *Belonei*: de *æde Belone pulvinensis*. Acești preoți aveau multă analogie cu aceia ai *Cybelei* numiți *Coribanti*. Ei erau îmbrăcați cu o rochie lungă neagră și cu un bonet (scufie) iarăși negru, fie de lână or de păr de capră. În luna *Aprilie* se dedeau mari serbări numite zilele sângelui: *dies sanguinis*, când ocolind templul eșiau apoi în stradă coprinși de o agitație furioasă, scoteau țipete, săreau și jucau în mod desordonat asvârlindu-se în tăișul săgeților și topoarelor bine ascuțite producându-și astfel una sau mai multe plăgi sângerânde și în special pe brațe și umeri,

având credința că aceasta e după voința și plăcerea Zeiței. Sângele curs din rană era cules în podul palmei mâinei și apoi îl beau și-l înghițeau, crezând că astfel se curăță trupul și sufletul de greșelile sau păcatele săvârșite. Cei credincioși la rândul lor, coprinși de admirațiune, făceau și ei acelaș lucru atribuind rănilor și sângelui astfel produse o putere expiatoare. Acești preoți aveau și darul profetiei, de oarece preziceau și viitorul. În timpul lui August, dar mai ales sub imperiu, această asociație (tahmă), luase mare desvoltare, așa că nobilele patriciene primeau cu multă plăcere și deferență societatea violentei Belone și a Cybelei mama Zeilor, iar după exemplul lor cutreerau câmpul lui Marte cu genunchii sângerăți. Se crede însă că aceste rani nu aveau nici o gravitate fiind cu totul superficiale, așa că împăratul Comode care iubea cruzimea, ar fi dat ordine ca Bellonarii să-și facă incisiuni mai serioase: *Vere exsecarent*.

Azi cuvântul acestei Zeițe se ia la figurat în diferite ocaziuni și anumite înțelesuri; astfel zicem „*Câmpiile Bellonei*“ în loc de câmp de bătae precum și „*Furiile Belonei*“ când vrem să arătăm vrășmășia crâncenă într'o luptă, or acea stare de surescitare a unei persoane doritoare de a vedea curgând sânge.

Pag. 160 (VII).

Jocurile Circenses.

Într'o parte a circului și anume la mijlocul său se află un loc șes, o platformă numită *spina*, unde erau așezate mese, pe care se puneau 7 ouă de lemn drept aluziune la oul din care a ășit *Castor* și *Poluce* (vezi pag. 100, 10), considerați ca zei protectori ai circului. Tot în acest loc erau și 7 coloane cu câte un delfin pe ele, ca aluzie la *Neptunus equestris* considerat ca protectorul sfânt al alergărilor. În jurul acestor obiecte trebuiau să se orienteze aceia cari alergau făcând de 7 ori înconjurul arenei circului.

Pag. 163 (XI).

Jocurile Megalesiene.

Cultul jocurilor *Megalesiene* a fost introdus în Grecia din Asia, unde ele se celebrau cu mare pompă în *Phrygia* pe muntele *Dindyme*, de unde și numele sub care era cunoscută *Cybella* chemându-se *Zeița Dindyma*. Dânsa mai era numită și *Idaea* după muntele *Ida* iarăși din *Phrygia* unde era foarte mult venerată. Preoții acestui cult numiți *Gali* sau *Corybanți*, ce se castrau, aveau între altele și o mare icoană pe piept cu figura lui *Athys* iar în mâini fructe și flori drept simbole de energie producătoare a naturii, și în fine purtau o mare chivără pe cap numită *tiară*. Cât privește pe *Zeiță*, dânsa era reprezentată în templu printr'o statuie

având pe cap o ramură de viță, iar lângă ea se află un urciur plin cu vin. După sacrificiu se făcea de către matroane o serbare nocturnă cu rugăciuni pentru poporul roman (*pro populo romani*) în casa celui mai înalt funcționar. Aceste serbări se dădeau primăvara salutându-se ivirea vegetațiunii, iar apoi toamna când se plângea disparițiunea ei. Zeița *Cybella* era reprezentată în situația șezândă ca simbol al stabilității pământului, asupra căruia dânsa presidează. Ea ține în mână o tobă în care stau închise vânturile. De asemenea în cealaltă mână are o cheie, arătând că ea își deschide sânul pentru diferitele producțiuni ce ne dă. Iarși pe cap are o bandă dințată și încolăcită ca simbol al orașelor al căror sprijin este dânsa. În fine animalele ce înconjoară carul său tras de 2 lei, arată că ea este mamă a tot ce respiră. (Vezi și pag. 280. *Atys*).

Pag. 164 (XII).

Vestalele fiind considerate ca fecioare sfinte (*Virgines sanctae*), atât *consulii* cât și *lictorii* ordecâteori le întâlneau în cale, își aplecau vergelele sau toiagurile ce aveau în mâini ca semn de înaltă distincțiune și profund respect. Dacă uneori focul din templul *Vestei* se stingea, fecioarele erau lovite cu bice de către pontifice. (*Si quando ignis Vestae interstinctus esset, virgines affliciebantur verberibus de pontifice*), iar când se constată o vină, atunci erau îngropate de vii într'un anumit loc numit *pus soeleratus*. (Vezi și pag. 366, *Cornelia*).

Pag. 166.

Causa pentru care *Vestala Iulia* n'a fost condamnată la moarte, cu toate că focul sacru se stinsese din crima că dânsa era în tandreță amoroasă cu *Lucinus*, se datorește faptului, că la Romani locul unde cădea un trăsnet era considerat ca sfânt. Aci apoi se aducea drept sacrificiu o oae în etate de 2 ani, de unde și numele ce se dădea aceluia loc de *bidental-bidental*, ce servea ca un mic templu special pentru sacrificarea sus numitelor mici animale.

Altădată acest loc era înconjurat de jur împrejur cu un gard, unde se săpă un canal sau'un puț, de unde și numele de *puteallis* dela *puteus-i* puț. Și de oarece venea aci multă lume ca și la târg pentru ca să bea or să cumpere apă, s'a dat o extensiune și mai mare acestui cuvânt, numindu-se tot *puteal* și locul bancherilor din *forum* precum și al celorlalți negustori de afaceri unde lumea vine de cumpără or vinde felurite lucruri. Cu alte cuvinte, prin *puteal* se înțelege și *bursa*. În fine obiectul trăsnet „*fulguritum*“, era îngropat în acel loc cu o deosebită atențiune de anumiți prezicători sau profeți *Etrusci* ce ce numeau *fulguratores*.

Focul sacru a jucat cel mai principal rol în religiunea Indienilor. Toate divinitățile lor, deși foarte numeroase, erau însă

concentrate în trei personificări: *focul terestru (Agni)*, *aerul atmosferic (Indra)* și *Soarele (Suria)*. După cartea sfântă însă (*Vedas*), toate aceste trei Divinități se contopesc într'una singură: *Soarele, marele suflet*; căci Soarele este sufletul tuturor ființelor și a tot ce se mișcă. Cu timpul, admirațiunea fu concentrată numai în *Agni*, de oarece scânteia focului sub orice formă se obține, e considerată ca eșită direct din isvorul nesecat al Soarelui. Prin urmare Agni e însuși Soarele care fecundează pământul și care întunecă sau luminează aerul atmosferic. Deci acest Zeu Agni (de unde și cuvântul latinesc *ignis*: foc) a rămas consacrat focului sacru domestic, fiind la dispoziția orăruia credincios și putând să fie întreținut de el în fiecare zi, drept simbolul Soarelui ce nu se stinge niciodată. Acest foc sacru era considerat ca un strămoș, căruia tatăl de familie în fiecă dimineață, la prânz și seara, încurjurat de toți ai săi, îi adresa rugăciuni și îi oferea *unt, lapte* și un lichid fermentat, numit *soma*, care excita flacăra când se arunca pe ea. Această flăcără, ridicându-se către *Cer*, duce cu ea rugăciunile celor vii precum și ofranda pentru cei morți la picioarele Zeilor. Tot Zeul *Agni* duce la locașul strămoșilor sufletul corpului transformat în cenușe, și în fine el e martorul cu miile sale de ochi prin care ne vede păcatele ce făptuim, precum de asemenea tot el — ca un bun și milostiv — intervine în favoarea noastră când ne rugăm și ne pocăim.

Zeul Agni e reprezentat cu un corp roșu ca focul; are trei picioare simbolizând cerul, pământul și atmosfera; stă călare pe un țap sau berbec și într'o mână ține un topor iar în cealaltă o mână cu libațiune, în fine din gura lui iese 7 limbi, iar din corpul său scânteiază 7 raze: colori ale Soarelui.

În viața popoarelor vechi, religiunea era legătura întregii societăți. Precum în jurul focarului domestic se strângeau toți membrii familiei, tot astfel un oraș or cetate era locul de întâlnire al tuturor acelor care aveau aceiași Zei protectori, și cari își îndeplineau actul religios la același altar. Acest altar numit de Greci *pritanee* (τὸ πρῶτανειον, altar), purta numele la Romani de *templul Vestei*.

Nu era nimic mai sfânt într'un oraș decât acest altar. Într'o zi, pe timpul resbelilor punice, templul Vestei era să ia foc din cauza unei aprinderi a unor case vecine. Pe dată întreaga Romă s'a alarmat, fiindcă se vedea tot viitorul său în pericol. După trecerea primejdiei, Senatul a însărcinat pe un consul să cerceteze și să descopere pe autorii incendiului. Consulul pe dată și-a îndreptat bănuiala și acuzațiunea pe niște locuitori din *Capua*, ce se găseau atunci la Roma. Și aceasta nu doară că avea vreo probă contra lor, dar pentrucă el își făcea următorul raționament: „un incendiu a amenințat focarul nostru; dar acest incendiu care trebuia să sdrobească mărirea, gloria și mândria noastră oprindu-ne în loc destinele noastre superioare, nu a putut să fie pus

decât de o mână a celor mai cruzi dușmani ce avem. Dar noi nu avem vrășmași mai înfocați decât pe locuitorii din Capua, acest oraș care în momentul prezent este aliatul lui Anibal și care aspiră ca în locul nostru să devie dânsul capitala Italiei. Prin urmare acești oameni sunt cari au voit să distrugă templul nostru Vesta, care este focarul nostru etern, care este garanția și garantul prosperității și marelui nostru viitor“.

Adevărul este, că acest oraș Capua, foarte bogat și foarte populat, deși fusese la început aliatul Romei contra Samniților, mai târziu însă cu invaziunea lui Anibal în Italia trecuse în partea acestuia după marea bătălie și victorie dela *Canæ*. Dar poate tocmai lucrul acesta a fost punctul de plecare al nenorocirilor lui Anibal, căci ademenit de situațiunea încântătoare a acestei localități și de multele desfătări ce a găsit la *Casilinum*, i-a slăbit în mod puternic vigoarea militară precum și entuziasmul soldaților săi, cari timp de 6 ani se moleșiseră cu toții în urma deprinderii cu petreceri, dulcele repaus al Italiei de sud și nopțile veșnic încântătoare, grație căroră însă Roma a scăpat a nu fi cucerită. De aceea expresiunea: „*a se dă uităreț în deliciale dela Capua*“ se întrebuițează și azi, când voim să arătăm pe cineva, care își pierde în plăceri sau într-un repaos plin de desfătări un timp prețios, ce ar putea fi cu mult folos întrebuițat pentru cause mai bune și scop bine determinat.

Aceasta însă n'a împeditat pe Romani dela cea mai crudă răsbunare, ca orașul Capua să-și piardă independența și întreaga prosperitate deși, numai grație lui, Roma fusese cruțată de o piere sigură.

Sub stăpânirea unor asemenea credinți religioase, poporul Roman avea deplina convingere, că inamicii săi nu găsesc alt mijloc mai sigur ca să-l învingă decât distrugându-i focarul sfânt al templului *Vesta*, care a născut Roma, care o are sub a ei protecțiune și este în neadormită veghe pentru neștirbita ei conservare.

Precum cultul focarului domestic eră secret și numai singură familia avea dreptul să ia parte la rugăciuni, tot astfel eră și pentru cultul focarului public, ce se ținea ascuns streinilor. Nimeni dacă nu eră cetățean, nu putea să asiste or să ia parte la sacrificii. Chiar numai o simplă privire a unui strein ar fi murdărit până la pângărire actul religios. Pe lângă aceasta, în timpul sacrificiilor se păstră o liniște perfectă din partea tuturor asistenților. Această atitudine eră impusă nu numai ca respect pentru Zeul adorat, dar și de teama ca nu cumva să se pronunțe vreun cuvânt de prost augur, care după credința celor vechi ar fi fost suficient să strice cele mai frumoase preziceri, și să anihileze efectul orcării sacrificiu rămăind astfel cu totul zadarnic și fără nici un folos. De aci expresiunea : favorizați toți cu gura (*favete omnes ore*). înțelegându-se dați toți ajutor la protejarea sacrificiului prin tăcere, cu alte cuvinte să tăcem, să nu scoatem o vorbă ; ceeace *Horatiu* exprimă prin *parcite verbis* (scuțiți-vă de vorbe ; nu vorbiți).

Dar Romanii, ca și Grecii de altfel, nu și concentrau întreaga lor speranță într-o singură Divinitate, căci după credința lor nu putea să fie un singur Zeu care să vegheze și să conducă întregul neam omenesc.

Se credea deci că erau mai mulți Zei, și că fiecare din ei aveau sub a lor protecțiune o anume familie, un anume oraș or cetate. De aci a rezultat, că în afară de Zeii *Lari*, *Penați* și diferiți alți *Eroi*, fiecare cetate își mai asocia și o altă Divinitate pe lângă cei de sus. Și mergeau până acolo, că mai multe orașe aveau pe același Jupiter, pe aceeași Minervă, Junonă sau Mercur ca protector. Aceste Divinități numite *poliadi* (dela πολεις oraș), erau foarte răspândite în Grecia și Italia, unde fiecare cetate avea Zeii săi ce locuiau într'însa.

Dar faptul că mai multe cetăți adorau aceiași zeitate, nu însemnă că una eră identică cu cealaltă. Așa de exemplu, Grecii aveau o Minervă (*Pallas*), care luptă pentru ei în războiul Troei; dar și Troenii aveau pe a lor *Pallas* care le primea cultul și protejă pe cei cari o adorau adică se închinau și se rugau ei. De asemenea eră o Minervă la *Athena* precum eră și alta în *Sparta* și precum eră în mai multe cetăți un *Zeus*, o *Heră*, *Hecată* etc. Dar acești Zei *poliadi* nu erau tot aceiași din orașul *X* sau *Y*. Și probă avem că în *Roma* se află o *Junonă*; dar la câțiva kilometri cetatea *Veia* avea și dânsa pe *Junona* ei. Dar dictatorul *Furius Camilus*, impresurând această cetate, se adresează Junonei inamicului și o roagă să părăsească orașul *Etrusc* și să treacă în tabăra sa. Odată făcându-se stăpân pe cetate, dânsul răpește statua fiind pe deplin încredințat că a luat pe Zeița însăși, pe care o și transportă cu mult devotament la *Roma*, unde fiind deja una, acum *Roma* avea două *Junone*. Tot așa s'a întâmplat câțiva ani mai târziu cu *Jupiter* adus de un dictator dela *Preneste* din *Latium*, atunci când *Roma* mai avea încă alți trei *Jupiteri*.

În general omul nu cunoștea decât Zeii orașului său, așa că fiecare își zicea: «mie nu mi-e frică de Zeii din țara ta și nici că le datoresc ceva».

Fiecare cetate sau oraș aștepta scăparea sa dela Zeii săi, pe cari în momente de pericole îi invocau prin asemenea cuvinte: „O! tu, Zeu al acestei cetăți! să nu faci ca dânsa să fie distrusă nimicindu-se casele și focarele noastre. O! tu care locuești de mult pământul nostru, îl vei trăda tu oare? O! voi toți păzitori ai turnurilor noastre, nu le dați pe mâinile vrășmașilor...”.

Și pentru ca să-și asigure mai bine protecțiunea lor, dâșșii le ridicau temple, îi venerau și le aduceau sacrificiuri compuse din carne, pâine, vin, fumeгаțiuni plăcute și parfumate, până chiar și haine bogate și pietre scumpe.

Eată cum *Chryseu*, preotul lui *Apolo*, se adresează acestui Zeu, când fiică-sa *Chryseisa* a fost răpită de *Agamemnon* (vezi pag. 242). «De mult timp am ars pentru tine și pe altarul tău mulți tauri grași; astăzi ascultă rugăciunea mea și trimite săgețile tale contra vrășmașului meu».

La rândul lor *Thebanii* își rugau și ei *Divinitățile poliade* zicându-le: „Fiți apărătorii noștri! interesele noastre sunt comune cu ale voastre; dacă cetatea prosperă, dânsa cinstește pe Zeii săi. Arătați că voi iubiți orașul nostru; gândiți-vă la cultul ce acest popor vă dă, și aduceți-vă aminte de bogățiile și pompoasele sacrificii ce v'au oferit».

În semn de mulțumire pentru un așa devotament, Zeii se simțeau oarecum obligați să apere cetatea, să o facă să dureze pentru totdeauna, să fie fericită și puternică. Fiecare Zeu își puneă întregul amor propriu în joc pentru gloria orașului său. De aceia dânsii în timp de războiu mergeau în luptă în mijlocul lor ca orșicare cetățean iubitor de patrie. Fiecare popor ce se războia își lăudă Zeii săi zicând: „Zeii cari luptă cu noi nu sunt mai puțin puternici decât aceia cari se găesc în tabăra inamicilor noștri». Zeii ca și cetățenii se ajutau în mod reciproc, așa că victoria se datoră din îndeplinirea datoriei făcută de fiecare. Dacă din contră erau învinși, necazul se resfrângea asupra Zeilor, fiind învinuți că nu și au îndeplinit datoria de apărători ai orașului, fapt pentru care uneori li se răsturnau altarele, mergând chiar până a li se arunca și pietre pe templele lor. Credința fiind, că atâta vreme cât Zeii rezistau cetatea nu putea fi luată, se recurgea din partea inamicului la toate mijloacele posibile pentru răpirea acelor Zei. Romanii întrebunțau în acest scop oarecare formulă ce aveau în ritul lor cam în felul acesta! „O! tu prea mare puternice! tu care ai sub protecția ta această cetate, te rog, te ador și îți cer grația să părăsești acest oraș și acest popor, să pleci din templele și locurile lor sacre, să te depărtezi de ei; să vii la Roma la mine și la ai mei. Orașul nostru, templele noastre, locurile noastre sfinte să-ți fie mai plăcute și mai scumpe; ia-ne sub îngrijirea ta. Dacă faci așa, îți voiu clădi un templu în onoarea ta și-ți voiu aduce sacrificiile cele mai bogate și plăcute».

Cei vechi erau pe deplin convinși, că există anumite formule așa de eficace și puternice, încât dacă se pronunțau în mod exact și fără să se schimbe un singur cuvânt, atunci Zeul orcare ar fi fost el, nu putea să răziste mai mult la o asemenea rugătoare învitație din partea adoratorului său. Deci el odată înduplecat și trecut în partea inamicului, cetatea în mod fatal eră luată. La Greci există aceiași credință și întrebunțarea aceloraș mijloace, astfel că, fiind vorba de asedierea unei cetăți, dânsii nu neglijau să adreseze o invocațiune numiților Zei, pentru a le da voe să fie luați. Prin urmare, rugăciunea (*preces*), promisiunea (*vota*) și darurile (*dona*), erau cele trei arme prin care se putea învinge. Probă despre această se povestește și următorul fapt: Athenienii voind să facă războiu Eginetilor, se gândeau că întreprinderea eră prea îndrăsneată, din cauză că cetatea Egina aveă un erou protector de o mare valoare și fidelitate singulară și anume pe *Eac*. Atunci ei, după o profundă reflexiune, au amănat pentru 30 de ani executarea planului lor, în care timp însă au ridicat în țara

lor un mare templu lui *Eac* instituindu-i și un cult. Dânșii erau încredințați, că dacă acest cult era continuat fără întrerupere în tot intervalul acesta de 30 de ani, cu siguranță Zeul menționat nu va mai aparține Egineților ci Athenienilor. Li se părea lor în adevăr, că un Zeu nu putea să primească ofrande într'un timp așa de îndelungat de victime grase, fără ca să nu fie obligat către cei cari i le ofereau. Eacus deci va fi silit în cele din urmă să părăsească interesele Egineților dând astfel victoria Athenienilor; lucru ce s'a și întâmplat de altfel. Tot așa s'a întâmplat și cu *Solone*, care voind ca Athenienii să se facă stăpâni pe insula *Salamina*, ce era în posesiunea Megarienilor, a consultat oracolul dela Delphi. Acesta însă îi răspunse: «dacă tu vrei să cucerești insula, trebuie mai întâiu să capeți bunăvoința Eroilor cari o protejază și o locuiesc». Solon a ascultat sfatul dat, și pe loc în numele Athenienilor a oferit sacrificiuri celor doi principali Eroi ai Salamienilor. Și în adevăr, acești Eroi neputând să reziste darurilor ce li se făceau, trecură din partea Athenienilor, și astfel in-sula fiind lipsită de protectorii săi imediat a fost cucerită.

Uneori însă, în loc de întrebuintarea unor asemenea formule și devotament pentru atragerea Zeilor, Grecii preferau pur și simplu să le fure statuia printr'o anumită îndemânare. Astfel e știut cazul lui *Ulise*, care a furat Troenilor statuia Zeiței *Pallas*, precum de asemenea și Egineții voind să facă rebel Epidaurului, au furat mai întâiu două statui, ce erau protectoarele acestui oraș transportându-le la ei.

Pentru aceste considerațiuni, dacă pe deoparte asediatorii căutau cu orice preț să răpească Divinitățile orașului, cei asediați din partea lor căutau și ei la rândul lor, să păstreze cât mai mult posibil aceste prețioase odoare, împedicându-i de a fugi sau a fi răpiți. Și tocmai în scopul acesta dânșii uneori își ascundeau Zeii în locurile cele mai secrete pentru a nu fi văzuți de vrășmași; iar alteori mergeau până acolo, că își legau Zeii cu puternice lanțuri, fie pentru a nu putea fi răpiți, sau fie pentru a nu fugi chiar dacă ei ar voi. În fine, altă dată se invocă, la formula prin care inamicul voia să corupă pe Zei, o altă formulă care avea puterea să-l ție pe loc. Romanii imaginaseră un mijloc ce li se părea mai sigur. În adevăr, dânșii țineau în secret numele celui mai principal și mai puternic al Zeilor ce aveau ca protectori. Ei credeau prin aceasta, că inamicii neputând niciodată să invoace pe Zeu prin adevăratul său nume, acesta nu va trece niciodată în partea lor, și cu modul acesta nu le va fi cu putință ca orașul or cetatea să fie luată.

Aceasta era credința celor vechi, care deși nu recunoșteau o singură Divinitate cu putere supremă, totuși dânsa represintă concepțiunea celor mai civilisate popoare exercitând asupra lor dezvoltarea atâtor înălțătoare virtuți civice și militare, precum și toate legile și instituțiunile cari și astăzi ne fac să privim și să studiem cu admirațiune trecutul lor istoric.

Cu multă siguranță, iluștrii noștri Domni ca *Mircea, Ștefan, Mihai Viteazul* și alții, influențați de puterea acestei *Ființe Supreme* pe care o numim azi *Dumnezeu* și crezând în atotputericia Lui, au reputat acele strălucite și victorioase lupte, după care apoi în semn de recunoștință au ridicat frumoasele *Sfinte Biserici* ce avem și lăsându-ne ca deviză *credința în Dumnezeuul strămoșilor noștri*, care totdeauna ne-a scăpat de orice pericol național, precum și de acela prin care în timpul present ne-am strecurat cu bine.

Pag. 167 (XIII).

Serbările Cereales.

La marele serbări pentru Zeița *Ceres* numite *sacrum anniversarium Cereris*, matroanele erau împodobite cu niște panglici foarte late și lungi. Aceste matroane nu numai că trebuiau să fie de o cinste absolută și fără nici o bănuială, dar se mai cerea ca timp de 9 zile și 9 nopți să se fi abținut de la orice relațiuni sexuale.

Marele serbări ce se dădeau la *Eleusis* constituind frumoasele *mistere Eleusine*, formau pentru locuitori un isvor nesecat de bogăție, de oarece întreaga populație din Grecia venea aci să ia parte la misterele bunei Zeițe (*Bona Dia*). Aceia care prealabil nu erau inițiați în aceste secrete și cutezau să asiste, erau considerați ca profanatori și deci se pedepseau cu moarte. Sanctuarul mistic (*secos*) era susținut de 42 coloane dispuse în 6 rânduri și toate fixate pe blocuri de marmoră neagră din *Eleusis*. Sacrificiile ce se aduceau Zeiței *Ceres* erau *porci*, ca simbol de abundență, iar focul necesar pentru aceste sacrificii — de altfel ca și pentru toate celelalte făcute în *onoarea Zeilor*, — se aducea din casa marelui preot al lui *Joe* numit *Flaminus* (dela *flamen-flaminis*, flacăără). Acest preot avea mari prerogative, fiind precedat de un lictor, și avea dreptul să stea pe scaunul de fildeș numit *curule ebur*, ca orșicare înalt magistrat. El putea să ridice lanțurile celor ce erau legați cu ele, precum și să oprească a fi bătuți cu nuele cei conduși la supliciu dacă se găseau în calea lui. În schimb, preotul acesta trebuia să ducă o viață de o exemplară simplitate, să nu umble călare și nici să jure vreodată. Orașul acesta deși a fost încorporat la *Atena*, a păstrat însă privilegiul misterioaselor sale serbări până la 409 p. Ch. când totul fu distrus de *Alaric regele Visigoților*.

La Greci, serbările în onoarea Zeiței *Ceres* numită *Demeter* și a fiicei sale *Proserpina* sau *Core* și *Bachus*, se numeau *Thesmophore* (θεσμοφῶρες lege și ψεφοφῶρες purtător adică legislator), fiindcă *Ceres* era considerată și ca Zeița ordinii legale. Aceste serbări erau foarte populare în toată Grecia, precum de ex. în *Megara, Theba, Ephes* și *Arcadia*. În special însă la *Atena* tesmoforele erau

în splendoare, celebrându-se după recolta anului și semănăturile de toamnă. Ele aveau loc dela 9—13 Noembre parte la Athena parte într'o localitate *Halimunte*, la câțiva kilometri de raza orașului. În tot timpul acestor serbări femeile trebuiau să păstreze cea mai mare abțință precum și o cinste și curățenie trupească și sufletească exemplară. În prima zi femeile, în mare procesiune, conduceau în mod solemn statuetele acestor trei Zei precum și diferite obiecte sfinte la *Halimunte*, unde timp de două nopți ceremoniile se succedau cu mult lux și entusiasm. După aceia femeile se întorceau la Athena iarăși cu mare pompă, când sărbătoarea ținea trei zile. A douăzi eră zi de post și de doliu. Ziua cea de a treia se numea *Kaligeneia* pentru că se invocă Demeter sub acest nume (*καλέω-καλέειν*, a chema, a pofti). Acum aveau loc banchete feminine urmate de petreceri și jocuri voluptuoase, după cari serbările se terminau prin abundente sacrificiuri, pentru ca Zeii să dea o bună abundență anului viitor.

Pag. 169 (XIV).

Jocurile Neptunaliae.

Jocurile *Istnice* au fost instituite de *Athamas* în memoria fiului său *Melicerte*, care pentru a scăpa de persecuțiunile *Junoinei* s'a aruncat din vârful unei stânci în mare, unde *Neptun* drept compătimire și în urma rugăciunilor *Venerei* l-a transformat într'un Zeu marin sub numele de *Palemon* (vezi pag. 106, IX).

Aceste jocuri mult timp întrerupte au fost restabilite de *Theseu* în onoarea lui *Neptun*. Ele aveau loc la fiecare 5 ani, când erau celebrate tot cu aceiași solemnitate ca și jocurile *Olimpice*, *Nemeene* și *Pythice*.

Pag. 173 (La No. 32).

Pe lângă *Augurii* oficiali numiți *augures publici populi Romani Quiritium*, se adunaseră la Roma o mulțime de speculanți veniți din *Armenia* și *Comagena*, o regiune din apropierea *Euphratului*. Pentru aceasta atât *Augurulii* cât și *Haruspiceii* i se zicea *Armean* sau *Comagen*, Numărul acestora considerați ca adevărați șarlatani devenise considerabil, mai ales în timpul de decadentă al Romanilor când superstițiile ca și speculatorii se înmulțiseră foarte mult. Precizarea viitorului după *stele* o aveau cei veniți din *Babilonia* sau *Chaldea*, pentru care se și numeau *astronomi Chaldeenii*.

Pag. 177 (La No. 49).

Numele de *Lari* ar proveni după unii dela un cuvânt etrusc însemnând *brinț*, *domn stăpân*. Cuvântul *Penat* vine dela *penus-*

penoris, ce însemnează lucru de mâncare; de aci apoi *penum* locul unde se pune și se păstrează alimentele adică *cămara*, ce de obicei e așezată într'un loc retras numit la Romani *penitus*, din cauză că Zeul *Penat* însărcinat cu aprovizionarea celor necesare unui cămin eră pus aci (Pag. 181 la No. 179).

Pag. 181 (La No 179).

Cuvântul *Man* vine dela *manus* sau *manis* ce însemnează *binevoitor*, *bun*. Cât privește *Cenotaful*, la Romani se numeă *tumulus honorarius* dela verbul *tumeo tumere*: a ridică, a umflă, de unde și în medicină expresiunea de *tumefacție*. În speță, aceasta însemnează mormânt onorific, în cinstea cuiva: *tumulus inanis* este mormântul gol, neinsuflețit, deșert. Cei vechi considerau sufletele morților ca Zeii subterani. (Dii inferi) iar mormântul lor se numeă *locă religioasă*, în opoziție cu *locă sacra* ce se dedeau templelor și altarelor dedicate Zeilor de sus. (Dii superi).

La cei vechi și mai cu seamă la Romani, după îngroparea mortului, familia reîntorcându-se la domiciliu oferea un mare prânz, la care însă toți asistenții trebuiau să păstreze o liniște profundă, mormântală. În adevăr, nimeni nu scotea o vorbă stând ca și niște muți. De aceea prânzul acesta se numeă *silicernium* (dela *silere* și *cernere*: a tăcea, a privi), căci toți în cea mai profundă tăcere nu făceau decât să se privească unul pe altul. Această se făcea din cauză că, după credința generală, Zeul *Manus* — ce reprezintă sufletul mortului — stetea și el de față trist și tăcut. Dar marele prânz funerar al răposatului (*epula funeris*) se dădea după 9 zile dela înmormântare, pentru care se și numeă *epula novemdialis*. La acest mare prânz se strângeau în jurul mesei împreună cu familia toți foștii amici ai defunctului, când se ținea și un discurs, prin care se arată calitățile și virtuțile mortului aducându-i-se cele mai frumoase și mari laude. Acest prânz eră de rigoare, astfel că el eră prevăzut și în testament, în care însuși mortul pretindea acest lucru fixând și anume sumă pentru cheltueli. Grecii, dela care s'a răspândit acest obicei, ziceau în ironie despre un om rău, că nu se va găsi nimic de laudat după moartea lui nici chiar în ziua prânzului funebru. Noi de asemenea am păstrat aceste obiceiuri prin parastasele și pomenile ce facem în memoria celui dispărut.

Credința și adorațiunea celor vechi pentru Zeii *Mani* eră așa de puternică, încât credeau că sufletele morților eșiau de 3 ori pe an din locuința lor numită *mundus*, fiind coprinși de înfocata dorință de a vedea cel puțin pentru un moment lumina zilei. De aci și expresiunea *mundus patet*: mormântul se deschide, arătând tocmai aceste 3 zile când acești *Mani* își părăsesc locuințele lor. Dar și la noi există credința în popor, că sufletul omului mort stă sub streșina casei 3 zile.

Când vreunul din suflete adusesse în timpul vieții serviciuri mari patriei sau unui oraș, dâșii din mormântul lor veghiau asupra țării sau orașului, protejându-le ca orice bun șef or căpetenie harnică. Această expresiune de șefi ai unei țări ce se dedea morților, se găsește într'un oracol dat de Pythia dela Delphi lui Solon: «*cinstește prin cult pe șefii patriei, pe morții cari locuiesc sub pământ*». Aceasta provenea din marea putere ce vechile generațiuni atribuiău sufletului omenesc după moarte. Orce om care adusesse un mare serviciu orașului obținând vreo victorie, sau va fi ameliorat legile sale, devenea prin aceasta un Zeu în fața poporului. Astfel *Lycurg* avea la Sparta un templu, preoți, serbări sfinte și anumite imnuri; *Theseu* era un Zeu la Athenei, și i s'a ridicat un templu pe mormântul oaselor lui iar *Aristhomene* era onorat cu un cult de către *Mesenieni*. Dar nu era trebuință ca cineva să fi fost un mare om sau un binefăcător; era destul să fi impresionat în mod puternic imaginațiunea contemporanilor săi, or să fi devenit obiectul unei tradițiuni populare pentru că se ridice la gradul unui erou, adică să devie un mort puternic și a cărui protecțiune să fie căutată iar mânia lui să fie de temut. Astfel *Thebanii* secole întregi au oferit sacrificiuri lui *Eteoclu* și *Polynice*. Locuitorii din *Acanthe* (vechea Grecie) aveau un cult pentru un Persan ce murise pentru ei în timpul expedițiunii lui *Xerxes*. *Hippolyte* era venerat ca un Zeu la Trezena și în fine *Pyrhus* fiul lui Achil era un Zeu la Delphi. Și toate acestea numai pentru simplu cuvânt că au murit în țara lor ca eroi și pentru curagiul or alte distinse calități ce au arătat în timpul cât au trăit, precum a fost și cazul unui erou, ce avea un cult numai fiindcă fusese cel mai frumos om din oraș. Athenienii adorau ca pe unii din protectorii lor pe *Eurystheu* deși era Argien; și aceasta numai pentru lupta dusă contra lui Hercule, căruia Junona din perfidie îi spusese, că el ar putea să devie chiar Zeu, dacă n'ar există Hercule. În realitate însă ea urmărea persecuția contra lui Hercule, care a și fost supus la cele 12 munci sub controlul direct al lui *Eurystheu*. Eată de altfel și ultimele cuvinte adresate Athenienilor de către *Eurystheu*: «Ingropați-mă în Atica; eu am să vă fiu folositor, căci în sânul pământului voi fi pentru țara voastră un oaspe protector».

În cearta dintre *Creon* regele Thebei și *Theseu* regele Athenei, *Edip* a fost de partea acestuia din urmă. De aceea el arată singur locul unde voește a fi îngropat: «Eu odată mort nu voi fi un locuitor nefolositor în acest ținut; eu am să vă apăr contra vrășmașilor voștri; am să vă fiu o pavăză mai puternică decât milioanele de luptători iar corpul meu adormit sub pământ, va fi adăpat din sângele luptătorilor Thebani».

În general morții, orcine ar fi fost dâșii, erau păzitorii țării, cu condiție însă de a li se oferi un cult. Astfel ca probă e, că odată *Megarienii* întrebând oracolul dela Delphi cum să facă ca orașul lor să fie mai fericit? Zeul a răspuns, „această voință a voastră se va realiza, dacă veți avea grije să vă consultați cu numărul

cel mai mare". Dânsii înțelegând că prin aceste cuvinte Zeul arătă pe morți, cari sunt mai numeroși ca cei vii, construie sala lor de consiliu în locul chiar unde erau îngropați cei mai mulți eroi. Eră o mare fericire pentru un oraș sau cetate să aibă în posesiune morți orcât de puțin însemnați. *Mantineea* vorbea cu mândrie de oasele lui *Arcas*; *Theba* de ale lui *Geryon* iar *Messena* de ale lui *Aristomene*. Pentru procurarea unor asemenea proaște prețioase se recurgea uneori la viclenie, așa precum au făcut Spartiații furând oasele lui *Oreste*. E adevărat că aceste oase de cari eră legat sufletul eroului, dădură imediat o victorie Spartiaților. De îndată ce Athenienii au pus mâna pe putere, primul folos ce au tras din ea, a fost să aducă oasele lui *Theseu* din *Scyros* și să-i ridice un templu înmulțindu-și astfel numărul Zeilor protectori.

Pag. 185 (No. 192).

Semproniu Grach nu eră prieten cu *Scipione Africanul*. Cu toate acestea, când învingătorul dela Cartagina fusese pe nedrept invinuit de *Catone* în fața poporului ca risipitor al banului public, dânsul — condus numai de spiritul dreptății și de un sincer patriotism — a apărut cu multă căldură pe acela care salvase patria de pericolul cartagineș și astfel a fost achitat (vezi pag. 30 No. 154). Atunci Scipione, drept recunoștință, îi dete pe fiica sa *Cornelia* în căsătorie. Iubirea și respectul ce el avea pentru soția lui se adeverește prin următoarele: Se zice că doi șerpi au intrat odată în locuința lor. Un augur fiind consultat le spuse că, pentru prevenirea unei mari nenorociri, trebuia ca unul din acești șerpi să fie omorât. Dacă însă șarpele mascul va fi ucis, atunci va pieri el; dacă însă șarpele-femeie se va ucide, atunci se va pierde *Cornelia*. Atunci Sempronius fără nici o ezitare imediat ucide șarpele-bărbat, după care apoi foarte curând moare și el.

Pag. 186.

Tiberiu Grach, pe lângă înflăcăratele discursuri democratice, propune și o lege agrară votată prin plebiscit, că acela care va avea mai mult ca 500 jugere de pământ (un iugăr are 2500-m. p.) sau 1000 când ar fi avut 2 copii, căci de fiecare copil se acordă 250 jugăre, trebuia în urma unei răscumpărări să dea tot restul statului spre a fi vândut în loturi mici și inalienabil la țărani. A mai propus apoi o lege numită *lex judiciaria*, care luă senatorilor dreptul exclusiv de a fi judecători, acordând aceasta și cetățenilor cu avere de 400000 sesterti, ceea ce face 20000 lei. Tot el a obținut votarea unei legi numită *de sociis*, prin care se dădea dreptul de cetățean roman tuturor Latinilor și aliaților Statului. În fine prin *lex frumentaria*, tot grâul bogăților trebuia să fie împărțit în mod egal la toți cetățenii; dar mai ales fiecărui tată de familie nevoiaș trebuia să i se dea câte 6 băniți pe lună cu 6 ași, ceea ce revine la 35 bani o baniță.

INDEX MITOLOGIC

Pag. 189.

Acteon. *Autonoe* fiica lui *Cadmus* și *Harmonia* a născut pe *Acteon* din amor cu *Aristeu*. Dânsa după moartea fiului său se retrase în *Megara* unde murind de întristare, a primit în urmă onorurile *eroinelor* (vezi pag. 303). După o legendă, *Autonoe* fiind soră cu *Agava* soția lui *Pentheu*, și sfătuind pe acesta să împedice serbările lui *Bachus*, fură coprinse de un delir alcoolic acut (*Bachic*) așa că ele însăși au omorât pe *Pentheu* luându-l drept porc mistreț (vezi pag. 158).

Pag. 189.

Acis. Mama lui *Acis* numită *Symatis*, eră personificarea unui fluviu în Sicilia orientală iar *Acis* personifică fenomenul vulcanic. După ce a fost ucis de *Poliphén*, a fost transformat în fluviu ce poartă numele său, având izvorul din stânca unde a fost surprins cu *Galathea*. Aceasta s'a făcut de *Neptun* în urma rugăciunilor adresate de *Galathea*. După altă legendă, *Galathea* personifică marea liniștită și strălucitoare, pe când *Acis* prin amorul său este simbolul fluviului cu apele sale dulci care vine de se varsă în mare. (Vezi și pag. 139, X).

Pag. 189.

Achil. Relativ la moartea lui *Achil*, se zice că fiind copil, mama sa *Thetis* i-a propus: „ce voește? să trăiască mult fără să facă nimic, or să moară tânăr însă încărcat de onoruri?”. El pe dată și-a ales ultima propunere. (Vezi pag. 110).

Pag. 190.

Ajax. Intr'una din luptele dela Troia, *Joe* protejând pe Troeni a învălit ambele armate cu un nor gros și ceață deasă, astfel ca Troenii să se poată retrage. Atunci *Ajax* voind să răsbuue pe fraatele său mort, când vede norul acesta, el fiind pe deplin încrezător în curagiul său ridică mâinile către cer, și îngâmfat de trufie zice cu sfidare: „*Mare Divinitate! fă lumină și vino de te luptă cu mine!*”

Pag. 191.

Alcmena. Dânsa eră fiica lui *Electryon* regele din *Mycena*, care o promisese aceluia care îl va răsbună contra *Teleboenilor*, și contra cărora *Amphtrion* reușind, i-o dă de soție. Cât privește pe

Mercur, a știut să imiteze așa de bine pe *Sosie*, încât însuși el a terminat zicând: „Are dreptate, numai fiind *Sosie* poate cineva să știe cele ce zice“.

«Il a raison. A moins d'être *Sosie*,
On ne peut pas savoir tout ce qu'il dit“.

Cuvântul *Sosie* a rămas în uz, când e vorba de o asemănare absolută între două personaje și anume în mod ironic: unul fiind prea naiv iar celalt prea deștept.

Pag. 193.

Atlas a suferit crude pedepse și necazuri din partea lui *Joe*, *Perseu* și *Hercule*. În special acesta din urmă voind să fure dela *Hesperide* merele de aur, cere ajutorul dela *Atlas* care era unchiul acestor fiice ale *Noptei*, pe care îl și convinge să i le dea chiar el însuși. Dar cum el ținea pe umerii săi cerul și era foarte amărât și chinuit de acest supliciu impus de *Joe*, fiindcă dăduse ajutor Titanilor contra lui, *Hercule* îi promite că-i va ține locul pe tot timpul cât va fi ocupat cu luarea și aducerea merelor, ceea ce de sigur era o mare ușurare pentru el. După ce însă *Atlas* răpește merele, nu mai consimte să-și reia vechea sarcină, zicând că are să le ducă el însuși lui *Euristeu*. Dar *Hercule* prefăcându-se că nu e supărat de acest lucru și că primește voios nefiind pentru el ceva obositor, îl roagă să-i ție locul un singur minut pentru a-și face oarecari mici pregătiri, și anume să-și pue niște piele pe gât ce se rosea puțin de greutate. *Atlas* nebănuindu-i vicleșugul și crezându-l sincer cade în cursă, așa că *Hercule* luând merele pleacă, lăsându-l astfel din nou și pentru totdeauna cu *Cerul în spinare*.

Pag. 193.

Aurora după unii era fiica lui *Hyperion* și soră cu *Apolo*. Dânsa avea înclinațiunile amoroase cele mai aprinse, în special pentru *Cephale*, *Orion* și *Tithon* pe cari pându-i în carul său i-a ridicat în *Cer*. Dânsa e reprezentată fiind încoronată cu raze strălucitoare stând într'un car tras de 2 cai albi și mergea înaintea carului unde stă *Apolo*, care singur avea 4 cai. Altă dată e figurată ca o Zeiță cu aripi îmbrăcată cu o rochie strălucitoare și răspândind rouă pe pământ. În fine uneori figura e acoperită cu o maramă subțire deschizând cu degetele sale aurite porțile orientului pentru aparițiunea frumoasă și majestoasă a Soarelui.

Adaos la Lit. A.

1) *Antinoe*. Fiica lui *Cepheu*, rege în *Tigee*. Se zice că în virtutea unui oracol și fiind condusă de un șarpe a plecat cu mai

mulți locuitori într'un loc, unde a fundat un oraș numit Mantinea și unde s'a și ridicat o mare statuie în onoarea ei.

II) **Aristomene**. Erou mesenian care s'a ridicat cu toți concețtenii săi contra dominațiunei Spartiaților, dând astfel naștere la un al II-lea războiu al Meseniei (680 a. Ch.). Obținând strălucite succese a fost salutat și proclamat rege. El însă n'a primit decât titlul de șef militar, după care și reușește să atragă pentru cauza patriei sale pe Arcadienii vechii lor aliați. Dânsul înspăimântă pe Spartiați prin cele mai îndrăznețe întreprinderi, și-i reduce la umilința să ceară ajutor la oracolul dela Delphi care le zice să se adreseze Athenienilor. Aceștia în batjocură le-a trimis pe *Tyrteu* care n'avea absolut nici cea mai elementară noțiune de arta militară, căci era un biet poet și un simplu dascăl de ocazie la o școală, fiind totdeauna și schiop și sbanghiu! Cu toate acestea, mai presus de orice așteptare, *Tyrteu* a ridicat curajul Spartiaților prin cântecele sale războinice dându-le în acelaș timp și sfaturile cele mai bune, pline de multă înțelepciune și înflăcărât patriotism. Prin aceasta Spartiații adică Lacedemonienii, însuflețiți de un indescrribibil patriotism, au câștigat lupta cu un complect triumf, după care proclamară pe *Tyrteu* ca cetățean al lor și consacrară toate imnurile sale drept cântecele lor naționale. Unii spun că victoria s'a obținut prin trădarea lui *Aristomene* de către *Aristocrate*, II regele Arcadienilor. Totuși *Aristomene* se retrase pe un munte, unde a prelungit rezistența luptând II ani fără preget. Fiind însă din nou trădat de acelaș rege și coplesit de numărul vrăjmașilor, fu silit să se retragă în Arcadia iar de acolo fugi în insula Rodos unde a și murit. După o legendă însă, el a fost adus aci de Spartiați și pus în vârful unei stânci numită *Céadas*, de unde Lacedemonienii asvârleau pe criminali precum Athenienii aveau muntele *Barathron*. Cu toate acestea, din cauza virtuților sale, *Aristomene* fiind aruncat, a scăpat căzând pe un vultur, iar după altă legendă, fiind mai întâiu închis în acea peșteră a putut să fugă printr'o gaură din stâncă, pe care a descoperit-o urmând pașii unei vulpe.

Notă. — *Barathronul* Athenienilor era un fel de cutie având pereții făcuți din lame de fier ascuțite și așezată într'o baltă la noalele unei stânci, din vârful căreia cei condamnați erau aruncați rămâind morți pe loc.

III) **Aspasia**. Femea devenită celebră prin spiritul și frumusețea de care era inzestrată. Dânsa a venit la *Athens* din *Milet* fiind încă foarte tânără și a trăit în cercul celor mai mari artiști, literați, filosofi și oameni de stat, asupra cărora a avut o influență covârșitoare. Ca amic intim a avut pe *Socrate*, *Alcibiade*, *Phidias* și *Pericle*. Acesta din urmă a fost așa coplesit de dragostea ei, încât și-a lăsat soția luând-o pe ea de nevastă. Se zice că *Pericle*

devenise un fel de mașină în mâna acelei femei, căci chiar războaiele contra *Samosului*, *Megarei* și *Peloponesului* au fost opera ei. Rămasă văduvă, ea dădea lecțiuni publice de elocință, când fu acuzată de *impietate*, adică dispreț de tot ce e mai sfânt către religie, iubire de patrie, respect de părinți etc. În cele din urmă s'a măritat cu demagogul *Lysicles* care eră și negustor de vite. Cu toate atacurile aduse contra ei, totuși *Aspasia* a jucat un foarte mare rol în mișcarea intelectuală a operei sale, fiind considerată ca și rimfa *Egeria* la Romani. Astăzi chiar, zicând unei femei că e o *Aspasie*, este a-i zice că e o curtezană frumoasă și spirituală, dela care orșicine poate să ia inspirațiuni înalte în orșice direcțiune fie artistică, literară sau filosofică

Pag. 195.

Chiron. A fost fiul nimfei *Phylire* cu *Saturn* (vezi pag. 53 din prezenta).

După o legendă, *Chiron* a cedat imortalitatea sa lui *Prometheus* iar după alții, că a obținut dela *Joe* facultatea să nu moară decât luptând contra lui *Hercule*. Dar acesta după ce extermină pe toți centaurii, isbește și pe *Chiron* cu o săgeată otrăvită făcându-i o mare plagă, pe care cu toată arta lui totuși n'a putut s'o vindece, deși el inventase o plantă cu proprietăți tonice și astringente cunoscută și azi în farmacopee sub numele de *centaurea*; deci a trebuit să moară.

Pag. 196.

Clio. Una din cele 9 *Muse* (vezi pag. 99, *Amorurile lui Joe*). După etimologie, cuvântul *Clio* însemnează 'a celebra, a glorifica, pentru care a și fost aleasă ca *Musa istoriei*. Uneori pe lângă multe atribute este reprezentată și cu o chitară (citeră) instrument ce după unii ar fi fost inventat chiar de ea. *Clio* îndrăsnind într'o zi să dojenească pe *Minerva* pentru amorul ce avea cu *Adonis* (vezi pag. 134 III, 190 și 303), imediat *Minerva* supărată foc, inspiră și ei o pasiune înfocată pentru *Pierus* din care apoi s'a născut *Hyacinthus*.

Pag. 197.

Circea. Fiica Soarelui și a unei Oceanide numită *Persea*. Dânsa fiind căsătorită cu un rege al Sarmaților îl otrăvește, după care apoi fuge retrăgându-se în insula *Aea* din Extremul Orient, unde Soarele iese din mare. Aci Ulise, fiind gonit de furtună, contractează amor cu ea și are 2 copii: pe *Latinus* și *Cassiphone*. După poeți, *Circea* represintă trăsura de unire între Grecia și Italia numită de ei *Hesperia*. De altfel Romanii aveau adorațiune pentru această Zeiță din cauză lui *Latinus* unul din primii lor

regi, susținând prin aceasta că au origina dintr'un vlsătar de Zei. După o legendă, *Ulise* a mai avut un copil cu *Circeea* numit *Telegone*, care chiar l-a omorât în circumstanțele următoare: Se zice că *Ulise* după ce a biruit pe toți pretendenții la mâna *Penelopei* omorându-i în masă (vezi pag. 208), mai târziu a făcut o călătorie în *Thesprotide* (vechea *Grecie*) unde chiar s'ar fi și însurat uitând cu totul pe scumpa lui soție. După câțva timp însă, reîntorcându-se în *Ithaca* se întâlnește cu *Telegone*, ce fusese crescut de mamă-sa în insula *Aea*, și căruia, devenit flăcău, *Circeea* îi spusese secretul nașterii lui. Atunci el imediat pleacă în căutarea tatălui său împreună cu mai mulți tovarăși. Fiind aruncat de furtună pe coastele *Ithacei* a fost nevoit să se dea la piraterie pentru a-și gănisi hrana pentru el și ai săi tovarăși. Dar într'o zi tocmai când *Ulise* se întorcea în țară, intră în luptă cu întreaga ceată, când *Telegone* îl și ucide apărându-se. Prin aceasta s'a îndeplinit oracolul care spunea lui *Ulise*, că el va fi omorât de însuși fiul său. Înainte de a muri el își recunoaște fiul spuindu-i și secretul *Destinului*. Atunci *Telegone* duce corpul tatălui său în insula *Aea*, iar de acolo îl înmormântează în *Italia* unde fundează *Tusculum*. După altă legendă, *Telegone* s'ar fi însurat cu *Penelopea* născând un fiu *Italus*, care apoi a dat numele său *Italiei*.

Adaos la Lit. C.

1) *Chaos*. Prima Divinitate a universului când totul eră fără *Soare*, fără *Lună*, fără ape și fără nici o vegetație ci numai o masă întunecoasă, compusă dintr'un singur corp și în care toate elementele naturii se găseau amestecate la un loc și în necontenită luptă între ele. Astfel cele reci se luptau cu cele calde, cele umede cu cele uscate, cele moi cu cele tari iar cele cu greutate cu cele fără greutate. Dar prin puterea covârșitoare a *Providinței*, lumină se face, ordinea se așează în toate, și astfel *Chaosul* dispare înlocuindu-se prin cele ce vedem și admirăm. Din această masă informă a eșit *Cerul* și *Pământul*. Dar în spațiu, în aer, apare o ființă numită *Eros* cu putere atractivă care unește cerul cu pământul, din care apoi se naște *Erebos* și *Nyx* — Zeul masculin și feminin al întunerecului. Apoi din *Erebos* și *Nix* s'a născut *Aither* și *Himera* principii masculin și feminin al luminei, și adică lumina din sferile cele mai înalte ale cerului: ether și lumina atmosferei pământești adică ziua obișnuită. În fine din această primă căsătorie a lui *Uranos* (*Cerul*) cu *Gheea* (pământul) au eșit *Okeanos* tatăl apelor ce brăzdează și înconjoară pământul dându-i udătura trebuincioasă; apoi *Hyperion* (*Soarele*), *Phoebe* (*Luna*), cei 3 *Ciclop*i (*Brontes*, *Steropēs* și *Arghes*) ce reprezintă tunetele și fulgerile precum și celelalte elemente ca vulcanii, ce s'gduie pământul și turbură atmosfera, toate reprezentând numai răul, până când la urmă apare *Chronos* (din sanscritul *Kar*, creator), *Themis* reprezentând legea, *Mnemosyna* aducerea aminte a bunătăților primite, *Pudicitia* Zeița verității și a modestiei precum și *Astreea* Zeița dreptății.

II) Cacus. Cel mai renumit hoț de codru și care a avut privilegiul să facă epocă în istorie, și aceasta grație marelui *Virgiliu* care s'a ocupat de el în Eneida relativ la luptele lui Hercule. Iată istoricul: Pe marginea stângă a râului Tibru, în locul unde se află azi Roma și anume între munții Palatin și Aventin, locuia într'o peșteră ascunsă acest vestit hoț numit Cacus (*καυδς*=râu) ce speriase întreaga populație. Se întâmplă însă că Hercule după ce învinge pe *Geryon* în Spania, (p. 106, 9), trece în Italia împreună cu toți boii ce-i luase. Ajuns la râul Tibru și fiind tare obosit se culcă pe frumoasa pajiște când și adoarme pe loc. Atunci Cacus iese din peșteră și răpește 4 din cei mai frumoși boi și 4 din cele mai tinere și grațioase junici. Iar pentru a nu se descoperi furtul, dânsul duce în peșteră aceste animale d'andaratele, trăgându-le adică de coadă. Când Hercule se deșteaptă și constată lucrul devine furios; dar eră în zadar neștiind unde erau vitele, Deci pleacă; în drum însă unul din tauri începe să mugească cu putere. Deodată o juncă din cele închise începe și ea să mugească, lucru prin care se descoperă furtul. Atunci Hercule se duce în partea locului, însă nu poate să intre în peșteră din cauză că intrarea eră astupată cu o piatră mai groasă și mai înaltă ca orice închi-puire. După multe cercetări Hercule descoperă o stâncă enormă, pe care smulgând-o o aruncă cu așa putere, încât pe loc sfărâmă intrarea peșterii. Atunci se încinge o teribilă luptă, mai ales că, după o tradiție, acest Cacus fiind fiul lui Vulcan asvârlea din gâttele său contra lui Hercule flăcări de foc și fum, căutând să-l orbească și să-l ardă. Însă Hercule prin puterea lui divină îl apucă în brațe, și puindu-i mâna pe beregată îl strânge cu așa putere, că-l omoară priu asfixie. După altă legendă, Cacus a fost trădat de chiar soră-sa, numită *Cacea*, care eră adorată la Romani ca și Zeița Vesta, dar care prin simpatie către Hercule a divulgat acestuia Incuința secretă a fratelui său. Dar orcum ar fi, Hercule drept mulțumire, a ridicat un altar lui Joe numindu-i *Inventor* (descoperitor) iar locuitorii din partea lor aduceau drept recunoștință pentru Hercule un cult și sacrificiu în *Ara Maxima* aproape de târgul boilor, numit *forum boarium*. Ca semnificare literară, Cacus e considerat de unii ca personificarea puterilor vulcanice și subterane; după alții însă, aceasta simbolizează înclinarea poporului latin de a posedă animalele cele mai puternice pentru munca pământului, iar după alții, că acest Cacus e unul din regii primitivi ai Romei precum a fost Evandru și Latinus.

Pag. 198.

Deucalion. După ce el singur a scăpat de potopul cel mare, a ridicat un mare templu în regatul său din *Thesalia* în onoarea lui *Zeus*, instituindu-i și niște serbări numite *hydrophorie* pentru reamintirea acestui potop. Cât privește faptul că oamenii s'au renăscut din pietre, aceasta arată pe deoparte răceala de care inima

unora din noi e stăpănită în fața nenorocirilor semenilor noștri, iar pe de altă parte cum necazurile, suferințele și amărăciunile ce întâmpinăm în viața noastră se isbesc de noi fără a ne răpune, întocmai precum apa prin valurile sale isbește în zadar o stâncă de piatră fără a putea să o prăbușească, decât cu multă greutate și după un timp îndelungat.

Pag. 198.

Dryas. Fiica Zeului *Faunus*. Dânsa eră adorată ca Zeița pudoarei și a modestiei. Serbările ce se celebrau în onoarea ei, aveau loc sub cel mai mare mister și nu eră permis bărbaților să asiste.

Adaos la Lit. D.

I) **Dryope.** Fiul lui Apolo cu Dia. El împreună cu mai mulți locuitori din Arcadia a fundat un regat în Thesalia unde a și fost primul suveran. După el a urmat fiul său *Phylas* care a fost după o legendă ucis de Hercule. (Vezi pag. 157).

II) **Dragon.** Animal fantastic produs din frica și imaginațiunea celor vechi. El eră reprezentat ca un animal cu ghiarele de leu, cu aripi de vultur și coadă de șarpe. Dânsul eră consacrat *Minervei*, Zeița înțelepciunii, pentru a arăta că adevărata înțelepciune nu dormitează niciodată, ceea ce a dat loc la fabula *Hesperidelor*; a lănei de aur și a altor legende, unde se cerea o priveghere constantă și neîntreruptă. În legenda creștină Dragonul personifică spiritul rău, pe diavolul. În evul mediu a fost introdus în diferite feerii iar cavaleria l-a adoptat ca simbol de învingerea obstacolelor. Se mai vede încă încrustat pe *blasonul* multor mari familii și cetăți.

III) **Dryade.** Nimfele pădurilor și arborilor în general. Nu trebuie însă confundate *Dryadele*, ce sunt nimfe nemuritoare și libere, cu *Hamadryadele* care sunt nimfe legate cu destinațiunea arborilor și cari nasc, cresc și mor împreună cu arborii, fie că se usucă în mod natural or accidental, sau că arborele e distrus de mâna omului. Pentru Dryade s'au făcut și următoarele versuri:

On avait vu cent fois au son des chalumeaux
Les dryades en choeur danser sous les ormeaux.

Deșaintange.

La nymphe écarte au loin les branches des ormeaux
Et la jeunc dryade agite ses rameaux.

Th. de Banville.

IV) *Dardanus*. Fiul lui *Joe* cu *Electra* una din fetele lui *Atlas*. După o legendă, el eră original din *Arcadia* unde însă, devenit mare, a ucis pe fratele său numit *Jasos* or *Jasion*, după care apoi fuge expatriindu-se el singur. Trece mai întâiu în *Samotracea* printr'o porțiune din Marea Neagră care poartă de atunci numele de *Dardanele*. De aci pornește spre *Troada* unde fu așa bine primit de *Teucros*, că-i dă pe una din fiicele sale (*Chryseea*) ca soție, iar drept zestre statueta *Palladium* pe care el o ascunde în locul cel mai secret făcând o alta prin imitație, ca în cas de răpire să nu fie luată cea adevărată ce represintă pe *Minerva* protectoarea *Troei*. El a devenit un mare rege și tot așa de iubit, astfel că *Troenii* se numeau *Dardanidi*. La rândul lor și *Romanii* aveau un cult pentru el și susțineau că nu e grec, ci original din *Etruria*, și că de aci apoi a plecat la *Troia*.

Pag. 199.

Electra. Când *Oreste* fiind dat în judecata *Areopagului* ca paricid iar sentința a fost dată cu paritate de voturi, *Minerva* fiind întrebată prin oracol care crimă e mai mare? aceea de a ucide pe tată or pe mamă? Atunci dânsa, care n'a avut mamă, căci s'a născut d'a dreptul din capul lui *Joe* (vezi pag. 94), a răspuns, că *uciderea tatălui e mai criminală*. Cu modul acesta *Oreste*, care eră protejatul ei, a fost achitat ca unul ce omorâse pe măs'a iar nu pe tat'său.

Pag. 200.

Elyseu. Numele provine dela ελῆσιον sau ἔλθειν, ce înseamnă loc de întâlnire, cu aplicare în special la întrunirea sufletelor după purificarea lor în *infern* (vezi pag. 94, *Domnia lui Pluton*)

Aci în *Elyseu*, contrariu cu nesfârșitele chinuri și îngrozitoarele pedepse la care sunt supuși cei răi făcători, se află dumbrave plăcut mirositoare, o iarbă totdeauna verde, proaspătă și mereu înflorindă, brasde formate din mii de râulețe ce prin apa lor curată și limpede udă, șerpuid aceste frumoase și încântătoare locuri procurând astfel cea mai plăcută răcoare. Aci un număr infinit de pasări răspândesc pretutindenii dulcele lor cântece; aci se vede în acelaș timp florile ce nasc primăvara împreună cu bogatele fructe ale toamnei; aci niciodată nu se simte arșița furioasă a soarelui, crivățul nu îndrăznește să sufle și nici că se știe de asprimea ernei. Nici războiul pătat de sânge, nici cruda invidie ce mușcă cu dinte veninos, nici gelozia, nici neîncrederea, nici deșartele plăceri, nimic în fine de ce este rău nu se apropie de această fericită locuință a păceii. Ziua nu se isprăvește niciodată, iar noaptea cu întunecata și groasa ei pânză e cu totul necunoscută: o lumină curată și dulce se răspândește împrejurul corpu-

rilor acestor ființe, ce au practicat virtutea și dreptatea în timpul vieții și îi înconjoară cu razele sale întocmai ca și o hrană. Această lumină nu seamănă de loc cu aceea a nenorociților muritori care mai mult orbește decât luminează: ea este mai mult o glorie cerească decât o lumină, și astfel fiind, ea străbate mai repede corpurile cele mai groase decât străbat razele soarelui prin cristalul cel mai curat. Dânsa nu orbește niciodată: din contră, ea întărește ochii și duce în fundul sufletului *un ce* luminos, curat și liniștit. Numai din ea singură oamenii fericiți se hrănesc; dânsa iese din ei și străbate în ei făcând acelaș serviciu pe care îl fac bunele alimente ce se încorporează cu noi. Ei o văd, o simte și o respiră; dânsa face să nască în ei un isvor nesecat de liniște și bucurie. Ei nu doresc nimic: *ei au totul fără să aibă nimic*, fiindcă acest gust de lumină curată le potolește foamea și orice dorință a corpului și sufletului lor. Toate plăcerile lor sunt pe deplin satisfăcute, și un fel de plenitudine, de mulțumire îi ridică mai presus de tot ceea ce oamenii nesățioși și totdeauna flămânzi caută pe pământ. Orce desfătare exterioară pentru ei este un nimic, fiindcă întreaga lor mulțumire și fericire le vine din interiorul corpului, și astfel rămân indiferenți către orice desfătare venită din afară. Ei sunt ca și *însuși Zeii*, cari sătui de nectar și ambrosie nu s'ar micșoră să se hrănească din cărnurile și mâncările celor mai distinse mese ale oamenilor muritori. Toate relele fug departe de aceste locuri liniștite: *moartea, boala, sărăcia, durerea, întristarea, părerea de rău, muștrarea conștiinței, frica și însăși speranța* ce costă adesea tot atâtea neazuri ca și *temerea, certurile, desgusturile* și orice *plictiseală*, nimic din toate acestea nu au nicăiri nici o intrare. O tinerețe eternă, o satisfacțiune fără sfârșit și o glorie divină sunt zugrăvite pe figurile lor. Bucuria lor însă nu are nimic de nebanatic în ea și nici ceva necuviincios ci o bucurie dulce, nobilă și majestuoasă: o pornire înaltă pentru adevăr și virtute este singurul lucru care îi transportă. Ei se află în fine în fiecă moment în aceeași senzație de inimă, în care se găsește o mamă când își revede pe scumpul și iubitul său copil pe care îl credea mort; dar această bucurie ce schimbă în totul firea acestei mame, nu pleacă niciodată din inima acestor oameni; niciodată dânsa nu se micșorează și nici slăbește un singur moment: ea totdeauna e nouă și fragedă pentru ei, dându-le acel transport de beție veselă fără turburare și fără oarbă pasiune. În această transportare divină ei aduc *laude Zeilor* într-o singură voce, o singură gândire și o singură inimă. Aci secolele se scurg mai repede decât ceasurile muritorilor: și cu toate acestea miile și milioanele de secole ce s'au scurs, nimic n'au știrbit din mulțumirea lor totdeauna întregă și totdeauna nouă. Toți sunt împodobiți de Zei cu o tinerețe veșnică și coroane regești, ce prin nimic nu vor putea fi atinse nici să îmbătrânească și nici să vestejească.

Aceasta e în rezumat descrierea celor văzute de *Telemac* însuși, când s'a pogorât în infern ca să caute pe tatăl său *Ulise*

fiind convins de moartea lui, de oarece prin toate călătoriile făcute pe mare și pe uscat timp de 8 ani nu-l găsisese nicăieri. Dar tocmai când se află în disperare, că prin mulțimea oamenilor și regilor atât în infern cât și în *Elyseu* ce văzuse, n'a putut să-și descopere pe iubitului său tată și nici chiar pe *Laerte* bunicuș său, deodată apare unul din cei mai respectabili bătrâni, care nu era decât *Arcesius* tatăl lui *Laerte*, și care recunoscându-și strănepotul, îi spune, că *Ulise* nu numai că nu e mort, dar că se află deja în *Ithaca* unde el are să-l întâlnească, și că după ce împreună vor învinge pe toți vrăjmașii, au să domnească la un loc mult timp în pace și cu multă glorie.

În ceea ce privește punctul prin care a intrat în infern, acesta a fost *Acherontia*, o baltă pestilențială ca și *Avernul*, dar situată în *Salento*, o provincie în *Hesperia* din Italia meridională fondată de *Idomeneu*, când a fost silit să fugă din Creta de furia popoului din cauză că-și omorâse pe fiul său. (Vezi pag. 265).

Telemac fusese aruncat aci de furtuna mărilor, grație rugăciunilor Zeiței *Venus* către *Neptun*, fiindcă el aflându-se în insula *Cypru* a desprețuit cultul său ca corupător al moravurilor feminine. (Vezi pag. 234) Deci când a plecat de aci, *Neptun* trimite o Zeiță înșelătoare, ce prin felurite ademeniri zăpăcește pe *Adoam* conductorul vasului, așa încât în loc să ia drumul spre *Ithaca* se pomenesc cu toții în *Salente*. Dar totuși *Minerva* sub formă de *Mentor*, ajută pe *Idomoneu* în războiul ce avea cu *Mandurienii* și capătă astfel toată grația regelui. *Venus* însă încearcă din nou să-și răsbune infiltrând un amor infocat în inima lui *Telemac* pentru *Antiofa* fiica lui *Idomeneu*. Dar și de astădată *Minerva* biruește, căci a reușit să înduplece pe *Idomeneu*, care le dă în fine o corabie mare, după care îmbrățișându-i cu multă dragoste îi pornește în bună pază: și astfel *Telemac* se întâlnește cu tatăl său în *Ithaca*. (Vezi pag. 320 și 321, *Ulise*).

Pag. 200.

Eteoclu. Numele acesta împreună cu al lui *Polinice* se aplică azi, când voim să arătăm și să vestejim ura crudă ce se naște între membrii din aceeași familie, între frați sau între popoare do acelaș sânge.

Pag. 201.

Encelade. În literatură se face aluzie la eforturile acestui gigant de a scăpa de supliciu impus de *Joe* fiind isbit de fulgere și asvârlit pe muntele *Etna*, când voim să arătăm silințele neputincioase ale cuiva pentru a schimba o ordine de lucruri definitive, în special politice or sociale, zicându-i: „*E un Encelade*“. Și în adevăr că *Encelade* în zadar se chinuște să scape, căci suflarea lui eșită din gâfâiala cea mare produce flăcările vulca-

nului, iar din svârcolirile ce face se naște cutremurul de pământ : și totuși el nu poate să iasă din adâncă prăpastie în care zace, întocmai ca și un om care cu toată munca depusă nimeni nu se uită la el. (Vezi pag. 98).

Adaos la lit. E.

I) **Eglea**. Personificarea strălucirii luminoase a cerului și a mării. Acest cuvânt se aplică la un mare număr de persoane de Zeițe, nimfe sau eroine, fără să aibă altă însemnătate decât frumusețea strălucitoare a făpturei lor. Cea mai renumită a fost fiica lui *Panopeus*, care a subjugat pe *Theseu*, făcându-l să părăsească pe *Ariadna* în insula *Naxos*. Curtenirea cea mai înaltă ce putem să arătăm unei femei, este a-i zice că este o *Eglee*, care de altfel se ia și drept *Aglaia*, una din cele trei grații.

II) **Eumolpe**. Acest personajiu legendar a fost pe rând poet, mare luptător, profet, preot și legislator, căruia se datorește fundarea misterelor din *Eleusis*. El eră de origină Thrac după unii, și ar fi învățat pe *Bachus* misterele cultului Zeiței *Ceres*, pe *Hercule* muzica și pe *Acaste* cânturile jocurilor ce se celebrau în onoarea lui *Pelias*. El a murit în luptă cu Erechțeu regele Athenienilor împreună cu el. Când locuitorii din *Eleusis* învinși fură supuși Athenienilor, dâșii își păstrară secretul cultului, ai cărui principali preoți se alegeau din familia *Eumolpizilor*, mai ales *ierophantele*, adică primul și cel mai mare preot inițiat în toate misterele, ce eră egal cu *marele pontifice* la Romani. Reamintirea *Eumolpizilor* a fost mult timp păstrată în serbările populare din culesul viilor în Elveția și anume în *Vevey*, ce se celebrau la fiecare 20 sau 30 de ani.

III) **Egine**. Fiica fluviului *Asope* din Teba. Ea a fost iubită de *Jupiter*, care pentru a veni să o vadă, s'a înfășurat într'o flacăra iar pe ea a transformat-o într'o insulă în Arhipelag : aceasta pentru ca să o scape de răsbunarea *Junonei* și a tatălui său. Cu dânsa *Joe* a făcut pe *Eac* și *Radamanthe* deveniți judecători în infern. Insula creată de ea a fost numită *Egine* și a devenit mai târziu rivala *Athenei* prin arta sculpturală în marmură și statuile cele mai numeroase și mărețe ce aveă.

IV) **Eous**. Un supranume al lui *Apolo* precum și unul din cei 4 cai ai carului acestui *Zeu*.

V) **Erato**. Una din cele 9 *Muse* și iubitoare de amor, de unde are și numele : ἔρωρ amor. Dânsa presidează la poezia lirică și la joc însoțită de *Tepsichore*. Ea eră foarte mult iubită la Romani, în special de curtesanii ce o invocau în luna *Aprilie*. Eră o nimfă

vioae și sburdalnică încoronată cu lămâiță și trandafiri. E reprezentată sub forma unei tinere fete având într-o mână o liră iar în cealaltă un arcuș. Lângă ea stă un mic amor și turturici cari se ciugulesc: acestea drept embleme a subiectelor erotice cari sunt favorite și plăcute acestei Muse.

Erato e considerată și ca *Musa* poeziei lirice, mai ales în cea numită *anacreotică*, după numele poetului *Anacreon* din *Lidia* (500 a. Ch.). Această poezie e caracterisată prin versuri pline de grație și voluptate cântând *amorul* și *beția*, dar numai acel amor surăzător și grațios precum și cea beție *veselă, cuviincioasă, modestă, rușinoasă*, cu alte cuvinte desfătare *decentă*, ce corespunde cu *Verecundum Bacchum*, și care singură din toate desfătările ne dă inspirațiuni înalte și frumoase. În această situație *Erato* e reprezentată cu o rochie lungă, învoaltă și cu o liră în mână.

VI) *Erigona*. Fiica lui *Icare* înșelată de *Bachus* transformat în ciorchine de strugure (vezi p. 155). Mai este o altă *Erigonă* născută din adulterul *Clythemnestrei* cu *Egist* și deci soră vitregă cu *Oreste*, pe care dânsul a cruțat-o consacrandu o *Dianeii*. După alții însă ar fi luat-o de soție.

VII) *Ethra*. Fiica lui *Pitheu* regele *Trezenei*. A fost iubită de *Egeu* regele *Athenei*, dând apoi naștere lui *Theseu*. Când mai târziu *Theseu* a furat pe *Helena* fiind încă minoră, el a dat o în păstrarea mamei sale în orașul *Aphidna*. Dar *Castor* și *Poluce* liberând pe sora lor au luat pe *Ethra* și au dat-o ca sclavă *Helenei* mergând apoi cu dânsa și la *Troia*, când a fost răpită de *Paris*, unde totuși a fost liberată de *Demophon*.

VIII) *Erebe*. Fiul *Chaosului* și al *Noptii* iar după alții frate cu *Noaptea*, pe care a luat-o în căsătorie și din care s'a născut *Etherul* și *Ziua*. Unii zic, cum că tot el a născut *Soarta*, *Destinul*, *Moartea*, *Somnul*, *Visurile cele negre*, *Styxul*, *Furiile* etc. *Erebe* a luat parte în războiul *Titanilor*, când fu precipitat de *Joe* în *Tartar*. Poeții fac din *Erebe* însăși groasnicele întunecimi ale infernului, așa că pentru ei, *Erebe* ar fi o regiune subterană locuită de morți, în special o ședere provisorie unde sufletele își ispășesc păcatele lor. Adesea *Erebe* se confundă chiar cu infernul însuși. Intrarea lui *Erebe* considerată ca intrarea în infern ar fi în *Extremul Occident*, în țara *Cimmerienilor* astăzi *Crimeea*. În acest loc *Ulise* a consultat umbra lui *Thiresias* și tot prin această scorbură *Hercule* a intrat în infern să caute câinele *Cerber*.

IX) *Evandru*. Dela εὐάνδρ ce însemnează bărbat viteaz. *Evandru* a fost fiul lui *Mercur* cu nimfa *Carmenta* ce avea darul profeției. După altă legendă însă el a avut ca tată pe *Echenius* fiul lui *Pallas* regele *Arcadieii*. În urma unei revoluțiuni el a ucis pe

tatăl său, după care apoi a fost silit să fugă în Italia cu o colonie și se stabilește pe marginea Tibrului. În această epocă (60 ani înaintea războiului Troiei) domnea în Lațiu, Faunus, care nu numai că l-a primit cu bunăvoință, dar i-a dat și un teritoriu pe Tibru, unde a construit la poalele muntelui Aventin un oraș numit *Pallantium*, după numele orașului grec din Arcadia ce avea acelaș nume și de unde a fugit. Alții însă zic, că numele acesta a fost dat în memoria bunicului său Pallas, dacă nu chiar a fiului său numit de asemenea *Pallas*. Evandru a devenit cel mai înțelept rege inspirând poporului gustul pentru arta păstorească și musică învățându-l și alfabetul grec. El a primit cu multă dragoste și căldură pe *Eneea* făcând o strânsă legătură cu el contra popoarelor vrăjmașe Romanilor, precum erau Latinii. În fine Evandru a fost iubit până la adorațiune atât în Grecia cât și în Italia, căci prin el s'a stabilit prima legătură culturală între aceste două națiuni.

Adaos la lit. G.

1) Glaucos. Pescar din orașul Anthedon în Beoția. Se zice că odată prinzând niște pești și aruncându-i pe uscat vede că se agită pe iarbă, după care apoi se precipită în mare. Atribuind acest fenomen unei virtuți a erburilor, mănâncă și el din ele și se asvârle pe loc în mare, unde Oceanos și Thetis îl admiseră printre Zeii marini, cu atât mai mult că se credea a fi fiul lui Neptun. Aci se amurezează de nimfa Scylla, de care însă e disprețuit. Atunci el recurge la fermecătoarea Circee să-i vie în ajutor. Dar ea se amurezează de el, și ca să scape de acea concurentă o transformă într'un monstru marin (vezi p. 144), iar după alții în stânca numită Scylla devenită spaima navigatorilor. În urmă Glaucos se amurezează de Ariadna pe care o răpise Bachus în insula Naxos, dar fu legat de acesta cu vârtejuri de viță din care însă el reușește să scape. După altă legendă, Glaucos a fost un tovarăș al Argonauților, și căzând în mare în timpul unor lupte a fost transformat în Zeu marin fiind investit de Apollo cu daruri de profet. Se zice că Sibila Deiphobe a fost fiica lui Glaucos. Mai sunt și aite personaje cu acest nume între cari: *Glaucos* rege în Corinth fiul lui Sisyphe și al Meropei, tatăl lui Bellerophon și care fu sfâșiat de niște mânzate fiind infuriate de Aphrodita. În fine *Glaucos* erou din Lycia nepotul lui Bellerophon și aliatul lui Priam în asediul Troiei, unde fiind rănit de *Teucer* eră pe punctul de a muri, când însă Apolo i-a dat toată vigoarea. A murit însă de loviturile lui Ajax. Se zice despre el, că odată întâlnind într'o luptă pe Diomedede, în semn de amicitie luptătorii își schimbă armele între ei. Acelea însă ale lui Glaucos erau de aur pe când ale lui Diomedede erau de aramă, astfel că el rămase păcălit! De aci și expresiunea dată ca proverb: «*asta e schimbul între Diomedede și Glaucos*», când vrem să glumim arătând păcăleala ce a pățit cineva.

Adaos la Lit. H.

I) **Helenus**. Fiul lui Priam și Hecuba, devenit renumit din cauză că fusese crescut de soră-sa Cassandra și inițiat în arta profetică. E singurul din copiii lui Priam care a supraviețuit dupe ruina Troei. Către finele acestui războiu, el fiind supărat că n'a putut să aibă pe Helena de soție, a părăsit pe concetățenii săi și s'a retras pe muntele Ida. Dar oracolul Calchas divulgă aceasta lui Ulise, care îl prinde și îl aduce prizonier în tabăra Greacă, unde fu silit să descopere secretul viitorului, spunând că victoria e rezervată lui Philoctete. După războiu, pe când Agamemnon ducea ca sclavă pe Cassandra, fiul lui Achil adică Piru luase pe Helenus, care însă a știut să-l atragă așa de mult, încât Piru i-a cedat atât tronul cât și pe Andromaca. Când Eneea pornește din Troia spre Italia, întâlnește în Epir pe Andromaca și cu multă artă îl convinge de iubirea ce avea acum pentru Helenus.

Mai este un Helenus, fiul lui Piru regele Epirului, care a urmat pe tatăl său în Sicilia și în Tarent, unde rămase în locul său, când Piru a plecat în Grecia și anume în Argos. După câțva timp Helenus vine să întâlnească pe tatăl său și să ia parte chiar la atacul Argosului, unde văzută moartea lui Piru. El apoi fu luat prizonier, dar în urmă a fost liberat de Antigona Gonatas pentru a se întoarce în Epir.

II) **Hyperion**. Cel mai vestit între *Titani*. El eră fiul Cerului și al Pământului (*Uranos* și *Gheea*) și a luat de soție pe soră-sa *Theea* sau *Thia* din care s'a născut *Soarele (Helios)*, *Luna (Selene)* și *Aurora (Eos)*. Adesea a fost confundat chiar cu însuși Soarele.

III) **Hecata**. Nume ce corespunde la două *Divinități* diferite: *Hecata* pur și simplu ca *Divinitate lunară* identică cu *Arthemisa* sau *Diana*, și o altă *Hecata* considerată ca *Divinitate infernală* cu 3 capete și 3 corpuri identificată cu *Proserpina* soția lui *Pluton* regele și Zeul infernului.

IV) **Hilaira**. Fiica lui *Leucippe*. Dânsa împreună cu soră-sa *Phaëbe* au fost răpite de cei 2 frați *Castor* și *Poluce* chiar în momentul când ele trebuiau să se mărite cu *Idas* și *Lynceu*. Din unirea lui *Castor* cu *Hilaira* s'a născut *Agon*, care după moarte a fost obiectul unui cult fiind considerat ca geniul luptelor atât la Greci cât și la Romani. În deosebi *August* a instituit jocurile numite *Agone actiace* în memoria luptelor victorioase dela *Actium* din *Epir*. (Vezi pag. 147, Notă).

V) *Hypnos*. Fiul lui *Erebe* și al *Noaptei*. El are ca frate gemen pe *Thanatos* (moartea), și umblă rătăcind încet pe pământ și pe mare distribuind oamenilor un repaus binefăcător procurându-le visuri plăcute. De aceea el e amicul lui *Apolo* și al *Muzelor*. *Hypnos* e reprezentat sub forma unui flăcău tânăr, viguros, cu aripi pe frunte și având în mână un corn ca o semilună numit *cornul somnului*. Alte dați însă e reprezentat ca un om bătrân cu barba lungă și cu aripi pe spate. El e care ține pe genunchii săi pe *Endymion*, vărsând asupra lui somnul etern provocat din sărutarea fără nesațiu a *Dianei*. (Vezi pag. 123, IV și 200).

Adaos la Lit. I.

I) *Ilus* sau *Ilios*. Fiul lui *Tros* regele Troadei cu nimfa *Calirrohe*, fiica fluviului *Scamandros*. El e frate cu *Ganymede* cel răpit de *Joe*. El a luptat contra lui *Tantal* regele *Phrygiei* care-i răpise din teritoriul său. Ca premiu pentru această victorie, a căpătat la un joc de curse o vacă având felurite culori. După porunca unui oracol, el trebuia să ridice un oraș în primul loc unde vaca se va culcă, ceea ce a și făcut. Orașul acesta fu numit *Ilion* după numele său, și era așezat la poalele muntelui *Ida*, și care a devenit apoi *Troia* capitala *Troadei*. După o legendă, statueta *Palladium* a căzut din cer drept în fața cortului unde ședeă *Ilios*, pe care luând-o a construit un anume templu în onoarea lui *Jupiter*, unde ținea într'un loc secret această statueta considerată ca protectoarea cetății și a întregului regat. În timpul dezastrului, când templul era în flacări, *Ilios* se repede în mijlocul focului ca să scape *Palladium*, când și reușește. Dar privind mai mult acest idol, imediat și-a pierdut vederea dar și-a recăpătat-o prin compătimirea *Minervei*.

II) *Ida*. Nimfă și fiica lui *Melissos* regele Cretei; dânsa a fost una din *doicile lui Joe* și a dat numele său muntelui *Ida*. Tot cu acelaș nume mai este și *Ida* soția lui *Lycurg* de asemenea regele Cretei și care a fost mama lui *Minos*. Apoi *Ida*, munte în *Asia mică* la picioarele căruia se află *Troia*. Pe vârful său plin cu multe și dese păduri s'a dat judecata lui *Paris* cu privire la mărul de aur și tot aci *Ganymede* a fost răpit de *Joe*. Din stâncile sale își are izvorul celebrul fluviu *Scamandros* (p. 261). În fine *Ida* este muntele din *Creta* unde *Joe* a fost ascuns de *Cybella* soția lui *Saturn* pentru a nu fi înghițit și unde a fost crescut de nimfele deja arătate. (Vezi pag. 93).

III) *Idas*. Fiu bastard al lui *Neptun* și frate cu *Lyncœu*. El fiind amurezat cu *Marpesa*, fiica lui *Evenos* regele *Etoliei*, a intrat în luptă cu *Apolo* pe care o iubea și el, dar *Idas* o răpește

cu un cal prevăzut cu aripi și procurat de tatăl său Neptun. La *Missena* întâlnind pe *Apolo* începî o mare luptă. Dar *Joe* intervine și lasă pe *Marpessa* să-și aleagă soțul, când ea preferă pe *Idas* născând apoi pe *Cleopatra* și *Alcyone*. El luând parte într-o expediție în *Arcadia* cu *Castor* și *Poluce* contra lui *Lynceus*, acesta fu ucis chiar de *Idas*, care la rîndul său fu trăsînit de *Joe*. Se zice că *Evenos*, după ce a căutat în zadar timp îndelungat să-și recapete fiica răpită, a fost transformat într'un fluviu numit *evenus* după numele său, iar în memoria fetei s'a fondat orașul *Marpessa* pe marginele acestui fluviu. La rîndul ei, *Cleopatra* luând în căsătorie pe *Meleagru*, a murit de întristare auzind că el a fost ucis chiar de mamă-sa *Altheea*. Cât privește pe *Alcyone*, unii o confundă cu *Cleopatra*, pe când după alții ar fi luat de soț pe *Ceyx*, (p. 288 și 361).

IV) *Iole*. Fiica lui *Eurythos* regele *Ecaliei*. Ea deși iubită de *Hercule* și cerută în căsătorie, totuși *Eurythos* nu i-a dat-o din cauză că el își omorase copiii ce aveau cu *Megara* prima lui soție. Dar *Hercule* într'un acces de furie ucide pe *Iphitos* fiul lui *Eurythos* iar apoi și pe acesta după care răpește pe *Iola*. Dar chiar în acest moment *Dejanira* îi trimete cămașa înveninată care provoacă moartea infidelului soț. După aceasta *Iole* ia în căsătorie pe *Hyllos* fiul lui *Hercule*. (Pag. 36 din prezenta).

V) *Iolas* (*Iolaos*). Un nepot al lui *Hercule* care a luat parte împreună cu el la vânătoarea porcului mistreț din *Calydone*, la expediția *Argonauților*, la lupta contra *hydreii* și a lui *Geryon*. Pentru aceasta *Hercule* i-a cedat pe femeia sa *Megara* părăsind-o dându-i și un car pentru a obține premiul la jocurile Olimpice. *Iolaos* după o legendă, în sinceritate i-a adus cămașa dată de *Dejanira* (?) asistând la moartea tragică a eroului căruia i-a ridicat un mormânt. Mai târziu acest *Iolas* a luptat contra lui *Eurystheu* persecutorul lui *Heraclis* și al copiilor săi. După ce a murit și el, a fost îngropat în *Theba*, unde locuitorii au înființat jocuri în onoarea lui, numite *Iolaele*.

Adaos la Lit. L.

I) *Lavinia*. *Eneea* plecat din *Carthagina* ajunge în *Sicilia* iar de aci intră în fluviul *Tibru* și se așează în Italia de sud, grație protecțiunii lui *Joe* în urma intervenției stăruitoare a *Venerei* (p. 30 din prezenta). Toată această regiune era populată de Latini cunoscuți sub numele de *Ausonieni*, împărțiți însă în mai multe triburi și înconjurați de alte diferite popoare. Regele mai principal și mai puternic dintre toți era *Latinus*, ce avea reședința în

Laurenta și se pogorâ din viță de Zei, de oarece dânsul eră fiul lui *Faunus*, divinitate câmpenească și protectorul pășunelor, iar ca mamă aveă pe *Marica* cea mai frumoasă nimfă din *Laurenta*. La rândul său *Faunus* avusese ca tată pe *Picus*, iar acesta descindeă din *Saturn* cu nimfa *Camente* pe care *Circeea* din ură a transformat-o în aburi.

Latinus aveă un singur copil și anume pe *Lavinia* dejă bună de măritat (*jam matura viro*). Peste 100 de prinți erau pretenđenți la mâna ei. Dintre toți însă, *Turnus* regele *Rutulilor* eră cel mai frumos decât toți ceilalți. (*Turnus erat pulcherrimus ante omnes alios*) și el este care cere și dorește să aibă pe *Lavinia* de soție. Această cerere e cu multă căldură îmbrățișată și de regina *Amata* care dorește să aibă un asemenea ginere, deși *Latinus* nu eră tocmai hotărât. Dar eată că Regele se duce în pădurea sacră ca să consulte oracolul Zeului *Faunus* în această privință. Aci într'o peșteră se află ca oracol *Albunea*, numită astfel din cauza unei fântâni cu apă de culoare albă limpede și a cărei nimfă eră dânsa. După ce *Latinus* sacrifică 100 de oi iar el așteaptă cu religiozitate răspunsul, deodată o voce eșită din fundul pădurei îi spune cuvintele următoare: „Păzește-te fiul meu ca să unești pe fata ta cu un bărbat latin. Să nu ai încredere în nunta ce se pregătește. Îți vine un ginere străin, din al cărui sânge se va ridica până la cer gloria neamului nostru și ai cărui descendenți vor aveă sub a lor stăpânire întreaga lume“. Imediat *Latinus* nu numai că spune aceasta soției sale, reginei *Amata*, dar o repetă oricui, așa că întreg *Latium* știă de acest lucru. În timpul acesta *Eneea* în semn de condescendență alege o deputațiune compusă din 100 de persoane, pe care o trimise la regele *Latinus* oferindu-i prețioase daruri și salutări amicale. Delegația fiind primită, *Ilioneu* în numele tuturor, după ce povestește toate peripețiile prin cari au trecut, închee astfel: „O! rege! neam ilustru al lui *Faunus*! (*O rex, genus egregium Fauni*) nu e cătuși de puțin vreo înfricoșată furtună care ne-a aruncat pe marginele *Tibrului* și ne-a silit să intrăm în imperiul tău; nici o stea nu ne-a înșelat în calea noastră, ci este înadins și din propria noastră voință că am venit în aceste locuri, după ce am fost goniți din cel mai mare imperiu ce Soarele dela un capăt la celalt capăt al lumii a putut să lumineze un lucru frumos. Inceputul gîntei noastre provine din *Joe*; (*Vezi Dardanus*). Da, poporul *Troian* se mândrește că *Jupiter* e moșul său, iar regele nostru *Eneea* care ne-a trimis la tine, el însuși se pogorâ tot din *Jupiter* fiind fiul iubitei sale fiice *Venus*. Scăpați din primejdiile furtunelor, noi nu vă cerem decât un modest adăpost pentru Zeii noștri *Penafi*, un petec de pământ ca ședere și în fine aer și apă, ce sunt bunătăți date de natură pentru toți oamenii. Nu vom fi rușini regatului tău (*Non erimus indecores tuo regno*); gloria voastră va crește prin această binefacere, iar suvenirea și recunoștința ce vom aveă pentru voi nu se va șterge din inimile noastre».

După aceasta îi dă o cupă de aur cu care *Anchise* făcea sacrificiile către Zei, apoi sceptra și boneta lui *Priam* și alte multe stofe din cele mai scumpe și fiind țesute de nobilele femei troene.

Acest discurs a impresionat foarte mult pe *Latinus*, așa încât el rămâne imobil cu fruntea aplecată și ochi fiși înpământ; dar uitându-se rătăcit când aici când colea îi zboară gândul la nunta fiicei sale: *serbarea nupțială, ziua cea frumoasă de nuntă cuprinde acum tot sufletul său, și neîncetat mereu îi vine în minte spusele tatălui său Faunus*. Streinul acesta venit dintr'o țară depărtată — își zicea el în gândul său — este fără îndoială ginerele anunțat de oracol; el e chemat de un fericit destin să-mi urmeze la tronul imperiului meu, și că din el are să iasă urmași plini de virtute și bărbăție, care într'o zi vor supune lumea toată prin curcieri și o vor conduce prin legi înțelepte.

După această reflexiune, în fine vesel zise: (*Tandem lætus ait*): «se va da ție Troene ceea ce dorești (*Dabitur tibi Trojane quod optas*). Eu nu resping darurile voastre. Voi veți găsi aci — atâta timp cât *Latinus* va domni — câmpiile mănoase și bogăția Troei. Este destul ca *Eneea* să dorească a se uni cu mine prin legătura de ospitalitate și să devie aliatul Latinilor, pentru ca el însuși să vie aci fără frică d'a nu găsi amici. Dacă eu ating mâna regelui vostru, aceasta va fi garanția tratatului nostru“.

Acum din partea voastră spuneți regelui vederile mele (*Nunc vos contra referte regi mea mandata*): «Am o fată (*Est mihi nata*) pe care *Faunus* tatăl meu prin oracole și alte minuni cerești mă oprește s'o nesc cu vreun prinț din neamul nostru. Oracolul ne-a spus, că soțul destinat fiicei mele va veni din ținuturi streine, și că urmașii lui vor ridica până la *Cer* gloria neamului nostru. Regele vostru este fără îndoială acela arătat de *Destin*; eu îmi închipui și doresc ca aceasta să fie ceva adevărat».

După aceasta, din cei 300 cai vioi ca vântul ce aveai în grajdurile sale, scoate 100 pentru deputați și trimite în același timp un frumos car tras de cei mai frumoși cai, pentruca să aducă pe *Eneea*.

Dar iată că nemilostiva *Junona* vede totul din înaltul Cerului, și coprinsă de o nouă ură zise: «O! neam scârbos! (O! stirpem invisam!) O! Destin al Phrygienilor totdeauna contrariu scopului meu. Eu *Augusta* (marea soție) lui *Joe* (*Ego magna conjux Jovis*) sunt învinsă de *Eneea* (*Vincor ab Enea*). Dacă puterea mea nu mai e destul de mare, pentru ce n'aș chema în ajutorul meu orice altă putere străină? Dacă numai pot să înduplec pe cei de sus, atunci voi pune în mișcare infernul. (*Si nequeo flectere Superos, movebo Acheronta*). Eu văd că nu pot să mai împiedic pe acest Troian să domnească în *Lațiu*; văd că un decret al *Destinului* îi dă pe *Lavinia* de soție: fie; dar cel puțin să-mi fie permis să târăgănesc lucrul și să împiedic cât mai mult îndeplinirea acestor evenimente prin exterminarea popoarelor acestor doi regi. Da; cel puțin socrul cu ginerele să se unească prin asemenea ofertă

a lor săi, iar tu fecioară vei fi înzestrată cu sânge de Troian și de Rutul. (*Socer et gener coeant hac mercede suorum, atque tu virgo, dotabere sanguine Trojano et Rutulo*).

— Zicând acestea, marea Zeiță peste măsură înfuriată se poartă pe pământ și imediat chiamă din fundul Tartarului pe Furia cea mai crudă: pe *Alecton* — care nu simte altă bucurie și nimic nu-i procură o mai mare veselie decât tristele *răsboaie, trădările, răsbunările, calomniile cele mai negre* și tot ce e pe lume mai rău și respingător, pe acest monstru de care însuși *Pluton* e desgustat, fiindcă ea e mai groasnică și mai pocită ca celelalte surori ale sale adică *Megara* ce reprezintă *invidia* și *Tisiphona*, *omuciderea*, căci dânsa fiind *incarnațiunea turbării* se presintă cu o figură plină de sbârcituri, furnicându-i în acelaș timp în stufosul păr al capului o mulțime de șerpi cu limbi scoase afară și încolăcindu-se în toate sensurile, așa încât devine imposibilă pentru a fi privită. *Ei bine! Junona* la această Furie se adresează vorbindu-i astfel: *Fecioară eșită din Noapte (Virgo sata Nocte)! Fă-mi acest serviciu special (Da mihi hunc laborem proprium)*. Vino-mi în ajutor și scapă-mi de rușine puterea și renumele meu; împiedică pe Troeni să nu câștige sufletul Latinilor pentru facerea unei nunte, ca astfel să se fixeze în Italia. Tu poți toate când vrei; tu poți să învrăjbești pe frați între ei tocmai când se iubesc mai mult; tu poți să răcolești ura în familie; tu poți să introduci în casa orcării om făciile tale aducătoare de moarte; tu ai o mie de nume și o mie de mijloace de a face rău. (*Tibi est mille nomina et mille artes nocendi*). Desfășură-ți acum tot geniul tău cel fecund, rupe pacea înțeleasă între ei, seamănă pricina de rășboi și fă astfel, ca din partea ambelor popoare întreaga tinerime să țipe că vrea rășboiu iar tu să faci așa, că și din o parte și din alta luptătorii să se prăvălească până la unul».

Alectona, pentru ca să fie pe placul Marei sale stăpâne, imediat imbibându-se cu toată otrava posibilă, pleacă îndată în *Latiium*, străbate în palat, și în chip misterios apucă unul din șerpilor veninoși din părul capului său și-l introduce drept în inima reginei *Amata* ce eră contra căsătoriei cu *Eneea*, iar de aci otrava e risipită în toate măruntaele ființei sale ca să fie bine coprinsă de furiile infernului, și astfel să umple tot palatul de spaimă și frica cea mai groasnică. Și în adevăr, *Amata* ia pe soțul său rege la o parte și-i zice plângând și suspinând: „Așa dar tu vrei să dai ca soție unuia din acești goniți din Troia pe *Lavinia*? O! tu tatăl! Nu ai tu milă nici de tine, nici de fiica ta și nici de a sa mamă? (*O genitor! nec miseret te, nec tui natae neque sua matris?*). Acest viclean răpitor, la prima suflare a vântului va plecă pe toate mările. Dar nu s'a întâmplat tot așa și cu *Helena*, pe care păstorul acela *Phrygian* răpind-o a dus-o în cetatea Troia? ■ car ce a devenit buna ta credință și grija pentru ai tăi? Unde e Domisiunea ce de atâtea ori ai dat lui *Turnus*? Dacă trebuie printru fiica regilor latini un soț de sânge strein; dacă Destinul

vrea așa; dacă oracolele lui Faunus tatăl tău sunt porunci la care tu trebuie să te închini, atunci orice loc nesupus sceptrului latin și care e separat de popoarele sale, eu consider țara aceea ca streină. Prin urmare acesta este înțelesul vorbelor divine date de oracol. De altfel și Turnus; dacă ne ridicăm la origina lui, are și el ca strămoși pe *Inachus* și *Acrisius* iar *Mycena* e patria lui».

Totul însă a fost în zadar, căci *Latinus* a rămas neclintit în hotărârea lui. Atunci *Alecton* pe deoparte transformă pe *Amata* într'o *Bachantă* furioasă producând o viață imposibilă în întregul palat, iar pe de alta se prezintă în vis lui *Latinus* ca din partea *Junonei* îndemnându-l la un crâncen războiu contra lui *Eneea*; dar iarăși în zadar. În fine *Alecton* reușește să ademenească pe *Turnus* a se pune în fruntea tuturor popoarelor, și astfel se deslănțuește un crâncen războiu contra Troenilor cât și a Latinilor.

În mijlocul acestui mare pericol, singur regele *Evandru* vine în ajutorul lui *Eneea* dar fără multă speranță de scăpare. Atunci *Venera* roagă pe soțul său *Vulcan* astfel: „Când regii Greciei au pustii *Pergamul* (Troia) iar zidurile sale au trebuit să cadă sub flacăra inimicilor, eu n'am cerut dela tine arme minunate făcute de mâinile tale cele de artist; eu n'am voit scumpul meu soț să te pun la veghere și muncă; inutilă și cu toate acestea eu datoram mult copiilor lui *Priam* și am vărsat multe lacrimi pe trista soartă a lui *Eneea*. Astăzi însă, din porunca marelui suveran *Jupiter*, el s'a oprit pe țărnișurile *Rutulilor*. Viu deci acum rugătoare la tine (*Ergo venio ad te suplex*), pe care totdeauna te-am iubit ca pe o Divinitate, și în calitate de mamă îți cer arme pentru fiul meu». Zicând acestea, Zeița îl îmbrățișează cu brațele sale albe ca zăpada, și prin o dulce sărutare încalzește pe Zeul ce încă eră nedecis. (*Diva lacertis niveis fovet molli amplexu Deum cunctantem*). La rândul său *Vulcan* dă și el îmbrățișările dorite (*dedit amplexus optatos*) și rezemat pe sânul Zeiței îi promite tot ce dorește.

Sfârșitul a fost, că grație armelor lui *Vulcan* victoria s'a obținut în totalitate prin aceea că, *Turnus* a fost ucis iar *Eneea* ia în căsătorie pe *Lavina*. La rândul ei, regina *Amata* văzând moartea lui *Turnus* pe loc se omoară și dânsa. Dar fericirea nu a durat mult, căci *Eneea* moare și el după un scurt timp, iar *Lavinia* neputând să trăiască în bune relațiuni cu fiul său *Ascanius*, dânsa se retrage într'o pădure unde naște pe *Silvius*, care apoi în calitate de fiu postum al lui *Eneea* a domnit în *Alba Longa* producând 12 regi cari au purtat numele de *Sylvius*.

(Rezumat din Eneide cartea VII—XII).

II) *Laodamas*. Rege legendar în *Theba* și fiul lui *Eteoclu*. El a domnit sub tutela unchiului său *Creon* și a luat parte la expedițiunea *Egigonilor* când a ucis pe șeful lor *Egealeu*, dar și el a fost omorât de *Alcmeon*.

II) Lyssandru. Cel mai renumit general Spartiac și deci vrăjmaș al Atenienilor. După ce pedepsește crud pe aliați, merge asupra Atenei și îi distruge fortificațiile. El eră de o perfidie extraordinară, așa încât după ce a măcelărit 800 *Milesieni* cari se încrezuseră în jurământul lui că nimic nu le va face predându-se, când i s'a imputat acest lucru el zise: „trebuie să desfătezi pe copii cu jucării iar pe oameni să-i înșeli cu jurăminte“. Tot lui se datorește și proverbul că «unde lipsește pielea leului trebuie să îmbrăcăm (să luăm) pe cea de vulpe». (*Ubi pellis leonis deficit, vulpinam insecandum esse*). (Vezi p. 73).

Pag. 209.

Mirmidoni. Când *Joe* pentru a satisface pe *Thetis* mama lui *Achil*, a lăsat ca Grecii să fie bătuți de Troeni, atunci *Agamemnon* imploră ajutorul lui *Achil*. Dar acesta refuzând în mod categoric vine la el intimul său amic *Patrocle*, ca cel puțin să consimtă a se duce el în luptă ca să evite distrugerea grecilor. *Achil* se înduplecă puindu-i la dispoziție întreaga armată de *Mirmidoni* recomandându-i însă, să nu urmărească pe *Troeni* prea departe, căci *Apolo* fiind protectorul lor îl va lovi cu săgeata. Adevărul este, că *Patrocle* în fruntea a 50 corăbii cu *Mirmidoni* provoacă așa spaimă în Troeni, că aceștia de frică și groază fug în toate părțile. *Patrocle* entuziasmat de acest succes uită sfatul lui *Achil*, așa că împresoară Troia în speranța că o va distruge. Dar în urma unor lupte victorioase și în momentul de a străbate în cetate, iată că *Apolo* lovește pe *Patrocle* cu săgeata drept în coiful capului ce cade jos, silind astfel pe *Patrocle* să fugă. Atunci *Hector* împreună cu alți eroi se reped asupra lui, când fiind ajuns, *Hector* străpunge cu lancea pieptul lui *Patrocle* făcându-i o rană mortală. Dar înainte de a muri el îi zise: „Nu o să mai trăiești nici tu mult; eu știu cine te va ucide și pe tine“. (Vezi pag. 242, *Chryseisa* la sfârșit).

Adaos la Lit. M.

I) *Morpheu*. Fiul Somnului și al Noptii. El e Zeul visurilor și are 2 frați: *Phantasios* (închipuire) și *Phobetor* (spaimă, frică). El e însărcinat să adoarmă pe oameni și să le producă visuri în imaginațiunea lor. El are puterea să ia diferite forme și să se schimbe după cum voește; de aci i-a provenit și numele de *Morpheu* din cuvântul grec *μωρφή*. formă, luând nu numai aspectul exterior dar chiar figura, aerul și timbrul vocii acelora ce vrea să reprezinte. El e reprezentat având în mână un pumn de foi de mac prin care atinge pe aceia ce vrea să-i adoarmă și e provăzut cu aripi de fluture, pentru a se arăta ușurința cu care se transportă

dela un loc la altul după gustul său. Poeții îl numesc uneori printr'o perifrază ce reamintește unele din atributele sale, astfel i se zice: Zeul visurilor, Fiul nopții, Zeul macului, Ministrul somnului și Zeul repausului etc.

II) Minos. Fiul lui Jupiter cu Europa și frate cu Radamante. El erà arbitru în sentințele date de Eac și Radamante, primul judecând morții din Europa iar secundul pe cei din Asia. Atenienii urau pe Minos din cauza tributului impus lor prin moartea fiului său Androgeu (p. 305). De aceea răspândiseră fama că erà un om corupt, acuzându-l chiar că în scopul acesta el a furat pe Ganymede iar nu Joe. Se crede însă că aceasta e o calomnie din invidie, sau cel mult ar fi vorba de un alt Minos cu astfel de porniri vicioase.

III) Misene (Misenus) fiul lui Eole regele vânturilor. Mai întâiu a fost jokeul lui Hector; după moartea acestui erou urmează pe Eneea ca trompetist al armatei. Mândru de arta și talentul său de mare cântăreț, el a îndrăsnit să sfideze chiar pe Zei, pentru care cuvânt Triton îl asvârle în mare. Când cadavrul fu aruncat pe țărm, Sybila din Cume spuse lui Eneea, că el nu va putea descinde în infern înainte ca să dea ultima onoare către corpul lui Misena. Troenii întorcându-se la corăbiile lor găsiră în adevăr pe tovarășul lor mort întins pe nisip. Indată dânsii sacrificară o întreagă pădure făcând un rug enorm, unde așezară pe vârful lui cadavrul lui *Missena*, pe care apoi i-au stropit cu cele mai plăcute miroșuri și împodobit cu cele mai prețioase și mărețe veșminte.

Pag. 210.

Olympul. Prin extensiune, sub numele de *Olimp* se înțelege uneori și chiar *Cerul* iar nunumai localitatea din muntele *Thesaliei* dată ca reședință Zeilor. În *Elida* se află un oraș numit *Olympia*, unde se află cel mai mare sanctuar al lui Joe, și unde Grecii din toate regiunile se adunau la fiecare 4 ani — de unde și numele de *Olympiadă* — pentruca să celebreze *jocurile Olimpice* date în onoarea lui Joe. În acel sanctuar se află statua *Marelui Zeu* în aur și fildeș în stațiune șezândă. El aveà în mâna stângă sceptorul cu vultur iar în cea dreaptă victoria încoronată; Zeul este de o simplitate liniștită însă cu o demnitate profundă. În acest templu, ca și în multe altele, Jupiter (*Zeus*) erà foarte mult adorat de Greci și e reprezentat sub forma majestoasă a unui bărbat matur având capul împodobit cu păr lung și des, cu barbă mare și stufoasă, cu frunte largă — drept semn de mare voință și profundă înțelepciune — cu ochi strălucitori a căror privire îmbrățișează

repede totul, și în fine cu sprâncene groase, arătând că atunci când se încruntă prevestește marea lui supărare, ce este suficientă să sgdue întreaga lume. El ține în mâna dreaptă fulgerul, în cea stângă sceptrul iar un vultur stă la picioarele sale, toate fiind simbole reprezentând *temerea, puterea și vegherea*. (Vezi și pag. 27 din prezenta).

Jupiter la Egipteni era adorat sub numele de *Hamon*, și avea un mare templu așezat într'o câmpie *Sivah* (oază) și era foarte renumit prin oracolul său, având și un izvor cu apă caldă și rece. Se zice că și însuși *Alexandru cel Mare* a venit să consulte oracolul acesta.

Adaos la lit. O.

Oenopion. Fiul lui *Bacus* iar după alții al lui *Theseu*. El era născut în *Creta*, dar a locuit în insula *Chios* ce i a fost dată de *Rhadamante*. El e care a introdus întrebuințarea vinului. Din căsătoria sa cu *Helice* a avut 15 băieți și o fată numită *Merope*, care fiind violată de gigantul *Orion*, el și-a răsbunat scoțându-i ochii după ce l-a îmbătat ascunzându-se apoi într'o peșteră. (Pag. 135 V și 314 *Orion*).

P.

Pag. 211.

Parcele sau *Ursitoarele*. Ele sunt ficele Noptii. Numele lor e dat prin *antifrasă*, căci cuvântul latin *parcere*, înseamnă a *scuti*, a *ertă*, pe când tocmai din contră ele nici nu scutesc și nici nu iartă pe nimeni. Se invoacă însă sub acest nume în scopul de a fi mai blânde cu noi, întrebuințând ceea ce în retorică se chiamă *eufemism*, adică vorbire dulce adresată unui om crud fără să-i pronunțăm adevăratul nume; cu alte cuvinte una zicem și alta înțelegem. Tot cu acest mijloc și cu acelaș scop Grecii invocau *Furiile* sub numele de *Eumenide*, ce înseamnă *blând, miostiv* etc. (Vezi pag. 284).

Adaos la lit. P.

1) **Pelopie.** Fiica lui *Thyeste*. Dânsa a avut într'o pădure consacrată *Minervei* raport murdar și nelegiuit (incest) cu tatăl său dar fără să-l cunoască. Ea astfel devine mama lui *Egist* pe care apoi îl părăsește. Căsătorindu-se în urmă cu *Atreu*, dânsa reia pe *Egist* și-l crește împreună cu *Agamemnon* și *Menelas*. Dar într'o zi *Thyeste* recunșcând pe fiul său după sabia ce *Pelopia* luase

dela tatăl său după tăptuirea incestului, această princesă adică *Pelopia* fu coprinsă de atâta spaimă și rușine că s'a omorât pe loc spânzurându-se. (Vezi pag. 120, 148 XIV, 199 și 309).

II) *Polyphonte*. Rege în *Missene* din Peloponez și frate cu *Cresophonte*. El a omorât pe frate-său precum și pe nepoții săi usurpând apoi tronul. Dar și el a fost ucis de fiul cel mai tânăr al lui *Cresophonte* care scăpase de masacru. (Vezi pag. 135, V).

III) *Polydecte*. Regele insulei *Seriphe* (*Seriphos*), care primind pe *Danaia* și amurezându-se de ea a supus pe fiul acesteia, *Perseu*, la cele mai grozave pericole, punându-l între altele să se lupte cu *Medusa*; dar eșind triumfător, el se reîntoarce și-l petrifică arătându-i capul *Gorgonei*. (Vezi pag. 107, XI).

IV) *Pandarus*. Fiul troianului *Lycaon* și cel mai voinic luptător din armata lui *Priam* pe timpul asediului *Troei*. Atunci când de comun acord se stabilise ca *Paris* cu *Menelas* să se lupte numai între ei pentru a se evita o prea mare vărsare de sânge din ambele armate și când propunerea fu primită iar cei 2 rivali eșiră în arena de luptă, deodată *Pandarus* trase cu o săgeată în *Menelas* pe care-l rănește. Prin aceasta înțelegerea se rupe și războiul începe. Se zice că *Minerva Troei*, numită *Pallas*, a întărâtat pe acest brav luptător la acest act, crezând că astfel Grecii descurajați vor renunța de a se mai bate și cu modul acesta Troenii să rămână victorioși.

V) *Pomone*. Este Zeița grădinelor și a fructelor, de unde și numele: dela *pomum*, fruct. Dânsa eră soția Zeului primăverii numit *Vertumne* de origină *Etrusc*. Ea avea la Roma un templu și o preoteasă specială pentru aducerea focului în timpul sacrificiului, foc numit *flamina* iar preotul ce aducea focul se numea *flaminus*. De obicei această Zeiță eră reprezentată sub figura unei femei tânără și voinică stând pe un coș plin cu flori, având în mâna dreaptă fructe coapte iar în cea stângă o ramură verde. Alte dați e reprezentată având capul împodobit cu flori, iar cu mâinile ține îndoită pulpana rochei plină cu fructe.

Adaos la Lit. S.

I) *Sarpedon*. Fiu mult iubit de Joe făcut cu *Laodamia* și pentru care a trebuit să lupte mult cu Destinul, fiind condamnat să piară de mâna lui *Patrocle* în războiul *Troei*. (Vezi pag. 298, *Xanthe*).

II) Sibyla din Cumes numită și Deiphobe avea peștera în Sicilia și era fiica lui *Glaucos* și a *Diane*i (Hecata). Dânsa fiind iubită de *Apolo*, a obținut dela acesta favoarea să trăiască 1000 de ani. Când *Eneea* a ajuns în *Italia*, dânsa avea etatea de 700 de ani și locuia într'o peșteră înspăimântătoare. Aci *Eneea* venind să o consulte, dânsa fu apucată de un delir profetic, și sub stăpânirea lui *Apolo* a prezis lui *Eneea* întreaga soartă ce-l așteaptă, arătându-i în acelaș timp și mijlocul prin care să ajungă în infern, și anume să rupă dintr'un arbore ascuns o cracă ce avea foile de aur pentru ca să o prezinte frumoasei *Proserpine* regina infernului. La acest lucru *Eneea* reușește rugând pe *Venus*, care i-a trimis două porumbițe ce s'au oprit în sborul lor pe acest copac. Se zice că dânsa în prezicerile ce dădea, era coprinsă de furioase torturi. Azi cuvântul Sibylă exprimă ceva brutal și cu efect nul precum zice poetul: (*Je n'aime point ces brutaux d'esprit presidés par une Sibyle*). Din culegerea diferitelor oracole s'au format cărțile sibyline ce se bucurau de multă popularitate la Roma. Dar pe lângă aceasta, mai erau cunoscute iarăși cu numele de Sibyla și *Herophila* fiica lui *Joe* cu una din fetele lui *Neptun* precum și *Erythreea* fiica unei nimfe după muntele *Ida* din *Troada* care a voiajât în *Colophon*, *Claros*, *Delos* și *Delphi*. Legenda însă spune, că dintre toate numai Sibyla din Cumes a reunit în 9 volume toate oracolele, și prezentându-se ca o femeie cu totul gârbovită de ani lui *Tarcinius Priscus*, iar după alții *Tarciniu Superb*, i-a cerut 300 *Philipi* de aur (monedă greacă în onoarea lui *Philip* regele *Macedoniei* și având valoarea talantului de aur: 7800 lei). Dar regele luând-o în răs, dânsa se prezintă mai târziu la el, însă numai cu 6 volume, 3 din ele fiind arse, și cere tot acelaș preț. Dar iarăși fiind respinsă, dânsa arde încă 3 volume și se prezintă din nou cerând tot suma dela început. Regele surprins de această strănuință și influențat de cele auzite asupra cărților și profetesei, le cumpără dându-i suma cerută, apoi pune aceste 3 cărți misterioase într'un anumit loc secret în muntele *Capitoliu* și le încredințează pentru buna păstrare la 10 preoți speciali numiți *decemviri sacris faciundis*. Acești preoți nu trebuiau să consulte aceste cărți sfinte decât din ordinul *Senatului* și numai în casuri de o extremă gravitate pentru stat. Cărțile acestea au fost arse sub dictatura lui *Syla* cu ocazia incendiului din *Capitoliu*. Ele însă au fost reconstituite cu ajutorul profețiilor culese dela Sibylele din *Asia* mică, din *Sicilia* și *Italia*. Această a II-a ediție a fost refăcută sub *August* și închise în 2 lăzi de aur așezate la baza statuei lui *Apolo Palatinul*. În fine sub *Rutilus Numan tianus* ele au fost distruse de *Stilicon* pentru a fi și mai sigură ruina imperiului (400 p. Ch).

III) *Sirius*. Câinele lui *Orion*, care în limba sanscrită înseamnă *Soare*. El face parte din constelațiunea câinelui mare și este cea mai strălucitoare stea după bolta cerească, pentru care

astronomul *Humbold* o numește o insulă în univers. Dânsa scânteiază cu cea mai puternică intensitate, deși se observă cu greu fiind prea aproape de orizont.

Adaos la Lit. T.

I) Tros. Erou legendar, nepotul lui *Dardanos* și rege în *Phrygia*. El a avut războiul contra lui *Tantale*, a fost tatăl lui *Ganymede* și a contribuit la întărirea orașului ce dela el a luat numele de *Troia* în locul aceluia de *Ilion* sub sare eră cunoscut. (Vezi pag. 110, II).

II) Troia sau Ilion. Vechiu oraș în Asia mică și capitala Troadei pe coasta Helespontului sau Dardanele ce unește *Asia* cu *Europa*. Numele său primitiv eră *Pergam*, și fusese fondat de *Pelagias*. Cei mai principali regi ai Troiei au fost *Teucer*, *Dardanus*, *Erichtonius*, *Tros* apoi *Laomedon* și *Priam* cari au ridicat-o la apogeul gloriei precum și la distrugerea sa definitivă.

Troia se află la o depărtare de 10 kilometri de Marea Egee și așezată pe fluviul *Scamandros* numit *Xanthe*. Dânsa aveă muntele *Ida* în partea orientală și fortul *Sigea* la occident. Deasemenea dânsa a avut diferite numiri după regii care a guvernat-o. Astfel după *Teucer*, care se crede că a fost fondator, a fost numită *Teucra* iar locuitorii *Teucrieni*; după regele *Dardanus* a fost numită *Dardania*; după *Tros*, s'a numit *Troia* iar după *Ilius*, *Ilion*. În fine *Priam* ultimul din acești regi a construit pe o înaltă colină o cetățue pe care a numit-o *Pergame*, și după care și Troia a purtat acest nume.

III) Tisiphone. Una din cele 3 Furii considerată ca Zeița răsunării omuciderilor, de unde îi provine și numele. Dânsa eră însărcinată în infern să pedepsească pe culpabil la imediata lui intrare la locul numit al durerilor. Atunci Tisiphone pe loc se asvârlea asupra lui prezentându-i cu mâna stângă șerpi îngrozitori, iar cu cea dreaptă armată cu bice de foc îl lovea fără fără milă și în modul cel mai crud răspândind groază prin figura sa plină de sbârçituri și având părul împletit cu șerpi și cu torțe aprinse. Ea jucă mare rol în operațiunile magice precum și pe câmpurile de războiu; dânsa răspândeă printre muritori, ciuma și toate flagelile contagioase.

IV) Teucer (*Teucros*). Primul rege al Troiei. El eră din *Creta* și a venit să se stabilească pe coasta Asiei mici, unde a luat în căsătorie pe *Ideea*, fiica râului *Scamandros* pe marginile căruia se află *Troia* fondată chiar de el, pentru care la început se și nu-

mea *Teucra*. Dânsul era fiul regelui *Telamon* și deci frate cu *Ajax*. Din cauză că el nu a răsbunat moartea lui *Ajax* provenită din aceea că armele lui *Achil* au fost date lui *Ulise*, a fost aspru pedepsit de *Telamon* oprindu-l a se mai întoarce în *Salamina*. Cu toate acestea el înfruntând multe pericole ajunse în insula *Cipru*, unde stabilește un regat și fondează o nouă *Salamina* ridicând un templu lui *Joë*, unde mult timp se aducea ca sacrificiu ființe omenesti. Romanii cari se pogorau din *Troeni* prin *Eneea* se numeau și urmași ai *Teucrilor*.

V) *Telamon*. Fiul lui *Eac* regele *Eginei*. El era frate cu *Pelee* și *Phocos*. A avut 2 copii: pe *Ajax* și *Teucer*. Din cauză însă că *Telamon* a omorât într'un joc cu discul pe frate-său *Phocos*, a fost exilat de *Eac* tatăl, când el refugiindu-se la *Salamina* a luat în căsătorie pe *Glauceea* fiica regelui, devenind apoi după moartea acestuia rege în *Salamina*. A luat parte la o mulțime de expedițiuni și mergând împreună cu cei doi fii ai săi contra Troei, Drept răsbunare contra lui *Ulise* din cauza căruia fiul său *Ajax* a murit, i-a atras vasele la o stâncă unde toate fură sdrobite. (Vezi și pag. 309, *Eac*).

VI) *Thanatos*. Zeul morții iar după unii însăși moartea. După o legendă el era fiul lui *Erebe* și al *Noptei* sau al *Gheei* (Pământul), având ca frate gemen pe *Hypnos* Zeul somnului.

VII) *Tyro*. Fiica lui *Salmoneu*. Dânsa fiind amurezată cu pasiune de fluviul *Enipeu*, *Neptun* observând aceasta s'a transformat în acest fluviu și înșelând-o a născut 2 copii: *Pelias* devenit rege în *Iolchos* și *Neleu* în *Pylos*. Mai târziu dânsa ia în căsătorie pe *Crethus* (*Cretheu*) din *Eolida*. (Vezi și pag. 307, *Argonauții*).

VIII) *Telesilla*. Orașul *Argos*, capitala întregului regat numit *Argolida* și așezat pe fluviul *Inachus* ce era în același timp și regele său, a fost unul din cetățile cele mai celebre din întregul *Pelopones*. Deja foarte puternic în timpul războiului Troiei, el era numit de *Homer* Ἰπρόβοτος adică crescător de cai, din cauza marelui fertilități a împrejmurilor sale. Dânsul avea o citadelă foarte tare numită *Larissa* iar ca port *Nauplia*, care a jucat un mare rol în diferitele războaie cu Romanii dându-i și numele de *Napoli*. Dar în afară de acestea, *Argos* a rămas celebru din cauză că a dat naștere celei mai reputeate femei-poetă numită *Telesilla*, care a devenit nemuritoare pentru marele său avânt patriotic în următoarea împrejurare: Când regele *Spartei*, *Cleomene*, bate cu desăvârșire pe *Argieni*, pornește îngâmfat de trufia victoriei asupra cetății *Argos* pentru a o distruge. Orașul, rămas fără apărători și ne-

putând să reziste, eră gata să capituleze și să se predea în mâna vrăjmașului. Deodată însă Telesilla, cunoscută și iubita poetă a poporului se ridică și entusiasmează atât de mult mulțimea, încât cu o repeziciune fulgerătoare se adună în jurul ei toți sclavii, toate femeile, toată tinerimea și toți bătrânii din cetate. Pe toți aceștia marea poetă îi înarmează cu ce a putut, și pându-i în linie de bătae iese cu ei la porțile orașului. În urma câtorva hărțueli, Lacedemonienii fură coprinși de o așa mare rușine de a lupta contra unei femei, încât luară hotărârea de a se retrage. În urma acestei neașteptate reușite, marea poetă Telesilla a rămas pentru Argieni ca o adevărată divinitate, fiind adorată ca salvatoarea patriei.

Adaos la Lit. Z.

Zephirul. Vântul care suflă dela apus. Deși uneori e violent și ploios, în general însă e considerat ca un vânt dulce și ușor, ca acel vânt de primăvară ce aduce cu el topirea zăpezei. El e reprezentat sub forma unui tânăr, cu aripele întinse ca fluturele ce zboară, cu figura dulce, plăcută și senină și cu fruntea acoperită de vioarele și ghiocei. El aleargă prin aer ca și cum ar aluneca înzestrat fiind cu multă ușurință și grație, foarte ușor îmbrăcat și ținând în mână un coș plin cu flori de primăvară. Unii dau pe Zefir ca pe fiul Zeiței *Astreea* (dreptatea) iar după alții al Zeiței *Eos* (Aurora). Zefir a avut relațiuni plăcute cu *Iris* din care s'a născut *Amorul*, precum și cu una din *Harpyele* din care au eșit *căii lui Achil*. Dar legenda cea mai răspândită mai ales la Roma este, că Zefir a luat de soție pe *Flora* Zeița primăverei. (Vezi și pag. 248, *Eole*).

Pag. 217.

Uranus. Această Divinitate ce personifică *Cerul*, corespunde cu Zeul latin *Caelus* sau *Caelum*. El eră fiul lui *Erebos* și al pământului (*Gheea*) făcând cu ea o mulțime de Zei și alte ființe între cari în deosebi pe *Oceanos*, pe *Titani*, *Giganți*, *Hyperion*, *Japet*, *Mnemosyna*, *Phebe*, *Themis*, *Chronos*, etc. Dar tocmai spăimântat de această mare progenitură a neamului său, își aruncă pe cei nou născuți în fundul pământului. (Vezi p. 93).

Pag. 226 (4).

Dia. Divinitate romană, căreia se dă un cult deosebit de corporația fraților *Arvali*. *Dea Dia* e venerată ca Zeița protectoare a câmpului și are însemnare de *Zeița luminoasă*. Serviciul religios oficiat de frații *Arvali* se făcea într'o pădure plantată numai cu dafini și stejari, numită pădurea sfântă a Zeiței *Dea Dia*.

Pag. 229.

Achelous. După o legendă, el a fost fiul lui *Oceanos* cu *The-tis*, din care s'a născut *Sirenele*. Dânsul ca și ceilalți Zei ai fluviurilor își aveă locuința sub albia apelor, toți fiind reprezentați sub imagina unui bătrân culcat printre brădișuri de trestie, rezemat de o urnă și cu fruntea încinsă cu o coroană.

Pag. 230,

Acca Laurentia. A avut 12 copii și cu ei dânsa celebră fertilitatea câmpului. Murind unul din ei, *Romulus* i-a luat locul și a făcut colegiul numit *Arvales*. După legendă, *Laurentia* eră femeea cea mai frumoasă din întreaga țară latină din epoca regelui *Ancus*.

Pag. 231.

Amphion. Fratele lui adică *Zethus* a avut de soție pe *Edona*, care și-a omorât într'o noapte singurul copil ce aveă, crezând că omoară pe primul născut al cumnatei sale *Niobe*, ea fiind geloasă pe dânsa că aveă prea mulți copii. Recunoscându-și crima a voit să se omoare; dar *Zei* din compătimire au schimbat-o în privighetoare.

Pag. 235 (Athamas).

Phryxus. Dânsul împreună cu soră-sa *Helle* erau destinate a fi sacrificate ca fiind ultimele persoane din familia regală a lui *Iolchos*. Dar iată că în momentul când poporul eră gata să-i sacrifice, deodată se produce un nor și o ceață groasă, din mijlocul căreia iese un *berbec cu lâna de aur*, care îi ia cu el în spinare și fug împreună în *Colhida* pe țărmul Mărei Negre în *Caucasia* (Sciția), vezi pag. 108, XII.

Pag. 239.

Theramene, spûind ultimele cuvinte ale lui *Hippolyte* lui *Theseu*, a devenit celebru în literatură numai prin singurul acest fapt: căci pronunțarea numelui său se face drept aluziune la o supremă misiune ce are cineva să comunice unei persoane tot ce poate fi mai inocent și totuși victima unei intrigi, dar în acelaș timp cumplit de sdrobotoare pentru cel care o primește.

Pag. 241.

Centaur. Ființe fabuloase jumătate om jumătate cal. Ei sunt copiii lui *Ixion* cu frumoasa nimfă *Nue*. Dânșii locuiau în *Thesalia*, de unde fură goșiți de *Hercube*. Ei sunt reprezentați având

în mână o măciucă sau un arc, de care se serveau cu multă dibăcie. *Centaurii* au devenit celebrii în lupta contra *Lapithilor* la nunta *Hipodamiei* cu *Pirithous*. (Vezi pag. 195, *Chiron*).

Pag. 243.

Când *Achil* infuriat de moartea amicalui său *Patrocle* pleacă să-l răsbune, se zice că el a văzut calul lui *Patrocle* care plângea lângă el. Această imagine a unui cal plângând corpul stăpânului său e tot ce poate fi mai mișcător din partea unui animal. Un exemplu analog se află descris în *Eneida*, cartea XI pag. 12, relativ la calul regelui *Rutulius* căzut în luptă contra lui *Eneea*. Calul acesta numit *Ethon*, desbrăcat de podoabele sale (*insignibus suis positus*) mergea înapoiul carului de triumf plângând și figura și-o muia cu mari picături de lacrimi. (*Equus ibat lacrimans et humectabat ora grandibus guttis lacrimis*).

Această mișcătoare și duioasă atitudine din partea acestui animal se adevărește și prin ceeace vedem în cortegiul funebru al ofițerilor și în special al generalilor. În adevăr, pe când în timpul cât stăpânul era în viață, calul său nu putea stă locului nechezând și săltând fiind călărit, acum îl vedem urmând dricul cu șeava în spinare și în doliu, mergând trist, cu capul în jos și fără nici o vioiciune, ca și cum în adevăr e coprins de jale dându-și foarte bine seama de pierderea scumpului său stăpân. Poate chiar și din ochii săi vor fi curgând lacrimi; dar nimeni n'a cercetat acest lucru.

La rândul său și câinele — care iarăși e un animal foarte iubitor și credincios stăpânului său, pentru care se și chiamă *fidel* — are și el presimțirea unei nenorociri, căci urletul său nu este dat în zadar. E posibil dacă nu chiar probabil, că omul ce trebuie să moară, exalează din corpul său un miros cu totul particular ce impresionează pe credinciosul câine, care la rândul său dă semnalul de sosirea acestui dezastru urlând în mod semnificativ: deși noi fără să ne dăm seama de acest lucru misterios, *huidum* dacă nu chiar în bestialitatea noastră ucidem pe acest biet animal, care nu e decât victima sincerului său instinct și al iubirei ce ne păstrează.

Notă. — În ceeace privește numele *Ethon* al calului sus menționat, a fost numit astfel după unul din cei 4 cai dați lui *Apolo* de către *Joe* spre a conduce *Soarele* în carul tras de acești cai, și al căror nume era în raport cu funcția sau mai bine zis cu simbolul ce fiecare din ei reprezintă. Astfel *Pyrous* însemnează foc; *Eous*, *lumina* de dimineață adică *Aurora*; *Ethon* cel care arde, iar *Phlegon* cel care aprinde.

Pag. 245.

Danaia. Din amorul ei cu *Joe* s'a născut *Perseu*. După altă legendă însă, ea ar fi fost înșelată chiar de *Prætus* unchiul său înaintea lui *Joe*, când ea de rușine fuge pe coastele *Italice*, unde

măritându-se cu *Pilumnus* a fundat orașul *Ardea*. Acest *Pilumnus* sau *Picumnus* a devenit *Zeul morilor* de măcinat, și el este inventatorul artei pentru arderea putrigaiului și a băligarului ca măsură igienică.

Pag. 246 (Dioneea).

Diomede. Unul din principalii eroi din războiul Troei. El era fiul lui *Tideu* iar după altă legendă al lui *Marte* cu nimfa *Cyrene*. În calitate de prinț al Argosului, el a fost pretendent la mâna *Helenei*. A întreprins mai multe expedițiuni fiind protejat de *Minerva*. A mers cu *Ulise* în căutarea lui *Achile* la *Sciros* precum și a lui *Philoctete* în insula *Lemnos*. A fost unul din cei cari au intrat în caful de *Lemn*, a luat parte la asediul Troei, și împreună cu *Ulise* a furat din templu *statua Minervei* numită *Palladium*. După terminarea războiului, întorcându-se în *Argos*, a fost mult urmărit de *Venus* fiindcă o rănise atât pe ea cât și pe *Eneea*. Trădat prin infidelitatea femeii sale trece în *Italia* meridională, unde ia în căsătorie pe *Erippe* fiica lui *Daunus* regele ținutului *Daunia* din *Apulia*. După ce a fondat și el mai multe orașe între cari și *Metaponte* în vechia *Italia* (*Campania*), se zice că a fost ucis chiar de socru-său *Daunus*. După moarte însă *Diomede* a primit onorurile divine în foarte multe orașe.

Diomede a stăruit foarte mult să se facă pace între Troeni și Latini răsvrățiți de *Turnus* din cauza *Laviniei*. În adevăr eată cum vorbește el lui *Vemulus* trimis special din partea lui *Turnus* pentru a se uni cu el contra lui *Eneea*: «*Eu nu pot să idu parte la nici o luptă, pentru că nici un folos nu aduc certurile și luptele între oameni. E mai bine deci să vă împăcați. De altfel privește: ce a rămas din noi decât niște pribegi și ființe nenorocite? La ce ne-a servit că am învins Troia și la ce am ajuns? Vestitul Ajax s'a înecat în mare; Menelas și cu Ulyse rătăcesc prin țări streine; Agamemnon a fost ucis de Egist în complicitate cu nevasta lui, și în fine și eu prin câte necazuri am trecut până să mă stabilesc aci! Și acum vrei ca din nou să-mi turbur liniștea din care abia am început să gust? Nu; aceasta nu se va mai întâmplă».* Dar *Turnus* înfuriat continuă singur lupta mai departe contra lui *Eneea*, și aceasta cu atât mai mult că *Ascanius* fiul lui *Eneea* urmărind un cerb la îmbucătura *Tibrului* și neputându-l prinde îl rănește gray cu o săgeată. Dar cerbul acesta de o frumusețe rară aparțineă *Silviei* iubita fiică a lui *Tyrrhus*, cel mai mare și favorit pastor al lui *Latinus*. Din această cauză toți se revoltară contra Troenilor, mai ales că *Furia Alecto*, pentru a satisface pe *Junona*, impregnase cu otrava răsbunării pe toți și pe toate. Se începe deci o luptă inverșunată în ambele tabere; iar când o săgeată din rândurile Troenilor lovește și omoară pe *Almo* fiul lui *Tyrrhus*, atunci furia tuturor atinge culmea coprinzând chiar și pe *Latinus*, la picioarele căruia fu depus cadavrul neno-

rocitului flăcău. Deci Latinus împreună cu toate popoarele din Lațium porniră contra Troenilor având în fruntea lor pe *Turnus*.

În condițiunile acestea situația lui Eneea devenise cu totul gravă. Dar eată că în timpul nopții el visează pe *Tiberinus* Zeul apelor, care îl încurajează spuindu-i, că pe deoparte să meargă la *Evandru* din țara *Tuscilor* să-i ceară ajutor, iar pe de alta să împace pe *Junona* cu un mare sacrificiu. A doua zi dimineată *Eneea* și pornește, când prin minune se vede lângă un stejar o scroafă cu 30 de purcei albi ca zăpada, pe care imediat îi și jertfește în onoarea *Junonei*. După îndeplinirea sacrificiului și rugăciunilor sale evlavioase el pornește pe râul *Tibru* cu două mari corăbii și ajunge astfel la regele *Evandru*. Acesta deși fiind de origină greacă, totuși din voința Zeilor, dânsul nu numai că primește cu deosebită căldură pe *Eneea*, dar îi promite întregul său ajutor, astfel că după un bogat ospăt, *Eneea* pleacă împreună cu *Pallas* unicul fiu al lui *Evandru* având sub conducerea sa 400 călăreți iar *Eneea* 30 de corăbii; și, astfel porniră din nou pe *Tibru* contra lui *Turnus* și *Latinus*.

În timpul acesta *Venus* intervine la *Vulcan* pentru a face armele miraculoase lui *Eneea*. O luptă crâncenă se încinge, în care însă tânărul *Pallas* cade străpuns de o săgeată asvârlită de *Turnus*, care despuindu-i cadavrul de toate armele îi smulge cingătoarea de aur ce avea, și pe care cu multă trufie și-o pune în jurul gâtului său. Atunci *Eneea* se prezintă singur la *Turnus* și-l provoacă la luptă singulară, când *Turnus* rămânând învins cere grație lui *Eneea*, sfătuind și pe *Lavinia* să-l ia de soț, pentru ca astfel orice luptă să înceteze. Dar tocmai în momentul când *Eneea* consimte la toate, deodată zărește la gâtul lui *Turnus* cingătoarea de aur a lui *Pallas*; și atunci apucat de o nespusă răsbunare se repede asupra lui și îi zice: „*Nu sunt eu, ci Pallas este care te lovește*». Atunci scoțând lancea o înfige cu furie în pieptul lui *Turnus*, care astfel rămâne mort pe loc. (Continuarea vezi la pag. 87 din prezenta).

Pag. 250.

Eurystheu. Frate gemăn cu *Proclis* fiind copiii lui *Aristodeme*, unul din *Heraclizi* care a creiat *Peloponesul*. El a luat în stăpânire *Laconia*. După moartea lui *Aristodeme*, cei 2 frați prin sfatul unui oracol s'au însurat cu două surori, fiicele regelui din *Cleone*, și din care au eșit două familii regale în *Sparta*: *Eurysthenidii* și *Proclidii*.

Pag. 252.

Hyade. Fete tinere al căror număr, genealogie și nume sunt variate. După legendă ele ar fi crescut pe *Joe* la *Dodona*, de unde și numele lor de nimfele dela *Dodona* sau *Naiade*, căci *Joe*

la Dodona se numeă și *Naios*. Pentru aceasta ele erau foarte iubite de *Joe*, și ca probă le-a încredințat și creșterea lui *Bachus* ducându-l pe muntele *Nysos* unde l-au dat în brațele lui *Ino*. De acrea ele uneori se numesc și *nimfele din Nisos*. Drept recompensă *Joe* le-a ridicat în cer schimbându-le în stele pentru a le scăpa de *furia Junonei*. Dar precum ele erau deă bătrâne în acest moment, au fost întinerite de *Medeea* după stăruințele și rugăciunea lui *Bachus*.

Eată și altă legendă: Ele erau 12 sau 15 surori și iubeau foarte mult pe fratele lor *Hyas*. Acesta însă fiind ucis la o vânătoare de o fiară sălbatică, cinci din ele îl plânseră până au murit de durere, pe cari *Joe* din admirațiune și compătimire le-a schimbă în stele sub numele de *Pleiade*. Cuvântul *Hyade* conține ideea de ploaie și anume dela *βειν*, pe când *Pleiadele* dela mama lor *Pleione*.

Pag. 255.

Nereidele. Nimfele mărilor în număr de 50, fiicele lui *Neptun* cu *Doris* și însoțeau neîntrerupt pe *Tethis*. Ele personificau mișcarea valurilor, culoarea, precum și aspectul lor. Astfel *Glaucea* eră nimfa cea albastră, *Thulia* cea verzue, *Cymodoceea* cea spumoasă, *Dynameneea* cea repede, *Agave* cea înaltă, *Galateea* cea albă ca laptele iar *Melita* cea dulce, ipocrită.

Pag. 256.

Edip. După ce *Edip* ghicește enigma sfinxului, conform cu promisiunea lui *Creon* fratele *locastei* rămasă văduvă, el o ia în căsătorie, deși eră însăși mama lui. Dar după ce face cu ea 4 copii, se deslănțuește asupra *Thebei* o ciumă îngrozitoare. Consultându-se *Thiresias*, acesta spuse că oracolul dela *Delphi* cere gonirea și pedeapsa celui care a omorât pe *Laius*. Iar când în urma unei anchete întreprinsă chiar de *Edip* se descoperă că el este acela, imediat văzând crima dublă ce a făcut ca ucigaș al tatălui și soț al mamei, își scoate singur amândoi ochii iar *locasta* se spânzură. După o legendă, *Edip* fiind gonit din *Theba* de cei 2 fi ai săi *Eteoclu* și *Polinice* în unire cu *Creon* cumnatul său, el se duce în *Atena* însoțit de cele două fiice ale sale, *Antigona* și *Ismena*, unde fu bine primit de *Theseu* regele *Athenei*. Aci *Edip* se retrase la marginea orașului într'un cartier sau mahala numită *Colone*, împrejurul căreia se află pădurea *Eumenidelor*, adică a *Furiilor*. La *Theba* însă eră mare luptă pentru tron; și de oarece oracolul spusese, că acel partid va avea puterea care va posedă pe *Edip* sau cenușa lui, rând pe rând atât *Polinice* cât și *Creon* vine să găsească și să obție pe cel exilat sau mormântul său. Dar nici unul nu reușește. Atunci *Creon* își răsbună răpind pe ambele fete care îl îngrijau. *Theseu* însă intervine cu puterea

sa și obligă pe *Creon* să restituie atât pe *Antigona* cât și pe *Ismena*. La rândul său Edip sdrobot de mizeriile vieții intră în pădurea *Furiilor* blestemându-și copiii, unde și moare lovit fiind de fulgere și trăsnete. El fu îngropat la marginea Athenei, unde i s'a ridicat un altar în sanctuarul Zeiței *Demeter* sau *Ceres*.

Subiectul acesta a fost tratat de *Sofocle* sub titlul de *Edip la Colone*. Se zice că *Sofocle* fiind declarat de filii săi ca risipitor al averei, aceștia au cerut judecătorilor să fie pus la interdicție. Atunci el drept apărare a citit în fața tribunalului și a unei mulțimi imense a poporului această sguduitoare operă, prin care a produs așa mișcare și emoțiune a întregului auditor, încât numai după citirea *corului* din piesă acțiunea a fost respinsă, iar el încărcat de admirațiune și nesfârșite ovațiuni a fost lăsat liber în averea sa.

Pag. 258.

Polydore. Se zice că *Ilioneea*, soția lui *Polymnestor* și deci soră cu *Polydore*, s'a omorît prin spânzurare în urma crimei făptuită de soțul său, deși aveau un copil mult iubit numit *Deiphylus*. Pe de altă parte unii susțin, că ea însăși și-a orbit bărbatul scoțându-i ochii în timpul somnului. Legenda însă cea mai acreditată în privința morții lui *Polydore* este aceea, că din sângele său a eșit un arbore. De altfel eată cum descrie *Eneea* această tragedie care confirmă lucrul.

«*Voiseră Zeii* ca marele imperiu din *Asia* precum și familia lui *Priam* să se prăvălească, deși n'a meritat o așa nenorocire. *Ilionul* căzuse, iar mărețele întărituri făcute de *Neptun* numai erau decât grămezi de ruine fumegânde. *Augurii Zeilor* ne siliră să căutăm în depărtare un loc sălbatic și pustiu servindu-ne drept adăpost. Dela poalele muntelui *Ida* construirăm o flotă, dar fără să știm pe ce margini ale mărilor are să ne ducă soarta. Strânserăm pe toți luptătorii la un loc. Primăvara abia începuse. (*Prima aestas vix inceperat*). *Anchise* tatăl meu zice să desfacem pânzele, să dăm drumul corăbiilor și să ne lăsăm în voia *Destinului*. Eu părăsesc plângând țărmlu patriei mele și câmpiile unde a fost *Troia*. Exilat, departe de aceste margini, larga mare mă ia cu tovarășii mei, cu fiul meu, cu *Penații* neamului meu și cu Zeii cei mari ai imperiului. Se află în depărtare o întinsă regiune consacrată Zeului *Marte* locuită de *Traci*, pe care odinioară o stăpâneă *Lyeurg*. O veche ospitalitate, o dulce și frățească legătură îl unea cu *Troia*: atâta cât *Troia* eră înfloritoare. Acolo am fost dus de vânturi; acolo la o cotitură din mare am pus temelă unui oraș, care după numele meu se chiamă *Eneada*.

Intr'o zi, aduc un sacrificiu *Venerei*, mama mea și *Zeilor protectori* ai întreprinderilor noastre. Sacrificam pe marginea mării Regelui din înaltul cerurilor un taur alb ca zăpada (*Mactabam in littore Regi supero calicolum taurum nitentem*). Lângă acest loc se află o pădurice cu mici arbori de lămâițe, cornișoare și po-

rumbare. Eu mă apropiai și voesc să smulg câțiva arbuști verzi ca să împodobesc cu frunzele lor altarul sacrificiului, când deodată văd o *iasmă* înspăimântătoare, de necrezut și minunat de spus. (*Subito video monstrum horrendum, incredibile et mirabile dictu*). Din primul tufiș ce smulg scoțându-i rădăcinile, se scurge picături de sânge care udă pământul cu pete negre. Simț la această vedere că tot corpul meu se înfrigurează și că sângele meu se îngheață în vinele mele. Incerc atunci să smulg a doua rădăcină ca să pătrund cauzele acestui mister; minunea se repetă: *un sânge negru se scurge iarăși din această a doua ramură*. Excitat de o mulțime de idei, rog *Nimfele* pădurilor și pe puternicul Zeu al războiului, ca minunea aceasta să-mi fie de folos, adică în favoarea mea. Dar în momentul când proptit pe pământ în genuche mă sforțam să scot din rădăcină un al treilea arbust, un gemăt plângător iese din adâncimea pământului, și aceste triste suspine isbesc auzul meu. «Eneea! pentru ce sfâșii pe un nenorocit?». (*Eneea! quid leceras miserum!*), scutește mormântul meu. (*Parce meo sepulto*), scutește ca mâinile tale milostive să fie mânjite de crimă. (*Parce tuas manus pias scelerare*). Sunt Troian ca și tine; nu sunt un strein, iar sângele ce vezi curgând nu iese dintr'o coaje nesimțitoare. Fugi din aceste locuri crude. (*Fuge terras crudeles*). Fugi de locuința avarului! (*Fuge litua avarium*). Eu sunt *Polydore*. Aci chiar am căzut străpuns de mii de lovituri. Toate săgețile ascuțite au prins rădăcini pe mormântul meu».

La aceste cuvinte sufletul meu este coprins de o mare turburare și groasă frică, astfel că părul mi se sbârlește pe cap și rămâi incremenit și fără glas.

Polydore era fiul lui *Priam*. Atunci când acest nenorocit rege vede Troia împresurată din toate părțile și prevăzând că orce scăpare era cu totul zadarnică, trimite în mod secret pe acest copil cu mult aur la ginerile său regele Thraciei, ca să aibă grije de el și să-l crească. Dar vicleanul acesta îndată ce puterea troiană fu schimbată și soarta ne-a părăsit, dânsul se dă în partea lui *Agamemnon* și a armelor sale victorioase; și atunci călcând în picioarea cele mai sfinte drepturi, sugrumă pe *Polydore* și-i smulge întreaga avere. La ce nu împingi tu nesățioasă foame de aur sufletele muritorilor! (*Quid non cogis sacra fames auri pectora mortalium!*).

Desmeticit de prima spaimă arăt celorlalți șefi și în prima linie tatălui meu această minune și le cer sfatul lor. Toți sunt de părere că trebuie să părăsim o țară nelegiuită, unde mâinele omulfi nu respectă sfânta ospitalitate. Totuși noi dăm lui *Polydor* datele pământ drept mormânt al său; Zeilor *Mani* ridicăm de asemenea altare împodobite cu panglici de o culoare tristă și cu negru *Kiparos*. Femeile *Ilionului* plâng în jurul acestui mormânt având pletele capului despletite după obicei. La rândul nostru vărsăm din vase lapte spumos încă fiind cald precum și sângele victimelor cu paharele cu totul pline. În fine închidem în groapă acest ne-

norocit suflet și îl chemăm pentru ultima oară cu voce mare. *Condimus animam sepulcro et eum ciemus supremum magna voce*. (Din Eneida, Cartea III)

După aceasta Eneea pleacă în largul mării spre insula *Delos* locul natal al lui *Apolo*, unde fură bine primiți de preotul *Arinus*, care altă dată fusese oaspete lui *Anchise*. Aci un oracol spuse lui Eneea următoarele: „Căutați de aflați pe mama voastră cea bătrână; acolo neamul lui Eneea va fi cel mai puternic popor și va domni peste tot pământul». Atât Eneea cât și tatăl său *Anchise* au crezut, că oracolul a voit să înțeleagă prin spusele sale-insula *Creta* de unde odinioară un strămoș al lor numit *Teucer* a emigrat în *Troia* (vezi pag. 93 din prezenta). Deci plecară, și fiind favorizați de un vânt prielnic ajunseră după trei zile în *Creta*, unde și construirea o cetate dându-i numele de *Pergam*. Dar peste câțva timp izbucnește o mare secetă și grozavă foame. Atunci se hotărâște a se întoarce din nou la *Delos* ca să consulte pe oracol. Dar Zeii *Penafi*, ce se aflau cu ei luați din *Troia*, apărură deodată lumina strălucitoare a lunii sub forma de preoți și le spuseră că sunt trimiși de *Apolo* ca să le arate, că țara unde trebuie să ajungă și să se stabilească nu este *Creta* ci o altă localitate mult mai bogată prin fertilitatea ei, numită de Greci *Hesperia*. Deci acolo ei trebuie să meargă, căci de acolo strămoșul lor *Dardanus* a plecat și a venit să se stabilească în *Troia*.

La auzul acestor cuvinte, *Anchise* spuse lui *Eneea* că în adevăr așa trebuie să fie, de oarece chiar și *Cassandra* îi spusese lui acest lucru, dar nu i-a dat importanță, profețiile ei nefiind crezute de nimeni și cu atât mai mult că pe acea vreme *Troia* eră în splendoare și nimeni nu se gândea la ideea de emigrare. Așa dar, convinși de dorința Zeilor, porniră cu toții pentru ajungerea scopului lor. Pe lângă alte multe și grele necazuri ce au întâmpinat, Eneea a mai avut și durerea nespusă provocată de moartea lui *Anchise*, pe care îl îngroapă la *Drepana* în *Sicilia*. Dar când voiră să plece după aceasta pentru ca să ajungă în *Italia*, deodată se deslănțuește o teribilă furtună pe mare în urma stăruințelor ce *Junona* furioasă face către *Eole* regele vânturilor, astfel că în loc de *Italia* se pomenesc în *Carthagina*! (Vezi pag. 28 din prezenta.

Pag 260.

Proteu. Zeul acesta luă în special aspectul celor mai fioroase animale și oribile ca monștri, după care apoi revine la forma lui primitivă. Deci numai acela care nu se speria de aceste transfigurațiuni și-l apucă ținându-l legat, putea să obție dela el tot ce dorea.

Pag. 263.

Thiresias. După o legendă, *Thiresias* a fost orbit de *Junona* fiindcă se pronunțase contra femeilor într-o apreciere pe care i-o ceruse.

Pag. 272 (Notă).

Helena avea mersul unei adevărate Zeițe. În adevăr, partea principală a *Zeilor* și *Zeițelor* constă tocmai în mersul lor, adică în aceea că ei nu inergeau prin mișcarea și ridicarea alternativă a picioarelor ca ceilalți oameni, ci printr'un fel de alunecare a întregului corp, întocmai ca o statuie ce este împinsă pe rotile, sau mai bine zis pe târșiite, și legănându-și în mod grațios capul în dreapta și în stânga. Deci această singură calitate a mersului eră semnul distinctiv al ființelor supreme. Orcât de multe podoabe ar fi avut *un om, un erou* sau *semi-zeu*, dacă însă nu avea acest mers natural ce imprimă toată *majestatea* celui ce o posedă, nu avea nimic din scânteia Divină care să-l deosebească de ceilalți muritori.

Dar tot cu acest *dăr* a fost înzestrată și *Didona*, căci ea cum o descrie *Virgiliu* în *Eneida*, Cartea I pag. 48, când ea vine în marele templu din *Carthagina* ca să asiste la sacrificiile la care eră de față și *Eneea*. «O lumină fermecătoare strălusește pe gâtul său trandafriu; părul său parfumat cu *ambrosie* umplea aerul de un miros divin; rochia sa cădea până la picioare; *dânsa mergea, dar mersul ei arăta pe o adevărată Zeiță!* (*Et patuit incessu vera Dea*). Și cu toate acestea, atât *Helena* cât și *Didona* ele sunt cari au căzut victimă amorului, de oarece nici *Paris* și nici *Eneea* nu s'au amurezat de ele ci dânsule de ei. Aceasta însă a provenit din intriga *Junonei*, care pentru a-și răsbună pe *Paris* care a dat premiul de frumusețe *Venerii*, a îndemnat pe aceasta prin cuvinte viclene, că drept recunoștință să înzestreze pe *Paris* cu cea mai desăvârșită frumusețe și grație. *Venera* în naivitatea ei ascultă pe *Junona* și face din *Paris* un om așa de frumos, încât *Helena* văzându-l — atunci când a venit să răscumpere pe *Hesiona* (vezi pag. 286), pe loc se amurezează și fuge cu el părăsind pe *Menelas*.

Tot acelaș lucru s'a întâmplat și cu *Didona*, căci și aci iarăși *Junona* intervine. În adevăr, *dânsa* văzând că *Eneea* debarcă în *Carthagina* fără să fi putut ea să împedice lucrul, imediat concepe planul, ca *Eneea* să se fixeze aci, pentru ca astfel să nu mai plece în *Italia* pentru a da naștere poporului *Roman* destinat a distruge *Carthagina*. Atunci din nou recurge la *Venus* măgulindu-i amorul propriu, în sensul că fiul său *Eneea* aă fie iubit cu pasiune de *Didona*. Și de rândul acesta naiva *Venera* iarăși cade în cursă, nepricipând intențiunea cea vicleană ce ascundeă *Junona* în sufletul ei. Lucral s'a petrecut așa: La marea recepțiune a lui *Eneea* și întreaga sa deputațiune, *Didona* își exprimă dorința să vadă și pe copilul lui *Eneea* adică pe *Ascaniu*. Atunci *Venus* ia pe *Ascaniu* și adormindu-l îl ascunde. În locul său pune însă pe *Cupidon*, având în totul figura micului *Ascaniu*. Acest fals *Ascaniu* vine deci încărcat cu foarte multe daruri, și găsește pe toți străinii în jurul unei mese bogate fiind în toiul petrecerii și foarte dispuși. Imediat el oferă *Didonei* frumoasele daruri, și a-

runcându-se în brațele reginei o îmbrățișează incolăcindu-i cu brațele gâtul ei cel frumos. *Didona* la rândul ei începe să sărute cu nesațiu pe acest drăgălaș copil, ceea ce produce mare bucurie asistenților dar mai ales lui *Eneea*, ca tată. Dar prin aceste sărutări și îmbrățișări imediat se șterge din sufletul *Didonei* icoana mult iubitului său defunct *Siceu*, și astfel e coprinsă de un infocat amor către *Eneea* care i-a fost fatal. În adevăr, după aproape doi ani de tandrețe, vestea se răspândește în tot regatul de acest amor și poporul începe să murmure. Dar în timpul acesta *Venus* intervine la *Joe*, iar acesta trimite repede pe *Mercur*, care poruncește lui *Eneea* să plece în *Italia*. El pe loc se supune și nu se înduplecă de nici o rugăciune a *Didonei*.

În timpul acesta, *Iarbas* ce eră fiul lui *Joe* și care primise pe *Dido* în *Cartagina*, dar care nu voise a l lua de soț (vezi pag. 245), vine acum din nou și o cere în căsătorie amenințând-o în cas de refuz cu isgonirea din regat. Dânsa prefăcându-se că primește îi dă întâlnire pe a douazi. În timpul acesta însă ea își prepară un rug, pe care suindu-se, ia un pumnal și înfigându-l în piept rămâne pe loc moartă, producând jale și desperare lui *Iarbas* care sosind, în loc de o drăgălașe soție găsește un cadavru inert.

Astfel nenorocita *Dido* a fost victimă a intrigilor și certurilor între Zeițe și în special a *Junonei*, care însă tot n'a putut ăsbiruiască pe soțul său marele *Jupiter*, care a pus mai presus iubirea de fiică decât de soție. (Vezi pag. 28 din presentă).

Pag. 279 (Notă).

După o legendă, care pare și mai probabilă, întâlnirea lui *Ulise* cu tatăl său *Laerte* în *Ithaca* s'a făcut a douazi, adică după ce el a ucis pe toți pretendenții la mâna *Penelopei*.

Pag. 280 (Atys).

După o legendă, acest tânăr a fost mutilat chiar de *Cybela* din gelozie, fiindcă dânsa eră mult mai bătrână ca el, iar după alții, că dânsa aflase că el eră iubit de chiar *Aphrodita*. Poeții însă fac din *Atis* simbolul primăverii, ce are același farmec și strălucire scurtă precum e și tinerețea omului.

Pag. 281. (Adaos la lit. C).

Cyrene. Nimfă thesaliană răpită de *Apolo* pe muntele *Pelion* și apoi transportată în *Libya*. Dânsa e mama lui *Aristeu*. Dar *Cirene* a fost iubită și de Zeul *Marte* născând cu el pe *Diomede*.

Pag. 283.

Erymante. Munte în *Arcadia* și cu un mare fluviu unde se află părțile cele mai fertile în cereale din toată *Grecia*. Din muntele

acesta se coboră teribilul porc mistreț, care prin puterea și ferocitatea lui producea dezastre neînchipuit de mari. El a fost ucis de Hercule.

Mai este și un alt nume de Erymante care e fiul lui Apollo, și pe care Venera l-a orbit din cauză că a surprins-o în bae cu Adonis. La rândul său, Apollo pentru a răsbună pe fiul său, s'a transformat în porc mistreț și a ucis pe Adonis amantul Zeiței. (Vezi pag. 303).

Pag. 290 și 291.

În arta egipteană *Osiris* e reprezentat de la picioare până la piept într'un scutec funebru de *momie*. În mâna dreaptă are un bici format din lamele (fășii) ca emblemă a fecundității iar în mâna stângă ține sceptrul, emblema puterii. El are pe cap o pieptănătură înaltă, susținută în lături de două lungi *pene de struț*. *Isis* e îmbrăcată într'o rochie strimță lipită de corp (colantă) ce merge de la piept până la picioare, unde se lărgeste având împrejur inele și fiind atârnată de umere și gât prin bretele. În mâna stângă are un sceptru ca semn al regalității, de care se vede atârând o cruce: drept simbolul vieții. Pieptănătura e formată din puf de pene de vultur cu aripile atârănând în jurul obrazilor, iar totul e susținut sus pe cap prin două coarne de vacă îmbrățișând discul solar ce întrupează pe *Osiris*. Uneori ca semn distinctiv are în mâna dreaptă un instrument de fier, în formă de potcoavă, prin care luă vederea acelu, pe care îl lovea.

Pag. 293.

Recunoștința *Egiptenilor* pentru animale provenea de acolo, că ei aveau credința că *Zei* își alegeau pe timpul șederii lor pe pământ un anume animal care făcea corp cu el. Pentru aceasta *Zei* erau reprezentați sub forma unor asemenea animale, sau li se atribuiau un corp omenesc provăzut cu un cap de animal crezându-l favorizat de Zei. Astfel *Amon* era adorat sub figura unui om cu cap de *berbec*; *Osiris* avea uneori un cap de *erețe* sau de *Ibis* (barză), iar *Isis* avea un cap de *vacă* cu ambele *coarne*.

Pag. 301.

Amphiaraus. Cât privește pe *Baton* care în acelaș timp era și rudă cu *Amphiaraus*, avea și el darul de profet, căci descindea din familia *Melampozilor*. După ce deci a fost înghițit sub zidurile *Thebei*, a primit și el onorurile de erou făcându-i-se o statuie ce a fost așezată la *Delphi*.

Pag. 301.

Sphinx. Corpul de leu al *Sfinxului* avea uneori cap de om, când se numea *Androsfinx* (dela *ἀνδρ-άνδρως* bărbat); altădată avea cap de berbec, când se numea *Criosfinx* (dela *κρίως*, berbec), iar când avea capul de erete, se numea *Hierosfinx* (dela *χίερος*, erete).

Pag. 304 (Alpheu).

Uneori Diana se identifică și cu altă Zeiță din *Creta* numită *Britomartis*, ce însemnează *fecioară dulce*, fiind și dânsa tot Zeița vânătoarei. După o legendă însă, această *Britomartis* eră vânătoarea peștilor, și că dânsa ar fi inventat *plasa* sau *năvodul*, de unde și numele ce mai avea de *Dictyma* ce însemnează plasă de sfoară.

Pag. 304.

Aglaea. Dintre toate *Grafiile*, cea mai tânără și plăcută eră *Aglaiia*. Se mai numește astfel și planta aromatică pe care *Chinezii* o pun în *ceai*, pentru frumosul și delicatul său parfum.

Pag. 304.

Adraste. Romanii credeau, că un om ajuns la culmea fericirii sale, prin aceasta tocmai atunci eră amenințat de nenorociri din cauza geloziei Zeilor și în special de *Nemesis* Zeița răsbunărilor. Sunt în adevăr cazuri, în care cu drept cuvânt rămâi uimit, neștiind ce să mai zici de ceea ce se chiamă *Soartă* sau *Destin*, când vezi niște lovituri neînchipuit de crude ce isbesc fără nici o milă tocmai pe cei mai buni și mai virtuoși oameni, cel puțin cât ne este permis să-i judecăm. Probă de acest lucru se citează următorul fapt în persoana lui *Paul Emil*. În adevăr, după ce el obține cea mai strălucită victorie în *Macedonia* (170 c. Ch.) asupra lui *Perseu* luat prizonier împreună cu întreaga familie, se întoarce la Roma pe unul din vasele regelui. Mulțimea aleargă înaintea învingătorului ocupând ambele margini ale Tibrului pe unde intrase. Triumful și entuziasmul au fost din cele mai frumoase ce vreodată a putut să se vadă. Toți cetățenii erau îmbrăcați în haine albe, privindu-l și aclamându-l de sus dintr'o lungă estradă ridicată în formă de amfiteatru în jurul locului anume făcut. Toate templele erau deschise, împodobite cu panglici, iar pe altare stăteau aprinse tămâe, smirnă și alte produse odoriferante exalând parfumul cel mai plăcut și abundent. Pompa spectacolului a fost împărțită în 3 zile. Prima zi abia a fost suficientă ca să se plimbe prin oraș tablourile și statuetele luate dela inamic; a două zi au peregrinat armele, cascele, pavezele, coifurile și tot aurul și argintul formând trofeele cele mai bogate și numeroase; în fine

a treiazi disdedimineață, muzicele deschiseră defileul făcând să răsunе nu cântece de sărbătoare dar cântece războinice, ca și cum ar fi fost vorba de a porni la luptă contra inamicului. În urmă se vedeau 120 tauri albi și grași având coarnele aurite și împodobite cu panglici și destinați pentru sacrificiu. În fruntea cortegiului mergeau copiii lui *Perseu* împreună cu preceptorii și guvernorii lor. Aceștia, cu ochii plini de lacrimi, întindeau către spectatori mâinile rugătoare și îndemnau pe elevii lor să implore cu umilință compătimirea poporului învingător. Îndărătul copiilor mergea *Perseu cu soția lui* coprins de spaimă și uimire. Pe lângă acestea se vedeau 400 de coroane toate de aur, ce fuseseră trimise ca omagiu din toate orașele Greciei. În fine se vedeau *Paul Emil* însuși, strălucind în aur și mătase (*fulgens auro et purpura*) stând în mijlocul unui car triumfal, al cărui aer majestos și plin de demnitate devenea și mai grandios și împunător prin etatea lui, fiind deja bătrân. La o mică distanță de carul triumfal se aflau *cei doi copii ai lui Paul Emil*, căruia Senatul și întregul popor i-a dat voie să asiste împreună cu ei la jocurile din circ date în onoarea lui, așa cum era îmbrăcat în hainele triumfale dându-i și numele de *Macedonicus*. (Vezi pag. 14 din presenta).

Astfel a fost succesul cel mai strălucit pe care nimeni nu a putut să-l atingă afară de *Paul Emil*. Dar crudul *Destin* sau *Nemesis*, cu un minut n'a întârziat pentru ca o bucurie atât de mare să n'o amestice cu venin și să nu o înlocuiască cu cea mai zdrobitoare durere mai presus de orice închipuire. În adevăr, după 5 zile dela acest mare triumf, cel mai tânăr copil al său în etate de 12 ani moare ca din senin iar după 3 zile moare și al doilea copil! Și acești singuri 2 copii ce avea, era tot ce dânsul iubea pe lume mai cu drag. El le dase nu numai instrucțiunea cu privire la vechea disciplină romană, dar îi introdusese pe frumoasa și plăcuta cale a literaturii grece și romane. El le dăduse pe cei mai renumiți profesori, și asistă el însuși la lecțiuni, ordecăteori afacerile republicei nu-l chema aiurăa.

Dar el a suferit și a suportat această groasnică lovitură cu destul curaj, căci din nenorocire, «omul mai repede se prăpădește de bucurie decât de durere, orcât ar fi ea de mare». Astfel a fost și cu *Paul Emil*, care într'unul din discursurile ținute în fața poporului asupra expedițiilor sale, plin de resemnare a zis: „Am dorit că, dacă ceva din nenorocire ar fi amenințat trebuind să expieze (ispășească) o bucurie atât de mare, dânsa să cadă mai degrabă asupra casei mele decât pe republică, (*Optavi ut, si quid adversi immineret ad expiandum nimiam felicitatem, id recideret potius in meam domum quam in republicam*). Nimeni numai este care să poarte numele lui *Paul Emil*. (*Nemo superest qui ferat nomen Pauli Emilii*). Dar bucuria voastră și prosperitatea publică îmi ușurează această nenorocire particulară (proprie) (*sed vestra felicitas et secunda fortuna publica me consolatur hanc calamitatem privatam*). Din toate bogățiile imense ce dânsul luase din

Macedonia nu numai că nimic n'a oprit pentru el totuî fiind vârsat în tesaurul public, dar chiar îi eră silă să privească comorile lui *Perseu*. Dânsul a pus anumiți oameni pentru administrație; el însă n'a adus nimic în casa sa decât memoria eternă a numelui său (*ille nec quidquam intulit in suam domum præter memoriam sempiternam nominis sui*).

Paul Emil a murit cu desăvârșire sărac, dar foarte mult iubit și respectat nu numai de ai săi concetățeni dar chiar și de foștii lui inamici. Astfel cei mai distinși *Macedoneni* aflați la *Roma* ca ambasadori, purtară de bunăvoie patul funebru pe ai lor umeri.

Pag. 303 (Acteon).

Pelion. Munte în *Thesalia* cu aspect pitoresc, râzător și plin cu toate varietățile de arbori. El aveă două mari vârfuri dintre cari unul eră consacrat pentru templul lui *Joe*, iar jos se află o mare peșteră ce serveă ca locuință centaurului *Chiron*. Muștele acesta a jucat un mare rol în legendele mitologice. În deosebi în lupta *giganților* contra lui *Joe* el fu aruncat peste muntele *Ossa* ca să atace pe *Joe* chiar în *Cer*. Aci eră locuința centaurilor; aci s'a făcut nunta Zeiței *Thetis* cu *Peleu* când au fost invitați toți Zeii și Zeițele afară de *Discordia*, și în fine din copacii muntelui acesta *Iason* a construit corabia numită *Argo*, pentru expediția în cucerirea lânii de aur.

Pag. 305.

Amazoane. Printre amazoanele celebre mai este și *Tomyris* care a ucis pe *Cyrus* regele *Perșilor*, când acesta în lăcomia lui de a cuceri întreaga lume trece din *Asia* prin Marea Neagră și voește să subjuge pe *Mesageți* popor în *Scythia* unde *Tomyris* domneă ca regină. Aci se dă o mare luptă în care *Cirus* fu luat captiv. Se zice, că *Amazoana Tomyris* după ce a tăiat capul lui *Cirus* l-a asvârlit într'un mare vas plin cu sânge zicându-i: „Beă din acest sânge de care ai fost atâta de lacom”. Legenda aceasta e dată de *Herodote*, căci după *Xenophon*, *Cirus* ar fi murit în patul său, de moarte naturală, iar după alții din cauza unei răni în lupta dusă contra unui popor numit *Derbici* (549 a. Ch.).

Pag. 305.

Amaltheea. Tot sub numele de *Amaltheea* e cunoscută și *Sibyla* din *Cumes* numită încă și *Demophila*. (Vezi p. 92 din presenta).

Pag. 305 (Andromeda).

Cassiopea. Soția lui *Cepheu* regele *Ethiopiei*, care lăudându-se că e mai frumoasă decât *Nereidele* fiicele lui *Neptun*, a fost pedepsită de acesta prin fiica sa *Andromeda* de a fi mâncată de

un monstru marin care pustiise țara. A fost însă scăpată de *Perseu* ce fusese răpit de frumusețea ei. După altă tradiție, *Cassiopea* s'a lăudat că fata ei e mai frumoasă ca *Nereidele*, pentru care aceasta a fost condamnată. Se zice însă că *Cassiopea* după moarte a fost pusă în constelațiunea cerească pentru frumusețea ei, dar pedepsită a stă cu spatele către *Olimp*, ca pedeapsă pentru orgoliul său.

Drept recunoștință pentru victoria obținută, *Perseu* după ce a luat pe *Andromeda*, a ridicat 3 altare aducând sacrificiu: o vacă pentru *Minerva*, un vițel pentru *Mercur* și un taur pentru *Joe*. După poeți însă, *Andromeda* personifică slăbiciunea naturii femeiești, care o expune la nenumărate pericole, și din cari nu poate fi scăpată decât prin intervențiunea bărbatului fiind singurul său apărător. (Vezi pag. 315 *Iris*).

Cât privește pe *Cepheu* sunt mai multe persoane cu acest nume, astfel: 1) *Cepheu* rege în *Ethiopia* și tatăl *Andromedei* cu *Cassiopea*; 2) *Cepheu* tatăl lui *Lycurg* regele *Arcadie* și unul din vânătorii porcului mistreț din *Calydon*, și în fine 3) *Cepheu* rege în *Tegeea*, frate cu *Amphidamas* și care a luat parte la expediția *Argonauților*, și unde a pierdut cei 20 de copii ce avea.

Cât privește numele de *Amphidamas* se citează mai mulți, dintre cari unul e fiul lui *Busiris* pe care *Hercule* l-a ucis pe altarul unde tatăl său avea obiceiul să sacrifice pe orce străin ce-i cădeă în mână; un alt *Amphidamas* a fost luptător în *Troia*, unde fiul său a fost ucis de *Patrocle* într'un moment de supărare. (Vezi pag. 377, *Notă*).

Pag. 306.

Arethusa. După o altă legendă, această comunicare a fost făcută în mod artificial chiar de *Alpheu*, care și-a creat un nou curs pe sub mare până în *Sicilia*, numai în scopul ca să-și amestece apele cu aceia a iubitei sale transformată în fântână.

Pag. 309.

Eaque (*Eac*). A fost fiul lui *Joe* făcut cu *Egina* fiica fluviului *Asope* din *Theba*. *Joe* venind să o vadă, s'a înfășurat într'o flacără și răpind-o a transformat-o într'o insulă din *Archipelag* pentru ca astfel să o scape de răsunarea tatălui său. Cu dânsa *Joe* a făcut pe *Eac* și *Ramadanthe*, deveniți judecători în infern.

Pag. 311.

Iris. După unii, *Iris* era fiica lui *Thaumas* cu *Electra*. Era foarte mult iubită atât de *Joe* cât și de *Junona*, pentru care și e reprezentată stând totdeauna lângă tronul acestei Zeițe. Dânsa avea grija palatului *Junonei* pe care îl stropea cu cele mai distinse parfumuri, când mai ales *Junona* venea din infern. *Iris* fiindcă

representă voința acestor mari Zei, aveă aripi cu tot felul de culori. Poeții atribuiău acestei Zeite formarea norilor care aduc ploile binefăcătoare pe pământ, precum iarăși când apare pe bolta cerească e luată ca bun augur prevestindu-ne încetarea turburărilor și furiilor atmosferice însoțite de vijelie, ploi torențiale și inecuri. Iris are câteodată numele de *Thaumartia*, după numele tatălui său.

Pag. 315.

Palamede. *Ulise* care aveă mare ură contra lui *Palamede* fiindcă îl demascase când făcea pe nebunul spre a nu merge în războiu, își răsbună în modul cel mai nedemn. Astfel pe lângă scrisoarea falsă, el îngropă o mare sumă de bani phrygieni într'un loc din locuința lui *Palamede*. Când scrisoarea fu predată lui *Agamemnon* ca șef suprem al armatei, acesta citind-o și văzând în ea mulțumire din partea lui *Priam* de trădarea unor secrete, și pentru care drept recunoștință îi dase acea mare sumă de bani, imediat fu chemat la judecată. Deși *Palamede* eră inocent, cu toate astea descoperirea banilor eră o probă sigură de trădare, când în furia generală *Palamede* a fost ucis cu pietre.

Pag. 315.

Pegasse. *Medusa* care i-a dat naștere și căreia *Perseu* i-a tăiat capul, fusese însărcinată de *Neptun*. Calul *Pegas* a rămas ca simbol de avânt și înălțime al genului poetic, presupunându-se că el duce în sbor pe poeți până la muntele *Helicon*, unde capătă frumoase și înălțătoare inspirațiuni. De aceea când un poet a reușit bine în producțiunile sale, zicem că a încălicat pe *Pegas*! Din contră, zicem că *Pegas* e nărăvaș și nu se lasă a fi încălicat, atunci când vrem să arătăm unui poet că e lipsit de talent și că deci bate câmpii pisând lumea cu fleacuri.

Pag. 317.

Satirii. Uneori atât *Satirii* cât și *Faunii* împreună cu *Panii* se confundau cu *Silvanus* Zeul pădurilor și al agriculturii. (Vezi și pag. 157, *Notă*).

Pag. 319.

Avernul. După unii nu eră gura scorborei însăși ce exală acest aer asfixiant, căci se consideră a fi un vulcan stins al muntelui *Vesuviu*. Și probă e, că tocmai pe timpul lui August (79 a. Ch.) când nimeni nu se mai așteptă, vulcanul acesta face o așa teribilă erupțiune, că distruge din temelie orașele *Herculanum*, *Pompeea* și *Stabia* rămâind îngropate împreună cu locuitori sub lava

lui. Cu această ocaziune a pierit și marele naturalist *Pliniu*, rămând victima atențiunii științifice pe care a pus o, voind să studieze de aproape acest groasnic fenomen. Prin urmare, acțiunea vătămătoare a acestei localități din *Campania* eră datorită imenselor păduri seculare din jurul său formate din arbori așa groși și înalți, că prin desimea lor formau o umbră deasă și groasă, încât împiedică orice circulațiune a aerului. Deci toate apele eșite din numeroasele isvoare erau transformate în bălți stagnante și putrefiante, exalând aerul cel mai conrupt posibil. Și probă de acest lucru e, că *Agripa* distrugând o mare parte din aceste păduri locurile și-au pierdut proasta calitate și reputația cea rea. Dar orcum ar fi, *Avernul* a făcut așa rea impresie, încât a rămas considerat ca una din gurile de intrare ale infernului.

Pag. 326.

Metempsychosa. Eată cum *Anchise* explică lui *Eneea* peregrinarea sufletelor și reîntorcerea lor din nou pe pământ, după ce au fost purificate în infern și au trecut fluviul *Lethea* ajungând în *Elyseu*.

„Aceste suflete — zice *Anchise* — trebuie îndată să însuflețească alte corpuri. De mult doream fiul meu să-ți vorbesc de aceste suflete“.

— *O! tatăl meu!* — întrerupse *Eneea* — este oare de crezut ca sufletele să se reîntoarcă de aci pe pământ și să se închidă pentru a doua oară în corpuri materiale? Și ce anume lucru ar putea să inspire acestor nenorociți un așa exces de iubire pentru viață?.

— Îți voi spune fiule (*Dicam tibi nate*) și nu te voi ține nedumerit (*et nec tenebo te suspensum*).

«Spiritul captiv în obscura închisoare a simțurilor, nu poate să străbată întunerecul și deci să admire înaltul cerurilor. Chiar și atunci când moartea deslipește sufletul de lanțurile ce-l încătușează, el încă nu poate să se curățe de murdăria ce a contractat prin unirea nenorocită ce a avut cu corpul în care a viețuit. Pata învechită a vișiiului lasă în el un semn adânc. Trebuie deci ca acest suflet, fiind supus unui chin, să-și spele păcatele trecutului. Aci, unele suflete fiind suspendate sunt expuse vânturilor; dincolo, unele din ele sunt aruncate într'o largă peșteră unde se spală de crima ce îi pătează, pe când alții se curăță prin flacăra focului. Noi toți suferim oarecari încercări, după care apoi suntem admiși în câmpiile nemărginitului *Elyseu*. Toate aceste suflete pe deplin curățite și reluându-și origina cerească după scurgerea unor mii de ani, un Zeu îi duce cu grămada pe marginea fluviului *Lethea*, unde bând apa ce dă uitărei tuturor celor petrecute, își exprimă apoi cu toții dorința, ca din nou să intre în corpuri viețuitoare, când pogorându-se pe pământ își reîncep activitatea, fiind din nou răspunzători de faptele cele rele și bine răsplățiți pentru cele bune. (Din *Eneida*, Cartea VI).

După sistemul filosofic al lui *Pythagora*, întreaga lume compusă din *Cer*, *Pământ*, *Soarele* și *Luna* și tot ce vedem or nu vedem, formează un singur corp ale cărui toate părțile sunt puse în mișcare de un singur suflet. Inteligența aceasta (*hæc mens*) răspândită prin membre (*infusa per artus*) pune în mișcare toată masa (*agitat totam molem*) și se amestecă cu acest mare corp (*et se miscet cum hoc magno corpore*). Acest suflet este pretutindeni răspândit în toate corpurile pământești și cerești, în oameni ca și în animale și în fine în tot ce se află în natură. Iar deosebirea ce observăm în aceste diferite suflete sau inteligențe, nu provine decât din deosebirea organelor la care acest suflet a fost lipit.

Această cugetare de profundă filosofie ar da naștere la discuțiuni nesfârșite, dacă s'ar căuta a fi pătrunsă în esența ei. Faptul însă curios este, că dacă admitem ceea ce ne spune *Biblia* și anume, că *Dumnezeu* a făcut lumea în 6 zile și că după ce a populat pământul cu toate animalele a făcut apoi la urmă de tot și pe om; și dacă admitem iarăși cercetările geologilor, că fiecare din aceste zile însemnează sutimi de mii de ani ce a trebuit pământului până la complecta lui formațiune, iar pe de altă parte că omul nu a provenit după antropologi, decât din transformarea lentă și progresivă a perfecționării animalelor ce formează scara zoologică, atunci d'adreptul suntem siliți să admitem, că *sufletul nostru are origină animală*, adică, că prealabil după ce a însuflețit un animal, dânsul s'a stabilit apoi în noi. Drept probă în susținerea acestei opinii ar fi în prima linie viciurile de conformație ce se observă uneori la nașterea unui om, viciuri cunoscute sub numele de *teratologie* și prin care omul vine în lume cu forme de adevărat animal, pentru care se și numește *monstru*, adică un lucru care ne uimește. Dar toate acele ființe din Mitologie numite *Centauri*, *Sfinxi*, *Minotauri*, *Sirene*, *Harpie* etc. etc., poate că nu ar fi o *simplă alegorie sau simbole* ci o curată realitate, provenită din germenul animalic prin care sufletul nostru a trăit odată. Iar faptul că niște asemenea monștrii nu se mai văd ca odinioară, este că acest germen cu timpul a pierdut din vigoarea lui, manifestându-se însă din când în când sub forme mult atenuate. Lucrul ar fi identic cu ceea ce se petrece cu orice *microb*, care pe cât se învechește și pe cât face ravage mai mari, cu atâta slăbește în vigoarea lui, până ce în fine dispare și el fie prin bătrânețe sau fie prin extenuarea puterii sale: ca orice ființă vie.

Dar e o altă parte mult mai vorbitoare în această privință, dacă facem psihologia omului. În adevăr, aproape nu e om, care să nu aibă în el *lăcomia*, *vicleșugul*, *rapacitatea*, *invidia*, *frica*, *lingușirea*, *ferocitatea*, *rânjetul câinelui* și alte multe asemenea însușiri, ce nu ar fi compatibile cu un suflet eșit direct din scânteia Divină. De altfel, *Mitologia* spune, că *Prometheu* când a făcut pe om din lut i-a înșuflet unele din instinctele animalelor și anume: *frica*, *epurilor*, *vicleșugul vulpei*, *cruzimea tigrului*, *puterea leului*, *lăcomia porcului*, *lingușirea pisicii* etc. etc., ceea ce iarăși vine în sprijinul ce-

lor spuse mai sus, arătând astfel legătura noastră atavică cu animalele. Dar iubirea și devotamentul ce ne arată unele din aceste animale până și chiar păsările, iar pe de altă parte mila și dragostea ce noi căpătăm de ele, nu ne arată oare o comunitate sufletească ce ne leagă pe noi cu ele?

Concluziunea deci ar fi, că noi oamenii nu am fost creați direct și în mod special din seânțea cerească, dar că această scânție unică a însuflețit mai întâiu toate viețuitoarele în prima linie, și că la urmă de tot ne-a însuflețit și pe noi imprimându-ne însă în acelaș timp unele din caracterele lor.

Și dacă stigmatele fizice au dispărut prin uzură și grație cărui lucru nu mai avem asemănare brută cu animalele, ne-au rămas însă imprimat în noi instinctele lor, unele bune iar altele rele, cari încăodată probează geneza noastră din animale.

De aceia neuitatul și bietul Oreste a caracterizat această geneză a noastră cu o adevărată înălțare de suflet în următoarele cuvinte, ca răspuns la întrebarea ce i-am făcut, zicând:

«Doctore, un om e în pielea fiecărui animal;
Iată dar că 'n omenire răul este natural» (pag. 85).

Dar chiar așa dacă ar fi, Cel ce ne-a născut, ne-a dat rațiunea și buna judecată, ca prin ea să ne desfacem de tot ce este animal în noi, și astfel să căutăm prin cultură și educațiune să ne apropiem de scânțea Divină din care am isvorât, lepădând tot ce e rău și nepăstrând decât ce e bun și folositor pentru toți. Cu modul acesta vom avea conștiința împăcată că ne-am făcut datoria trăind, și că am mulțumit și pe Cel ce ne-a trimis pe pământ făcându-ne om cu dreaptă rațiune iar nu animal cu instinct dobitoces. Și astfel plecați din lume fiecare cu sufletul din ce în ce mai curat, când ne vom reîntoarce, corpurile reînsuflețite de noi vor fi pe aceeaș măsură mai blânde și mai bune. Dar poate că atunci va fi și sfârșitul lumii, căci lumea — pe cât se pare — nu poate să trăiască și să fie condusă fără invidie și nedreptate.

Pag. 364.

Cassandra. Numită încă și *Alessandra*, după moarte i s'a ridicat un templu în *Troada* și altul în *Leuctra* din Grecia.

Pag. 373.

Flora. Zeița *Flora* sau *Chloris* a rămas ca simbol poetic, prin care se arată o femeie iubită și frumoasă și căreia toți din toate părțile caută să-i aducă laude și curtenire. De aci a rămas și expresiunea ce se adresează unui tânăr zicând „face buchete pentru *Chloris*“, când îl vedem că se învârtește mereu în jurul unei fete grațioase.

Pag. 367.

Destinul. Numit *Moiră* la *Indieni*, este Divinitatea cea mai înaltă, care creiază și conduce totul ce există după voința și gustul său. Dela hotărârea ce dânsul dă fiecărui om în momentul nașterii sale, nimeni nu poate să scape fie om și chiar Zeu. Această soartă el o dă în special fiecărui om prin cele 3 surori ale sale numite *Parcele* sau *Ursitoare*. (Vezi pag. 97, *Domnia lui Jupiter*; pag. 211 și pag. 90 din prezenta).

Pag. 376.

Hercule. În privința comunicării Oceanului cu Marea Mediterană, aceasta a rezultat din separarea celor 2 munți, adică *Abyla* din partea *Africei* și *Calpe* din partea *Spaniei*. Aci *Hercule* a crezut că e sfârșitul lumii. De aceea pe sus numitele coloane se crede că ar fi existat o inscripție având cuvintele: *non ultra montem*, adică nimic mai înainte, nimic dincolo, nimic afară de acest munte. *Hercule* este reprezentat sub forma unui bărbat voinic având o măciucă în mână.

Pag. 383. (Proetus).

Melampus. Renumit profet care a produs mai multe familii de profeti și medici numiți *Melampozi*. Legenda spune, că el avea obiceiul să crească șerpi tineri și că într-o zi adormind, șerpii au început să-l lingă în urechi. De atunci el a început să înțeleagă limbajul pasărilor prin care să cunoască viitorul. Între altele se spune că un rege, *Phylacus*, îl consultă pentru boala fiului său precum și asupra mijlocului ca să facă copii. *Melampus* află dela un vultur, că boala tânărului ce se numea *Iphilius*, era un cuțit pătat cu sânge, cu care el odată ca tată își amenințase fiul, și pe care cuțit apoi îl vârâse într'un arbore unde scoarța copacului îl acoperise. Trebuia deci ca băiatul să bea timp de 10 zile din apa în care să fi stat bucățile din acel cuțit. Și în adevăr, găsind cuțitul în arbore și ordonanța fiind îndeplinită, flăcăul s'a făcut sănătos iar tatăl a dat naștere la copii. Pentru aceasta a căpătat o mare recompensă. *Melampus* a luat în căsătorie pe *Iphimedia*, una din fetele lui *Proetus*, pe cari le-a vindecat de nebunia de care fuseseră coprinse.

Pag. 387. (III).

La Romani fiecare familie păstră imagina strămoșilor săi, fiind reprezentați cu toate semnele distinctive ce avuseseră în timpul vieții. Aceste portrete erau păstrate cu deosebită atențiune într'un anume loc al casei ce era numit *atrium*.

Pag. 392.

Ephialte. Trădător de patrie, indicând Perșilor locul unde se află Leonida cu cei 300 Spartiați. Mai târziu însă, capul lui fiind pus la preț, a fost omorât de cetățeanul Athenade.

Pag. 395, (VI).

Manius Curius Dentatus. După numele acestui om virtos și mare luptător, a rămas consacrat la *Roma* familia *Curia* pentru imortalizarea numelui său. Dar prin extensiune, fiecărui cetățean înzestrat cu distinse calități publice și private i se zicea „Curius“.

Pag 404, XII)

Martia. Femeia lui *Regulus* a răsbunat supliciile soțului său, supuind la cele mai groasnice chinuri pe prizonierii Cartaginezi cari i-au fost predați.

ADAOS LA COMPLECTAREA STUDIULUI MITOLOGIC

Alhambra.

Cea mai gigantică, cea mai măreață și mai frumoasă construcțiune din întreaga lume. Dânsa se află în orașul *Grenada*, pe o întindere de 800 metri lungime și 200 lărgime. Monumentul acesta a fost ridicat pe timpul dominațiunii *Maurilor în Spania* și s'a lucrat la el 42 de ani ziua și noaptea. De aci i-a provenit și numele: dela cuvântul arab *Alhambra* ce însemnează *roșu*; aceasta drept reamintire de lumina torțelor ce străluceau în timpul nopții pe când se lucră fără nici o întrerupere. După alții însă, cuvântul ar proveni dela Mahomet *Alhamar* ce însenează *cel mare, cel viteaz*. În fine unii zic, că numirea e dată din cauza culorii roșie ce aveau pietrele de marmoră și cărămizile din cari eră făcută. Dar orcum ar fi, fapt este că dela 1231—1273 cu toată munca depusă tot nu s'a putut termina, deși chiar și pe timpul lui Carol al V-lea (1350) ba chiar și după el lucrul n'a încetat. Totuși s'a ajuns la un așa capăt de frumusețe, că i s'a asigurat renumele pentru totdeauna. Partea principală formează o sală imensă de peste 60 metri lungime, unde ochiul rămâne uimit de frumusețea podobelor, de grația fără analog a desenurilor, sculpturilor și infinitelor arabescuri care de care mai bogat încărcate cu aur, aruncat cu o mână largă și chiar risipitoare. Toate aceste minuni artistice eșite din geniul diferitelor popoare și reproduse în *Alhambra*, se găsesc în perfectă unire și în armonia cea mai desăvârșită, fiind presidată de imaginațiunea feerică împreună cu cel mai delicat

gust arab. Aceasta este sala dreptății și a judecății, unde pe frontispiciu stă scris: *Dumnezeu singur este învingător*. Aci suveranii mairi primeau vizitele oficiale și tot aci se judecau și se condamnau cei trădători și necredincioși. Această sală a servit și ca reședință lui Carol al V-lea. În fine se mai găsește între altele frumoasa curte a leilor de $30/16$ metri, toată în marmoră albă și înconjurată de o galerie susținută de 128 coloane iarăși în marmoră albă. În centrul acestei curți se află renumita *fântână numită a leilor*, căci e formată dintr'un enorm basin de alabastru susținut de 12 lei în marmoră neagră. Din gura acestor lei se asvârle apă la distanțe mari formând cel mai bogat și frumos joc al apelor, după care apoi se distribue prin numeroase canale în multe și variate clădiri. Acest basin e destinat pentru purificare cu apă ordonată de religia arabă, pentru care scop în împrejurime se află o măreață *moschee*. În fine terminăm cu următoarele rânduri datorite istoricului *Condé*: „Acest palat se ridică pe o întinsă masă de pământ; dealul vecin e acoperit de arbori cu lămâiță, cu dafini, palmieri, portocali și flori; râuri aduse cu multă cheltuială formează jocuri de apă, cascade și basini ce produc fecunditatea pământului și răspândind cea mai dulce răcoare. Arborii sunt populați de păsări, iar din vârful dealurilor și din sânul pădurilor, iese un palat de plăcere de unde ochiul parcurge fără obstacol bogata și verdea câmpie, care dela principala fortificație a Grenadei se întinde în formă de amfiteatru pe o distanță de mai mulți kilometri».

Azi cuvântul *Alhambra* a rămas ca expresiunea unui simbol de tot ce poate fi mai frumos, mai înălțător și mai grandios ca construcție, arhitectură, întreaga artă picturală, decorativă și sculpturală. Iată ce zice poetul:

... *Je m'élevais la nuit,*
Vers ce monde idéal parsemé d'Alhambras.

Alcazar.

Sunt palate sau castele, unele mai frumoase ca altele, rămase din timpul *Maurilor* în Spania și răspândite în toate orașele principale, dar mai ales în *Sevila* și *Cordova*. Azi se zice *Alcazar*, la orice construcție în formă de palat și foarte bogat în ornamente și decorațiuni în stil mauric.

Anubis (Anpou).

Zeu egiptean, care era păzitorul Soarelui și al Lunei. El are formă de om dar capul de câine numit *șacal*, din cauză că posedă viclenia vulpei și răutatea lupului. Unii îl cred a fi frate cu *Osiris* și cu *Isis*, fapt pentru care a dat ajutor acesteia ca să îngroape pe *Osiris*. El avea un cult împreună cu numiții Zei, când la serbări

se prezintă un preot în numele său, care arată publicului masca de câine a capului său, pe care apoi și el și-o aplică pe figură. Unii spun că acest preot făcea haz și râdea de mulțimea credulă, care plângea moartea lui Osiris, Zeul binelui. Acest preot al lui Anubis intervenea prin rugăciuni către Isis și Osiris ca să erte pe femeile ce nu se abținuseră dela raporturile sexuale în zilele prescrise ale serbărilor, fapt ce era cu asprime pedepsit.

Brahma (Brama).

Zeu principal în *India*, creatorul lumii, al tuturor Zeilor și al tuturor celorlalte ființe. Legenda spune că *Brama*, ființă supremă și neutră voind să creeze universul, a renunțat la eternul său repaus și a făcut un ou de aur mai strălucitor decât 1000 de *Sori*, și pe care l-a depus pe valurile apelor Oceanului chaotic, după ce a introdus în acest ou un germen extras din propria sa substanță. După altă legendă, însuși *Brama* după un anume timp de ani îndelungați a eșit din acest ou, pe care desfăcându-l în două părți egale, a făcut dintr'una *Cerul* iar din cealaltă *Pământul*. După aceea tot *Brama* a creat pe ceilalți Zei (*Devas*), pe *Demoni* (*Asou-ras*) iar apoi pe toți oamenii și toate ființele vietuitoare. *Demonii* însă au devenit turburătorii sacrificiilor, inamicii Zeilor și ai oamenilor mai ales că se înmulțiseră la infinit. Credința în religiunea lui *Brama* se chiamă *Bramanism*, după care tot universul e împărțit în 3 regiuni: una superioară formată din 6 ceruri suprapuse care formează locuința Zeilor (paradisul, *Indra*), afară de un singur Cer care stă d'asupra tuturor servind ca locaș exclusiv al lui *Brama* (acesta e *Paradisul lui Brama* numit *Vrinda*); a 2-a regiune este *Pământul* (*Bhoumi*) împărțit în 7 continente concentrice separate tot prin atâtea oceanuri grupate în jurul muntelui sfânt numit *Merou* care sprijină cerul; în fine a 3-a regiune este cea subterană formând iadul (*Naraka*).

Partea principală din religiunea lui *Brama* este ideea nemuririi sufletului, ce se afirmă în transmigrațiune numită *metemsihosă*. Sufletul este o particică infinit de mică din sufletul universal sau o materie subtilă inteligentă, care se consideră însă murdărită prin unirea sa cu materia grosolană și informă. Pentru ca sufletul după moartea acestui material să revie la puritatea lui primitivă, trebuie să evolueze printr'o succesiune de existențe mai mult sau mai puțin numeroase plecând dela plante până la om. Și acest fel de călătorie durează atâta timp, până când prin virtuțile dezvoltate el se curăță de toate relele, și astfel devenind din nou curat reîntră în sânul sufletului universal de unde a plecat. Iar când din contră el a continuat aceleași rele și crime, atunci din nou va intra în corpul diferitelor animale, în demoni și în fine în infern dacă îndreptarea nu s'a făcut. De sigur concepțiunea aceasta conține cea mai înaltă noțiune de morală pentru recompensa faptelor bune și pedepsa celor rele. (Vezi *Metemsihosa*).

Bramanii sunt preoții destinați să îndeplinească sacrificiile Zeului *Brama*. Aceste sacrificii trebuiau făcute în fiecare cămin de însuși capul familiei; iar sacrificiile publice numite *sacre* se făceau de anumiți *sacerdoți bramani*, cari nu întârziară să facă un grup aparte în societate: o *adevărată castă*. Dânsii aveau pretenția că sunt eșiți chiar din gura Zeului *Brama*, și că deci sufletul lor trebuie să aibă superioritate asupra celorlalte trei caste sociale în cari intrau: *răsboinicii, civilii și muncitorii*. Și în adevăr, acești preoți infiltraseră credința în popor, că *Brama* se nutrește și se adapă numai prin gura lor, luând din tot ceea ce li se oferă ca ofrandă (*oblutio*). Pentru aceasta, persoana unui *Brama* era considerată ca sfântă în așa grad, încât el putea să comită orice nelegiuire până chiar și un omucid, fără să fie supus la nici o răspundere, pe câtă vreme cea mai mică insultă ce i s'ar fi adus, era aspru pedepsită, fără a mai vorbi de uciderea unui asemenea *Braman* ce ar fi fost o crimă capitală și din cele mai odioase. Inițierea în secretele acestor sacrificii se transmiteau prin ereditate tinerilor începând între etatea de 8—16 ani, după care apoi erau admiși în tagma sacerdotală în urma unor lungi și foarte grele studii. *Viața unui Braman* se împărțea în 4 stadiuri: I) De la cea mai fragedă etate până la maturitate se considera ca student învățând sub conducerea unui preot bătrân toate regulile și riturile cultului; II) După terminarea acestor studii se însură devenind astfel stăpân și cap de familie; III) După ce își însură și mărită copiii împărțindu-le întregul avut, dânsul se retrăgea din societate într'un loc singuratic ducând o viață de pusnic (*anachorete*), sfârșindu-și viața prin deșerturi și păduri în meditațiuni și rugăciuni; în fine IV) unii deveneau cerșetori religioși, așteptând ca și cei precedenți ca moartea să le procure fericirea supremă pentru a fi absorbiți iarăși de *Brama* din care au purces.

Buda (Boudha, Çakya-Mouni).

Marele reformator al *Bramismului* din India centrală. Acest personaj, mai mult mitic decât istoric, înzestrat fiind cu o inteligență superioară a provocat o mare revoluție în credința dominantă, ridicându-se în special contra transmigrațiunii și a neîncetatei renaștere a sufletului, atâta timp cât acesta nu putea să se desfacă de lanțurile prin cari se găsea legat de materie. Dânsul deși era prinț al unui trib, cu toate acestea el își părăsește regatul și familia la etatea de 29 ani retrăgându-se în pustiuri, pentru a cugeta la cel mai bun mijloc spre a scăpa lumea de prejudiciile de cari se află stăpânită. După 6 ani de singurătate și profundă meditațiune, el se reîntoarce în lume luând numele de *Buda*, ce însemnează *înțelept, luminat, cel care înțelege și pricepe*. Dânsul fără a-și atribui cea mai mică origină Divină, a început o propagandă contra existenței Zeilor și a puterii lor precum și abținerea dela rugăciuni, ce nu aduc absolut nici un folos și nici un

ajutor. Singurul lucru ce putea să procure omului o fericire neștirbită a unui repaus etern în rai (*Nirvana*), trebuia să fie în mod exclusiv prețul unei profunde științe căpătată printr'un lung studiu și înaltă cugetare. Cel care putea să renunțe la lume, să facă abstracție de persoana sa, cel care va fi stăpânit de milă și iubire pentru aproapele său, și în fine acela care nu se va simți fericit dacă nu va putea să procure mângăierea celorlalte ființe, sufletul unui asemenea om se va bucura de o fericire eternă în *Nirvana* și va supraveghea pentru bunul mers al întregului univers, fără să mai aibă trebuință de o nouă renaștere și nici de altă peregrinațiune.

Propaganda unor asemenea idei a avut ca rezultat formarea unei secte filosofice, care fără întârziere prinse adânci rădăcini în popor luând o largă extensiune, grație numeroșilor discipoli al căror număr creștea pe fiecare zi. În fruntea acestei mulțimi, convinsă și plină de un sincer devotament, *Buda* a cutreerat timp de 45 de ani toată *India* centrală, impunând discipolilor săi *cinstea, umilința până la cerșetorie, iubire frățească între ei și către toți, precum și facerea de bine tuturor ce eșiau în calea lor*. Grație acestei abnegațiuni, a devotamentului pentru binele obștesc, *Buda* a binemeritat dela posteritate nu numai prin colecționarea tuturor dogmelor emise de el — de oarece dânsul nimic n'a scris fiind în viață — dar și prin aceea că după moartea sa, cu toate că el nu-și însușise cea mai mică scântee divină, totuși numeroșii lui discipoli i-a consacrat un cult în semn de recunoștință, respect și admirațiune. Dar această venerațiune n'a întârziat să se transforme într'o adevărată adorațiune din partea mulțimei, așa încât, el care a fost vrășmașul Zeilor, desprețuitorul sacrificiilor și opozantul oricărei rugăciuni, a avut la rândul său sacrificiuri, rugăciuni, icoane și temple mai presus decât mulți alții cari au râvnit la asemenea onoruri lucrând în acest scop, dar fără să fi putut să-l atingă.

Doctrinile filosofice întemeiate de *Buda* poartă numele de *Budism*. Dogmele budismului au fost împrumutate din filosofia *bramică*. Deosebirea esențială însă stă în aceea, că budismul e cu totul materialist și iată cum: dânsul deși admite eternitatea și indistructibilitatea materiei elementare, aceasta însă reunește și combină elementele sale formând tot ce există în univers în urma unei simple legi mecanice, fără să fie trebuință nici de intervențiunea Zeilor și nici de puterea lor. În mod etern lumea se *formează, se desvoltă, merge apoi spre declin și în fine dispare*, pentru ca apoi din nou să se reconstitue după aceeași lege și principiu primordial. Tot astfel este și cu sufletul nostru și al tuturor ființelor viuitoare: el evoluează dela animal la om și dela om la Dumnezeu cu alternative de ridicare și pogorire ca rezultat al vișurilor sau virtuților făptuite. Dar odată ce sufletul a părăsit corpul, el nici că mai renaste și nici că mai e supus la diferitele transmigațiuni constituind metempsihosa fie în bine sau în rău. Un altul cu totul nou, va eși din focarul etern pentru o nouă ființă ce o va însu-

fieți. Orece suflet e răspunzător de faptele cele rele luându-și d'a-dreptul pedeapsa în *Karma* adică în infern fără altă expiațiune precum și răsplată în *Nirvana*, când va fi practicat *mila, moralitatea, răbdarea, energia, bunătatea și iubirea de aproapele său*, ce formează cele 6 virtuți asigurând sufletului *pacea, fericirea și bucuria eternă*, iarăși fără a mai fi trimis din nou pentru o nouă încercare și abnegațiune a *Eului* său pentru binele altora.

Bethsabeea.

Femeea cea mai frumoasă din neamul lui *Israel*. Legenda biblică relativ la această femeie e următoarea: Dânsa eră măritată cu *Urie* ce eră ofițer în garda regelui *David*. Acesta însă fiind răpit de frumusețea soției sale contractează amor cu ea iar apoi omoară pe *Urie* prin urzirea unui complot. Atunci profetul *Nathan* care știă de acest lucru, vine la *Regele David* și-i cere să-și dea opinia asupra următorului fapt, ce a rămas celebru atât ca imaginație de parabolă cât și ca expunere: «*Era într'un oraș — zice Nathan — doi oameni: unul bogat iar celalt sărac. Cel bogat aveă un mare număr de oi, pe când cel sărac nu aveă decât una singură pe care o creșteă împreună cu copiii săi. El o hrăneă cu pâinea sa, îi dădeă să beă din paharul său, și o iubeă ca pe cel mai șcump copil al său. Un călător strein venind la cel bogat și cerându-i ospitalitate, dânsul, în lăcomia lui, n'ă voit să se atingă de marea lui turmă pentru a da mâncare streinului, ci a luat oaia celui sărac, pe care jertfind-o a preparat din ea un mare ospăț*». După aceasta *Nathan* adresează lui *David* întrebarea:

— Ce zici despre aceasta înțeleptule și mare rege *David*? Ție îți este dat (tu trebuie) să judeci de acest lucru. (*Tuum est judicare de hoc facto*)

— Acest om merită moartea, zise *David* indignat. În orice cas, oricine ar fi acela, pe nedrept a făcut; deci/ cel puțin, el să deă 4 oi pentru oaia cea răpită. (*Ille reddet quatuor oves pro ove ablata*).

— Tu ești acel om (*tu es ille vir*) îi răspunse *Nathan* dându-i pe față crima făptuită. „Tu ai desprețuit poruncile lui Dumnezeu care te-a făcut rege, și pentru aceasta Domnul te va pedepsi“. În adevăr se zice că copilul ce *David* avusese cu *Bethsabeea* s'a îmbolnăvit și a murit. După aceasta iarăși ca pedeapsă, spre finele vieții sale s'a deslănțuit o grozavă *ciumă* în tot imperiul dar mai ales în *Erusalim*, când moare și el după o domnie de 40 de ani dar destul de amărit, deși a fost profetul și poetul cel mai înalt. După el a urmat *Solomon* făcut iarăși cu *Bethsabeea*.

Se zice, că după mărturisirea și părerea de rău exprimată de *David*, profetul *Nathan* i-a zis: „Dumnezeu îți iartă păcatul tău. (*Deus condonat tibi tuum peccatum*). Cu toate acestea fiul ce s'a născut din tine cu această femeie va muri. Timp de 7 zile cât a zăcut copilul, *David* a fost coprins de o profundă întristare stând nemișcat fără să mănânce absolut nimic ci numai rugân-

du-se către *Cer*. Când însă a aflat de moartea copilului, a poruncit să i se aducă mâncare zicând celor din jurul său. „Când copilul era bolnav mă rugam pe nemâncate (*orabam jejunus*) în speranță că Dumnezeu va putea fi îmblânzit. Acum însă că a murit copilul, pentru ce să mă vait în zadar? (*Cur lugeam frustra?*). Puteavoi oare prin aceasta să-l mai înviez?...

Tot despre David se mai zice, că fugind din Erusalim în urma unei revoluțiuni, a fost atacat cu pietre și cele mai grave insulte de un anume *Semei* ginerele lui *Saul*. Iar când cei din jurul lui David se repeziră și prinzând pe insultător voiră să-i tae capul, el zise: „Lăsați pe acesta să mă batjocorească”. (*Sinite istum maledicere mihi*), căci poate Dumnezeu îmblânzit prin aceste răutăți (*Forsitan Deus placatus his malis*) va avea în sfârșit milă de mine (*tandem miserebitur mei*).

Baal (Bel).

Zeul cel mai răspândit și adorat în *Asia* și în special în țara *Chaldeilor* cu capitala *Babilon* și *Asiria* cu capitala *Ninive*. El e singurul dintre Zeii popoarelor vechi care se găsește menționat în *Biblie* sub numele de *Baal* sau *Moloch*, deși după autori nu e unul și același Zeu. Adevăratul *Baal* ce însemnează stăpân, suveran, este marele Zeu, care s'a sacrificat dând naștere întregului neam omenesc, și corespunde cu *Zeus* al Grecilor și *Jupiter* al Romanilor. Deci el e stăpânul tuturor Zeilor, autorul și inspiratorul cercetărilor și descoperirilor științifice mai ales din domeniul astronomiei. Ca și *Jupiter*, a avut și el de soție pe *Belie* fiindu-i soră iar după alții pe *Astartea* Zeița frumuseței. Zeul *Baal* era așa de iubit încât fiecare oraș avea al său *Baal*; dar mai ales *Tyrul* și *Sidonul* erau renumite prin al lor *Baal-Tsour* și *Baal-Sidon*, fără să schimbe nimic din esența lui, fiind considerat pretutindeni ca singurul Zeu al naturii și procuratorul tuturor forțelor universului. El era personificarea Soarelui și i se aducea ca sacrificiu fructe, tauri și uneori chiar mici copii. Dar fapt grav era, că prostituțiunea, cel puțin temporală, era considerată ca sacră, fiind ca un sacrificiu plăcut acestei Divinități. De aci expresiunea «*fica lui Baal*», ce arată pe o curtesană feniciană, care sub pretextul de a fi plăcută Zeilor se dă la desfrânări. Când *Ebreii* au ocupat *Palestina* numită țara lui *Chanaan* dela *Cham* fu blestemat al lui *Noe*, a avut foarte mult de luptat împotriva cultului acestui Zeu, ce era pretutindeni adorat și răspândit făcând mare concurență lui *Iehova*. Și probă este, că unele triburi ebraice au mers până acolo, încât alături de un templu în *Samaria* au ridicat un altul în onoarea lui *Baal tyrianul*; și aceasta chiar sub domnia lui *Achab* și *Izabel*.

Confucius.

Filosof, istoric și om de stat în China (350 a. Ch.). El era fiul unui mare guvernator ce era considerat ca fondatorul dinastiei chineze (Tchéou). Încă fiind tânăr arătase atâta inteligență, cunoașterea profundă a lucrurilor și îndemânare în orice întreprindere, încât regele din *Lou* i-a încredințat cele mai înalte funcțiuni. Dar el renunță la toate aceste onoruri și îmbrățișează cu mult devotament studiul aprofundat al cărților canonice (*Kings*) pentru a servi la educațiunea poporului și a guvernanților. În special principiile sale, ce conțineau arta prin care cei mari puteau să ajungă a fi iubiți de popor, făcuse că cei mai mulți suverani din diferite state ale Chinei se întreceau care mai de care să cunoască și să pue în practică lecțiunile și doctrinele acestui mare filosof. Cu toate acestea, după lungi și grele silințe, părându-i-se lui că numărul de 3000 discipoli ce strânsese nu era suficient pentru scopul ce urmărea, iar pe de altă parte că-și pierduse soția precum și unicul fiu în care avea multă speranță, se reîntoarce în patrie, unde totuși a continuat răspândirea doctrinei și ideilor sale filosofice până în ultimul moment, când a murit în etate de 73 de ani. Doctrinele sale propagate de ai săi discipoli au devenit baza civilizațiunii Chineze și regula lor politică, ce a fost urmată de toate dinastiile ce s'au succedat până azi. Toți împărații i-au conferit onoruri aproape divine, așa că în toate orașele Chinei s'au ridicat temple *acestui sfânt* filosof, în care și astăzi chiar el primește un cult de venerațiune, considerat fiind ca cel mai mare binefăcător al poporului. Caracterul predominant al filosofiei lui Confucius este simțul practic și utilitar ce conține precum și o mare iubire către umanitate. Tot sistemul său e bazat pe datoritiile reciproce ale oamenilor, pe legătura între prinț și supușii lor, pe iubirea între tată și fiii lui precum și dragostea între cetățeni. Dar mai ales respectul către părinți și strămoși era fundamentul doctrinei sale. Singurul cult ce trebuia dat, era acela al strămoșilor căci aceștia, după el, reprezentau adevărata religiune națională. După dânsul, toate dinastiile până și însuși mulți din Zei, nu erau decât spiritele primilor strămoși ai națiunii.

Druizi.

Preoții religiunii poporului *Gal*, cari propovăduiau o doctrină spiritualistă și filosofică, grație căreia au avut o preponderanță asupra poporului și chiar în conducerea lor politică. Învățătura lor nu se găsea în nici o carte, de oarece dânsii se slujeau numai cu memoria, împărțășind celorlalți ceea ce apucaseră dela predecesorii lor, fapt pentru care dogmele religioase sunt puțin cunoscute. Cu toate acestea ei adorau un Zeu suprem, creatorul lumii numit *Dispater*, provenit el însuși din Zeul morței, și că lumea trebuia să se distrugă prin foc și apă. Cultul religios se

făcea prin păduri întunecoase fără să aibă anume temple zidite, ci numai un simplu altar pe o lespede de piatră. Deasemenea eră cu totul oprit reprezentarea figurată a Zeului fie prin icoane zugrăvite sau sculpturi în lemn or piatră. Caracterul esențial în religia *Galilor* eră credința ce aveau în nemurirea sufletului și într-o altă lume după moarte. În afară de Zeul creator, *Galii* mai recunoșteau și alte divinități puternice printre cari se află teribilul *Teutatis* căruia se sacrificau victime umane; *Hesus* Zeul luptelor; *Belenus* Zeul luminei și *Camulus* Zeu rășboinic. *Druizii* în afară de mari teologi, dâșșii erau tot așă de buni astrologi, profeți și medici, lucru ce făcea mare impresiune poporului asupra căruia aveă o puternică influență. De aceea dâșșii nu numai că erau scutiți de orice imposit și serviciu militar, dar se bucurau de cea mai înaltă stimă și respect. Azi chiar cuvântul *Druid* represintă la figurat un om savant, a-toate știutor și solemn. Ceremonia cultului religios nu puteă fi efectuată decât prin ei și cu mâinile lor. Pe lângă arborii pădurilor, *stejarul* în deosebi eră cel mai venerat. Astfel, la o anumită epocă se celebră cu mare pompă o ceremonie simbolică de către *Druizi*, ce constă în culegerea după ramurile stejarului a mugurului verde în fiecare an, a căruia eternă verdeață eră simbolul puterii care fecundează pământul și reînnoește anotimpurile.

Druizii foarte adesea erau luați ca judecători în certurile particulare și chiar în neînțelegerile dintre state, când sentințele erau uneori foarte aspre, mergând dela interzicerea sacrificiilor până la excomunicare. *Druizii* recunoșteau autoritatea unui preotșef ales pe viață. Această alegere se căută a se face într'un loc corespunzător cu centrul *Galiei* (între *Chartres* și *Orleans*).

În clasa *Druizilor* se găseau și femei numite *druidrese* cu funcțiuni analoge precum și acei renumiți *Barzi* a căror menire eră să încurajeze pe luptători prin cântece eroice și să celebreze triumfurile lor prin imnuri răsunătoare, *Druizii* și-au pierdut din influența lor în epocă imperiului roman, mai ales în timpul lui *Tiberiu* și *Claudiu*, când li s'a interzis în special sacrificiuri umane.

Ca reminiscență din partea *Druizilor* au mai rezistat câțva timp *Barzii*, cari mai ales în *Britania* s'au bucurat de oarecare favoare din partea nobilimei și a prinților, la masa cărora le aduceă desfătare prin cântece de voce și instrumente. Azi, cuvântul *Bard* reprezintă simbolul unui poet entusiasmă, reproducând în cânteceile sale trecutul eroic și geniul poetic al unei națiuni. Astfel am avut și noi pe poetul nostru *Alexandri* numit *Bardul dela Mircești*, în memoria locului său de naștere și al devotamentului ce a depus vulgarisând frumusețea poeziilor noastre luate din gura poporului.

Fakir (Faquir).

Nume ce se dă în *Industan* oamenilor săraci dar religioși până la extrem. Orcă *fakir* trăește vânzând apă țărănilor și ace-lora ce vin să asculte la serbările cultului din bisericile lor. Ei sunt cerșetorii, ce se văd pretutindeni dar mai ales la noi, și cari prin plânsete și milogeli unite cu nume de sfinți și rugăciuni cer milă trecătorilor. Un cunoscut învățat, *Williams*, în studiile sale arată și descrie lucruri extraordinare și aproape de necrezut, ca cele ce urmează: Un *fakir* stă toată ziua șezând fără să se miște de loc, și nu se culcă niciodată ca să doarmă. El stă nemișcat având gura deschisă ca să pronunțe mii și mii de cuvinte din *Zeul Siva*. După aceasta el se puneă cu capul în jos și astfel stând drept și imobil ca un stâlp, începeă să spue o mulțime de rugăciuni. În urmă aprindeă un foc, și fiind legat de picioare pe un stâlp transversal și cu capul în jos, își făcea vânt legându-se d'asupra focului și întreținându-l astfel d'a nu se stinge.

Un altul aveă atârnat de gât o salbă de fier în greutate de 12 kilogr., și se jurase că are să o poarte, până ce prin cerșetorie va obține suma necesară pentru construirea unui spital. Unii mergeau cu lanțuri atârnate de picioare, alții umblau în ciobote pline cu cuie, iar altul își agățase picioarele cu un lanț de fier, și stând atârnat cu capul în jos se hotărâse să stea în această poziție până va muri.

Williams spune, că a găsit un om, care stătea de 50 de ani în aceeași poziție pe un pedestal de piatră expus la soare, la vânt și la ploae. El nu se mișcă decât odată pe zi, când fanaticii săi prieteni îl conduceau la apele sfinte ale fluviului *Gange*. S'a văzut iarăși asemenea ființe stând cu brațul d'asupra capului și cu mâna închisă și strânsă în formă de pumn, așteptând cu răbdare ca unghiile să intre în carne străbătând peste dosul mâinei și când brațul atrofiat și paralizat nu mai putea să se miște. Tot acest explorator spune, că a văzut un *fakir* la o colină sfântă măsurând deget cu deget pământul pe unde a călcat sfântul *Krichna*; acest ocol eră de 30 de kilometrii, și trebuia să reinceapă acest lucru de 100 de ori. Unii se sinucid în numele religiniei iar alții se îngroapă de vii într'un loc retras fără aer, fără lumină și fără hrană, stând astfel mai multe zile și săptămâni până când tovarăși și credincioși de ai lor vin la timp hotărît, pentru a vedea minunea scoțându-i din groapă încă fiind în viață.

E bine înțeles, că acești *fakiri* numiți și *dervisi*, pe lângă exaltarea spiritului lor provocat de credința religioasă au și ceva meșteșugit, prin care pot să înșele un popor așa credul ca cel indian, când adesea chiar și noi la diferite reprezentațiuni date de prestidigitatori, rămânem uimiți de cele ce vedem, deși știm bine că în fond e o simplă amăgire plăcută

Gambrinus (Cambrinus).

Rege legendar al *Flamandilor*, pe care Germanii îl consideră ca inventatorul *berei*. Se crede că acest nume ar proveni din din *Jan primus*, Jean I duce de *Brabant* (1251—1294) care a primit președenția corporației numită *gelde a brancardierilor* din Bruxelles. Deci din *Jan primus*, prin contragere și conrupere de cuvinte, s'a făcut *Gambrinus*, care e reprezentat ca un gigant, ținând în mână un pahar plin cu bere spumoasă (halba). Tot lui se atribuie fondarea orașului *Cambrai* din nordul Franței.

Idmon.

Fiul lui *Apolo* cu nimfa *Cyrene*. El eră profet și a luat parte la expedițiunea Argonauților unde a și murit în *Bithynia* ucis fiind de un porc mistreț. Pe mormântul lui Beoțienii au ridicat un oraș numit *Heracleea*, și luară din ordinul lui *Apolo* numele lui *Idmon* ca protector al lor.

Mithra.

Una din marele divinități din religia *Persilor*. Eată ce zice despre el Zeul suveran *Ormuz* în cartea sfântă *Zend-Avesta*: „Când am făcut pe *Mithra* l-am creat în așa fel, ca să fie adorat ca și mine însumi“. El e cel mai strălucitor, cel mai bun și cel mai puternic dintre geniile binefăcătoare (*Izeds*) luptând contra celor rele (*Dews*). El e principiul luminei, al adevărului, al bunei credințe, al legăturilor sincere între oameni și ale faptelor ce săvârșesc fiind în același timp și controlor. El mijlocește raporturile între oameni și Zei; ba servește chiar și ca mediator între *Ormuz* și *Ahriman*, pentru care *Mithra* se mai chiamă și *Mesites* adică interpus, mijlocitor; de aci poate și origina cuvântului *misit*.

În urma unei îndelungate activități însă. *Mithra* întrece pe creatorul său în așa chip, încât lumea uită pe *Ormuz* adoptându-l pe el ca mare Zeu. Cu modul acesta *Mithra*, devenit Zeu puternic, împarte lumea în lumină și întunec, judecă sufletele morților, și în calitate de a-totputernic reprezintă *Soarele*, când și intră în luptă cu un teribil șarpe numit *Ahi* simbolul geniului rău: *Ahriman*. În această luptă el este victorios întocmai ca și *Apolo* cu *Python*, iarăși șarpe vrăjmaș al omului, deși poeții văd în aceasta mai mult risipirea norilor întunecoși prin razele Soarelui.

Mithra e singurul dintre Zeii persani care pe lângă un cult special mai are și imagine. Astfel dânsul se găsește reprezentat sub figura unui tânăr și puternic războinic îngenuchind un taur, pe care îl fixează cu genuchiul stâng apăsându-i grumajii; apoi cu mâna stângă îi ridică în sus capul iar cu cea dreaptă îi înfinge în

gât un cuțit pe cât de lung pe atâta și tăios. Taurul acesta după poezii este emblema *anului solar*, ce expiră pentru ca să renască.

Cultul acestui Zeu a luat o așa mare extensiune prin mijlocul magilor, încât din Persia a trecut la Greci unde în *Pont* era mult adorat iar apoi și la Romani pe timpul lui *Pompei* cu ocazia expedițiunii contra piraților cilicieni (68 a. Ch.). De aci mai în urmă s'a răspândit în provinciile iliriene, pe marginea *Danubiului*, a *Rinului* și chiar în *Britania*. Acest cult numit *mithriacism* era executat de preoți speciali având numele de *mithriaci*, al cărui secret nu-l cunoșteau decât Magii, cari celebrau cultul ascunși în peștere cu totul retrase purtând numele de *loc sacru, sfânt*. Propaganda era făcută în sensul, că aceia cari se vor devota lui *Mithra* cunoscând misterele cultului său, vor o ține o victorie deplină contra principiului celui rău, urmată apoi de cea mai bogată recompensă după moarte. Dar cei cari doreau să îmbrățișeze acest cult și să fie inițiați în secretele lui, erau supuși la cele mai grele încercări: *post, închisoare, lovituri pe corpul gol cu nuele* (flagelațiune), *expunerea în fața focului* și alte diferite torturi. Cine rezistă la toate acestea, era primit în casta mithriacilor după ce primea un fel de botez, ungere cu miere și grijanie făcută din pâine, apă și vin. După aceasta neophitul mithriac era dus în peșteră, unde se făcea un sacrificiu special numit *Taurobol* astfel: animalul era pus pe un pedestal de scânduri, iar sub el stă candidatul, astfel ca picături din sângele animalului injunghiat să cadă pe capul său. După terminarea ceremoniei se oferea celui astfel inițiat o coroană și o spadă. El însă respingea coroana zicând: «*nu asta, ci Mitra este coroana mea*», luă însă spada declarându-se soldat credincios al Zeului, frate nedespărțit al mithriacilor și devotatul lor apărător.

Zeul acesta și mai ales cultul său a fost introdus chiar și în *Roma*, făcând o mulțime de adepți contra cărora creștinismul a luptat la început foarte mult, de oarece misterele ce li se încredințau, se credeau a fi inspirate pentru a combate învățăturile creștinismului.

. Mane, Tekel și Phares.

Cuvintele acestea au legenda următoare: Se zice că *Balthazar* (550 a. Ch.) fiul lui *Nabuchodonosor*, dându-se într-o noapte la cele mai desfrânate plăceri, a poruncit în mijlocul orgiilor să se aducă în batjocură niște vase sfinte ce tatăl său luase odată din templul *Ierusalimului*. Dar abia începuse această nelegiuire, când deodată *Balthazar* vede înspăimântat o mână, care scrie pe pereți cu linii de flacăară de foc cele 3 cuvinte de sus. Nimeni neputând să dea nici o explicare acestor semne atât de misterioase, imediat a fost chemat la palat profetul *Daniel* care pe loc zise: *O rege! Dumnezeu este care a trimis această mână, și iată ce însemnează: Mane, va să zică că Dumnezeu a numărat zilele regatului tău și*

i-a hotărît sfârșitul; *Tekel*, însemnează că tu ai fost pus în cum-pănă și ai fost găsit prea ușor, și în fine *Phares* are înțelesul că regatul tău va fi împărțit.

Se zice că, în noaptea aceea chiar, *Balthazar* a fost ucis, iar *Cyrus* regele *Mezilor* reușind să schimbe cursul fluviului *Eufrate*, străbate în cetate prin albia uscată a *Eufratelui* și ocupă *Babilonia*. Mai târziu *Darius* usurpează tronul și alipește *Chaldeea* la regatul *Persan*.

Azi, expresiunea *ospățul sau banchetul lui Balthazar* imaginează o petrecere îmbelșugată și foarte sgomotoasă, dar cu aluziune de posibilitatea unui sfârșit tragic.

Cu privire la *Nabuchodonosor*, *legenda biblică* spune următoarele: Acest mare viteaz, după cele mai strălucite succese războinice, se zice că el a visat un lucru cu totul extraordinar și anume: «se făcea că se ridică în fața lui o statuie de marmoră ce avea capul de aur, pieptul și brațele de argint, pulpele de fier, însă picioarele de pământ (lut)». În timpul acesta iată că o piatră se deslipește dintr'un munte și rostogolindu-se isbește picioarele statuei, când deodată dânsa se prăvălește nerămâind din ea decât praf și țărână!¹⁴.

Azi, în stil mare poetic, se face aluziune la statuia lui *Nabuchodonosor*, când voim să arătăm, că însuși *geniurile cele mai sublime și cu inspirațiunea cea mai înaltă* au și ele cu toate acestea un punct de legătură cu partea cea mai slabă și mai vulgară, ce aparține deșertăciunii omenești; și că *însăși puterea* — ce uneori înspăimântă lumea — nu e clădită decât pe un așternut sau bază fundamentală cu totul slabă și fragilă, putându-se distruge la cel mai ușor vânt sau sguduire socială.

Tot despre acest *Nabuchodonosor*, *Biblia* spune că, timp de 7 ani, dânsul a fost isbit de o nebunie extraordinară, așa că a fost transformat în diferite animale ducând o viață întocmai ca și ele.

Moloh.

Zeul din vechiul Orient adorat de *Amoniți*, adoptat de *Phenicieni*, introdus apoi în *Tyr*, în *Cartagina* și chiar în *Ierusalim*, unde avea numele de *Zeul Baal*, E reprezentat sub forma unui om având cap de taur drept simbol al puterii, și i se aducea sacrificii victime omenești. Statuia lui era în bronz și goală la interior. Brațele erau întinse înainte dar aplecate, astfel ca să primească victimele ce i se ofereau, și cari cădeau apoi într'un mare basin de aramă așezat dedesubt. După descrierea unui rabin, victimele puse pe brațele idolului erau ridicate către cer iar apoi cădeau într'o cavitate sub statuie, ce era cu totul roșită de focul flăcărilor, astfel ca să nu se audă țipetele victimelor. Preoții la rândul lor executau în jurul Zeului mare sgomote cu tobe și alte instrumente. După unii, pântecul acestui Zeu avea 7 compartimente, și în fiecare se introducea câte o victimă vie: copil, oaie,

berbec, vițel, bou iar în a 7-a chiar un om adult. Câteodată și mai ales la Ebrei, se trecea copiii în repeziciune pe d'asupra flăcărilor din fața idolului. Aceasta avea înțelesul că au sfințit copilul sau fiica prin focul lui Moloch: lucru foarte răspândit, executat fiind chiar și de unii regi. *Solomon* a ridicat un mare templu acestui Zeu, dar *Josias* a distrus acest oribil Zeu iar locul ocupat de templul dărâmat a servit ca depunere de murdărie, pentru ca poporul să se desguste. Cuvântul Moloh a rămas ca simbol al unei instituțiuni barbare, monstruoase și cu tendința către distrugerea omenirii.

Oile lui Panurge.

Expresiune rămasă clasică și întrebuințată când voim să arătăm naivitatea dacă nu prostia unora, cari, imitând în mod orbește exemplul altora, îi urmează fără nici o judecată expunându-se la cele mai grele pericole. *Panurge* este un tip extraordinar creat de *Rabelais* (1450), care deși prost în aparență, eră totuși destul de șiret. Astfel într'o zi, acesta fiind insultat de un cioban ce se numea *Dindenaut*, drept răsbunare *Panurge* îi cumpără pe cel mai frumos berbec din turmă, pe care imediat îl și aruncă în mare. Dar la țipetele și beheeturile berbecului, toate celelalte oi se duseră după el și intrând în mare se înecară cu toatele. La rândul său însuși *Dindenaut* împreună cu ajutoarele ce avea, fără a-și da seama de pericol, se duseră cu toții după oi pentru a le aduce înapoi; dar aruncându-se în mare au pierit până la unul, lăsând în urma lor numai *proverbul*: oile lui *Panurge*!

Phryneea.

Cea mai renumită curtesană greacă (400 a. Ch.). Adevăratul său nume eră *Mnisareta*; dar din cauza culoarei palide (?) ce avea, s'a numit cu acest nume. După altă legendă însă, întreaga frumusețe a corpului său eră de așa natură, încât nimeni nu putea să scape a nu cădea în ghiarele ei. De aci numele de *Phryneea* ce după unii însemnează *rac*. După alții însă cuvântul *Phryneea* va să zică *broască râioasă*, tradus în franțuzește prin *crapaud* sau în latinește cu *Bufo-nis*. Aceasta iarăși cu semnificarea, că cine o vede și se apropie de ea, numai putea să scape ca și de *râie*! Se mai explică numele acesta și de acolo, că aceste broaște sunt mari vânătoare de insecte; deci prin analogie *Phryneea* a fost numită astfel, pentru vânătoarea ce făcea prințând pe adoratori în mreșile sale întocmai precum broasca prinde insectele. Alții o mai numeau și *ciur* (le crible), din cauză că tot prin frumusețea ei, oamenii cei mai bogați își pierdeau averea ca și cum ar fi fost pusă în *ciur* și care învățit în vânt, totul se spulberă fără a mai rămâne ceva. Adevărul este, că această femeie pe lângă frumusețea corpului mai avea și marele talent de cântătoare cu flautul, așa că prin aceste două calități strânsese o

aveře cu totul extraordinară. Și probă de aceasta se zice, că după ce *Alexandru cel Mare* a distrus *Theba*, ea s'a oferit să o reconstruiască, dar cu condiție să se pună pe frontispiciu următoarea inscripție: *Theba s'a dărâmat de Alexandru, dar s'a ridicat de Phryneea*. Thebanii însă au refuzat acest lucru.

Phryneea a fost amanta celebrului sculptor *Praxitele*, căruia servea și ca model în lucrările sale. Se zice că acest mare artist a fost primul care a reprezentat pe *Venera în corp gol*; și aceasta după copia corpului *Phryneei*, care după el, *Venera* trebuia să fie tocmai ca amanta lui. Relativ la aceasta se mai spune că odată, la marile serbări din *Eleusis*, dânsa fiind în mare unde luă o *bae*, a eșit goală împletindu-și părul capului cu atâta grație și împodobită de așa frumusețe, că a fost admirată cu entusiasm de întregul public, iar celebrul pictor *Apelles* care se găsea acolo, imediat s'a inspirat făcând după chipul acestei curtesane pe *Venus* eșind din spuma mării, numită, apoi de el *Aphrodita Anadyomene*.

Tot despre *Phryneea* se zice, că a făcut o mare prinsoare, cum că ea reușește să conrupă prin frumusețea ei pe virtuosul *Xenocrate*. Dar cu toate că n'a reușit, n'a voit însă să plătească pariul, zicând: *Eu am pariat ca să seduc un om iar nu o statuie*. În fine *Phryneea* fiind dată în judecată ca profanatoare de cele sfinte (impietate), a fost adusă în fața judecătorilor numiți *Heliasti*. Numele acesta provine de la *Helios* (Ἥλιος) adică *Soare*, căci acești judecători dădeau sentințele într'un loc deschis, adică în aer liber, și numai dimineța la răsăritul soarelui. Se zice că avocatul *Phryneei* numit *Hyperide*, părându-i-se că vorbele sale nu au destul efect asupra judecătorilor, deodată smulge voalul ce acoperea pe clienta sa, când, judecătorii admirând cu nesațiu frumusețea corpului ei, pe dată fu achitată în unanimitate.

Femeile acestea renumite prin frumusețea seducătoare, prin înaltul lor spirit și erudițiunea ce aveau, erau cunoscute la Greci sub numele comun de *Hetaira*, ce ar avea asemănare de soț, tovarăș, însoțitor. Cuvântul de *curtesană* e de origină francesă și datează din timpul lui *François premier* (1500), din cauză că la curtea acestui rege atât bărbații dar mai ales femeile erau în mare număr *à la cour du roi*. Dar și la noi cuvântul acesta are aceeași origină și înțeles, căci *a fi curtesan or a face curte cuiva*, înseamnă a fi înzestrat cu niște calități superioare și să adresezi cuvinte și expresiuni din cele mai alese, întocmai precum se obișnuiește la *curtea domnească*.

Se citează în literatură, mai ales în cea greacă și romană, mai multe din asemenea curtesane, dintre cari mai principale dăm pe următoarele:

I) *Laisa* (*Lais*) celebră prin frumusețea sa; dânsa a trăit la *Corinthe* și avea printre adoratori tot ce Grecia avea mai distins ca oameni literați, politici și artiști, între cari se numără și marele pictor *Apelles*.

II) *Leontina* (*Leontion*), căreia cei mai reputați scriitori și

poeți i-au dedicat cărți și versuri pline de laude. În special marele filosof *Epicur*, până să ajungă să fie amantul ei, i-a scris o mulțime de scrisori de dragoste ce au rămas celebre. După moartea lui *Epicur*, dânsa a continuat școala filosofică propagând doctrina epicuriană, scoțând chiar și un tratat de filosofie, citat și comentat de *Cicerone*. (Vezi și pag. 24 din volum).

III) *Thaïssa* (*Thaïs*). Eră atât de frumoasă și încântătoare, încât fermecase întreaga tinerime din *Athena*. După multe succese amoroase, în special asupra poetului *Menandru* care a făcut o piesă dedicată ei, mai târziu a subjugat chiar și pe *Alexandru cel Mare* regele Macedoniei, luând-o cu el în expedițiile din *Asia*. Se zice că la eșirea dela un banchet însoțit de orgii, dânsa a pus în mâna lui *Alexandru* o tortă (*masala*) aprinsă și prin care el fiind amețit a pus foc orașului *Persepolis*, ce eră una din capitalele regatului *Persan*. După moartea lui *Alexandru*, *Thaïs* a subjugat pe *Ptolomeu* regele *Egiptului* făcând cu el și 2 copii. Cât privește pe *Aspasia* și influența predominantă ce a avut în istoria Grecilor, este arătată la pag. 70 din prezenta.

La *Roma* erau de asemenea multe și renumite curtesane, printre cari în deosebi se citează *Clodia* sau *Claudia* sora faimosului demagog *Clodius*, și care prin frumusețea, inteligența și înalta sa instrucțiune literară atrăsese pe toți poeții, pe oratorii cei mai distinși și artiștii cei mai renumiți. Dânsa devine amanta poetului *Catule* pe care însă îl părăsește, când el coprins de mare întristare îi adresează cele mai crude epigrame imputându-i infidelitatea arătată. La rândul ei a fost și ea trădată de *Celius* fiul unui distins cavalier roman, contra căruia drept răsbunare l-a denunțat făptuitor de mai multe crime, și în special că a voit s'o otrăvească și pe dânsa. Procesul acesta a fost apărut cu multă căldură și talent de *Cicerone*, grație căruia *Celius* a fost achitat.

În fine *Messalina* și *Agripina* despre care avem să vorbim, completează tabloul marelor curtezeane ce azi pare că au dispărut, de oarece istoria contemporană e lipsită de niște asemenea personaje, sau și dacă vor mai fi existând, numai au însă influența de odinioară și nici acele calități fizice și intelectuale de a face din cei mari jucăria capriciului lor.

S i v a.

Unul din Zeii indieni ce corespunde cu Saturn sau Chronos, numit la ei Kala. E reprezentat sub forma unui om de o culoare albă ca argintul și îmbrăcat cu piele de tigru. El are 4 brațe: într-o mână ține un topor, în alta o căprioară, cu cea de a 3-a binecuvintează iar cu a 4-a liniștește pe cei fricoși. Uneori e reprezentat cu 5 capete și un singur ochiu; alte dăți cu un cap și 3 ochi, cu 8 brațe și stând pe un taur numit *Nandi*. El pedepsește aspru și fără nici o milă pe cei necredincioși lui.

Acest *Siva* când eră apucat de furia turbărei pentru a dis-

truge, scotea din gură și prin dinții săi cei ascuțiți și tăioși flăcări îngrozitoare de foc, pe care le arunca la mare distanță. Craniurile oamenilor formau în jurul gâtului său o salbă și o diademă, brațele și coapsele sale erau încolăcite cu șerpi iar în mâinile sale răsunau arme teribile, care împreună cu acea culoare albă ca cenușa ce-i acoperea tot corpul, reprezintă simbolul înspăimântător al arderii și distrugerii nemiloase.

Trimurte (Trimourte).

Este trinitatea indiană formată din *Brahma* în calitate de Zeu suprem creator, de *Vichnou* principiu conservator și *Siva* (Çiva) principiu distructiv. Aceste trei persoane reprezintă cele trei energii eterne ale naturii. După legenda indiană populară, *Brahma* nu a fost singurul Zeu care a eșit din *Chaosul* primitiv creând lumea; el a avut 2 frați cu principii și porniri cu totul opuse. Această trinitate e reprezentată prin 3 capete așezate pe un singur corp. Primul cap e provăzut cu o barbă lungă care reprezintă pe *Brahma* fiind și personagiul cel mai principal din grup. Într'o mână el ține lanțul tuturor ființelor din univers iar în cealaltă mână are o urnă (urcior) plină cu apă, care produce fecundățiunea pământului. La stânga lui *Brahma* este capul lui *Vișnou*: figura tânără și plăcută iar la dreapta este *Siva*, a cărui expresiune e foarte crudă și barbară. Cu toate că la început *Vișnou*: nu avea caracterul unui adevărat Zeu, totuși prin binefacerile aduse omenirii, el încetul cu încetul se substituie vechilor Zei până chiar ia locul și lui *Brahma* devenind el Zeul suprem, etern, infinit, sufletul universal care pătrunde și însuflețește întreaga lume. Totul, împreună cu Zeii nu există decât prin el; și iarăși totul se va absorbi în el în momentul când lumea va intra în soluțiune, pentru ca apoi totul și toate să se nască din nou prin el, producându-se astfel alternativele eterne de formațiune și distrugere la care este supus universul întreg.

Zeul *Vișnou* este adorat mai ales sub numele de *Agni*, ce reprezintă scânteia solară ce întreține focul sacru al cultului domestic și public. El a adus cele mai salutare servicii omenirii, prin aceea că în clipe de spaimă și iminente pericole s'a pogorât din *Cer*, și sub diferite transformări luând chip de om sau animale numite *avatars* (descindere) sau incarnațiune, a înlăturat orice catastrofă în calitatea lui de Zeu protector și conservator. Astfel, odată un mare gigant *Haiagriva*, vrăjmaș al Zeilor și al oamenilor, reușește să fure cărțile sfinte (*Vedas*), în urma cărui lucru lumea fiind lipsită de izvorul adevărului și al luminei căruia îi datoră întreaga civilizație, era amenințată să cadă în întunec și barbarie. Atunci *Vișnou* se pogoară pe pământ și descopere, că gigantul ascunsese cărțile sfinte în fundul mării. Indată Zeul ia forma unui pește, străbate în vizuina tâlharului, ia cu el cărțile și le duce în *India*. Altădată un geniu rău voind să răpească dela

Zei băutura ce produce nemurirea, întreprinse un mare războiu voină să răstoarne lumea. Pentru aceasta rostogolise în mare muntele *Merou* care era locuința Zeilor, prăvălind astfel întreaga creațiune în fundul abisului primitiv. Atunci *Vişnou* apare sub forma unei imense *broaște țestoase*, ia pe țeasta sa divină greutatea lumii ce se clătină și previne astfel distrugerea ei, căci pământul își revine forma primitivă și totul intră în ordine. Dar după aceasta un alt gigant a luat tot pământul și l-a aruncat în abis; dar și acum *Vişnou* transformat în *porc mistreț* învinse pe gigant, iar pământul sub apărarea sa și-l așează din nou la locul său obișnuit. În fine *Vişnou* a luat forma unui *leu* ca să înfrângă pe un alt gigant a cărui trufie și nelegiuire conrupea rasa omenească. *Leul divin* eșit dintr'o coloană de piatră se asvârle asupra monstrului sfâșiindu-l în bucăți.

De aci încolo incarnațiunea (avatar) Zeului devine cu totul a unui om. Astfel un gigant *Mahabale*, se făcuse stăpân pe a treia parte din lume, și devenise prin tirania și usurpațiunea sa foarte neplăcut Zeilor. *Vişnou* se însărcinează cu răzbunarea comună. Pentru aceasta el ia figura unui *Brahman* sărăcăcios și pitic sub numele de *Rama* sau *Vamana*, și se presintă înaintea monarhului cel orgolios și-l roagă să-i dea *trei pași* de pământ. Regele înduplecat de înțelepciunea lui în convorbirile avute, îi promise dându-i și cuvântul de onoare. Atunci *Rama* desfășurându-și imensitatea corpului măsoară pământul cu un pas și cerul cu alt pas. Dar când era să coprindă și infernul cu al treilea pas, deodată gigantul cade în genuchi și recunoscând cu umiliță puterea Zeului suprem cere ertare, când *Vişnou* îi lăasă stăpânire numai pe un mic și modest regat. După o legendă, Zeul acesta s'a pogorât pe pământ ca rege pentru ca să învețe pe oameni agricultura și munca pământului, după care apoi s'a urcat din nou la *Cer*. El însă s'a mai pogorât odată, când s'a și însurat cu *Sita*, fiica unui rege puternic care neavând copii, se zice că a tras o brasă de plug cu rugăciuni în dorința aceasta, și din care brasă s'ar fi născut *Sita* de o frumusețe strălucitoare. Dar un gigant, *Ravana*, îi răpește această iubită soție, când *Vişnou* care acum ca rege avea numele de *Rama*, imediat pornește contra răpitorului în fruntea unei armate compusă din poporul de *maimuțe* și cu *urși* teribili ca luptători. În drum dau peste un braț de mare care se opune la trecerea războinicilor. Atunci un mare meșter și priceput industriaș, *Hanouman*, ajutat de maimuțe, construiește repede un pod făcut din stânci de piatră servind pentru trecerea armatei. Gigantul n'a putut să reziste, astfel că fiind învins a fost prins și ucis, iar *Rama* luându-și soția se întoarce în cel mai mare triumf.

Sub numele de *Krichna*, *Vişnou* a fost un erou binefăcător cutreerând pământul pentru a liberă popoarele de tirania unor prinți răi și de jafurile multor tâlhari, dându-le precepte înțelepte și exemple de mari virtuți. Se crede că *Buda* nu e decât însuși *Vişnou* marele și înțeleptul reformator al Bramanismului. Totuși

Indienii aşteaptă reintoarcerea lui Vişnou, care la urma urmei trebuie să se scoale din somnul în care stă, — căci după credinţa Indienilor el doarme adânc de tot — şi astfel va sfârşi odată cu această fantasmagorie a vieţii omeneşti. Atunci el va lua forma unui cal inaripat de o albeaţă strălucitoare, şi lovind globul terestru cu piciorul îl va reduce în praf şi în ţărână, asvârlind pe cei răi în prăpastia fără fund iar cei buni vor intra în sânul Divinităţii.

Cel mai neînduplecat vrăjmaş al lui Vişnou a fost fratesău *Siva* (*Civa*) căci toate luptele ce a dus erau provocate de geniul său cel rău şi distructor.

Thoth (Theut).

Unul din cei mai populari Zei din *Egipt*. El a luat naştere din reunirea a două divinităţi din epoca primitivă a religiunii egiptene şi anume: din *cynocephale*, animal ce avea corpul de maimuţă iar capul de câine şi din pasărea *Ibis*, adoraţi şi unul şi altul ca Zei lunari. De aceea *Thot* are cap de barză şi corp svelt şi uşor de maimuţă. Cât timp *Osiris* a guvernat *Egiptul*, *Thot* a fost secretarul său intim şi credincios. Deasemenea când *Osiris* a fost omorît de *Typhon*, el a scăpat pe fiul său *Horus* iar apoi a dat cel mai eficace ajutor lui *Isis* pentru căutarea soţului său. Iar după ce *Osiris* a fost găsit şi în urmă a înviat din morţi, *Thot* prin perspicacitatea spiritului său şi profundele cunoştinţe magice ce avea, a jucat cele mai principale roluri în ceremoniile ce se dădeau publicului în onoarea Zeului suprem. Reputaţiunea lui *Thot* a fost aşă de mare, încât cultul său fu introdus chiar şi în Grecia identificat fiind cu *Hermes* sau *Mercur*. (Vezi pag. 290).

Valhala (Walhala).

Locuinţă mitologică a luptătorilor eroi aparţinând popoarelor din nord. Acest paradis al morţilor este imaginat în locul unde pădurile şi mai ales una din ele numită *Glasi*, are arbori cu frunzele de aur, unde *marmora*, *agatul* şi *porfirul* se ridică în *colonnade* şi *ace ascuţite*. Palatul acesta, *un al 2-lea Elyseu*, are o înălţime extraordinară, aşă încât vârful său nu se poate vedea, sau cel mult abia se zăreşte. El este provăzut cu 540 de porţi aşă de largi, că poate să intre cu înlesnire în linie de front deodată 800 luptători. Sălile sunt toate în marmoră precum şi zidurile ca şi coloanele, iar drept mobile decorative stau suspendate nenumărate trofee luate în luptele războinice ca: *pavăze*, *săbii*, *lânci* etc. Pe faţada templului se află figurat un *lup* pe spatele căruia stă un *vultur* în semn de simbol al războiului. Toţi eroii morţi în lupte vin în *Valhala* şi se aşează alături de *Odin*, care presidează întreaga adunare precum şi bogatele ospăţuri date în onoarea eroilor, şi cărora *Valkyriele* — cari sunt nimfele paradisului — le varsă în cupe de aur vin delicios, apă cu miere adică hydromel

și bere (*cervoise*). Toți regii, chiar și dacă n'au murit în luptă, încă vin și ei în *Valhala*. În fiecare dimineață, la cântatul cocșului, toți eroii ies pe câmp deschis și dau între ei lupte înverșunate provocându-și răni și chiar mutilări. Seara însă toate plăgile se vindecă și toți în veselie iau parte la mari banchete având în cap pe *Odin*: Zeu mitologic *Ssandinav* numit de Germani *Wotan*, care este principiul tuturor lucrurilor și în special al elocinței, al înțelepciunii, al poeziei și distribuitor al curagiului și al biruinței în luptele războinice. Nimfele *Valkirice* înveselesc pe acești caspeți-eroi prin băuturile cele mai delicioase, dintre care berea spumoasă și cea mai curată joacă primul rol precum și laptele unei capre numită *Heidrun*.

În ceea ce privește mâncarea, este procurată de membrele fumegânde ale unui *porc mistreț*, totdeauna intact, totdeauna renăscând, pentru a satisface pofta lor cea nesățioasă. La aceste prânzuri se văd și 2 lupi: *Gri* și *Iraki* cari nu se despart de *Odin* stând unul în dreapta iar altul la stânga picioarelor lui, și căra *Odin* le dă vinul său — căci el nu bea de loc — precum și orce mâncare din abundență.

Nevasta lui *Odin* se chiamă *Frigga*, care împarte cu el sufletele celor cari mor pe câmpul de luptă. Pe lângă aceștia mai este *Freya* Zeița amorului și *Eyra* Zeița sănătății Zeilor și a oamenilor precum și o mulțime de alți Zei ca: *Tyr* protectorul luptătorilor și atleților; *Braga* Zeul cântului și al poeziei (*Apolonul nordului*); *Heimdall*, curcubeul (sau *Iris*) prin care Zeii comunică cu pământul; *Balder*, simbolul bunătății: Zeu bun și îndatoritor; *Vidar* (*Hercule*), care trebuie să omoare pe lupul *Fenris*, inamic declarat al Zeului; *Vali*, îndemânatec trăgător cu arcul (*Ulyse*) *Uller*, ale cărui *patine* brășează ghețurile cu o repeziciune de necrezut și în fine *Forsate*, împăciuitorul certurilor și judecătorul regilor.

În opoziție cu *Valhala* este *Niffleim* sau infernul, ce reprezintă locuința celor fricoși, cari stau într'un loc plin de întunec, străbătut de 9 fluviuri pline cu apă neagră, spumoasă și murdară, unde nu se simte decât durere, nu se aude decât țipete și nu se zărește decât *Hela* sau moartea împreună cu lupul *Fenris* executorul celor mai teribile chinuri. Dar toți acești Zei n'au să dureze totdeauna, căci *Loki*, geniul răului împreună cu *Ahriman* cel mai puternic gigant, ambii dotați cu aceeași inteligență ca și Zeii, dar cari iubesc răul numai pentru a face rău, vor reuși să sdruncine și să răstoarne întreaga lume provocând cea mai grozavă prăbușire, din care măcel însă pierind chiar și însuși *Odin*, vor eși divinități mai puternice și o lume mai bună.

Sub *Ludovic I* al *Bavariei*, lângă *Ratisbone*, s'a ridicat un monumental palat, ce servă ca *Pantheon* pentru toți oamenii cei mari ai Germaniei. Acest colos a fost inaugurat în 1842 cu cea mai mare solemnitate.

V e d a.

Cartea sfântă a *Indienilor*, conținând toate scrierile sacre ce formează baza religiunii, a moralei, a obiceiurilor și chiar a instituțiilor sociale după cari se conduc. Există 3 mari volume de aceste cărți numite *tripla Veda* (Reg Veda), conținând fiecare o culegere de imnuri versificate în onoarea numeroaselor Divinități precum și riturile adică regulile după cari trebuie să se facă sacrificiurile, să se lumineze altarele și să se întrețină focul sacru domestic sau public. Se crede că aceste cărți au fost dictate chiar de *Brama* Zeul suprem, alegând pentru aceasta pe cei mai bogați oameni din imperiu.

Zoroastru sau Zarahusta.

Fondatorul și reformatorul religiunii *Persane* ce avea numele de *Mazdeism*. Acest cuvânt provine din *Mazda*, care în limba zendă însemnează cel mai învățat, acela care știe totul. Doctrina *Mazdeismului* a fost culeasă de *Zoroastru* și pusă într'o carte numită *Avesta* sau *Zendavesta*. Acest mare filosof deși persecutat de toate geniile rele, totuși a reușit în propaganda sa răspândind-o în toată țara și curțile regale. Religia *Persană* sau *Mazdeismul* recunoștea o singură putere divină care intrupează toate perfecțiunile. Acesta este *Ahura Mazda* (*Ahura* = stăpân și *mazda* = mare), dar cunoscut mai mult sub numele de *Ormuzd*. El e Zeul suveran, a-tot știutor, cel luminos, cel mai mare, cel mai bun, cel mai activ, cel mai inteligent și cel mai frumos. El e creatorul a-tot ce există și care a scos lumea din prăpastie, din abiz; în fine *Ormuz e principiul binelui*. Dar abia universul a fost creat de acest mare și bun Zeu, că îndată a eșit din văzduh un geniu distractor care se ridică în contra lui *Ormuz*. Acest geniu vrăjmaș neîmpăcat al omenirii se chiamă *Ahriman* ce însemnează *spirit strâmt*, spirit ce produce înecăciune, sufocație. Lupta între acești 2 Zei a fost mare și mult timp nehotărâtă. În special când *Ormuz* a creiat pe primul om, pe dată *Ahriman* l-a și omorât. Inșă din sângele acestui om numit *Kaiomorz* a răsărit un arbore cu 10 ramuri groase, și din fiecare apoi au eșit câte 10 perechi de oameni prin care pământul a fost populat. *Ahriman* nu a putut să distrugă aceste noi creaturi de oameni; dar el neîncetat caută prin diferite mijloace și multe căi întinzându-le fel de fel de curse pentru ca să cadă în brațele răului, lucru la care foarte adesea ajunge.

Doctrina stabilită de *Zoroastru* eră foarte simplă și curată. *Divinitatea* nu avea nici templu, nici altar și nici statuie. Cultul constă numai în întreținerea focului sacru ce eră simbolul Zeului. Nu se cerea alte sacrificii decât boi și berbeci; apoi rugăciunea, practicarea virtuței și munca câmpului. După moarte sufletul e dus în fața unui judecător numit *Rashou*, care prețuește faptele

bune și cele rele. La esirea dela această judecată sufletele trec peste o largă punte sau pod numit *Cinvat*, și care este așezat d'asupra infernului. Dacă sufletul e vinovat, se prăbușește în iad unde e primit în brațele lui *Ahriman* și apoi supus la cele mai groasnice chinuri fără sfârșit; dacă din contră a eșit curat dela judecată, atunci merge înainte pe acea punte, ajunge în paradisul din înaltul cerului, unde *Ormuz* îi asigură un loc bucurându-se pentru eternitate în deplină fericire până la a doua înviere.

Această religie a suferit cu timpul mari schimbări cu deosebire la *Mezi*, și mai ales când a fost exploatată de casta sacerdotală a *Magilor*, cari propagau ideea că deopotrivă trebuiesc date sacrificiuri și rugăciuni atât principiului bun cât și celui rău, și când credința în explicarea visurilor și ghicirea viitorului fură introduse în cultul religios, prin care acești *Magi* speculau buna credință a poporului.

Adaos la pag. 414.

NOTE BIOGRAFICE ALE UNOR MARI LITERAȚI

Horățiu (Quintus-Horatius-Flacus).

Horățiu s'a născut la *Venosa* în *Apulia* la 66 a. Ch. din părinți modești; dar toți fu trimis la Roma pentru studiu iar de aci la *Athena* pentru perfecționare având etatea numai de 22 de ani. Aci întâlnește pe *Brutus* omoritorul lui *Cesar* și intră ca tribun militar în serviciul său. În lupta dela *Philippe*s însă din Macedonia unde *Octaviu* și *Antoniu* bătură cu totul pe *Brutus* și pe *Cassius* la 42 a. Ch., *Horățiu* fu coprins de așa frică, încât după chiar mărturisirea lui își aruncă pavăza și o ia la fugă, el fiind destinat la o altă glorie decât aceea a armelor. Și în adevăr, cu toate că reîntors la Roma a fost nevoit din lipsă de mijloace să funcționeze ca scriitor ordinar la un *pretor*, talentul său însă de literat și înalt poet a luat un așa repede avânt, că făcând cunoștință cu *Virgiliu*, acesta prinse multă afecțiune de el și pe dată îl presintă lui *Mecenate*, protectorul tuturor artelor și intimul lui *August*. Dar tocmai după o încercare de 9 ani — fiind bănuț ca adeptul lui *Brutus*, el capătă încrederea lui *Mecenate* devenind intimul său în așa grad, că îi dă un domeniu în *Sabina* la *Varia*, unde poetul își găseă liniștea recreîndu-se de munca intelectuală în care mereu se află încordat la Roma. La rândul său *Mecenate* îl presintă lui *August*, care imediat prinde așa afecțiune de el încât dorește să-i fie intim secretar. Eată de altfel scrisoarea lui *August* către *Mecenate* în această privință: «Până acum n'am avut trebuință de nimeni să-mi facă scrisorile către amicii mei, dar

astăzi că mă simt obosit și bolnăvicios, doresc să-mi aduci pe *Horatiu*. El va sta cu mine la masă și-mi va face toate scrisorile și corespondența». Dar *Horatiu* care iubea mai mult libertatea și plăcerea studiului, a refuzat sub motiv că și el se simte slăbit. Impăratul departe de a se fi supărat, a continuat să-l ia ca pe un bun amic trimițându-i următoarele rânduri: «*Folosește-te de mine cu cea mai mare libertate ca și cum ai fi musafirul meu la masă. Această calitate îți dă tot dreptul din partea mea. Tu știi foarte bine cât eu doream să trăiești cu mine în felul acesta dacă sănătatea ta ți-ar fi permis*». Recunoștința lui *Horatiu* nu a fost mută atât către *Mecenate* cât și către *August*, căci nimeni ca el nu i-a făcut prin scrierile sale literare mai cunoscuți asigurându-le memoria până în momentele de față, nu lingușindu-i prin laude înjositoare, ci numai prin ceea ce era în adevăr demn de laudă fiind consecința marelor servicii aduse patriei și înaltului lor spirit de liberalitate. *Horatiu* a fost criticat de unii ca iubind prea mult desfătărilor fiind poreclit ca *epicurian*; aceasta însă după scrierile sale, mai ales în poemele, unde se află cântat amorul și alte deliciuri. De fapt însă el era foarte prudent de oarece cunoștea în destul valoarea moderațiunii. De aceea el fără să urască luxul curței imperiale și nici să se dea înapoi dela mesele bogate oferite de *Mecenate*, avea însă o măsură în toate, iar la prima ocaziune fugea de marele foloase procurate de soartă, și părăsind *Roma* se retrăgea la *Sabinum* sau *Tibur* (*Tivoli*), unde avea o vilă mai bogată cumpărată de el. *Horatiu*, deși nimeni ca el nu a cântat în poezie vinul și amorul, totuși era foarte cumpătat, desfătându-se din toate fără să abuzeze de nimic. El a murit în etate de 57 ani, în acelaș an cu *Mecenate*, și căruia *August* i-a pus mormântul alături de amicului și protectorul său.

Operele mai importante produse de *Horatiu* sunt: „*Odele și epodele, satirele, epistolele și arta poetică*“, fiind și azi considerate ca model de gust, stil corect și împodobite cu frumoase precepte de morală și înaltă filosofie.

Archias.

Poetul *Archias*, născut la *Antiohia* din *Siria* la 120 a. Ch., a arătat multă dispoziție de a fi poet încă fiind copil. După ce a fost aplaudat în toată *Asia mică* și în *Grecia*, pleacă în *Italia* stabilindu-se succesiv în *Tarent*, *Regium* și *Neapole*, unde civilizația greacă și gustul de literatură clasică a acestei națiuni era în floarea lui și unde poetul fu așa bine primit și încărcat de atâtea onoruri, încât i s'a acordat titlul de cetățean roman din *Heraclea*. Acest oraș din *Lucania*, pe golful de *Tarent* din *Italia* meridională încheind un tratat cu *Roma* în bune condițiuni, era considerat ca aliatul Romanilor și deci se bucură de toate drepturile oricărei cetăți amicale.

Mai târziu *Archias* se duce la *Roma*, unde iarăși helenismul

era adânc infiltrat în toate părțile și mai ales în societatea înaltă și cultă. Într'un asemenea mediu, *Archias* fu îmbrățișat de toți literații, filosofi și oratorii cei mai celebrii cari pe întrecute, fie din vanitate sau din punctul de vedere cultural, își făceau o deosebită și distinsă onoare de a veni în contact cu artiștii și literații greci. Astfel *Archias*, grație unui asemenea curent favorabil și a talentului său, devine intimul celui mai ilustru personajiu adică al lui *Luculus* și mai ales al lui *Licinus* fiul acestuia.

La 90 a. Ch., în virtutea unei legi, *Plautia Papiria*, numită astfel după numele celor 2 tribuni cari au propus-o și anume *Plautius Silvanus* și *Papirus Carbon*, care acordă dreptul de cetățean roman la toți aceia cari erau deja cetățeni al vreunui oraș aliat Romanilor, cu singura condițiune de a face declarație în timp de 60 de zile, *Archias* îndeplinește această formalitate, mai ales și prin intervenția directă a lui *Luculus*. El însă drept recunoștință către protectorul său, își schimbă numele în *Licinius* după acela al lui *Luculus*. După un timp oarecare însă, și anume după 30 de ani, *Archias* fiind deja bătrân, *Papius* tribunul poporului vine cu o lege, prin care gonește din Roma pe toți străinii ce se ziceau că sunt cetățeni romani. Atunci un oerecare *Gratius* inamicul lui *Luculus*, cere expulzarea lui *Archias*, pe motivul că nu putea să probeze inscripția în lista orașelor Italiei, și nici că se găsea în vreun registru de recensământ numele ce poetul purta.

În această penibilă situație *Archias* recurge la sprijinul marelui orator *Cicerone*, al cărui consulat el îl cântase în frumoase și elogiioase versuri. *Cicerone*, fie ca recunoștință, fie ca să placă înalților săi protettori, fie pentru amorul artei sau fie numai pentru pasiunea gloriei dela care niciodată nu se dă înapoi, primește cu entuziasm apărarea acestei cauze, ce în adevăr n'a contribuit mai puțin la glorificarea numelui său prin deplinul succes ce a obținut. Printre frasele cele mai puternice și argumentele aduse de *Cicerone* în fața judecătorilor sunt și acestea: Dânsul aducând ca martor chiar pe *Luculus*, cel mai distins și reputat cetățean care el înrșuși asistase la înscrierea lui *Archias* în registrele de împământinare zice: «Eată de față un om care spune, nu doară că el crede dar că știe; că nu a auzit dar că a văzut; că nu a intervenit dar că a lucrat». (*Adest vir qui dicit, se non opinari sed scire; se non audivese sed vidisse, se non interfuisse sed egisse*). Iar la sfârșitul discursului privind țintă în ochii judecătorilor le zice: «Noi cei înzestrați cu cele mai nobile cunoștințe să nu ne mișcăm de vocea poeților?». (*Nos instituti rebus optimis non moveamur voce poetarum?*).

De altfel, bărbați eminenti și instruiți ne arată, că pentru toate celelalte studii se cere învățatură specială, aplicațiune și practică. Poetul însă are totul dela natpă și el cedează impulsiei geniului său. El are o suflare Divină care îl însuflețește. Poeții trebuie considerați ca lucruri sfinte, căci e o favoare, e un dar sfânt al Zeilor ce îi recomandă respectului nostru. Să fie deci

un dar sfânt pentru voi judecătorilor, pentru voi atât de culti acest nume de poet, ce nici barbarii n'au profanat vreodată. Stâncile și pustietățile răspund la vocea lui; adesea chiar animalele sălbatice se împlânzesc și se opresc în loc la cântecele lui; iar noi nu ne vom mișcă la glasul poezilor? După moartea lui *Homer* 7 popoare s'au certat între ele, pretinzând fiecare că a fost poetul lor; iar noi pe acesta încă fiind viu îl vom respinge oare?!“.

Aceste expresiuni pe cât de enervice și totdeauna de înălțătoare ce nu puteau fi spuse decât de un *Cicerone*, au avut ca efect un deplin rezultat, adăogând încă o piatră nestimată la gloria lui.

Virgiliu.

Publius Virgilius Maro (70—19 a. Ch.), s'a născut în *Mantua* din părinți agricultori, având ca tată pe *Maron* iar ca mamă pe *Maia*. La etatea de 16 ani a studiat limba greacă, medicina și matematicile iar apoi astronomia și fizica, având astfel întinse cunoștinse enciclopedice. Când *August* obține marea victorie la *Philippe* în Macedonia contra lui *Brutus* și *Cassius* omorătorii lui *Cesar*, drept recompensă împarte tot pământul din *Mantua* soldaților săi, când atât *Virgiliu* cât și părinții săi rămân săraci, proprietatea fiind luată de un căpitan. Atunci *Virgiliu* care nu avea decât 18 ani, face o plângere în versuri lui *Polion* comandantul trupelor așa de frumoasă, că acesta impresionat de frumosul său talent pe loc îi dă o scrisoare de recomandare către *Mecenate* la Roma. Ajuns aci, imediat capătă afecțiunea acestui puternic și iubitor al literaturii în așa grad, că se și duce cu el direct la *August*, care iarăși apreciindu-i frumoasele calități dă imediat ordin să i se restituie patrimoniul. Dar căpitanul revoltat de această îndrăzneală, nu numai că s'a opus dar i-au amenințat cu moartea. Și în adevăr, pe loc îi și urmărește cu mai mulți soldați, așa încât *Virgiliu* ca să scape de furia căpitanului se aruncă într'un râu, și prin înot fuge într'un sat vecin. Din nou plângându-se lui *August*, ei fură definitiv instalați în proprietatea lor. Pe lângă multele și frumoasele laude aduse lui *August*, *Virgiliu* având etatea de 34 ani — scrise după îndemnul lui *Mecenate* care iubea foarte mult agricultura — renumita operă: *Georgicele* în versuri, la care a lucrat 9 ani, iar apoi *Bucolicele* cântând viața pastorală, și în fine *Eneida* care, deși chiar azi e admirată, totuși se zice că nu eră pe placul lui, așa încât murind a rugat pe amicii săi a o arde. *Virgiliu* a murit la 51 de ani la *Brindisi* în *Calabria*, de unde corpul fu transportat la *Neapole* după dorința lui și îngropat la *Pouzoles* unde și azi i se arată mormântul.

Platone.

Platone (430 a. Ch.). Cea mai vie imaginațiune. El fiind admiratorul lui *Homer* a început prin a face versuri, dar negăsin-

du-le bune le-a dat foc, după care a părăsit arta poetică și s'a consacrat cu totul studiului filosofiei devenind cel mai celebru cugător al întregii lumi. El fu chemat cu multă stăruință de *Denys* tiranul din *Siracusa*, unde sosind i s'a făcut sacrificiuri ca și unui Zeu. Văzând însă că nu poate face din el un ideal elev, *Platon* se retrage; este însă vândut ca sclav de stăpânul corăbiei, după unii din chiar porunca lui *Denys*. Scăpat de un filosof din *Cyrena* se stabilește definitiv la *Athena*, unde înființează renumita sa școală într'un loc retras numit *Academie*, care cuvânt a rămas tot așa de celebru ca și înțeleptul profesor. *Platon* era dotat dela natură și cu frumusețea fizică având între altele un corp bine făcut și cu spete largi, de unde i-a provenit și numele. Dar cu toate daturile acestea el era de o nespusă modestie. Se zice că, ducându-se la jocurile *Olympice* a făcut cunoștință cu cele mai înalte personaje, pe cari apoi i-a și poftit la el când s'au întors la *Atena*; iar când aceștia îl rugară să le prezinte pe *Platon* a căruia cunoștință doareu să facă și când el le răspunse: *eu sunt*, dâșii au admirat cu atât mai mult modestia sub care se prezentase, ceea ce îi făcură să-i dea un respect pe atât mai mare.

Platon a murit în etate de 92 de ani. Pe mormântul lui s'a pus acest epitaf: „Pământul acesta acoperă corpul lui *Platon*; Cercul posedă fericitul său suflet. Tu omule! oricine ai fi, dacă ești cinstit admiră virtuțile sale și cultivă-le“.

Aristote.

Aristote (384 a. Ch.). A fost fiu de medic născut în *Stagira* din *Macedonia*. Aplicat la studiul filosofiei, a urmat școala lui *Platon*, pentru cere înadins a venit la *Atena*, devenind tot așa de ilustru ca și profesorul său. După moartea lui *Platon* se retrase în *Mysia* unde ia în căsătorie pe sora amicului său *Hermias*, prințul unei localități. Reputațiunea sa de mare înțelept se răspândi așa de mult, că *Filip regele Macedoniei* îl chemă să dea educațiunea fiului său devenit *Alexandru cel Mare*, scriindu-i: „Te anunț că am un fiu; eu mulțumesc Zeilor nu atâta că mi l'a dat, cât că mi l'a dăruit în timpul lui *Aristote*. Sper că vei face din el un succesor demn de mine și un rege demn de *Macedonia*“. Iar felul cum el a reușit, se vede în expresiunea ce adesea *Alexandru* obișnuia să repete: «Eu sunt recușcător lui *Filip* că trăesc și lui *Aristote* că trăesc bine».

După urma lui *Aristote*, *Atenienii* au profitat foarte mult din partea lui *Alexandru*. Spiritul lui *Aristotel* era înzestrat cu toate calitățile iar observațiile lui științifice foarte serioase și juste. Studiul său asupra animalelor pentru care *Alexandru* îi trimisese enorma sumă de 800 talanți, e și azi citat cu mult respect. Artă lui poetică, retorică și filosofică este considerată ca o autoritate necontestată de toate secolele. *Aceeași deosebire este* — zicea el — *între un învățat și ignorant ca între un om viu și un cadavru*. Și

iarăși: *Literatura servește ca podoabă în timp de bucurie și de consolare în timp de întristare.* Odată fiind întrebat la ce slujește filosofia, el zise: *dânsa ne învață să facem de bunăvoie, ceea ce alții nu fac decât din nevoie.* Din cauză că el își predă lecțiunile plimbându-se, școala lui s'a numit *peripatetică* iar discipolii *peripateticieni*. Ca orșice om ce se ridică mai sus de nivelul comun prin muncă și inteligență, a avut și el destui vrăjmași între cari pe un preot al Zeiței Ceres. Acesta, sub cuvânt că *Aristotel* aducea soției sale ce murise onoruri asemenea cu acelea al unui cult, a fost acuzat ca sacrilegiu ridicându-și soția la rangul de Divinitate. Dar *Aristote* — pentru a nu fi silit a se pune în contact și a discuta cu acest preot — a părăsit el însuși *Athena* retrăgându-se la *Chalcis* în *Eubeea*, unde a și murit în etate de 63 de ani. Compatrioții și admiratorii săi au ridicat altare în onoarea lui consacrandu-i și o zi de sărbătoare.

Ovidiu.

Publius Ovidius Naso (43 a. Ch.), născut la *Abruzza* dintr'o familie nobilă de cavaleri, avea așa aplicație pentru poezie, încât făcea versuri chiar fiind copil. Devenit mare, ajunse repede la cea mai înaltă reputație, așa că *August* îl primește la curtea sa dându-i cele mai distinse onoruri, având chiar locul său rezervat la orice joc public. El era foarte mult iubit de public dar mai ales de femei, atât pentru calitățile sale fizice cât și pentru dulceața și farmecul spiritului său prin care încântă pe toți și pe toate. Dar tocmai când era în culmea fericirii, deodată fu trimis în exil de *August* în țara *Sciților* și anume pe marginea *Mărei Negre*, la *Tomis*, azi frumoasa noastră *Constanța*, unde pentru cinstea noastră i s'a ridicat o frumoasă statuie eterinizându-i-se încă odată numele. Causa acestei neașteptate disgrății a rămas și azi un mister, de oarece nici el n'a spus-o. Unii cred a fi fost legăturile amoroase ce ar fi avut cu *Iulia* fiica lui *August*; alții însuși scrierile lui și în special *arta de a iubi* considerată ca operă de coruperea moravurilor și în fine după unii, că el era în complot contra lui *Tiberiu* designat ca succesorul lui *August*. Fapt e, că dânsul cu toate laudele aduse lui *August* și *Tiberiu* până la exaltare, totuși n'a reușit a fi ertat și readus la *Roma* după cum doreă. Izolat în mijlocul unui popor considerat ca barbar și fără să poată schimba o vorbă cu nimeni căci nu cunoștea limba, a stat plângându-și soarta 9 ani, scriind opera măhnirilor sale (*Tristele, tristesse*) până în momentul când a murit în etate de 60 de ani. Cenușa sa fu transportată la *Roma* și pusă cu mare ceremonie într'un frumos mormânt. Dintre operele cele mai frumoase și răspândite sunt *metamorphosele* tuturor Zeilor și Zeițelor din Mitologie.

Seneca.

Seneca. Născut în Spania la anul 3 a. Ch. în Cordova din părinte bun orator. Elev al școalei stoice reprezentată prin Zenon, a devenit un celebru filosof plin de mare virtute și abțință. Și cu toate acestea, urmărit de Caligula care aspiră la gloria elocinții, având complice și pe Messalina, a fost acusat de adulter cu Iulia văduva lui Vicinus unul din binefăcătorii săi și fiica lui Germanicus, în urma cărui lucru a fost exilat în insula Corsica din Sardinia. Iulia care urmă cu multă asiduitate școala unde Seneca profesă lecțiuni de înaltă filosofie, a fost asasinată prin uneltirile Messalinei: această femeie tipul desfrânării în plăcerile amoroase, deși era împărăteasa Romei fiind soția lui Claudiu. Dar și soarta are ale ei răsbunări, căci Claudiu aflându-se în Ostia, dânsa — care noaptea eșia din palat deghisată în faimoasa curtesană Lycisca pentru a petrece în mijlocul celor mai joase prostituate — a avut curagiul să se mărite în public cu Silius făcut consul de ea. Dar Narcisse inamicul ei anunță imediat în persoană pe Claudiu, care însă nu cere decât, ca această nenorocită să ve la el pentru desvinovățire. La auzul acestora, Narcisse temându-se a fi ertată, trimite un tribun cu ordinul să omoare pe Messalina, ceea ce s'a și întâmplat primind o lovitură mortală din mâna unui soldat, ea neavând curajul să se omoare singură.

Cât privește pe Seneca, el a stat în exil 9 ani, cu toate lingușirile adresate celor puternici. În plină resemnare a scris renumitele *consolațiuni* adresate mamei sale Helvia, ce era o femeie distinsă prin spiritul și virtuțile sale.

După moartea Messalinei însă, Agripina fiica lui Germanicus și mama lui Nerone cu Domitius, ia în căsătorie pe Claudiu ce-i era unchiu și devine astfel împărăteasă, când și reușește ca fiul său Nerone să fie adoptat de Claudiu ca moștenitor, deși avea și el ca fiu pe Britanicus. Atunci Agripina chiamă imediat pe Seneca din exil însărcinându-l cu educația lui Nerone. Atâta timp cât Seneca nu s'a ocupat decât de această misiune, a reușit să facă din Nerone un așa elev, că era numit *amorul Romei* iar el devine intimul său ministru, după ce prealabil Agripina a omorât pe Britanicus. În executarea acestei oribile crime se zice că Seneca a fost complice, fiind în cele mai strânse și intime raporturi cu Agripina. Și probă în aceasta este, că Seneca s'a făcut stăpân pe toate moșiile și palatele lui Britanicus devenind astfel cel mai bogat personaj din Roma, dar în acelaș timp și cel mai urât și desprețuit pantru conruperia vechiului său caracter, făcându-și astfel mulți inamici. La aceasta s'a mai adăogat și faptul, că Nerone din blând ce era — încât trebuind odată să semneze sentința de moarte a doi criminali a zis: *aș fi voit mai bine să nu știu să scriu* — deodată se transformă în cel mai crud tiran, așa încât în prima linie asasinează pe mama sa Agripina. Se zice că acest proiect oribil a fost destăinuit lui Seneca, pe care nu numai că

'l-a aprobat, dar a compus și o scrisoare de apărare lui *Nerone* pe care a citit-o în Senat, fapt ce a produs multă emoțiune și desgust publicului în contra lui *Seneca*. Lucrurile însă merg din ce în ce mai rău, căci *Nerone* cade în ultima degradare petrecând cu cele mai josnice persoane și răpește cu forță și în mod brutal pe *Poppeea* soția lui *Othon*, numai pentru faptul că acesta a avut imprudența să-i spună că femeea lui e cea mai frumoasă și deșteaptă din Roma, și despre care se zicea că avea 500 de măgărițe procurându-i laptele necesar pentru a lua bae orunde se află, și că ea a fost prima care a întrebuintat masca. Iar pentru ca să scape de virtuoasa *Octavie* soția sa, ce eră soră cu *Britannicus*, *Nerone* o asasinează făcând pe *Poppeea* împărăteasă. Dar și ea n'a avut o soartă mai bună, căci odată părându-i-se lui *Nerone* că râde de el, e coprins de așa furie, că lovind-o cu piciorul în pânțele a rămas moartă pe loc. Se zice că remușcarea lui *Nerone* a fost așa de mare, încât el însuși i-a ținut un discurs funebru și a pus-o în mormântul marei familii numită *Julia*. Din cauza acéstor porniri crude precum și din numărul crescând al vrăjmașilor, *Seneca* se retrage din capul afacerilor publice înlocuit fiind cu *Tigellin*.

Excesele și crimele de tot felul împing pe *Calpurnius Pisone* la constituirea unei conjurațiuni pentru a scăpa lumea de acest monștru. Din nenorocire complotul n'a reușit, și printre numeroasele victime a fost implicat și *Seneca*, căruia *Nerone* pe loc îi trimite ordin în *Campania* unde se retrăsese, ca să se omoare alegându-și el singur mijlocul pieirei. În fața acestui crud și nemilostiv decret, *Paulina* soția lui *Seneca* se hotărăște să moară împreună cu iubitul ei. La acest devotament *Seneca* zise: «*Vom muri împreună în aceiași statornicie; dar gloria e mai deplină și mai curată din partea ta*». După aceea amândoi fură așezați pe scaun și li se tăiară vinele dela brațe. Pentru *Seneca*, ce eră mult slăbit de necazuri și neîntreruptă abstenență, i-a fost destul scurgerea unei mici cantități de sânge, pentru ca imediat și în mod foarte liniștit să-și dea ultima suflare având etatea de 61 ani. *Paulina* însă rezistând mai mult, a fost scăpată dela moarte din ordinul lui *Nerone*, care o iubea foarte mult.

Dar și sfârșitul acestui tiran nu a fost mai puțin tragic. În adevăr, pe când se află la *Antium* în complectă destrăbălare, află că Roma e în plin foc. Atunci el vine, și urcându-se într'un turn privește acest sinistru spectacol, și plin de bucurie scoate sunete melodioase dintr'o harpă ce avea în mână, și cântă o poezie făcută de el asupra dezastrului dela *Troia* cunoscută sub numele de *Troce halosis* adică luarea *Troiei*, căci ἄλωσις are această însemnare. După aceea aruncă această crimă — făptuită după unii chiar de el prin *Tigelin* — asupra creștinilor, pornind contra lor prima și cea mai îngrozitoare persecuție, apoi se duce în *Grecia*, unde arătându-și talentul de muzicant și poet, se întoarce cu 1800 de coroane și intră în cel mai mare triumf în Roma. Dar tocmai acum

el află că *Galba* guvernatorul din *Spania* a fost proclamat de armată împărat și recunoscut de Senat. Atunci *Nerone* fu declarat ca inamic al patriei și deci trebuie să moară! Neavând nici o scăpare, *Nerone* se omoară singur cu un pumnal strigând: «*ce mare om și ce mare musicant pierde lumea!*». Astfel *Nerone* moare la anul 68 d. Ch.) după ce a domnit 14 ani și neavând decât 31 de ani.

CELE ȘAPTE COLINE ALE ROMEI.

Capitoliu.

Capitoliu, munte (*Mons Capitolinus*). Cel mai renumit dintre colinele Romei. Aici era ridicat mărețul templu al lui *Joe* protectorul cetății numit *Jupiter Optimus Maximus* (cel mai bun și cel mai mare), precum și al *Minervei* și *Junonei* ca protectoare a căsătoriilor. În special *Junona* se bucură de cea mai mare favoare, mai ales când după al III-lea rebel punic Romanii au transportat din *Cartagena* la Roma statua *Junonei* unde era adorată sub numele de *Astarteea* sau *Zeița frumuseții*. Aceasta s'a făcut în scopul de a o face favorabilă neamului roman, uitând distrugerea *Cartagenei* la care ținea foarte mult (vezi pag. 28 din prezenta). De aceea sub numele de *Juno caelestis* (lumină cerească), dânsa era adorată în tot *Latium* și de toate popoarele din vechea *Italia* ca *Sabini*, *Etrusci*, *Samniți*, *Obrieni* etc. Dar pe lângă aceasta, dânsa avea o mulțime de alte nume sub care era adorată aducându-i-se anumite culturi. Astfel succesiv se numea *Juno-Lucina* (*Zeița nașterilor*); *Juno-Moneta* (*Zeița bunelor sfaturi*); *Junona Sospita* (dela *sospes-itis*, apărător, deci *Zeița* protectoare a femeilor), și în fine *Juno Pronuba* (dela *pronuba-æ* tovarășe sau dela *pronubus-i* pretendent, deci *Zeița căsătoriei*) etc. Toate aceste însușiri erau concentrate într'o mare statuie numită „*Juno-regina*“, pusă într'un măreț templu în *Capitoliu*. Aci se aduceau rugăciuni și sacrificiuri din partea diferitelor stări sociale la începutul fiecărei luni. Așa de exemplu, femeile măritate la calendele lui *Martie* aduceau sacrificiuri în onoarea *Junonei* prin serbări numite „*matronalia*». Din partea lor și fetele mari făceau același lucru la începutul unei *Iunie*, ce s'a numit astfel dela *Junonia* după numele ei; și astfel la începutul fiecărei luni, aproape nu lipseau daruri și sacrificiuri de care *Junona* să fi fost lipsită.

Pe lângă aceasta, *Capitoliu* era renumit și prin aceea, că aci marii triumfători *Romani* se ridicau în acest loc în aclamațiuni generale pentru a fi sărbătoriți. De aci a rămas și expresiunea: *a se urcă în Capitoliu sau a fi condus pe Capitoliu*, când voim să arătăm strălucita reputațiune la care poate să ajungă cineva prin succesele sale literare sau militare.

Dar tot acest munte eră provăzut de o stâncă urmată de o prăpastie îngrozitoare numită *stânca Tarpee* (*mons tarpeianus*). Origina acestei numiri este următoarea: După ce *Romulus* și *Remus* uciseră pe *Amulius* puind apoi pe *Numitor* ca rege, dâșii puseră temelia unui oraș pe laturea stângă a fluviului *Tibru*, unde fuseseră crescuți de lupoaică și unde se află 7 coline: *Capitoliu*, *Palatin*, *Quirinal*, *Celius*, *Aventin*, *Esquilin* și *Viminal*, de unde și numele acestei cetăți de *Arx Septicolis*. Dar numele consacrat și transmis întregi lami este *Roma*, provenit din următoarea tradiție: După ce orașul a fost construit, s'a născut între ei discuție (*contentia orta est inter eos*), care dintre ei să deă numele noului oraș (*uter daret nomen urbi novae*) și să o guverneze (*et regeret eam*). Intrebând oracolul acesta răspunse, că acela va fi, care va vedeă mai mulți vulturi. *Remus* cel mai dintăiu a văzut 6 vulturi (*Remus prior vidit sex vultures*); dar *Romulus* după aceea a văzut 12 (*sed Romulus postea duodecim vidit*). Astfel *Romulus* victorios prin augur a numit orașul *Roma*. (*Sic Romulus victor augurio vocavit urbem Romam*). Din cauză însă că orașul nu aveă locuitori, *Romulus* a dat acea serbare memorabilă, la care a invitat și pe *Sabini*; dar la un semn dat toată fetele au fost furate de Romani. (*Signo dato, omnes virgines raptae sunt a Romanis*). Din aceasta rezultând rășboiu, *Sabinii* năvăliră asupra *Romei*. În capul armatei se află generalul *Titus Tatius*, care întâlbind pe tânăra *Tarpee* ce se pogorise din colină pentru a luă apă dela o fântână pentru sacrificiu, *Titus* o conrupe promițându-i tot ce va voi, dacă va conduce armata sa în *Capitoliu*. Fata impresionată de lucrurile ce străluceau în mâna stângă a soldaților, a cerut cele ce *Sabinii* purtau în mâinile stângi adică brățările și inelele. (*Illa petivit quod Sabini gerebant in manibus sinistris videlicet armillas et annulos*). Promisiunea dată însă nu i-a folosit, căci *Sabinii* conduși în cetate, înghesuiră pe nenorocita fată între ei și o striviră, omorând-o cu scutele de aramă ce aveau pe brațul drept. Astfel o trădare nelegiuită a fost rășbunată printr'o pedeapsă repede. (*Sic proditio impia vindicata est poena celeri*). De atunci stânca aceasta unde locuia *Tarpeea* a luat numele său, și din al cărui vârș se aruncau în prăpastie toți cei criminali și trădători de patrie.

De aci a rămas și zicătoarea: a fost asvârlit după stânca *Tarpee*, când voim să exprimăm la figurat căderea dintr'o situațiune prea înaltă, sau pierderea totală și repede a unei mari popularități fiind vorba de un om politic.

Quirinal.

Quirinal. Până la *Traian* această colină eră unită cu *Capitoliu*, când practicându-se o largă deschidere s'a ridicat în acest loc marea statue numită *Columna lui Traian*. Înaintea lui *Romulus* dânsa eră locuită de *Sabini*, unde erau ridicate 15 al-

tare pentru cultul divinităților ce dâșii adorau. *Aurelian* a ridicat un măreț templu în onoarea lui *Apolo*.

În 1574 s'a ridicat un palat excentric sub pontificatul lui *Grigorie al XIII*, ce abia a fost terminat după 200 de ani. Când *Roma* devine în 1870 capitala întregului regat Italian, *Quirinalul* fu dat ca reședință re^e gelui *Victor Emanoil*.

Celius.

Celius. Numele său provine dela un oarecare *Caeles Vibena* general etrusc, care gonit din *Etruria* cu *Severius*, s'a așezat aci împreună cu restul armatei lor.

Această colină a servit mai mult ca centru comercial având totuși o mulțime de biserici și în special mănăstiri. Muntele acesta a fost mai întâiu numit *Querquetulanus* din cauza mulțimii arborilor de stejar (*quercus*) de care eră acoperit.

Aventin.

Aveatin. Numele său provine dela *Aventinus* regele *Albanilor*, care a fost îngropat într'una din cele două șesuri ale acestei coline fiind separate printr'o mică vale. Deasemenea *Remus* — în urma sfaturilor date de oracol — a fost și el reîngropat tot aci. La rândul său *Ancus Martius* iarăși în această localitate a transportat pe locuitorii orașelor latine cucerite. În fine *Aventinul*, considerat ca a IV-a colină fiind încorporat la cetatea *Roma*, a mărit micul stat roman. Deși această colină nu intră în incinta religioasă a cetății — adică în acel spațiu înconjurat de ziduri unde se practicau riturile religioase cunoscute sub numele de *pomerium* — totuși fu acoperit de locuitori și o mulțime de temple. Dintre acestea cele mai principale eră templul *Dianei* construit sub *Servius Tullius* de către *Romani* și *Samniți*, reuniți pentru a servi ca centru de unire al acestor două popoare. Mai eră apoi și templul *Minervei*, care tocmai pentru frumusețea lui, Zeița aceasta mai eră numită și *Minerva Aventiniensis*. Împăratul *Claudiu* (400 a. Ch.) a introdus muntele *Aventin* în incinta religioasă a cetății, când a devenit partea cea mai populată din *Roma*, unde mai târziu chiar *Traian* își făcuse o casă particulară (50 p. Ch.).

Se menționează, că la o distanță oarecare din *Roma* pe marginea râului *Anio* se află o colină numită muntele *sacru* ce purtă tot numele de *Aventin*, dar fără să fie unul și acelaș. Confusiunea provine de acolo, că plebeii retrăgându-se aci revoltați, s'a numit și locul acesta tot *Aventin* ca și cel propriu zis ce servea ca locuință a poporului, în opoziție cu muntele *Palatin*, ce eră locuit numai de patricieni.

Eschilin (Esquilinus).

Eschilitu. Dânsul formă cea mai întinsă regiune a oraşului Roma. Din cauză însă că aci eră cimitirul destinat pentru îngroparea morţilor săraci, se producea exalarea celui mai infect miros posibil, ce se răspândea în întreaga localitate. În vederea acestui lucru, *August* ca să stârpească această infecţie ce puneă în pericol întreaga Romă, a dat lui *Mecenate* printr'un decret al Senatului cele mai întinse locuri din această colină, care conţinea întregul cimitir. Imediat *Mecenate* a construit cea mai splendidă vilă înconjurată de cele mai vaste grădini, astfel că aceste transformări ce fură numite *Esquilie*, deveniră una din cele mai plăcute şi sănătoase localităţi din Roma. Insuşi *August*, când eră obosit or nu se simţea bine cu sănătatea, se ducea el însuşi sau dădea ordine a fi transportat acolo. Imensul târg al *Liviei*, soţia lui *August*, numit *macelul Liviei*, destinat pentru carne şi legume, eră construit la Eschilin, unde mulţime de lume venea şi pentru trebuinţele casnice dar mai ales pentru plăcere şi distracţie.

Viminal.

Viminal a fost încorporat la Roma de *Severius Tullius* (500 a. Ch.) care-l închise prin ziduri în incinta oraşului. Monumentele cele mai considerabile ce au clădit cei vechi sunt băile calde făcute sub *Diocliţian* (240 p. Ch.), şi cari poartă numele său. *Viminal* este astăzi străbătut de cele mai largi şi frumoase căi de comunicaţie.

Palatin (Mons Palatinus).

Palatin. Muntele acesta s'a bucurat de cea mai înaltă faoare, servind ca locuinţă regilor şi familiilor patriciene precum şi a unor personalităţi celebre ca *Cicerone*. Aci se ridicară un mare număr de temple în onoarea lui *Joe*, *Victoria* şi alţii. Tot aci se celebrau serbările în reamintirea pentru *Acca Laurentia*, de oarece pe acest munte dânsa îşi găsisese asil când fusese gonită de păstori, şi deci a putut să continue cu alăptarea lui *Romulus* şi *Remus*. Mai târziu *August* a fondat aci o măreaţă bibliotecă numită *palatina*, ridicând şi un mare număr de temple în onoarea lui *Apolo*. În fine împăratul *Calligula* a construit un pod d'asupra forului ca să meargă direct să vorbească cu *Joe Capitolinul*. La rândul său *Septimiu Sever* a construit cel mai luxos şi impunător palat.

Janicule.

Janicule. Colinele unde Roma eră construită, se aflau asezate toate pe marginea stângă a fluviului *Tibru*. Dar afară de

acestea mai erau încă două coline pe marginea dreaptă a acestui fluviu și anume: *Janiculum* și *Vaticanul*.

Janiculul (*mons janiculus*) era de obicei locul de predilecție pentru invaziunea *Etruscilor*. Pentru acest cuvânt Romanii au construit încă de mult un *fort* pentru împiedicarea lucrului. *Ancus Martius* l-a unit cu cetatea printr'o punte de lemn numită *Sublicius*. Astăzi *Janicul* este brădat de o admirabilă preumblare împodobită de cele mai frumoase vile.

Vatican.

Vatican. Această colină ar proveni dela cuvântul *Vaticinia*, el însuși din *fatum*: destin, oracol; de oarece în acel loc se instalaseră acei renumiți profeți, cari dădeau felurite consultațiuni Romanilor, ce erau foarte încrezători în asemenea prevestiri ce le credeau de origină divină. În prima epocă, atât Vaticanul cât și valea ce posedă, erau separate de cetatea Roma. Împăratul *Calligula* întrunește părțile acestea cu Roma, iar *Nerone* construiește pe ele un enorm circ. Pe timpul lui *Constantin cel Mare* (320 p. Ch.) se ridică o splendidă *basilică* precum și un măreț palat care a devenit apoi reședința marilor și puternicilor pontifi, de unde trimiteau după al lor capriciu sentințele de excomunicare. De aci a și rămas expresiunea «*fulgerile Vaticanului*, dar cari azi nu reprezintă decât ironia unor timpuri de copilărească credință sugestivă!

Forum.

Forum. Dela *γορῆω, γορῶ* înseamnă loc liber, deschis, ce se vede la țară, pe câmp. Mai târziu orașele fixară asemenea *fora* la diferite răspântii ale drumurilor servind ca un fel de piață sau târg, unde lumea venea să-și procure cele necesare pentru diferitele cerinți ale vieții. Cu timpul însă locul acesta de întâlnire a devenit cu încetul principalul centru politic al cetățenilor, așa că fiecare oraș începuse să aibă al său *fora* schimbat acum în *forum*. La Roma erau o mulțime de asemenea târguri; dar cel mai principal, mai spațios și poplnat care a devenit celebru este acela numit *Forum Romanum*, ce era situat la poalele Capitoliului și avea două despărțituri: una numită *comitium* unde se află *curia*, destinată pentru adunarea senatorilor formând centrul politic al aristocrațiilor, și forum propriu zis care servea ca centru democratic al poporului. Aci, și deoparte și de alta se apărau interesele opuse ale fiecărei clase; în special însă tribunii poporului au reușit în cele din urmă printr'o complectă victorie asupra aristocrațiilor.

Cuvântul *comitium* vine dela *cum ire*: a merge împreună, din cauză că în acest loc se adunau toți cetățenii fără nici o deosebire de treaptă socială. Aci lumea se ocupa cu alegerea magistraților, cu afacerile de guvernământ, în fine aci se judecau cau-

sele ce trebuiau să fie aduse înaintea tribunalului poporan. Erau trei moduri de a convoca aceste adunări: prin *curie*, *centurie* și *triburi*. *Curia* ce era o diviziune religioasă, politică și militară, dădea un anumit număr de senatori și soldați și își avea locul de întrunire în *forum* pe marea piață; *centuria* pentru interese pur militare se adună totdeauna pe câmpul lui *Marte* și în fine *triburile* cari alegeau pe comandanții legiunilor numiți «tribuni militum» se adunau tot pe câmpul lui *Marte* într'o mare piață. Dreptul de convocare al acestor secțiuni sociale aparține în timpul imperiului regilor, pe când în cel republican era dat consulilor, dictatorului, pretorului și tribunului poporului.

Pe lângă aceasta în *forum* se celebrau toate serbările religioase; aci se dădeau toate prânzurile publice, se oferea publicului jocurile și distracțiile cele mai bogate și fantastice, așa încât toată lumea venea fiind atrasă de o adevărată plăcere de a vedea imensele grădini, mărețele temple ale celor 12 Zei: *Janus*, *Venera*, *Concordia*, *Vesta* etc. precum și imposantele statui ale lui *Cesar*, *August* și diferiților alți mari căpitani și ilustrațiuni romane. Tot aci se află cel mai solid și mai splendid templu al lui *Castor* și *Poluce* fiii lui *Joe*, și în care se depuneau bani publici ce erau păziți de o gardă specială. În fine tot aci era forul numit al lui *August* situat la poalele colinei *Quirinalis*, unde se judecau marile procese publice lângă statuia Zeului *Apolo* ridicată de *August*.

Romanii erau foarte recunoscători lui *Hercule* pentru triumful său contra banditului *Cacus* (vezi pag. 73 din presenta). Deja chiar din epoca primitivă, regele *Evandru* a instituit un cult în memoria acestei lupte victorioase ce era foarte răspândit în *Latium* și ai cărui preoți numiți *Potitii* și *Penarii*, se luă din cele două familii *Potitienii* și *Penarienii* ce se credeau descendeți din *Hercule*. Sub diferite numiri ca: *Hercules*, *Victor*, *Defensor*, *Pacificus*, *Salutaris* etc. i se aducea mari sacrificii pe altarul numit *ara maxima* ce era așezat în *forum boarium*. Aci în fiecare an la 12 August, se celebrau sacrificii cu cea mare pompă urmate apoi de un măreț banchet numit *polluctum* ce însemnează splendid banchet sacru. Probă despre adorațiunea ce aveau Romanii pentru *Hercule*, este jurământul ce făceau în numele lui. În adevăr, când era vorba să dea o garanție de îndeplinirea unui cuvânt sau a unei promisiuni, se zicea: *Mehercule* sau *Mehercle*, ceea ce corespunde cu *Zău* al nostru or alte afirmări solemne.

Pe lângă acestea erau nenumărate alte târguri financiare și pentru trebuințele casnice numite *forum boarium* (de vite), *olitorium* (uleioase), *pisicarium* (pescărie), *vinarium* (de vin) etc., unde se producea atâta animație și gălăgie, că a rămas proverbială expresiunea „ce gălăgie este în piață” (*quid turbæ apud forum est*), când voim să arătăm confusiunea în care se găsește o adunare, unde fiecare vorbește fără ca nimeni să înțeleagă ceva neputându-se trage nici o concluzie.

Furcile Caudine.

Furcile Caudine. Romanii au dus războiul contra Samniților timp de 70 ani. În acest al doilea războiul, (320 a. Ch.), generalul Pontius trimise niște falși transfugi (*misit transfugas simulatos*) să anunțe pe Romani, că Luceria oraș în Apulia era asediată. El a făcut aceasta, fiind sigur că Romanii vor da ajutor Lucerienilor, ce erau aliații lor.

Două căi însă conduceau la Luceria (*Dux via autem ducebant Luceriam*): una mai lungă și mai sigură (*altera longior et tutior*) iar alta mai scurtă dar mai periculoasă (*et altera brevior sed periculosior*). Alegându-se în grabă această ultimă cale, Romanii fură prinși în strâmtoarea numită „gurile caudine“ (*fauces caudine*), de unde voind să se retragă numai putură fiind cu totul împresurați. Atunci Pontius cerând sfatul părintelui său, acesta zise: sau că toți trebuie să fie uciși (*aut omnes occidendos esse*) pentru a se distruge astfel puterea Romei, sau că toți trebuie să fie liberați (*aut omnes dimittendos esse*), pentru ca astfel să le rămână recunoscători. Dar nici una din aceste păreri n'a fost primită (*sed neutra sententia accepta fuit*).

Atunci Romanii, văzându-se cu totul fără nici o speranță de scăpare, trimiseră deputați cerând pace. Dar pacea fu acordată cu această condițiune (*pax concessa est ea lege*), ca toți să fie trecuți pe sub un jug (*ut omnes traducerentur sub jugum*). Condiția fiind primită, consulii fură desbrăcați de veșminte, după care apoi, sub răsetele și batjocura inamicilor fură trecuți pe sub jug iar după ei întreaga armată.

Lumina zilei fu mai tristă decât însăși moartea pentru Romanii eșiți din această defilare. (*Lux fuit tristior quam ipsa mors Romanis egressis ex hoc saltu*), așa că, fiind copleșiți de rușine, nu scoaseră o vorbă ci pe furiș intrară spre seară în Roma, fiecare în locuințele lor.

Când Senatul a luat în dezbateri această pace, a chemat pe consulul Posthumius a da explicațiuni, care însă zise: «Poporul roman nu e legat prin tratatul rușinos ce am încheiat eu, căci aceasta am făcut-o fără consimțământul său, și deci nimic din această promisiune el nu datorează afară de corpul meu. Prin urmare predați-mă pe mine legat și fără haine, pentru ca ei să-și răsbune numai contra mea, și voiui deslegă astfel pe poporul Roman de orice jurământ».

Senatul admirând această mărinimie a sufletului, a lăudat pe Postumius (*Senatus admiratus hanc magnitudinem animi, laudavit Postumium*), și fu trimis la Samniți așa cum a zis el. Aceștia la rândul lor, admirând o astfel de virtute, curaj și devotament pentru patrie, l-au liberat. Și astfel Postumius s'a reîntors nevătămat în tabăra romană. (*Et sic Postumius rediit inviolatus in castra Romana*).

Azi a rămas în uz expresiunea «Furcile Caudine», când

voim să arătăm trista situațiune în care ne găsim uneori și când suntem siliți a trece prin niște împrejurări enorm de grele. În special această expresie se aplică, când ni se impune condițiuni umilitoare de a face o pace silită din partea învingătorului, așa cum voește el.

— FINE —

Dr. I. KIRIAC

1919, Martie 29/11 Aprilie

ERRATA

In loc de:	Sa se citească:
La pag. 6 C'un vrășmaș deștept este mai în rost	C'un vrășmaș deștept ești mai în rost.
» 8 Către dânsul plecă 'n data	Către dânsul pleacă 'n dată.
» 13 Non omnis error discenda	Non omnis error dicenda.
» 37 Pag. 107 (K)	Pag. 107 (X).
» 48 Pag. 183	Pag. 133.
» 57 pro populo romani	pro populo romano.
» 86 iar ce a devenit	dar ce a devenit.
» 86 Domisuinea	Promisiunea.